

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Tomáš Baletka

**Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497-
1540), jeho kancelář a správa biskupských panství**

Disertační práce

pomocné vědy historické a archivnictví

vedoucí práce: prof. PhDr. Ivan Hlaváček, CSc.

2002

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně
s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....Tomáš Bačinka.....

Obsah

Předmluva	4-5
Úvodem	6-8
I. Olomoucké biskupství v pozdním středověku	9-17
II. Olomoucký biskup Stanislav Thurzo (1497-1540) a jeho doba	
1. Politické působení biskupa Stanislava Thurza v letech 1497-1531	18-28
2. Posledních devět let Thurzova episkopátu (Obrazy ze správní každodennosti 1532-1540)	28-41
III. Biskupská rezidence a itinerář	
Biskupské hrady a zámky	42-48
Ubytovací možnosti ve městech	48-49
Biskupský itinerář	49-53
IV. Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497-1540)	
Biskupský dvůr.....	54-56
Biskupská rada	56-59
Dvorské úřady	59-66
Biskupští dvořané	66-77
Dvorští zaměstnanci a služební personál	78-80
V. Dvorská kultura	
Dvorské zábavy a slavnosti	81-86
Stanislav Thurzo a podpora humanistických studií	86-91
VI. Biskupská kancelář	
Písemnosti biskupské kanceláře	92-118
Personální vybavení biskupské kanceláře	119-126
Biskupská kaple	126
Kancelářská praxe	127-129
Pečeti	129-131
O b r a z o v á p ř í l o h a	132-135
VII. Správa biskupských statků	136-167
Závěrečné slovo	168
Příloha I. Katalog biskupských lén v době episkopátu Stanislava Thurza (1497-1540)	169-201
Příloha II. Seznam osob přicházejících ve svědečných řadách	202-205
Příloha III. Prolegomena k itineráři Stanislava Thurza	206-216
Seznam všech citovaných edic pramenů a literatury	217-222
Seznam použitých archivních fondů	223
Seznam všech použitých zkratk archivních fondů, pramenů a literatury ...	224

P ř e d m l u v a

Když jsem v roce 1994 obhájil diplomovou práci o dvoru, kanceláři a rezidenci moravského markraběte Jošta (1375-1411) a začal uvažovat o námětu práce disertační, chtěl jsem zůstat na půdě dvorských studií, které jsou v západoevropské a zvláště v německé historiografii frekventovaným tématem. Zároveň jsem jsi byl naprosto vědom toho, že dvůr moravských markrabat a období 14. století budu muset opustit, neboť jsem nutně potřeboval změnu a něco nového, neotřelého, v čem by se pro mne skýtala možnost objevení naprosto nových a neznámých historických fakt.

Zvolil jsem si zpočátku dvory olomouckých biskupů a opavských Přemyslovců v domnění, že rozsáhlost této problematiky nebude nijak na škodu při jejím zpracování. Svůj omyl jsem odhalil již záhy. Paralelně zpracovat kontinuální vývoj obou těchto dvorů a ještě se pokusit o jejich srovnání by byl náročný úkol i pro tým pracovníků a ne pro čerstvého absolventa oboru pomocných věd historických. Vybral jsem si proto nakonec to, co mne lákalo už několik let - biskupský dvůr. Už za vysokoškolských studií jsem si občas činil výpisy z „kopiářů“ olomouckých biskupů a věděl jsem tudíž, že o biskupském dvoru a diplomatické činnosti biskupů zde bude jistě nemálo zpráv. A z regionální literatury, zvláště ze studií Adolfa Turka, jsem už měl jakési tušení, že v nevydaných půhonech zemského soudu v Moravském zemském archivu by se dala objevit spousta osob, které se vyskytovaly přímo u biskupského dvora a to díky půhonům zvaným zatkyňe, kdy poháněná osoba nebyla držitelem deskového statku a při jejím pohánění musela být uvedeno přesné místo jejího pobytu. Na tento výzkum jsem se skutečně těšil, neboť jsem věděl, čeho všeho se mohli dvořané dopouštět, maje tu na mysli Bartoloměje Paprockého z Hlohól.

Téma mé práce jsem nakonec omezil pouze na osobu Stanislava Thurza, jehož dlouhé funkční období (1497-1540) tvoří výrazný předěl v dějinách olomoucké diecéze. Osobnost Thurzova byla lákavá z mnoha důvodů. K jeho osobě se nevztahovala žádná monografická studie, v olomoucké pobočce Zemského archivu Opava přitom existovalo několik „kopiářů“ (správně „register“) přímo z Thurzovy kanceláře, které slibovaly přinést na světlo mnoho nového. Nejvíce nových informací mi ale nakonec přineslo bádání v Moravském zemském archivu v Brně, kde jsem nad folianty půhonných knih strávil několik hektických dní. Plán jsem měl vždy jasný a dost nekompromisní - projít denně jeden svazek půhonných knih. S jistými obtížemi se mi dařilo toto předsevzetí plnit, po každém dni jsem se také vracel náležitě vyčerpan do svého brněnského

útočiště. Nicméně mé „objevy“ mi přinášely obrovskou radost, protože se přede mnou otevíral úplně nový pohled na biskupský dvůr, odhlédneme-li od toho, že jsme toho o biskupském dvoru jako takovém moc nevěděli a o Thurzovu dvoru vlastně takřka nic. Na listech půhonných knih jsem sledoval příhody biskupských dvořanů, jejich hašteření a vzájemné spory a doufal jsem, že se mi podaří toto lidské hemžení nějakým způsobem zpracovat a pokud možno s vědeckou akribií utřídit. Nyní vím, že o biskupském dvoře se mi sice podařilo shromáždit mnoho neznámých fakt a poodhalil jsem i něco z jeho vnitřní struktury, přesto toho zůstalo ještě mnoho skryto. Další bádání v písemnostech Thurzových následovníků jistě přinese další nová zjištění a nadhodí některé nové otázky, navzdory tomu si myslím, že i tak měla má práce svůj smysl.

Tomáš Baletka

Ve Valašském Meziříčí 9. března 2002.

Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497-1540), jeho kancelář a správa biskupských panství

Tomáš Baletka

Úvodem

Dvůr olomouckých biskupů byl od poloviny 13. století stálíci mezi dvorskými strukturami moravského markrabství, ovšem několika setletému trvání biskupského dvora zdaleka neodpovídá kvantitativní, ani kvalitativní způsob jeho dosavadního zpracování v literatuře. Studium dvorů a rezidencí je frekventovaným tématem evropské medievistiky, o čemž svědčí studie Hanse Patzeho z r. 1972 a jeho pilotní článek, který projekt studia středověkých rezidencí a dvorů metodologicky zaštitil r. 1982 a uvolnil tak stavidla obrovskému zájmu o toto téma.¹⁾ Od té doby už uběhlo drahně času a vzniklo i několik prací, které spadají do období pozdního středověku a raného novověku a nadto se zabývají dvory duchovních činitelů. Z nich rozsahem vynikají dvě práce, obě nám přibližují obraz fungování rezidence církevního činitele, jehož vlastní sídlo není totožné se sídlem katedrálního chrámu. Starší je kniha Dietera Kerbera, věnovaná rezidenční síti trevírských arcibiskupů, kteří svůj zájem vedle Trevíru věnovali také Koblenzi a hradu Ehrenbreitsteinu.²⁾ V roce 1998 vyšla göttingenská disertace Michaela Scholze o rezidenci magdeburských arcibiskupů Arnošta Saského (1476-1513) a markraběte Albrechta Braniborského (1513-1545) ve městě Halle.³⁾ Typologicky obdobným případem se zabýval C. Wagner u kolínského arcibiskupa Ruprechta Falckého (1463-1480), který měl svůj dvůr v Brühlu.⁴⁾ Z širokého proudu rezidenčního výzkumu vzešly i studie, zabývající se každodenností na dvoře duchovních činitelů⁵⁾ a

-
- 1) Hans Patze: *Die Bildung der landesherrlichen Residenzen im Reich während des 14. Jahrhunderts*. In: *Stadt und Stadtherr im 14. Jahrhundert*, hg. v. W. Rausch (Beiträge zur Geschichte der Städte Mitteleuropas 2), Linz 1972, s. 1-54; týž: spolu s Gerdem Streichem: *Die landesherrlichen Residenzen im spätmittelalterlichen Deutschen Reich*. *Blätter für Deutsche Landesgeschichte* 118, 1982, s. 205-220.
 - 2) Dieter Kerber, *Herrschaftsmittelpunkte im Erzstift Trier. Hof und Residenz im späten Mittelalter*. *Residenzenforschung* 4, Sigmaringen 1994, 473 stran.
 - 3) Michael Scholz, *Residenz, Hof und Verwaltung der Erzbischöfe von Magdeburg in Halle in der 1. Hälfte des 16. Jahrhunderts*. *Residenzenforschung* 7, Sigmaringen 1998, 440 stran.
 - 4) C. Wagner: *Der Hof der Erzbischöfe von Köln in Brühl unter Ruprecht von der Pfalz*, in: *Hofkultur im spätmittelalterlichen Europa*. Eine Aufsatzsammlung, hervorgegangen aus dem gleichnamigen Seminar des Institutes für Geschichte im Wintersemester 1995/96, hg. von H. Ziedek, Würzburg 1996, s. 119 - 136.
 - 5) Fouquet, G., Dirlmeier, U.: *weger wer, ich het sie behalften. Alltäglicher Konsum und persönliche Beziehungen in der Hofhaltung des Basler Bischofs Johannes von Venningen (1458-1478)*. In:

jejich rezidenční síti⁶⁾, dvorskými úřady na biskupských dvorech⁷⁾ a dvorskými instrukcemi.⁸⁾

Pokud jde o dvůr olomouckých biskupů jako předmět našeho zájmu, nelze hovořit o jeho kontinuitním trvání. Každý biskup si většinou tvořil vlastní dvůr úplně znova, přičemž mohl někdy navázat na personální strukturu, tak jak se ustavila za jeho předchůdce. A nemusel své okolí formovat výlučně z biskupských manů, které bychom mohli pokládat za přirozený rezervoár potenciálních biskupových dvořanů či úředníků. Mnoho biskupů se tu asi vydávalo, alespoň v prvopočátku svého působení, namnoze tou nejsnazší cestou a obklopili se svými rodinnými příslušníky a příbuznými.⁹⁾

K samotné osobnosti biskupa Stanislava Thurza musíme přistupovat s vědomím, že tento muž měl množství zájmů v nejrůznějších oblastech a neomezoval se jen na správu svěřené diecéze.¹⁰⁾ Olomoucký biskup byl především politik a z titulu svého úřadu jeden z nejpřednějších feudálů v zemi. S vědomím těchto okolností je také jasné, že zpracovat biskupský Thurzův dvůr bude náročné, neboť je to téma dosti košaté. K

Alltag bei Hofe. Symposium der Residenzen-Kommission der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Ansbach, 28. Februar bis 1. März 1992, hg. von W. Paravicini, Sigmaringen 1995 (Residenzenforschung 5), s. 171-196.

- 6) A. Hahnl, *Zu den mittelalterlichen Residenzen der Salzburger Erzbischöfe*. In: Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landesgeschichte 136, 1996, s. 475-488. W. G. Rödel, *Mainz als kurfürstliche Residenzstadt im 16. und 17. Jahrhundert*. In: Kurmainz, das Reichskanzleramt und das Reich am Ende des Mittelalters und im 16. und 17. Jahrhundert, hg. von P. C. Hartmann, Stuttgart 1998 (Geschichtliche Landeskunde, 47), s. 223-239.
- 7) V obecné rovině se dvorským úřadům věnoval zvláště Werner Rösener, *Hofämter an mittelalterlichen Fürstenhöfen*. Deutsches Archiv, 45, 1989, s. 485-550, ze speciálních prací viz Kurt Andermann, *Die Hofämter der Bischöfe von Speyr*. Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins 140, 1992, s. 127-187.
- 8) W. G. Rödel: *Kurmainz: Residenzen und Hofordnungen*. In: Höfe und Hofordnungen 1200-1600. 5. Symposium der Residenzen Kommission der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, hg. von H. Kruse und W. Paravicini, Stuttgart 1999 (Residenzenforschung 10), s. 285-300. L. Falck: *Die erzbischöflichen Residenzen Eltville und Mainz*. In: Archiv für mittelhochdeutsche Kirchengeschichte 45, 1993, s. 61-81; G. Christ: *Die Mainzer Erzbischöfe und Aschaffenburg. Überlegungen zum Residenzproblem*. In: Archiv für mittelhochdeutsche Kirchengeschichte 45, 1993, s. 83 - 113.
- 9) Nelze tu nevzpomenout např. biskupa Jana Mráze (1397-1402), jehož bratr Mikuláš Mráz ze Skočic se stal mírovským purkrabím (*CDM XII*, č. 457, 536) a biskupův synovec Jakeš z Klatov dosáhl hodnosti purkrabího na biskupském hradě Šaumburku (*CDM XII*, č. 496).
- 10) K Stanislavu Thurzovi neexistuje samostatná monografie. K předmětu našeho zájmu snesl asi nejvíce materiálu František Václav Peřinka, *Kroměříž za doby biskupa Stanislava Tuřího*. ČMM 36, 1912, s. 54-70, 215-230; obdobně týž, *Dějiny města Kroměříže. Díl 1. obsahující dobu po rok 1620*. Kroměříž 1913, s. 117-136; Karl Wotke, *Der Olmützer Bischof Stanislaus Thurzó von Béthlenfalva (1497-1540) und dessen Humanistenkreis*. ZVGMS 3, 1899, s. 337 - 388; ze starších prací Christain d' Elvert, *Zur Geschichte des Erzbisthums Olmütz und insbesondere seines mehrhundertjährigen Kampfes mit den mährischen Ständen und der Staatsgewalt*. Brno 1895, s. 21 - 32 ; Ivo Hlobil, *K diskuzi o Stanislavu Thurzovi (1471-1540)*. Historická Olomouc 9, Olomouc 1992, s. 49 - 54; a především Ivo Hlobil - Eduard Petrů, *Humanismus a raná renesance na Moravě*. Praha 1992, s. 129 - 150. Stanislavem Thurzem a Janem Dubraviem se zabývala ve své diplomové práci Věra Brandejsová, *Vliv olomouckých biskupů Stanislava Thurza a Jana Dubravia na politické dění v první polovině 16. století*. FF PU Olomouc, 1974.

jeho zvládnutí bude stěží stačit jednorázový atak na dochované prameny a je nutno počítat s dlouhodobým výzkumem, takže předkládanou práci je také nutno chápat spíše jako jakýsi úvod do celé problematiky.¹¹⁾

11) Pramenů k Thurzovu episkopátu uchovává pochopitelně nejvíce olomoucká pobočka Zemského archivu v Opavě (cit. dále ZAO-O) ve fondech Arcibiskupství Olomouc (dále cit. AO), Metropolitní kapitula Olomouc (dále cit. MCO) a Lenní dvůr Kroměříž (dále cit. LDK).

I. Olomoucké biskupství v pozdním středověku

Při pokusu nastínit na několika stranách osudy olomouckého biskupství v pozdním středověku by se snadno mohlo stát, že by se takové pojednání mohlo zvrhnout v pouhou karikaturu. Neexistuje totiž žádná moderní monografická či jiná speciální práce, která by se zabývala olomouckým biskupstvím v období po roce 1419. Práce Václava Medka končí v podstatě rokem 1416, vysokoškolská skripta Bohumila Zlámala k církevním dějinám akcentují především dějiny náboženské a méně už si všímají dějin církevní správy.¹²⁾ Moderní historiografie dosud vyplývala veškerý svůj um vlastně jen na biografiích jednotlivých biskupů, navazujíc tak na renesanční historiografii, především na Augustina Käsenbrota a Bartoloměje Paprockého z Hlohol.¹³⁾ Nikdo se zatím neodvážil integrovat co nejvíce složek dějin olomoucké diecéze, jak se o to pokusil v polovině 19. století Řehoř Wolný, který ve své církevní topografii Moravy snesl asi největší množství údajů (pochopitelně různé ceny) k dějinám diecéze, historii jednotlivých biskupů, sociálním dějinám kléru, dějinám institucí, správním otázkám atd.¹⁴⁾

Není jednoduché souvisle zachytit všechny aspekty dějinného vývoje olomouckého biskupství v celé jeho šíři. Olomoucký biskup kromě toho, že byl nejvyšším činovníkem církevní správy, se stal v pozdním středověku formálně hlavou moravské stavovské obce, neboť moravský markrabě v osobě českého krále se po roce 1411 na Moravě zdržoval jen zřídka. Z biskupovy účasti na životě moravské stavovské obce také vyplývala řada povinností, biskup byl konfrontován se zemským právem, královskou kanceláří býval biskup běžně pověřován různými úkoly na poli zemské

12) Václav Medek, *Osudy moravské církve do konce 14. věku*. I. díl dějin olomoucké arcidiecéze. Praha 1971. Avizovaný II. díl, který se měl věnovat období 1451-1598, nikdy nevyšel. Vysokoškolská skripta Bohumila Zlámala, *Příručka českých církevních dějin*. Vydala Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze, pobočka v Olomouci. Díl V. Doba husitská, českobratrská a protestantská, Olomouc 1970; Díl VI. Doba rekatolizace. Olomouc 1970, se moravské situaci navíc nevěnuje nijak soustavně. Svou širší platnost si zachovává dílo Christiana d' Elverta, *Zur Geschichte des Erzbisthums Olmütz und insbesondere seines mehrhundertjährigen Kampfes mit den mährischen Ständen und der Staatsgewalt*. Brno 1895. K dějinám olomouckých biskupů přináší mnoho materiálu František Václav Peřinka, *Dějiny města Kroměříže. Díl 1. obsahující dobu po rok 1620*. Kroměříž 1913.

13) Spis Augustina Käsenbroda Olomouckého vyšel r. 1511, otiskl jej Jan Filip Andrea jako přívažek kroniky Jana Dubravia (*Historia Bohemica*, Frankfurt 1687); znovu jej vydal F. X. Richter, *Augustini Olomucensis Episcoporum Olomucensium series*. Olomucii 1831; reprint díla Bartoloměje Paprockého z Hlohol *Zrcadlo slavného markrabství moravského*, Olomouc 1593, vyšel r. 1993 v Ostravě.

správy a zaměstnávala jej samozřejmě také církevní správa jako taková, sledoval náboženskou situaci, zároveň musel biskup dbát o správu biskupských panství a vykonával vrchní dohled nad biskupskými lény. Ne každý biskup se zhostil všech těchto povinností a dalších úkolů, tak jak je přinášela doba.¹⁵⁾

Zaměřím nejprve krátce svou pozornost na osobnosti jednotlivých biskupů. Již před rokem 1419 se začala ztenčovat majetková základna biskupství, když některé hrady a panství přešly za Jana Mráze (1397-1402) do zástavní držby (panství Hukvaldy a Kelč r.1400).¹⁶⁾ Z finančními těžkostmi se potýkal biskup Lacek z Kravař (1403-1408), který dlužil obrovské částky římské kurii a neúměrně se zadlužil. Také on řešil tuto situaci zastavováním biskupského zboží, v r. 1406 zastavil znovu Kelč. Předčasná smrt (údajně byl otráven) zabránila Lackovi dostát všem svým závazkům, takže otázkou Lackových dluhů se zabýval zemský soud ještě v roce 1463.¹⁷⁾ Za Lackových nástupců Konráda z Vechty (1408-1413) a Václava Králíka z Buřenic, doživotního patriarchy antiochejského (1412-1416 jako věčný správce - „*perpetuus commendatarius*“ - biskupství), se na Moravě začala šířit agitace viklefištů a Husových přívrženců.¹⁸⁾

Husitství čelil od září 1416 Jan Železný, zprvu jako zvolenec, neboť kanovníci požívající českých prebend zvolili 3. října 1416 biskupem děkana vyšehradské kapituly

-
- 14) Gregor Wolný: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*, I. Abt. - Olmützer Erzdiöcese 1.-5., II. Abt. - Brünnner Diöcese 1.-4., Brno 1856-1863.
- 15) V případě, že král přijel na Moravu, zaujímal biskup na zemském soudu či sněmu místo po jeho pravici. Formální postavení olomouckého biskupa v rámci stavovských struktur zachycuje názorně Kniha Drnovská: „*Kněz biskup Olomúcký ten přísluší k králi Českému a z svého zboží stolného před právem neodpovídá, kteréhož ve dškách není, než před králem musí každému právo býti. (...) V soudu panském z práva nesedá, leč jeho k tomu povolají a žádají a on také seděti chce; než když král a pán země v soudu sedí, tehdy kněz biskup také seděti můž po pravé straně a sūditi. (...) Také obyčej jest při sjezdích obecných zemských, když se sjeďou (do Olomouce), že nejprv k biskupovi pro poctivost se seďou, ač jestli biskup nachýlen k obecnímu dobrému a s zemí se srovnává. (...) A ten biskup má své many i zvláštní svůj soud; to, což manství jeho jest, ku právu zemskému nepřisluší. Ale jestli že jest biskup Olomúcký pán z rodu zemského panského, tehdy z práva ač chce, má v soudu zasedati a souditi, ne jako biskup, ale jako pán zemský a má místo po pravé straně hejtmana“.* Vincenc Brandl, *Kniha Drnovská*. Brno 1868, s. 18.
- 16) V. Medek, *Osudy moravské církve...*, s. 175-177; Milan M. Buben, *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Praha 2000, s. 137-138; G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, I. 1., s. 45-49.
- 17) O biskupu Lackovi z Kravař především František Dvorský, *O starožitném panském rodě Benešoviců. Část II. O rodě pánů z Kravař*. Brno 1910, s. 34-42; M. M. Buben, *Encyklopedie...*, s. 191-192; G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, I. 1., s. 49-50; V. Medek, *Osudy moravské církve...*, s. 177; Štěpán Kohout, *Olomoučtí biskupové od Lacka z Kravař po Jana Dubravia*, in: *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*. ed. I. Hlobil - M. Perůtka, Olomouc 1999, s. 27.
- 18) V. Medek, *Osudy moravské církve...*, s. 177-178; M. M. Buben, *Encyklopedie...*, s. 47-49, 363-364; G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, I. 1., s. 50-52; Š. Kohout, *Olomoučtí biskupové...*, s. 27-28; F. Šmahel, *Husitská revoluce. I*. Praha 1995, s. 199.

Aleše z Březi, který se těšil podpoře krále Václava IV.¹⁹⁾ Fakticky se Jan Železný ujal správy biskupství až po smrti krále Václava, nastolen byl teprve 24. dubna 1420. Podílel se aktivně také na válečných taženích, v létě 1423 sváděl těžké boje s vojskem pražanů o své město Kroměříž, které dobyl nakonec zpět. V červnu 1426 byl za své zásluhy jmenován papežem Martinem kardinálem, v roce 1428 byl ale povolán do Uher, kde také v říjnu 1430 zemřel (v Ostrihomí či v Bratislavě).²⁰⁾ Nový biskup Kuneš ze Zvole (1430-1434) ztratil biskupskou rezidenci, neboť město Kroměříž bylo v září 1432 dobyto Smilem z Moravan a do rukou biskupů se vrátilo až na samém sklonku 15. století. Biskup Kuneš se účastnil koncilu v Basileji a zemřel v Ulmu 4. srpna 1434.²¹⁾

Biskupu Pavlovi z Miličina (1434-1450) nezbylo, než se přizpůsobit požadavkům doby. V souladu s basilejskými kompaktáty také světil utrakvistické kněze a když papež Mikuláš V. tato svěcení zakázal, Pavel z Miličina se zákazu plně podřídil, čímž ovšem vzbudil nelibost utrakvistů a Jana Rokycany. Jako jediný sídelní biskup v rámci zemí Koruny české korunoval Pavel z Miličina 29. června 1438 Albrechta Rakouského na českého krále.²²⁾ Pavlův nástupce Jan Ház z Brna (1451-1454) byl zvolen už 8. července 1450, ale intronizován byl až v červnu 1451. Za tak krátký čas svého působení sice nemohl zanechat výraznějších stop, přesto i za něj došlo k zástavě biskupského panství a to Budišova.²³⁾ Podobně krátce seděl na biskupském stolci Bohuš ze Zvole (1454-1457). Za Bohuše došlo k epizodickému vykoupení Kroměříže ze zástavy, město biskup ale vzápětí znovu zastavil jeho předešlým zástavním držitelům. V roce 1456 navíc zastavil panství Libavá.²⁴⁾

Za Tasa z Boskovic (1457-1482) se biskupství zaplétá do politického boje za uznání výsledků husitské revoluce. Rod pánů z Boskovic náležel původně k utrakvistům, ale Tasův otec Beneš přestoupil v r. 1451 spolu se svou rodinou pod vlivem působení Jana Kapistrána ke katolictví. Tas byl zvolen biskupem olomouckou

19) K Alšovi z Březi M. M. Buben, *Encyklopedie...*, s. 45-46; F. Šmahel, *Husitská revoluce. I.* Praha 1995, s. 199; *II.* Praha 1996, s. 291-292; A. Roubic, *Olomouc a basilejský koncil.* Husitský Tábor 8, 1985, s. 134.

20) M. M. Buben, *Encyklopedie...*, s. 141-144; G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, I. 1., s. 52-55; Š. Kohout, *Olomoučtí biskupové...*, s. 28-29.

21) G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, I. 1., s. 55-56; M. M. Buben, *Encyklopedie...*, s. 397-398; Š. Kohout, *Olomoučtí biskupové...*, s. 29-30; Antonín Roubic, *Olomouc a basilejský koncil...*, 137-138.

22) M. M. Buben, *Encyklopedie...*, s. 231-232; G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, I. 1., s. 56-57; Š. Kohout, *Olomoučtí biskupové...*, s. 30; A. Roubic, *Olomouc a basilejský koncil...*, s. 139-141.

23) G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, I. 1., s. 57; Š. Kohout, *Olomoučtí biskupové...*, s. 30.

24) M. M. Buben, *Encyklopedie...*, s. 396-397; G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, I. 1., s. 57-58; Š. Kohout, *Olomoučtí biskupové...*, s. 31.

kapitulou krátce po smrti biskupa Bohuše a potvrzen v listopadu 1457, vysvěcen byl však až v únoru 1460. Zprvu plně podporoval krále Jiřího z Poděbrad, ale výhrůžky papežské kurie jej donutily ke změně postoje. Od roku 1467 stál na pozicích Zelenohorské jednoty a podporoval uherského Matyáše Korvína. Tas se účastnil také Korvínovy volby českým králem v květnu 1469 v Olomouci a byl účasten slavnostního potvrzení Korvína coby českého krále v květnu 1471 v Jihlavě. Známý jsou Tasovy kontakty s italskými a německými humanisty, sám biskup byl též literárně činný. Zemřel ve Vyškově v srpnu 1482 údajně na mor. Pokud jde o biskupské statky, ještě přičiněním krále Jiřího vykoupil ze zástavy hrad a panství Hukvaldy, které ale po Tasově smrti dostali zástavně jeho příbuzní. Pokus vykoupit Kroměříž už nebyl úspěšný.²⁵⁾

Po období let 1482-1497 nemělo biskupství svou hlavu, správu diecéze vedli administrátoři, z nichž vyniká především působení Jana Filipce (1482-1490.²⁶⁾ Nový biskup byl ustanoven až po smrti Matyáše Korvína v osobě kardinála Ardicina de la Porta (+ 4. 2. 1493) a následně Jana Borgii (1493-1497), žádný z nich se však v Olomouci neukázal. Posílilo to přirozeně význam olomoucké kapituly, z níž se rekrutovali administrátoři biskupství. Za této situace proběhlo v roce 1496 jednání o Borgiovo odstoupení a jeho pozici zaujal krakovský rodák Stanislav Thurzo (1497-1540).²⁷⁾

Olomoucký biskup nevykonával správu nad svěřenou diecézí přímo, neboť již od 13. století měl k ruce řadu speciálních úřadů, s nimiž se dělil o část svých pravomocí. Pro oblast „in pontificalibus“ to byl světící biskup (sufraganeus), v duchovních záležitostech všeobecně pak konsistoř olomouckého biskupského dvora, jak by asi zněl český překlad jejího latinského pojmenování. Důležité místo tu připadalo kapitulám, na prvním místě olomoucké, v církevní správě se mohli ale uplatnit i držitelé kanovníckých prebend v Brně a Kroměříži.

BISKUPSKÁ KONZISTOŘ, sídlící v 15. století zřejmě trvale v budově děkana olomoucké kapituly, realizovala svou působnost v oblasti soudní. Spadaly před ni spory mezi duchovními a laiky, spory o benefícia, manželské spory, lichva apod. V čele

25) M. M. Buben, *Encyklopedie...*, s. 53-55; G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, I. 1., s. 58-61; Š. Kohout, *Olomoučtí biskupové...*, s. 31-32; František Čáda, *Zlomky ztraceného spisu olomouckého biskupa Tasa*. In: Studie o rukopisech 12, 1973, s. 5 - 28.

26) K Filipcovi nejnověji viz Pavlína Foltýnová-Mikulcová, *Jan Filipce, diplomat ze sklonku středověku*. Dějiny a současnost, 21, 1999, s. 11-15; též M. M. Buben, *Encyklopedie...*, s. 79-80

úřadu stál generální vikář in spiritualibus a oficiál, označovaný běžně v konzistoriálních aktech jako „oficiál a soudce“ (*officialis et iudex*). Generální vikář a oficiál jako vedoucí tohoto úřadu mohl mít i jiné funkce. Často zastával též úřad světícího biskupa či některou z dignit olomoucké kapituly, zvláště často byl představeným konsistoře kapitulní děkan a v budově děkanství zasedala často i konsistoř.²⁸⁾

Oficiálové byli podřízeni generální prokurátor konsistoře, jemuž sekundovali ostatní prokurátoři, zastupující jednotlivé strany. U konsistoře našlo uplatnění vždy několik veřejných notářů, kteří obvykle působili jako prokurátoři a nebo vedli písemnou agendu jednotlivých prokurátorů. Vedle těchto stálých zaměstnanců získával u konsistoře své zkušenosti studující dorost, často jsou zmiňováni oficiálové „*familiars*“, jichž bylo několik a náplní jejich práce asi byla rovněž hlavně písarská služba.²⁹⁾

V oblasti správy in pontificalibus byl biskupovým zástupcem OLOMOUCKÝ SVĚTÍCÍ BISKUP (též suffraganeus), který se obvykle honosil titulárním biskupstvím nikopolským a byl pochopitelně též materiálně zajištěn příslušnou prebendou. Vykonyval v zastoupení biskupa nejrůznější biskupské úkony, jako svěcení nových kněží, svěcení kostelů, oltářů, zvonů apod.³⁰⁾ Jako olomoučtí světící biskupové a titulární biskupové nikopolští jsou v pozdním středověku doloženi Vilém z Kolína 1445-1481, v letech 1482-1500 Ondřej Wisman a 1510-1524 Martin Göschl.

27) Ivo Hlobil, *Olomoučtí biskupové od Lacka z Kravař po Jana Dubravia*, in: *Od gotiky k renesanci...*, s. 32-33; M. M. Buben, *Encyklopedie...*, s. 37, 262; G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, I. 1., s. 61-63.

28) Jan Bistřícký - František Drkal - Miloš Kouřil, *Stát. archiv v Opavě. Průvodce...*, sv. 3, Praha 1961, s. 5-7. Pokud jde o generální vikáře a oficiály, jsou mi známa zatím tato jména: 1420 Ondřej Stojslavův z Jevíčka, 1420-1436 Pavel z Prahy, 1442 Vilém z Kolína, 1445 Dr. Jan Ház, 1446-1447 Bohuš ze Zvole, 1452 Martin z Dobřan, 1455-1476 Jan Pausvangel, 1477 Jan z Káně (de Cani), 1479 Jan Pausvangel, 1481 Vilém z Kolína, 1489-1503 Konrád Altheymer, 1503-1512 Řehoř Nitsch z Löwenbergu, 1512-1517 Martin Göschl, 1521 Ondřej Pisciculus, 1521 Řehoř Nitsch z Löwenbergu, 1525-1528 Bernard Zoubek ze Zdětína, 1531-1532 Zikmund Gloczer, od 1536 Mgr. Jan Schomberger (+ 1541).

29) Kněz Vincenc z Prudníku, který 25. 9. 1504 získal oltářnické místo ve špitále sv. Ducha v Olomouci, se již 7. 6. 1504 objevuje jako familiaris pana oficiála, 30. 8. 1504 jako scholár a familiaris pana oficiála, jako familiaris podobně i 9. 9. 1504 a 7. 2. 1505. (V. Spáčil, *Sbírka listin archivu města Olomouce 1261-1793*, Olomouc 1998, s. 157, č. 498; ZAO-O, ACO, rkp. 265, fol. 96r, 97v, 98r, 105r).

30) V roce 1440 konsekroval biskup Vilém z Kolína farní kostel v Uničově (G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, I. 1., s. 412), v r. 1442 konsekroval Vilém oltář v Ivanovicích na Hané (G. Wolný, I. 2., s. 271-an), v roce 1456 konsekroval kostel v Městečku Trnávce (tamtéž, s. 473); v roce 1488 to byl filiální kostel Nejsv. Trojice a Všech svatých v Opavě (G. Wolný, I. 4., 1862, s. 188). Světící biskup Martin Göschl v roce 1510 světil filiální kostel v Tošovicích u Oder, jak dosvědčuje vosková kapsle s proužky pergamenu, obsahující záznam o svěcení (Gustav Stumpf, *Die ehemalige Holzkirche in Taschendorf*. Das Kuhländchen, Bd. 6, Nový Jičín 1925, s. 1), v r. 1511 konsekroval kostel sv. Kateřiny v Lidečku (G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, I. 3., s. 373)

Činnost olomouckých světicích biskupů je celkem dobře známa, zvláštění aktivitou mezi nimi vyniká především Vilém z Kolína.³¹⁾ Z Jihlavy pocházející sufragán Martin Göschl byl navíc v letech 1512 - 1516 zároveň generálním vikářem a oficiálem, ale toto spojení všech vrcholných úřadů v jedné osobě bylo pro dotyčného příliš vyčerpávající, takže odešel po roce 1524 do kláštera premonstrátek v Doulních Kounicích, kde působil jako probošt a kde se také i oženil s jednou s jeptišek a zcela odpadl od církve.³²⁾

OLOMOUCKÁ KAPITULA představovala jako přímý partner olomouckého biskupa přirozený rezervoár, z něhož pocházela většina vysokých představitelů církevní správy olomouckého biskupství, byť výjimky zde existovaly. A naopak, k olomoucké kapitule se upínaly naděje těch kleriků, kteří začali od píky pracovat na poli církevní správy a ne jeden z nich dosáhl kanovnické prebendy nebo místa vikáře či alespoň oltářníka.³³⁾ Postavení olomoucké kapituly v církvevní správě bylo privilegované a v roce 1481 bylo navíc zvýrazněno i tím, že hodnost arcijáhna brněnského byla přivtělena k proboštví olomouckého kostela. Brněnská kapitula sice proti tomu podala apelaci k římské kurii, ale dosáhla jen toho, že v Brně zůstal vicearcijáhen, který musel uvolnit v čas potřeby ve svém domě místo pro olomouckého arcijáhna a jeho doprovod, pokud by zavítal do Brna.³⁴⁾

U olomoucké kapituly existovala pochopitelně široká paleta úřadů nebo spíše dignit a vznikaly zde i některé další.³⁵⁾ Proberme nejprve ty úřady nejznámější. Hlavou kapituly byl děkan, který zastupoval kapitulou navenek, předsedal zasedání kapituly, instaloval preláty, kanovníky a vikáře, bděl nad pořádkem bohoslužeb, dodržováním kapitulních statut a měl dohled nad veškerými záležitostmi, které se týkaly kapituly jako

31) K jeho působení Jaroslav Dřímál, *Biskup Vilém z Kolína*, ČMM 55, 1931, s. 1- 42. Tu třeba připomenout, že ve 14. stol. se olomoučtí sufragáni honosili titulem biskupů nezerských (srov. *CDM XI*, č. 172; *CDM XIII*, č. 251).

32) K případu Martina Göschla viz G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, II, 1, s. 369; F. Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy moravské*, III, Brno 1905, s. 451, 572 (č. 3).

33) Příkladem tu budiž Jan Alwinder z Hamelburgu. Poprvé se objevuje 15. 2. 1468 mezi svědky u biskupské konsistoře jako rektor katedrální olomoucké školy (ZAO-O, ACO, rkp. 265, fol. 19r); 19. 2. 1478 přichází poprvé jako veřejný notář a klerik herbolzheimské diecése (V. Spáčil, *Sbírka listin archivu města Olomouce*, s. 133, č. 357). Od roku 1481 byl olomouckým kanovníkem, zemřel 4. 9. 1521 (rukopis práce Metoděje Zemka, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu*. 1 díl, 1131-1652, ZAO-O, sign. P 50/2, s. 109, č. 512).

34) G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, II, 1, s. 19. MZA Brno, Nová sbírka.

35) Přehled o dignitách olomoucké kapituly a dalších úřadech a osobách spjatých s kapitulou podává obecně např. Bistřický - Drkal - Kouřil, *Stát. archiv v Opavě. Průvodce...*, sv. 3, Praha 1961, s. 38-39; srov. též V. Medek, *Osudy moravské církve*, s. 75-an, 93-94.

celku, především jejího majetku.³⁶⁾ Druhým v pořadí byl děkanův zástupce, probošt. Ten při instalaci uváděl nové členy kapituly v držení obročí a rezidencí, bděl nad nedělitelností kapitulního jmění a spolu s děkanem vedl v období sedisvakance správu biskupských statků.³⁷⁾ Na provoz katedrální školy dohlížel scholastik, který ovšem nemusel být vždy kanovníkem. O dómský mobiliář a chrámový poklad se staral kustos, který také obstarával bohoslužebné náčiní.³⁸⁾ Vedle kustoda se setkáváme na přelomu 15. - 16. století i s pokladníkem (thesaurarius).³⁹⁾ Kromě kanovníků bylo při olomouckém dómu také kolegium vikářů. Počet vikářů v Olomouci se v 15. - 16. století pohyboval kolem osmi, jeden z nich býval zároveň dómským farářem. Vikáři byli vázáni na kůr a sloužili tzv. konventní mše. Dva bývali jmenováni biskupem, ostatní kapitulou.⁴⁰⁾

Ke správě svých záležitostí mívala kapitula celou řadu dalších funkcionářů, úředníků a zaměstnanců, z nichž část se rekrutovala přímo z jejího středu a část mohla být i laiky. Z těchto úředníků se již záhy (v roce 1325) připomíná kapitulní notář, o jehož existenci před tímto datem sotva může být pochyb. Reprezentoval kapitulní kancelář a většinou vzešel z okruhu veřejných notářů.⁴¹⁾ Na kapitulního notáře byl asi úzce napojen úřad „rozdělovatele výnosu prebend“, o němž však máme dosud dvě letmé

36) Jako děkané dle M. Zemka, *Posloupanost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly*, působili Ješek z Dubčan 1421-1430, Petr z Račic 1430-1451, Bohuš Zvolský ze Zvole 1451-1454, Martin Heřmanův z Dobřan 1454-1456, Jan Pauswangel z Olomouce 1456-1493, Konrád Altheimer z Wasserburku 1493-1508, Tomáš Rothansel 1508-1512, Jan z Jemnice 1512-1530, Bernart Zoubek ze Zdětína 1530-1540, Jan Prokurátorův ze Šumperka 1540-1541.

37) Jako probošti přicházejí v pozdním středověku Konrád ze Zvole 1420-1430, Pavel z Prahy 1430-1440, Jan Polemacher z Hodonína 1440-, Jan Ház z Brna 1444-1450, Jan z Lomnice 1451-1464, Baneďikt z Valštejna a Šumperka 1464-1491, Konrád Tomáš Weydman 1492-1498-1506, Augustin Käsenbrot 1498/1506-1513, Václav z Bilhartic 1514-1541, Jindřich Kuna z Kunštátu 1541-1553.

38) Jako kustodi jsou doloženi tito kanovníci: 1416-1430 Ondřej Stojslavův z Jevíčka (Božena Kopiczková, *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.* Tomus IV, Praha 1989, s. 277, č. 660; ZAO, pob. Olomouc, MCO, Listiny, sign. A III b 34; ZAO, AO, Listiny, sign. P I a 8); před 1436 byl kustodem Jan z sTřebové (ZEMEK, *Posloupanost prelátů a kanovníků*, s. 93, č. 443); 1457 přichází Mikuláš Rychvaldský z Rychvaldu (Zemek, *Posloupanost...*, s. 101, č. 478); 1466 Jan Roth z Krnova (Zemek, tamtéž, s. 106, č. 499); 15. 7. 1512 resignoval na kustodii Bernard Junker z Šumperku a na žádost biskupa Thurza jej měla kapitula nahradit Řehořem Nitschem z Löwenberku (ZAO-O, MCO, sign. A V b 27/2); do roku 1544 byl kustodem Jan Kalivoda ze Švábenic.

39) Před rokem 1490 byl pokladníkem Zikmund Kalivoda ze Švábenic (olomouckým kanovníkem od r. 1467), při konsistoři dne 8. 10. 1490 vyznal, že objevil jakousi listinu svědčící na plat 1 hřivny k oltáři sv. Martina v kostele sv. Petra v čase, „*quod quondam cum esset thesaurarius ecclesie olomucensis*“ (ACO, inv. č. 265, fol. 78v). Jako pokladník je pak doložen Bartoloměj Schwanzner (+ 1529). V nedatovaném mandátu nařizoval /biskup?/ zaplatit v průběhu devíti dnů podýmné patřící olomoucké kapitule do rukou „*Bartholomei Schwanzner canonici et thesaurarii ecclesie Olomucensis*“ (ZAO-O, CO 293, fol. 344v).

40) Bistřický - Drkal - Kouřil, *Stát. archiv v Opavě. Průvodce...*, sv. 3, Praha 1961, s. 38.

41) Bistřický - Drkal - Kouřil, *Stát. archiv v Opavě. Průvodce...*, sv. 3, Praha 1961, s. 38.

zmínky z let 1420-1421.⁴²⁾ Většinou laickými zaměstnanci kapituly bývali někteří úředníci kapitulní kanceláře, varhaník na dómě (pokud jím nebyl některý z kanovníků), choralisté, bonifanti, zvoníci a kostelní hospodáři (tj. kostelníci neboli vitrici).⁴³⁾

Olomoucká kapitula vlastnila také rozsáhlý pozemkový majetek. Ve starší době měla kapitula pouze tzv. statky privátní, prebendy dignatářů, kanovníků, vikářů a obediencie, to jest nadační statky, které byly jednotlivým členům kapituly přidělovány pro rozmnožení stálé prebendy. Privátní statky nejspíše spravovali přímo jednotliví držitelé prebend, a to v oblastech správy hospodářské i soudní. Prebendáři totiž mnohdy na svých statcích pobývali delší dobu, což v nás vzbuzuje otázky po povaze těchto kanovníckých venkovských rezidencí.⁴⁴⁾ Již od počátku 15. století také můžeme díky zachovanému a dosud málo známému urbáři kapitulních statků pozorovat, že se privátní statky kapituly začínají seskupovat do určitých celků, které pak příslušely k té které dignitě a k tomu kterému kanonikátu či ke kolegiu vikářů. Tato určitá stálost je zvláště dobře viditelná u prebendy kapitulního děkana⁴⁵⁾ a kapitulního probošta.⁴⁶⁾

Německá reformace, nehledě k latentnímu působení různých heretických a nonkonformistických skupin (tu zvláště Jednoty bratrské), měla výrazný vliv na základní pilíře organizace katolické církve, jimiž byly fary. Na území olomoucké diecéze jsem se na základě Wolného topografie v polovině 15. století dopočítal zhruba 870 farních kostelů. Ne všechny farnosti ale byly spravovány kněžími katolického ritu. Vzhledem k Lutherovu vystoupení se počet katolických far neustále zmenšoval, kolem roku 1540 bychom našli nejspíše jen něco málo přes 400 katolických far. Jestliže z

42) Martin, rozdělovatel výnosu prebend, se objevuje ve dvou listinách z 30. 11. 1420 (MCO, sign. A III c 11) a z 30. 10. 1421 (MCO, Listiny, sign. A III c 15).

43) Bistřický - Drkal - Kouřil, *Stát. archiv v Opavě. Průvodce...*, sv. 3, Praha 1961, s. 38.

44) Tamtéž, s. 46.

45) Děkan olomoucké kapituly měl na počátku 15. století jako prebendu ve Výklekách popluží a 2 čtvrti, v Čechovicích 12 lánů, 3 čtvrti, krčmu a 5 podsedků /*curtículas*/ (ZAO, pob. Olomouc, kodex E I 28, inv. č. 2892, fol. 114v). Podle urbáře z roku 1508 měl děkan mimo jiné celou ves Výkleky s 5 lány, ves Čechovice u Prostějova o 14 a půl lánu a ves Svěsedlice o 4 lánech (ZAO, pob. Olomouc, MCO, inv. č. 60, sign. E-II-15, fol. 14r-v). V roce 1538 měl děkan Bernart Zoubek jako prebendu vsi Výkleky, Svěsedlice, Sušice, Příkazy, Velikou Senici a Raclavice (JIŘÍ RADIMSKÝ, *Berňová registra moravská z první poloviny 16. století*, Časopis Matice moravské, 72, 1953, s. 319-321).

46) Proboštví olomouckého kostela mělo počátkem 15. století tyto statky: Dub (13 lánů), Nenakunice (7 lánů), Myslechovice (3 lány, 2 větší podsedky), Křižanovice (popluží a 6 lánů) a Dluhonice (12 lánů, 5 menších podsedků, zpustlou lázeň a menší krčmu). (ZAO, pob. Olomouc, MCO, inv. č. 2892, kodex E-I-28, fol. 114v). Podle urbáře z roku 1508 patřily proboštví tytéž vsi a mimo to měl probošt ještě v Tučapech 14 zahradníků, v Modřicích 5 podsedků, desátky ze dvora Michka v Chrlčích, 1 dvůr v biskupském Újezdě, 2 zahradníky na Starém Brně blízko mostu, v Hodolanech 1 čtvrtlán, plat na olomoucké radnici (ZAO, pob. Olomouc, MCO, inv. č. 60, sign. E-II-15, fol. 14v-16v).

oněch 870 farností bylo do roku 1540 převážně 400 katolických, po roce 1550 bychom se dopočítali něco málo přes 260 katolických far.⁴⁷⁾ Byla ovšem i místa, kde vedle sebe působili jak katolický farář na jedné, tak i nekatolický duchovní správce, takže obsazení fary katolickým farářem nemusí zdaleka vždy vypovídat o náboženské orientaci farníků.

V oblasti duchovní správy tedy lze hovořit o silné redukci početního stavu farního kněžstva a s tím i o poklesu vlivu katolické církve na společnost. Majetková konsolidace olomouckého biskupství za Stanislava Thurza a jeho nástupců spolu s důsledným uplatňováním zásady cuius regio eius religio ale vytvořila ony potřebné předpoklady k protireformačnímu nástupu za biskupa Stanislava Pavlovského (1579-1598) a kardinála Františka Ditrichštejna (1599-1636).

47) Zde uvedené údaje byly získány vyhodnocením údajů, které snesl G. Wolný v *Kirchliche Topographie von Mähren*. O organizaci utrakvistické církevní správy na Moravě mnoho nevíme. Patrně podléhalo všechno kněžstvo bez rozdílu olomouckému biskupovi a pouze v naléhavých případech se některé záležitosti daly řešit i před utrakvistickou konsistoří v Praze, k tomu srov. Klemet Borový, *Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické*, I. díl. Akta konsistoře utrakvistické, Praha 1868, s. 86-87, č. 20; s. 99-100, č. 146; s. 208, č. 356; s. 209-an, č. 359.

II. Olomoucký biskup Stanislav Thurzo (1497-1540) a jeho doba

1. Politické působení biskupa Stanislava Thurza v letech 1497-1531.⁴⁸⁾

Stav olomouckého biskupství na sklonku 15. století nelze označit jako dobrý, spíše tu bylo možno nalézt projevy vleklé krize. Většina biskupských statků, včetně rezidenčního města Kroměříže, byla totiž v rukou zástavních držitelů, což s sebou pochopitelně neslo i citelný úbytek příjmů do „biskupské“ či spíše, v době sedisvakance, do kapitulní pokladny. Tím narážíme na nejkřiklavější symptom úpadkového stavu moravské církve - biskupství nemělo svou hlavu. Od smrti biskupa Tasa z Boskovic (+ 1482) spravovali biskupský stolec administrátoři. Po odchodu Jana Filipce, jenž 1490 ztratil úmrtím Matyáše Korvína přirozenou podporu, se o biskupství ucházel humanista Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic. Kurie ale prosadila kardinála Ardicina de la Porta, který se však na Moravě vůbec neukázal. Po jeho smrti (+ 4. 2. 1493) zvolila sice kapitula Bohuslava Hasištejnského, ale papež Alexandr VI. už svěřil olomoucké biskupství svému synovci kardinálu Janu Borgiovi, biskupu montreálskému a patriarchovi konstantinopolskému. Ani Borgia se v diecézi neukázal. Za této situace proběhla v Římě jednání o Borgiovo odstoupení, což se nakonec podařilo a 30. 1. 1497 byl oficiálně olomouckým biskupem jmenován Stanislav Thurzo.⁴⁹⁾

Stanislav Thurzo se narodil kolem roku 1470 a pocházel ze zámožného rodu báňských podnikatelů. Jeho otec, krakovský měšťan Jan Turzo z Bethlenfalvy (1437-1508), dosáhl velké zámožnosti díky hornímu podnikání a svému spojení s Fuggery.⁵⁰⁾ Fuggerovsko-thurzovský kapitál stál nepochybně v pozadí kariéry jednoho každého z Thurzových dětí. Z prvního manželství Jana Thurza s Uršulou z Bernu vzešel Jan

48) Politické dějiny Moravy období Jagellonců a prvních Habsburků nebyly dosud uspokojivě monograficky zpracovány. Svou platnost si tak stále udržuje František Palacký, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě*, díl 5, Praha 1867; populární shrnutí zastupují Rudolf Dvořák, *Dějiny Moravy. Vlastivěda moravská, I-V*, Brno 1899-1914, a nejnověji Josef Válka, *Dějiny Moravy. Vlastivěda moravská, nová řada, sv.5, díl 1*, Brno 1991, též, *Morava reformace, renesance a baroka. Vlastivěda moravská, nová řada, sv. 6*, Brno 1996. Období vlády Ferdinanda I. zpracoval Josef Janáček, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547. I/1-2*, Praha 1971-1984, akcentuje však především dění v Čechách.

49) Josef Macek, *K dějinám Olomouce na konci 15. století. (Spory o olomoucké biskupství)*. Okresní archiv v Olomouci 1986, s. 53-63; Ivo Hlobil, *K diskuzi o Stanislavu Thurzovi (1471-1540)*. Historická Olomouc 9, Olomouc 1992, s. 50.

50) V říjnu 1496 byla založena thurzovsko-fuggerovské společnost, zakládací listinu společnosti publikoval Max Jansen, *Jakob Fugger der Reiche. Studien und Quellen I*. Leipzig 1910, s. 377.

Thurzo (*1464), který se stal biskupem vratislavským (1506-1520), Jiří Thurzo (1467-1521) byl od 1511 komorním hrabětem stříbrných hor uherských a zvolenským županem, třetím synem v pořadí byl Stanislav.⁵¹⁾ Z tohoto prvního manželství vzešly ještě dcery Magdaléna a Markéta. Po smrti Uršuly (+ před 1483) se Jan Thurzo oženil s Barbarou Beckovou, s níž měl ještě syny Alexia (1490-1543), který se stal za krále Ferdinanda I. královským místodržitelem, zemským sudím a palatinem v Uhrách; dále Jana mladšího (1493-1558), později majitele knížectví Pština a Wolawa; a tři dcery: Hedviku (+ 1507), Uršulu (+ 1513) a Kateřinu (+1535).⁵²⁾

O Stanislavovi víme, že v roce 1485 už byl imatrikulován na krakovské univerzitě.⁵³⁾ Vyloučit nemůžeme ani studium v Itálii, neboť do Olomouce přišel Thurzo z Říma. Právě dobré kontakty s kuriálním prostředím měly kladný vliv na Thurzovo prosazení se do čela olomoucké diecéze.⁵⁴⁾ Po příchodu na Moravu se Stanislav Thurzo musel předně zorientovat ve svém úřadu, musel se seznámit s politickou situací, najít vhodné spojence, případně informovat se o slabinách potenciálních protivníků. Odpovídají tomu ostatně i první kroky, které záhy po svém nástupu podnikl. Nejzoufalejší byl samozřejmě stav biskupských statků. Většina biskupských panství byla v držbě zástavních držitelů. Panství Kroměříž drželi zástavně uherští magnáti Zápolští, hukvaldské i kelečské panství měli od dob biskupa Tasa z Boskovic v zástavním držení Tasovi příbuzní, biskupská tvrz Dřevčice v Čechách byla v zástavě bratří z Vrábí. Zpočátku se biskup mohl opřít pouze o panství Mírov, Vyškov a snad i o Libavou a Budišov. Protože si však Thurzo byl jist finančním zázemím fuggerovsko-thurzovské společnosti, mohl věnovat znovunabytí zastavených panství přiměřenou pozornost, což bylo záhy v případě Kroměříže korunováno úspěchem a neméně úspěšný byl biskup i v jednání s dalšími zástavními držiteli.

Aktivitou se vyznačoval i Thurzův postup v diecéšní správě. Neproběhla tu sice žádná revoluce, protože všechny klíčové posty církevní správy zůstaly beze změn, ale

51) F. V. Peřinka *Kroměříž za doby...*, s.56; Jan Kühndel, *Fuggerové ve Slezsku*. Slezský sborník 53, 1955, s. 42-60.

52) Karen Lambrecht, *Aufstiegschancen und Handlungsräume in ostmitteleuropäischen Zentren um 1500. Das Beispiel der Unternehmerfamilie Thurzó*. Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung, 47, 1998, s. 327; Encyklopédia Slovenska, díl 6, Bratislava 1982, s. 75-76.

53) K. Wotke, *Der Olmützer Bischof Stanislaus Thurzó von Béthlenfalva (1497-1540) und dessen Humanistenkreis*. ZVGMS 3, 1899, s. 339.

54) Do Padovy umístuje Thurzovo studium Jaroslav Demel v *OSN XXV*, Praha 1906, s. 928. Dne 20. března 1497 jednal v Římě vratislavský probošt Mikuláš Zeppel jako prokurátor Stanislava Thurza o dávce 3 500 zlatých jako provizi z olomouckého biskupství (J. Macek, *K dějinám Olomouce na konci 15. století. (Spory o olomoucké biskupství)*. Okresní archiv v Olomouci 1986, s. 63.

biskup zamýšlel vnést pevný ideový program do celkového postupu moravské církve. Na svátek Nalezení sv. Kříže roku 1498 (=3. května) svolal do městečka Vyškova generální synodu, z jejíhož jednání také vzešla synodální statuta.⁵⁵⁾ Urychlenému rozšíření nových statut napomohlo jejich vytištění u brněnských tiskařů. Podobně masového rozšíření agendy, misálu a breviáře bylo dosaženo v letech 1498-1499 zadáním zakázky, tentokrát pro tiskaře norimberské a štrasburské.⁵⁶⁾

Neméně důležité bylo také obnovení chodu biskupského lenního soudu. V úterý 5. 2. 1499 byl na vyšovském hradě zahájen manský soud a zasedal po celý zbytek února. Šlo tu o první řádný manský soud po dlouhém období. Dostavilo se velké množství nejen manské šlechty, ale přítomni byli i vysocí zemští úředníci a též církevní hodnostáři.⁵⁷⁾ Biskup sám přítom na soudu musel čelit žalobě Jana Ryšana z Modřic, manové ale našli, že biskup půhonu nemá odpovídat.⁵⁸⁾ Z Vyškova se 24. února přemístil do Brna, kde se účastnil zasedání zemského soudu.⁵⁹⁾

V souvislosti s ostrým postupem biskupovým proti kacířským sektám a zvláště Jednotě bratrské bylo uzavření spolku katolických a kališnických pánů na sjezdu v Brně dne 31. 5. 1504. Stavové, ač ne všichni, se zavázali stát navždy pevně při obecné víře křesťanské a hájit ji proti každému, kdo by je při ní chtěl utiskovat; a potom, pokud by král zemřel, nepřijmout po něm za pána nikoho, kdo by nebyl poslušen Svatého otce. Podobojím, kteří by „*nevedli pikhartských bludů*“, bylo dáno na vůli, zda chtějí k tomuto zápisu také přistoupit. Ke králi do Budína pak bylo vypraveno poselstvo, složené z biskupa Stanislava, zemského hejtmána Jana Lomnického z Meziříčí, komorníka Ladislava z Boskovic na Třebové a Hanuše Haugvice z Biskupic. Král ujednání stvrdil 17. 6. se zvláštní pochvalou.⁶⁰⁾

55) Sám tisk statut se hlásí do 3. května 1498 (Wotke, s. 340), jejich datování do roku 1498 potvrzuje i ohlašovací list synody olomouckého arcijáhna Jana z Jemnice, který o synodě praví: „*ad festum sive diem Inventionis S. Crucis proxime venturis, que erit tertia mensis maii in opido suo episcopali Wischaw dominio disponente sacrum generalem synodum celebrandum decreuerit*“ (ZAO-O, MCO, rkp. 293, fol. 35v). V literatuře se někdy dosud udržuje chybný údaj o tom, že Thurzo konal svou synodu až v roce 1538, z čehož např. nedávno Milan Buben vyvodil, že konal synody dvě, jednu r. 1498 a druhou r. 1538. Srov. M. Buben, *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Praha 2000, s. 344 - 345; podobně i F. V. Peřinka, *Dějiny města Kroměříže*, I, s. 133.

56) Václav Pumprla, *Stručný přehled moravského a olomouckého knihtisku do roku 1550*, in: *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1500*, III. Olomoucko, Olomouc 1999, s. 499.

57) ZAO-O, LDK, inv. č. 364, fol. 1v.

58) Tamtéž, fol. 14r.

59) ZDB XVII, s. 98, č. 102.

60) AČ VI, s. 294-296, č. 38; srov. Palacký, *Dějiny* V, 2 (1878), s. 86; ZDB XVIII, s. 117.

V pondělí 23.6. 1505 byl zahájen v Olomouci v domě olomouckého měšťana Augustina manský sněm, jehož se účastnilo také několik významných pánů, asi proto, že zanedlouho se měl odbývat v Olomouci i soud zemský, který byl zahájen 24. 6.⁶¹⁾ Na 15. 9. pak byl ohlášen zemský soud a sněm v Brně, za jehož hlavní výsledek možno pokládat uzavření landfrýdu dne 16. 9. a to období na 15 let. Stanislav Thurzo tu pečetil hned po králi Vladislavovi.⁶²⁾ Sněmu byl přítomen také Dobeš z Boskovic, s nímž měl biskup co do činění v následujících měsících kvůli jednání o vykoupení zastaveného hukvaldského panství.⁶³⁾

Růst prestiže a vlivu mladého olomouckého biskupa našel svůj výraz i v diplomatických aktivitách budínského dvora, který začal Thurza angažovat v politicky choulostivých jednáních. Byly to hlavně rozmišky mezi šlechtou a královskými městy v Čechách o hospodářská a politická privilegia, které si vynutily zásah královských vyslanců. Na svatojakubský zemský sněm, zahájený v úterý 25. 7. 1508 na Pražském hradě, delegoval král Vladislav bosáka Jana Filipce a vedle něj olomouckého biskupa Stanislava. Oba byli ubytováni na Hradě v Pechmově domě. Nazítří se oběma dostalo slavnostního přijetí od rektora a mistrů na univerzitě. Stanislav Thurzo sloužil ve čtvrtek 27. 7. mši, po níž se spolu s Janem Filipcem odebrali mezi pány ke sněmovnímu jednání. Sněmování bylo poměrně rychlé, bylo zvoleno 24 zemských správců a navzdory neshodám se podařilo uzavřít sněmovní usnesení o dodržování zemského míru, které bylo oběma biskupy jako královskými posly zpečetěno královskou pečetí. V pondělí 31. 7. bylo sněmování ukončeno a všichni se rozjeli z Prahy.⁶⁴⁾

Biskup Stanislav byl také jedním z hlavních aktérů korunovace českého krále Ludvíka. Do Prahy přijel spolu s králem Vladislavem 17. února 1509. V chrámu sv. Víta na Pražském hradě pak byla 11. 3. 1509 vsazena na hlavu tříletého krále Ludvíka s velkou obřadností královská koruna. Korunovaci provedli tři biskupové: olomoucký Stanislav Thurzo, vratslavský biskup Jan Thurzo, Stanislavův bratr, a někdejší varadínský biskup Jan Filipec.⁶⁵⁾

Král Vladislav pobyl tehdy v Čechách celý rok a do Uher se vracel v březnu 1510, byv odvolán tureckým nebezpečím. Na zpáteční cestě se Vladislav zastavil v

61) ZAO-O, LDK, inv. č. 364, fol. 25r; ZDO XVI, s. 151, č. 226.

62) ZDB XVII, s. 116, č. 208; AČ X, s. 334; MZA, A 1, sign. 605.

63) ZAO-O, AO, Listiny, sign. E I b 1.

64) J. Porák - J. Kašpar, *Ze starých letopisů českých*. Praha 1980, s. 304.

65) K Ludvíkově korunovaci F. Palacký, *Dějiny*, V,2, s. 144-145.

Kroměříži, kde měl v úmyslu zanechat své děti, jelikož v Uhrách zuřil mor. Uherští stavové ale králi pohrozili uzavřením budínských bran, kdyby se vrátil bez dětí, takže se král musel svého záměru vzdát a zdržel se na Kroměříži pouze 3 dny.⁶⁶⁾

V polovině září 1511 se účastnil biskup zemského soudu v Brně. Byla to jistě vhodná příležitost k jednáním s louckými premonstráty, jimž biskup hodlal prodat roční plat 24 hř. grošů plynoucí biskupství z města Brna. Listina o tom byla ovšem vyhotovena až 30. září v Olomouci. Získané prostředky použil Stanislav Thurzo na výplatu městečka Kelče ze zástavy od pana Ladislava z Boskovic a Moravské Třebové.⁶⁷⁾

V Čechách ovšem nebraly konce spory mezi šlechtou a městy. V pondělí 30. 1. 1514 byl zahájen na Pražském hradě valný sněm všech stavů Koruny české, který měl vnést do těchto sporů nápravu. Jako královští poslové přijeli z Moravy biskup Stanislav, zemský hejtman Jan Meziříčský z Lomnice a komorník Jan z Pernštejna s pověřením urovnat spor, který mezi šlechtou a městy vznikl. Sněmovní jednání bylo ukončeno už po deseti hodinách bouřlivého jednání, aniž se pro neústupnost stran došlo k nějakému usnesení. Obnovené jednání přineslo pouze dohodu o mezi pány a rytíři o krajské správě, na což ale nepřistoupila města.⁶⁸⁾

V druhé polovině května 1515 byl znovu svolán do Prahy český zemský sněm kvůli řešení sporů mezi městy a šlechtou. Jako královští poslové přijeli Stanislav Thurzo a kníže Karel Minsterberský, jejichž úkolem bylo zprostředkovat dohodu mezi znesvářenými stranami. Do Prahy přijeli oba již ve středu 23. 5. Na Pražský hrad se dostavili v pátek 25. 5., aby vyřídili královské poselství: „...*Nejdříve začal mluvit biskup a vyřídil pánům, zemanům a městům pozdravení od krále. Pak se ujal slov kníže a mluvil o tom, jak Jeho Milost král od počátku vlády v tomto království vždycky usiloval o to, aby zjednal v zemi pokoj...*“. Sněmování trvalo ve velmi vzrušené atmosféře tři týdny, takže sněmovní usnesení mohly být zapsáno teprve 15. června 1515.⁶⁹⁾

Z Prahy Thurzo zamířil na Moravu a konkrétně do Olomouce, kde byl 1. 7. 1515 uzavřen landfrýd mezi Českým královstvím a zástupci moravských stavů na dobu života

66) F. Palacký, *Dějiny*, V/2, s. 176-177.

67) ZDB XVIII, s. 136, č. 60; MZA, E 57, (Premonstráti Louka), sign. L 42, inv. č. 339.

68) J. Porák - J. Kašpar, *Ze starých letopisů českých*. Praha 1980, s. 366 - 367. Instrukce, kterou poslové od krále dostali, obsahovala především požadavek zrušení svatojakubské smlouvy, souhlas ke královi vybírání posudného, určení pražského arcibiskupa, potřebu učení krále Ludvíka českému jazyku a j. Ke sněmu F. Palacký, *Dějiny*, V/2, s. 254-255.

králů Vladislava II. a Ludvíka a ještě 2 roky po jejich smrti, nejméně však na 20 let.⁷⁰⁾ Hned vzápětí se ohlašovala schůzka tří panovníků, za účelem jednání o sňatku již korunovaného českého krále Ludvíka s vnučkou císaře Maxmiliána Marií Rakouskou se ve Vídni v červenci 1515 sjeli český a uherský král Vladislav, polský král Zikmund a německý císař Maxmillián. V průvodu Vladislavově byl i biskup Stanislav, který měl ve Vídni příležitost setkat se se svými humanistickými přáteli. Snad zasáhl i do panovnického jednání, ač nevíme, na jaké úrovni. Z vídeňských jednání se polský král Zikmund vracel přes Vyškov a Kroměříž, kde prodlel nějaký čas a byl zde biskupem Stanislavem skvěle hoštěn.⁷¹⁾

V intencích českého krále měl biskup jednat na připravovaném zemském sněmu v Olomouci, který byl zahájen 6. 1. 1516 v Olomouci. Spolu s Thurzem byl královským poslem také kníže Karel Minsterberský. Hlavní náplní jednání bylo uzavření nového zemského landfrýdu a ujednání o stíhání zemských škůdců nepřátel. Přípis landfrýdu byl uzavřen 9. 1., nyní k němu měli přivěšovat své pečeti zemští stavové nebo posílat ohlašovací listy zemskému hejtmanovi.⁷²⁾

Počátkem února 1518 odcestoval Stanislav Thurzo do Kladska, kde se spolu se zástupci moravských stavů zavázal zachovávat sjednaný landfrýd o zemských škůdcích a bezpečnosti, dohodnutý se stavy Českého království.⁷³⁾ Na jaře 1518 hostil Stanislav Thurzo polského krále Zikmunda, který pověřil Jana Dubravia a Viléma z Kunštátu, aby vedli poselství do neapolského města Bari k milánskému a aragonskému vévodovi Francescovi Galeazzu Sforzovi, o jehož dceru Bonu se král Zikmund ucházel. Poselstvo bylo úspěšné, v březnu 1518 vyšel Boně vstříc sám Thurzo a ubytoval ji na vyškovském zámku.⁷⁴⁾

Na zemském soudu a sněmu v Brně zastával Stanislav Thurzo znovu úlohu královského posla (od 9. září 1520), jednalo se zde především o přísahu nejvyšších

69) J. Porák - J. Kašpar, *Ze starých letopisů českých*. Praha 1980, s. 390-391; F. Palacký, *Dějiny*, V/2, s. 291an.

70) František Beneš - Karel Beránek, *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526*. Díl I., sv. 3/2, s. 1430, č. 5955; A. Haas, *Archiv České koruny*. 6. Katalog listin z let 1438 - 1526. Praha 1958, s. 187-188, č. 386.

71) K tomu srov. Wiktor Czermak, *Jodoci Ludovici Decii de Sigismundi regis temporibus liber 1521*. Biblioteka pisarzów polskich. Kraków 1901, s. 102 - 103; ke schůzce tří panovníků F. Palacký, *Dějiny*, V/2, s. 296-298; stručně R. Dvořák, *Dějiny Moravy*. I, Brno 1899, s. 362.

72) AČ XI, s. 284-290.

73) A. Haas, *Archiv Koruny české* 6. Katalog listin z let 1438 - 1526, Praha 1958, s. 196-197, č. 407.

74) Josef Macek, *Víra a zbožnost jagellonského věku*. Praha 2001, s. 172.

zemských úředníků a dalších členů královské rady.⁷⁵⁾ Počátkem října 1520 se Thurzo vypravil do Nového Jičína. Jeho hlavním úkolem byla jednání s těšínským knížetem Kazimírem, čímž biskupa Stanislava pověřil jeho bratr Alexius. Sporným problémem se stalo vození mědi přes Těšín a dávání mýta. Smlouva byla prozatímně sepsána na papír a zpečetěna panem Jiříkem ze Šelnberka na Kosti a Krnově, Janem Sedlnickým z Choltic na Polské Ostravě, maršálkem těšínského knížete, Vilémem Prusinovským z Víckova a doktorem Janem z Doubravky. Od příštího sv. Martina (11.11.) měla být měď opět vozena přes Těšín.⁷⁶⁾ O konfirmaci stavovských privilegií, tj. především landfrýdu, se jednalo na sněmu v Prostějově, zřejmě proto, že v Olomouci zuřil mor. Rozpravu o konfirmaci moravských stavovských privilegií zahájil biskup Stanislav. Jedním z bodů bylo i vyslání poselstva ke králi za účelem potvrzení stavovských svobod pod uherskou pečeti. Proti tomu úmyslu se 11. 11. ostře ohradil pan Vilém z Pernštejna.⁷⁷⁾ Některé formulace Vilémova listu zase popudily biskupa a cítil se dotčen. 15. 11. tedy pan Vilém znovu vysvětloval, že potvrzení privilegií moravských stavů pod uherskou pečeti považuje za špatné a vůbec za „neřádné a škodné“ pokládá i jakékoliv jednání o tom. Pan Vilém by volil raději válku, než aby byla moravská privilegia potvrzena uherskou pečeti.⁷⁸⁾ Biskup spolu s hejtmanem Artlébem z Boskovic jakož i další stavové vyslali nakonec do Budína Jana Kunu z Kunštátu a Viléma z Víckova. Ti předložili králi Ludvíkovi zápis landfrýdu uzavřený mezi všemi čtyřmi stavy, který ho potvrdil 6. 12.1520.⁷⁹⁾

Král zároveň rozhodl o svolání obecního sněmu do Olomouce, potažmo jinam, pokud by v Olomouci ještě trval mor. Proto zemský hejtman Artléb z Boskovic svolal 9. 12. z královského rozkazu sněm do Znojma. Rozumělo se samo sebou, že zemský soud v Olomouci se rovněž odkládal až do příštího svatého Jana.⁸⁰⁾

V dubnu 1521 byl biskup konfrontován s bouřlivým sociálním hnutím, které zmítalo moravskými královskými městy ve 20. letech 16. století. Za přítomnosti podkomořího Viléma Kuny z Kunštátu, Kryštofa Kropáče z Nevědomí, Viléma z Víckova a Hynka z Kunčic rozhodl 24. 4. ve Znojmě o snížení úrokové míry z 10% na 7

75) Zemský soud začal 9. 9. 1520 (ZDB XX, s. 167, č. 1), sněmovní jednání bylo zahájeno 14. 9. 1520. (AČ XI, s. 330).

76) ZAO- O, AO, Listiny, E I b 6.

77) AČ II, s. 143-an, č. 100.

78) AČ II, s. 145-an, č. 102.

79) AČ XI, s. 332, č. CXVII, s. 332-an, č. CXVIII.

80) AČ XI, s. 340-341, č. CXXII.

% u vidrkaufních platů, z nichž šly úroky znojenskému kněžstvu.⁸¹⁾ Dne 7. května 1521 byla na Kroměříži zpečetěna smlouva, kterou usmlouval biskup v říjnu loňského roku s těšínským knížetem Kazimírem o vození a sklad mědi v Těšíně Thurzové tu museli ustoupit síle psaného práva a výsadám těšínských měšťanů, kteří měli na právo skladu privilegia vystavená českými králi. Škody, které tím těšínským vznikly, už ale neměly být vzpomínány.⁸²⁾

Počátkem května 1522 byl Stanislav Thurzo odvolán spolu s částí moravské stavovské obce do Čech. Dne 9. 5. 1522 se totiž konala na Pražském hradě přísaha krále Ludvíka. Slavnostní mši přitom celebroid Stanislav Thurzo.⁸³⁾ 1. 6. byla na Pražském hradě korunována uherská a česká královna Marie, přičemž korunu jí na hlavu posadil biskup Stanislav spolu s uherskými biskupy. Přítomno bylo mnoho význačné šlechty a vyslanců z cizích zemí.⁸⁴⁾

Z Prahy se král Ludvík spolu s královnou a svým doprovodem vypravil v příštím roce také na Moravu. Navečer 28. března 1523 přijel do Olomouce. Nejdříve královský pár zavítal do dómu, kde biskup králi vložil do rukou biskupskou berlu, pak šli s procesím na mši a vyslechli pašije. Na Zelený čtvrtek byli při obřadu mytí nohou. Královna Marie omyla nohy dvaceti třem chudým, dala jim nové šaty a přisluhovala jim při stole. Královy návštěvy využil biskup k tomu, aby si 16. 4. před králem stěžoval na doktora Pavla Sperata, který přišel z Německa do Jihlavy, kde agitoval pro německou reformaci a přijímání podobojí. Nazítří byly za královy přítomnosti na jednom z olomouckých náměstí spáleny luterské knihy včetně Nového zákona. Ještě téhož dne král Olomouc opustil.⁸⁵⁾

Dne 23. 4. 1524 se na biskupa obrátil listem z Budína král Ludvík a jmenoval jej komisařem spolu s Vilémem Kunou z Kunštátu ve věci různic a řečí, které vznikly mezi královským sekretářem Jiříkem Žabkou z Limberka a olomouckými měšťany. Obě

81) SOKA Znojmo, AM Znojmo, inv. č. 184. K tomu srov. J. Dřimal, *Sociální boje v moravských královských městech ve 20. letech 16. století*. Brno v minulosti a dnes. 5, Brno 1963, s. 146, který uvádí chybně u Hynka z Kunčic přídomek z Kounic.

82) ZAO-O, AO, Listiny, E I b 6.

83) J. Porák - J. Kašpar, *Ze starých letopisů českých*. Praha 1980, s. 438; F. Palacký, *Dějiny*, V/2, s. 410an.

84) J. Porák - J. Kašpar, *Ze starých letopisů českých*. Praha 1980, s. 438.

85) Tamtéž, s. 440, 443; Josef Prucek, *Olomoucká souhrnná kronika z let 1432-1656 sestavená B. Dudíkem*. Okresní archiv v Olomouci 1980, s. 168. Dle králova příkazu byl pak uvězněn, ale protože Speratus byl u Jihlavských oblíben, orodovali za jeho propuštění. Speratus byl propuštěn také na prosby moravského panstva, zvláště nejvyššího sudího Voka ze Sovince a bratří Heralta a Viléma z Kunštátu. Ke Speratovi srov. F. Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy...*, III, Brno 1905, s. 450-451.

strany se odvolaly na krále a žádaly o rozhodnutí. Král chtěl vyřešit tento spor přátelsky a v těchto intencích nábádal biskupa, aby spolu s p. Vilémem Kunou „v to se tak vložili, aby ty různice mezi nimi napřed přátelským během přetrženy byly”, pokud by se tak nestalo, měli vynést mocnou výpověď.⁸⁶⁾

Poklidné jagellonské období bylo rázně ukončeno moháčskou katastrofou. Také nad thurzovským a fuggerovským podnikáním v Uhrách se stahovala mračna.⁸⁷⁾ Biskupa zaměstnávaly pochopitelně nejvíce problémy vnitřní moravské politiky. V březnu se Thurzo zdržoval v Olomouci. 23. března už se vracel do Kroměříže, na cestě nad Kožušany ještě vzdal biskupovi Ojř z Fulštejna manství Porubu.⁸⁸⁾ Jinak se po celý rok Thurzo zdržoval v Kroměříži. Hlavní úsilí biskupa bylo v tomto roce věnováno získání finanční hotovosti. 24. 4. v Kroměříži zastavil Thurzo se souhlasem olomoucké kapituly díl léna Petrovic Janovi Peřinovi z Ketře za 850 zl.⁸⁹⁾ 30. 5. byly převedeny naturální dávky, jež odváděl biskupovi Jan z Pernštejna ze vsí příslušných kdysi ke klášteru sv. Jakuba na olomouckém předhradí, na peněžitý plat.⁹⁰⁾ 18. 8. 1526 byla v Kroměříži zpečetěna trhová smlouva na zboží olbramkostelského probošství, které za 2000 zl. prodal biskup jako podací pán probošství městu Znojmu.⁹¹⁾ 12. 11. 1526 prodal Thurzo panství blanenské za 1800 zl. Dr. Janovi Dubraviovi.⁹²⁾ O důvodech, proč se tak dalo, se sice nic nedovídáme, ale nejsme asi daleko od pravdy s tvrzením, že biskup patrně potřeboval peníze na protitureckou válečnou kampaň. Rovněž ale nemůžeme opomenout, že odprodejem některých statků dosáhl biskup snížení daňového základu.⁹³⁾

86) ZAO-O, AO 35, fol. 37r-v.

87) V červnu 1525 nechal král Ludvík majetek fuggerovské společnosti dokonce konfiskovat, dohoda o vrácení měďařského podniku v Bánské Bystrici byla s Fuggery uzavřena 14.-15. IV. 1526, s čímž se prolínalo povstání horníků. K tomu P. Ratkoš, *Povstanie baníkov na Slovensku 1525-1526*. Bratislava 1963, s. 117, 203, 246.

88) ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 8r.

89) ZAO-O, LDK, Listiny, sign. R II d 1.

90) ZAO-O, AO, Listiny, sign. C III b 3/6.

91) V Olbramkosteletě (10 km sz od Znojma) bylo probošství při zdejší kostele od 13. stol., zaniklo někdy na konci 15. stol., kdy už byl zdejší kostel pokládán za farní. K probošství viz G. Wolný, *Kirchliche Topographie*, II. 4, s. 215-220. Město Znojmo koupilo od biskupa Stanislava a olbramkostelského probošta Dr. Jana Dubravia „to jmenované probošství jmenovitě ves Olbramkostel blíž Znojma ležící“ s kostelním podacím, pustou ves Žirůtky, šest půllánků v Jakubově, svobodný dvůr v Běhařovicích, pustou ves Mostkovic u Strachotic a obilný desátek ze Stupěšic (ZDB XXII, s. 187, č.3; MZA Brno, Nová sbírka, č. 662/114, opis čes.; MZA, Bočkova sbírka, č. 3046-A; SOKA Znojmo, AM Znojmo, inv.č. 188, 190/4, 190/5). Z první splátky ve výši 600 zl. kvitoval biskup znojemské 23. 11. 1526. (AM Znojmo, inv. č. 190/7).

92) ZAO-O, LDK, Listiny, sign. Q II b 4.

93) Na výpravu Ludvíkovu proti Turkům svolili stavové vypravit 1000 žoldnéřů, na jejichž záplatu měl dát každý třetí díl berně (MZA, A 3, inv. č. 693, fol. 225r).

Na 18. září 1526 byl svolán generální sněm všech stavů korunních zemí do Kladska, který se však nerealizoval. Proto byl svolán z popudu biskupa Stanislava zemský sněm do Brna. Byl zahájen 23. září 1526 a hlavním cílem jednání bylo opatření zemské vlády. Stavby se shodly na tom, aby volbu zatímních úředníků vykonalo 24 pánů a 12 rytířů. Zvoleni byli Jan z Pernštejna jako hejtman, Arkleb z Boskovic jako komorník a Dobeš z Boskovic na Rosicích coby sudí. Ovšem konečné slovo v této sporné záležitosti bylo vyhrazeno pro příštího panovníka.⁹⁴⁾ Jím se mezitím stal rakouský arcikníže Ferdinand.

Na 18. listopadu svolal Jan z Pernštejna obecný sněm do Olomouce, kde se měl řešit protiprávní postup Čechů v otázce volby krále. Aby si Moravané s Čechy nijak nezadali, odmítli uznat výsledek české volby, na druhou stranu ovšem přijali za svého pána Ferdinandovu manželku Annu, kterou uznali za dědičku a markraběnku moravskou a tím pádem přijali za panovníka i jejího manžela Ferdinanda.⁹⁵⁾

Po zvolení krále Ferdinanda připadla Thurzovi opět skvělá role v korunovačním ceremoniálu. Do Prahy zřejmě dorazil 5. února 1527 spolu s králem a jeho početným průvodem. Vlastní korunovace Ferdinandova se uskutečnila ve čtvrtek 24. února 1527, biskup Stanislav sloužil mši a korunoval krále. Nazítří korunoval Thurzo také královnu Marii. Na poslední chvíli přeci jen dorazili zástupci moravských stavů, kteří dodali korunovací patřičného lesku.⁹⁶⁾ Z Prahy se vydal Ferdinand s královnou a početným doprovodem na Moravu. Ve středu před velikonoce (17.4.) dorazil do Olomouce.⁹⁷⁾

Následující léta zaplnilo většinou řešení problémů spojených se správou biskupských lén a biskupských statků. V této souvislosti bylo důležité jednání manského soudu v Kroměříži v červnu 1529, kdy byl přijat všeobecně závazný procesní řád.⁹⁸⁾ Naléhavou starostí moravských zemských stavů ale bylo obnovení moravského landfrýdu, k němuž měl připojit svou pečeť král Ferdinand jako nejvyšší landfrýdník. Hotový landfrýd měl být poslán rovněž na generální sněm do Českých Budějovic.⁹⁹⁾

94) O tom, že zemský sněm svolal biskup, podává zprávu kronika Munky z Ivančic, AM Brno, rkp. 7329, fol. 111v-112v. Viz též F. Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy*, I, s. 137.

95) F. Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy*, I, s. 97 - 98; R. Dvořák, *Dějiny Moravy*. 2, Brno 1901, s. 376-384.

96) F. Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy*, I, s. 101; poněkud odlišně Josef Janáček, *Česká dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547*. I, 2, s. 21 - 22.

97) Josef Prucek, *Olomoucká souhrnná kronika z let 1432-1656 sestavená B. Dudíkem*. Ročenka „Okresní archiv v Olomouci“, 1981, s. 179-180.

98) ZAO-O, LDK, inv. č. 372, fol. 1r-v.

99) Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy*, I, s. 172 - 173.

Dne 26. 3. 1531 byla u příležitosti brněnského obecného sněmu zvolena komise ke generálnímu sněmu do Prahy na 17. 4. 1531. Ten se ale nakonec neuskutečnil v Praze, ale v Českých Budějovicích a navíc bez moravských poslů, neboť část z nich onemocněla a ostatní se pak museli účastnit zasedání zemského soudu.¹⁰⁰⁾ Na sklonku července 1531 byl zahájen obecný zemský sněm v Jihlavě. Na neúčast moravských poslů na českobudějovickém generálním sněmu si král Ferdinand trpce stěžoval. Král Ferdinand usiloval o účinnější dohled nad stavovským soudem a sněmem, proto byla za jeho přítomnosti zvolena komise, aby vyhledala články týkající se zemského soudu a jeho správy. Do komise byl zvolen též biskup Stanislav. Komise pak vyhledala celkem třiatřicet článků, které ohrážely celé soudní řízení se všemi podrobnostmi a formalitami.¹⁰¹⁾

Úspěšně pro biskupa skončilo 22. 9. v Brně jednání s moravskými stavy o statutárním postavení biskupských statků. Na základě uzavřené smlouvy měly jen ty biskupské statky, které byly zapsány v zemských deskách, podléhat zemskému právu, všechny ostatní stolní i zaměněné statky měly spadat pod manské právo olomouckých biskupů.¹⁰²⁾ V Brně byl biskup ještě 28. 9., kdy potvrdil koupi emfyteutického dvora v Modřicích.¹⁰³⁾ Počátkem listopadu zastihujeme už biskupa v Ostravě a jeho pobyt zde nebyl bezdůvodný, neboť potvrdil list na rychtu ve Vítkovicích.¹⁰⁴⁾

2. Posledních devět let Thurzova episkopátu (Obrazy ze správní každodennosti 1532-1540)

V únoru 1532 dolehly na biskupa obavy z tureckého ohrožení, když se mu dostaly do rukou latinské instrukce uherského poselstva, vypraveného ke králi Ferdinandovi. Se svými obavami se 15. 2. svěřil Janovi z Pernštejna, jemuž zároveň nechal zhotovit český překlad instrukcí.¹⁰⁵⁾ Na 12. 4. byl svolán obecný sněm do Brna, který ovšem vzbudil nelibost krále Ferdinanda, který si právo svolat sněm osoboval sám.¹⁰⁶⁾ O diplomatických aktivitách císaře Karla V. a sjezdu v Pasově informoval

100) Tamtéž, s. 69 - 70.

101) Tamtéž, s. 70 - 72; členy komise byli též zemský hejtman Jan z Kunštátu a na Lukově, Jan z Pernštejna, Dobeš z Boskovic na Rosicích, z biskupských manů doktor Jan Dubravius a další.

102) ZAO-O, MCO, A VI b 25 (opis z 17. stol.); F.Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy moravské* II, s. 577-579 dle originálu v MZA.

103) ZAO-O, AO, insert v listině z 29. dubna 1580, poř. č. 2710.

104) ZAO-O, AO 19, s. 15; Adamus, CDCO, s. 59-60, č. 47.

105) ZAO-O, AO 36, fol. 1r-v. *Dat. na Kroměříži ve čtvrtek po svatém Valentinu léta ec. xxxii^o.*

106) Kameníček I, *Sněmy a sjezdy...*, s. 25.

biskup 19. 2. také zemského hejtmana Jana Kunu z Kunštátu.¹⁰⁷⁾ V úterý 8. 7. sděloval Janovi z Pernštejna novinky o pohybech tureckého vojska u Bělehradu.¹⁰⁸⁾

Po příjezdu na Kroměříž 27. 2. 1533 čekaly na biskupa listy od Georgia Loga.¹⁰⁹⁾ 9. března 1533 psal svému bratrovi. Téhož dne dorazil pan Adelsbašský poslaný do Kroměříže Janem z Pernštejna.¹¹⁰⁾ 24. dubna 1533 odpovídal biskup svému bratrovi na jeho listy týkající se turecké hrozby a jednání o mírovou smlouvu s Turky.¹¹¹⁾

Když se Thurzo 10. března 1533 vrátil do své kroměřížské rezidence, čekaly na něho čerstvě došlé listy od krále, na které hned nazítří odpovídal.¹¹²⁾ Asi v polovině května mohl zastihnout biskupa královský mandát Ferdinandův, datovaný 12. 5. 1533 ve Vídni, v němž informoval o opovědi, kterou učinil Zikmund Kaufunk a jeho pomocníci. Král zakázal Kaufunka jakkoli podporovat, přechovávat a pomáhat mu a přikázal jej přísně honit a jímat, kde by koliv mohl být vyšpehován a postižen. Za živého zemského škůdce sliboval 3000 a za jeho mrtvolu 2000 zlatých, jeho pomocníci byli oceněni na 200 zlatých, jejich mrtvá těla pak na 100 zlatých za každé.¹¹³⁾ Toto jasné vyjevení královské vůle ale nebylo přijato na všech stranách s úplným pochopením, jak ostatně zjistil sám král. Z vyznání jakéhosi Jíry Papouška, navedeného Kaufunkovým pomocníkem Doubkem, panovník seznal, že na Kolštejně přechovával Kaufunka a jeho pomocníky Hynek ze Zvole. Zemskému hejtmanovi Janovi Kunovi z Kunštátu proto 30. 6. přikazoval obeslat Hynka Zvolského před hejtmanský úřad a vyzvědět od něj, proč jednal proti královským nařízením a mandátům.¹¹⁴⁾ Politickou podporu vyžadoval král i od ostatních zemských úředníků a předáků. Svou náchylnost a povolost ke stíhání Kaufunka projevil králi mj. biskup Stanislav a samozřejmě další moravští šlechtici.¹¹⁵⁾

Kaufunkův odboj zaměstnával moravské stavy až do roku 1534. Instrukce ohledně postupu proti Kaufunkovi pro moravská královská města odeslal král moravskému podkomořímu Janovi z Kunovic a podal o tom 5. 8. 1533 zprávu

107) ZAO-O, AO 36, fol. 2v.

108) Tamtéž, fol. 9r - 10r.

109) ZAO-O, AO, inv. č. 475, fol. 245r - v.

110) Tamtéž, fol. 247 - 248. („*Hodie reverendissime domine et Confratri carissime peracto peractio accisit nos obiter Adelsbacher a domino de Berstain Cremsirim missus*“, Není snadné určit, o koho jde, buď je to Šalamoun Adelsbach z Dobročkova nebo některý z Kryštofů Adelsbachů z Mikulovic, srov. J. Pilnáček, *Rody starého Slezska*, I, Brno 1991, s. 144-146.

111) ZAO-O, AO, inv. č. 475, fol. 249r - v.

112) Tamtéž, fol. 250r.

113) AMB, rkp. 7329, fol. 255r - v.

114) SÚA Praha, Registra české dvor. kanceláře, č. 11, fol. 2r - v.

115) Král to vzal na vědomí, o čemž psal 13. 7. 1533 z Vídne. (SÚA Praha, Reg. 11, fol. 6r - 7r).

moravským stavům.¹¹⁶⁾ Názor na jednoznačné odsouzení Kaufunka ovšem na Moravě zdaleka neexistoval. Kvůli tomu také někdy před 12. zářím jednali s králem poslové ze stavu panského i rytířského. O výsledku těchto rozhovorů informoval král 12. 9. 1533 moravského zemského hejtmána, jemuž zasílal k prostudování spisy, které z tohoto jednání vzešly a požádal též, aby hejtman o všem zpravil biskupa Stanislava. Hejtman a biskup ale měli vše podržet v tajnosti a vyčkat dalších královských pokynů.¹¹⁷⁾ V Brně pak jednali Jan z Lipé na Krumlově, nejvyšší maršálek českého království, dále Jan z Pernštejna, Dobeš z Boskovic na Rosicích, z rytířů pak Vilém Prusinovský z Víckova, Vilém z Vrchlabí na Kurovicích a Zdeněk ze Švábenic. Odmítli přijmout Kaufunka za svého nepřítele a to proto, že nestydatá slova, která o králi rozšiřoval, nebyla podle nich králi na újmu jeho cti a důstojenství, protože Kaufunk je tak jako tak zlý člověk. Král ale tento právní výklad nezastával a v listu z 10. 10. vyžadoval bezvýhradnou politickou podporu a splnění královské vůle.¹¹⁸⁾

Listem z 26. července 1533 se na biskupa, Jana z Pernštejna a Jana z Kunovic obrátil Ferdinand I. a ustanovil je členy komise, která měla rozhodnout spor mezi senickým farářem Jiříkem a děkanem olomoucké kapituly Bernartem Zoubkem.¹¹⁹⁾ Nesrovnalosti ve finančním hospodaření zesnulého hukvaldského hejtmána Kryštofa Foglara ze Studené Vody nutily biskupa zakročit ve prospěch poddaných, nepochybně po jejich naléhavých urgencích. Obrátil se proto nejspíše v září 1533 jak na Kryštofova příbuzného Mikuláše Foglara, tak i na jeho lenního pána Jana Planknara z Kynšperka, aby se vynasnažili přimět Kryštofova strýce Kryštofa a jeho bratry splatit dluhy, což bylo i ostatně jedním z přání zemřelého Kryštofa Foglara, pronesené na smrtelném loži. O věci měla rozhodnout šlechtická komise v Ostravě a pokud by se na ničem nedohodla, sliboval biskup vložit se do věci osobně.¹²⁰⁾

Také úřadování Jindřicha Jedovnického ze Želetavy na Mírově nebylo bez chyb. Nejenže zůstal dlužen čeledi, ale bez jakéhokoliv písemného zajištění vzal hotovost 200 zl. a dalších 50 zl. byl dlužen biskupovi již dříve. Thurzo žádal 18. 9. urychlenou

116) SÚA Praha, Registra české dvor. kanceláře, č. 11, fol. 17r-v.

117) Tamtéž, fol. 32v - 33r.

118) Tamtéž, fol. 50r - v.

119) Tamtéž, fol. 10v - 11r.

120) ZAO-O, AO 36, fol. 10r. List není datován.

nápravu a vyhotovení příslušných dlužních úpisů. Také Jindřichovi vytýkal jeho příliš velkou nemocnost.¹²¹⁾

Než v říjnu se mysl Thurzova obrátila k řešení celozemských problémů. Zemským hejtmanem byl upozorněn na pohyby zemského škůdce Zikmunda Kaufunka, kvůli čemuž se měl sejít i zvláštní sněm ve Vyškově v neděli 2. 11.¹²²⁾ Na cestu se biskup vydal už v pátek 31. 10. Jak dopadlo poselství, které biskup učinil z Brna do Vídně po Jindřichovi z Meziříčí a Vilému Kunovi není jisto, každopádně měl biskup na Vyškově čas i na vyřizování mnoha dalších věcí, zvláště finanční povahy. Opět šlo o záplatu dluhů po Lackovi z Kadaně i o pohledávky, které měl biskup u Václava z Boskovic. Ten navíc byl dlužen biskupovi manskou přísahou za křižanovské léno.¹²³⁾ Návrat do Kroměříže plánoval Thurzo na středu 5. 11.¹²⁴⁾

Pokud jde o samotné jednání sněmu ohledně Kaufunka, dospělo se konečně k jednotnému názoru jak proti Kaufunkovi postupovat. Stavové si dali přečíst stará zemská zřízení o zemských škůdcích a opovědnících a rozmlouvali spolu, kterak by sami sebe a své statky obhajovali proti Zikmundovi a jeho spoluopovědníkům. Mezitím také vešlo ve známost, že Kaufunk byl jat nějakým Jankem, přítelem pana Kostky, spravujícím Kostkovy zámky. Týž Janek ale mezitím Kaufunka propustil a dokonce mu na schůzce v Bystrici povolil, aby se mohl schovávat na jeho zámcích a statcích. Chtěl mu také postoupit zámek Rycov, aby si odtud mohl hledět svých nepřátel a mohl činit sjezdy. Moravští stavové měli rovněž zprávy, že se Kaufunk skrýval na nějakém zámku, který drží Jan Fictum a také že má svůj stav v okolí Kežmarku. Odtud by měl snadný přístup do moravského markrabství. Prosili proto krále, aby poslal na pomoc slušný počet husarů, kteří by chránili hraniční pomezí a zamezil Kaufunkovi a opovědníkům v konání sjezdů a páchání škod.¹²⁵⁾ Král ovšem v listu ze 17. 11. napsal, že požadované husary zajistit nemůže.¹²⁶⁾

Veliké a zjevné neřády v olomoucké kapitule volaly po přísném zakročení. Biskup také kvůli tomu psal olomouckému děkanovi, třebaže, jak udával, pouze v obecných rysech a nikoho nejmenoval. V celém Olomouci se ale povíдалo o hříšném

121) ZAO-O, AO 36, fol. 10v: „Milý Jedovnický, často nemocen bejváš a o své a manželky tvé věci nic nedbáš, aby k konci přijít mohli.“

122) ZAO-O, AO 36, fol. 11r - v; o Kaufunkovi též srov Jaroslav Dřímál, *Kroniky a pamětní knihy městských písařů brněnských v době předbělohorské*. Brno v minulosti a dnes 2, 1960, s. 97.

123) ZAO-O, AO 36, fol. 13v - 14v.

124) Tamtéž, fol. 14v.

125) AMB, rkp. 7329, fol. 267r-269v.

počinání kanovníka Pavla z Polné. Bohužel nevíme, o jaké hříchy šlo, kapitula ale Pavla ze svého středu vyobcovala. Přímluvy Jaroslava z Šelenberka za kanovníka Pavla proto biskup Stanislav 11. 11. oslyšel, podobně reagoval 13. 11. na přímluvy Jindřicha Kuny z Kunštátu.¹²⁷⁾

Thurzo se už delší čas zaobíral manským sněmem, který měl zasednout počátkem prosince. Na 29. či 30. 11. si biskup smluvil schůzku se Zuzanou, vdovou po Lackovi z Kadaně a jejím nejstarším synem, aby s nimi pohovořil o dluzích Lackových a jejich splácení.¹²⁸⁾ Těšil se rovněž na Jana z Pernštejna, jemuž 16. 11. sděloval některé novinky z turecké fronty i o pohybech zemského škůdce Zikmunda Kaufunka. Doufal, že pan Jan se též zúčastní zasedání manského soudu a snad se zdrží kvůli nařízené královské komisi.¹²⁹⁾

V pondělí 1. 12. byl na kroměřížském zámku za biskupovy přítomnosti zahájen manský soud. Pan Jan z Pernštejna tu ovšem účasten nebyl. V průběhu zasedání soudu patrně padlo rozhodnutí prodat paskovské manství a další statky na úhradu dluhů po Lackovi z Kadaně.¹³⁰⁾

Už dříve se na biskupa obrátila Kateřina ze Stvolové, která se připovídala k 8 zlatým v Sobělicích, které jí připadly po jejím nebožtíku manželovi. Biskup proto nechal Sobělické obeslat a vyslechnout. Na její list odpověděl teprve v neděli 4. 1. 1534 z Kroměříže. Zprávu o výsledku šetření měli Kateřině podat Petr Bařický a štolmistr Petr Skřišovský hned, jak biskup přijede do Olomouce. Tam je výslovně dosvědčen 7. až 11. ledna.¹³¹⁾ V Olomouci jednal biskup spolu s doktorem Janem z Doubravky s panem Janem ml. ze Šelnberka, který doporučoval biskupovi služby Petra Vencelíka. Náplní Vencelíkovy práce mělo být právní zastupování biskupa u jednání zemského soudu, za což měl dostávat od biskupa jako odměnu sto zlatých a drejlink vína.

Smlouvu s Vencelíkem dojednával biskup ještě po návratu z Olomouce v

126) SÚA Praha, Registra české dvorské kanceláře, č. 11, fol. 59v - 60v.

127) ZAO-O, AO 36, fol. 16r-v. Srov. též zmínku u Ant. Breitenbacha, *Spor biskupa Pavlovského s moravským soudem zemským o soudnictví nad kněžstvem*. ČMM 30, 1906, s. 365.

128) ZAO-O, AO 36, fol. 14r.

129) Tamtéž, fol. 18r.

130) Tamtéž, fol. 19v, biskup píše Janovi z Pernštejna: „A oznamujeme vám, že Packov jest prodajný i ten všecek statek nebožtíka Laclava z Kadaně, jestli byšete úmysl jměli Packov kaupiti, račtež nám to oznámiti”. Manství tvořila tvrz a městečko Paskov, ves Velká Hrabová, ves Malá Hrabová, ves Nová Bělá, Krmelín a Žabeň (LDK, inv. č. 421, fol. 13r-v).

131) ZAO-O, AO 36, fol. 21 r- 22v.

Kroměříži.¹³²⁾ Jinak se zabýval vyřizováním široké škály záležitostí. Zanedbávaly jej opět dluhy po Lackovi z Kadaně.¹³³⁾ 11. 3. 1534 posílal Thurzo do Olomouce své služebníky Petra Železníka a Albrechta z Kokor, aby pomohli olomouckým měšťanům přesvědčit jejich souseda Šimona Baumgartnera, bývalého hamerníka, aby dostal svým závazkům a smlouvě, dle níž měl vydávat z hamru každoročně 40 centýřů železa.¹³⁴⁾ Dluhy Lacka z Kadaně obtěžovaly biskupa i za jeho pobytu na Vyškově, kde je doložen 19. - 20. března.¹³⁵⁾ Z Vyškova se znovu vrátil do Kroměříže, odkud vyrazil do Olomouce oslavit velikonoční svátky.¹³⁶⁾ Po návratu na Kroměříž musel opět několikrát věnovat svůj čas problému splácení dluhů po Lackovi z Kadaně.¹³⁷⁾ Z manské agendy se musel biskup též několikrát zabývat problémy s dělením pozůstalosti po zemřelém Matyáši Falklovi z Čechendorfu.¹³⁸⁾ Celá záležitost se rozrostla v soudní při, jíž se zabývalo květnové zasedání manského soudu. Biskup ovšem nebyl mezi přítomnými uveden, ač jinak nevíme, že by Kroměříž opustil.¹³⁹⁾

Nepořádky v účetnictví pustiměřského kláštera opět nutily Thurza obrátit se na abatysi Dorotu, od níž 10. 6. 1534 požadoval vypracovat účty za poslední tři roky, dále inventář a registr všech klenotů, peněžní hotovosti, seznam čeledi a výkaz o stavu obilí. Vše se mělo poslat biskupovi v kopii k prostudování na Kroměříž nejpozději do 12. 7.¹⁴⁰⁾ O urychlený zásah požádal biskupa hranický úředník Jiřík Vlachovský z Vlachovic, který prosil biskupa o položení jednání na den sv. Víta (15.6.) do Kelče kvůli několika sporným záležitostem, v nichž jednou ze stran bylo město Kelč. Třebaže bylo dosti málo času, slíbil biskup v listě z 12. 6., že pošle ze své strany někoho do

132) ZAO-O, AO 38, fol. 47v-48r; 8. 10. 1535, Kroměříž. Biskup Jaroslavovi ml. z Šelenberku a Kosti: „...Zato jmáme, že v dobrej v paměti jmáte, když jste nám jednali Petra Vencelika jestliby jaka na nás při právě zemském potřeba přišla aby od nás mluvil a že jest v tom k tomu přišlo, že jste s ním (o sněmu) zemském, kterýž se drží o svatých králích v Olomúci (v při)tomnosti doctora našeho na tom jsme spolu zostali, abychom jemu za tu práci v roce vydávali stho zlatých na minci a dreylink vína s tau výminkau, abychom svobodu jměli v roce vypověděti tu službu a neb přítom předestáti pak již tomu budau dvě letie po svičkách přiščích, jak se ta věc mezi námi na Kroměříži zběhla...”

133) ZAO-O, AO 36, fol. 32r-v.

134) Tamtéž, fol. 35v.

135) Tamtéž, fol. 36r-v.

136) Tamtéž, fol. 38r. V Olomouci datuje 4. 4. 1534.

137) Tamtéž, fol. 39v.

138) 4. 4. 1534 psal Vilémovi z Strachnova na Přilepech, jehož manželka měla na Falklově statku dle biskupova obdarování nějaký nápad (ZAO-O, AO 36, fol. 38r); 11. 4. 1534 odpovídal na dotaz Falkova synovce Alexandra z Čechendorfu, úředníka na Rožnově (= R. pod Radh., okr. Vsetín, míněn je tu hrad Rožnov jako sídlo správy meziříčsko-rožnovského panství) a podobně psal i zemskému hejtmanovi (AO 36, fol. 40r); 15. 4. měšťanům do Lipníka n. B. o koně a vůz s nákladem obstavené u nich Vilémem Janourem (ZAO-O, AO 36, fol. 41r-v).

139) ZAO-O, LDK, inv. č. 372, fol. 27v-28r.

Kelče buď v pondělí na sv. Víta na noc, nebo v úterý dosti ráno, „aby ty věci slyšány i jednány byli“.¹⁴¹⁾

Druhá polovina roku 1534 byla neméně hektická. Koncem srpna se Thurzo vypravil do Olomouce, kde je doložen 31. 8.¹⁴²⁾ Odtud se zřejmě vrátil zpět do své rezidence, ale 16. 9. jej vidíme v Brně.¹⁴³⁾ Zemský soud se ale nakonec nekonal pro morové povětrí. Zemský hejtman proto požádal krále o svolání obecného sněmu, k čemuž ale král nebyl náchylný, neboť nepovažoval za bezpečné „do moru jezdit“.¹⁴⁴⁾ Podobně jako ostatní se i biskup vrátil z Brna do své kroměřížské rezidence, kde je opět doložen 23. 9.¹⁴⁵⁾ Alespoň zčásti se podařilo vyřešit problém dluhů po Lackovi z Kadaně, jehož syn Bernart propustil biskupovi 23. 9. panství paskovské a za to získal Rychaltice. 30. 9. byl statek Paskov převeden na biskupské léno a prodán za 4000 grošů doktoru Janu Dubraviovi.¹⁴⁶⁾ Těžkou hlavu přidělávala biskupovi hospodářská situace pustiměřského kláštera, takže tu musel zasahovat častými kontrolami. To ovšem nelíbě nesla abatyše Dorota, která žalovala králi, zasílajíc mu též výpis z klášterních svobod a privilegií. Král v duchu její stížnosti v listu z 30. 9. 1534 nařizoval biskupovi, aby se svými zásahy do klášterního hospodářství ustal a zanechal klášter při jeho nadáních a privilegiích. Biskup byl ovšem v právu, neboť jako fundátor kláštera byl plně oprávněn kontrolovat účetnictví kláštera.¹⁴⁷⁾ Biskup samozřejmě na poněkud nezpůsobné hospodářství kláštera panovníka upozornil a dožadoval se vyslání papežských poslů, aby provedli hloubkovou revizi a přezkoumali, „jak jse při temž klášteře řídí a zachovává“. Král uznal, že biskup může tuto záležitost docela dobře vyřídit sám i bez papežských poslů a v tomto duchu mu také 16. 12. přikázal do Pustiměře zajet a učinit taková opatření „pokudž potřeba káže“.¹⁴⁸⁾

Počátkem ledna 1535 se účastnil Thurzo jako obvykle zemského sněmu v Olomouci.¹⁴⁹⁾ Odtud se asi záhy přesunul do Znojma, kde byl v neděli 14. 2. za

140) ZAO-O, AO 36, fol. 50v - 51r.

141) ZAO-O, AO 36, fol. 51v - 52r.

142) ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 12v.

143) Tamtéž, fol. 12v-13r. V Brně také biskupa zastihla královská instrukce k jednání zemského soudu (datovaná s sobotu před sv. Křížem (12. 9. 1534) ve Vídni), SÚA Praha, Registra č. 13, s. 14-18.

144) SÚA Praha, Registra, č. 13, s. 49.

145) ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 13r.

146) Adamus, CDCO, s. 70-71, č.55; ZAO-O, LDK, Listiny, sign. S I a 25.

147) SÚA Praha, Registra č. 13, s. 51-52. K pustiměřskému benediktýnskému opatství, které založil kolem roku 1340 olomoucký biskup Jan Volek srov. G. Wolný, *Kirchliche Topograpie von Mähren*, II., 3., Brünn 1860, s. 455.

148) SÚA Praha, Registra č. 13, s. 106.

149) ZDO XXIII, s. 282, č. 94; v Olomouci ještě 13. 1. 1535. LDK, inv. č. 421, fol. 13v.

přítomnosti krále zahájen obecný zemský sněm. Jedním z jeho cílů mělo být vyhledání artikulů týkajících se správy zemského soudu. K tomu byla opět ustavena komise, v níž znovu zasedl biskup Stanislav.¹⁵⁰⁾

Nejvíce jej však zaměstnávaly dluhy po Lackovi z Kadaně. 12. 3. 1535 ujišťoval svou podporou Viléma Prusinovského z Víckova, který se chystal se Zikmundem z Kadaně zahájit soudní při.¹⁵¹⁾ Václavovi z Ludanic na Chropyni slíbil 17. 3., že pošle ještě jednou své lidi na úterý po Provodní neděli (6. 4.), aby ohledali hráz a strouhu u mezisvětského mlýna, kde se údajně stala škoda na gruntech pána Ludanice, ale kde i biskup zjistil, že se mu děje újma při vedení vody na Ludanicův rybník.¹⁵²⁾ Na svatého Jiří se měl v Brně konat zemský sněm, od něhož si biskup sliboval uzavření nějaké dohody o protiturecké obraně, když ztroskotalo jednání na přelomu března a dubna ve Znojmě.¹⁵³⁾ 11. dubna 1535 už byl biskup v Brně, kde se odbyval zemský soud a v návaznosti na něj i sněm.¹⁵⁴⁾ 25. června se biskup účastnil sněmu v Olomouci a 13. září byl rovněž přítomen zahájení a následnému jednání zemského soudu v Brně.¹⁵⁵⁾ Nepříjemné překvapení uchystal biskupovi Petr Vencelík, který se navzdory tomu, že biskup s ním vypověděl smlouvu o právním zastupování, obrátil na doktora Jana Dubravia a žádal o zaplacení sjednané odměny.¹⁵⁶⁾

Nemoc zmařila koncem září vyslání hofrychtěře Jana Chorynského do Prahy k českému zemskému soudu, kde měl jednat se soudci o chrudimské manství. Protože biskup nemohl najít za Chorynského vhodnou náhradu, omlouval se 8. 10. Janovi z Pernštejna a Václavu Opršalovi ze Zher, že věc odkládá do příštího soudu.¹⁵⁷⁾ Nevyřešena zůstávala odměna pro Petra Vencelíka, biskupova právního zástupce u brněnského soudu. 8. 10. proto psal panu Jaroslavovi mladšímu ze Šelnerka a na Kosti, který mu kdysi zjednal Petrovu službu, aby to s ním nějak vyřídil.¹⁵⁸⁾

Dne 23. února 1538 vzrušily biskupa události v Uhrách, kde se údajně dostali do tureckého zajetí bratři Jan a Raimund z Bítova a byli vězněni v Bělehradě.¹⁵⁹⁾ Vůbec protiturecká kampaň přidávala biskupovi více námětů k zamyšlení, než dříve. V Uhrách

150) F. Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy* I, s. 180-182.

151) ZAO-O, AO 38, fol. 1r.

152) Tamtéž, fol. 2r-v.

153) Tamtéž, fol. 5v-6r.

154) ZDB XXIV, s. 232, č. 94.

155) ZDO XXIV, s. 287, č. 1, ZDB XXV, s. 241, č. 1.

156) ZAO-O, AO 38, fol. 47v-48v.

157) Tamtéž, fol. 45v-46r, 47r-v.

158) Tamtéž, fol. 48r-v.

totiž vznikl problém se zaplacením služby již zesnulého hejtmana Jiříka Cedlice a jeho vojáků, kteří sloužili pod panem Linhartem z Felzu, nejvyšším spišským polním hejtmanem. Šlo vlastně o vojáky krále (celkem 50 zbrojných koní), které slíbil biskup na královy náklady vypravit do Spiše. Někdy v srpnu 1538 zažádal lehnický kníže Fridrich biskupa o přímluvu u krále, aby žoldnéřům byla zaplacena jejich služba, kterou si navíc sami vojáci dobrovolně prodloužili o další tři měsíce. Tím ovšem porušili dohodu, dle níž měli odsloužit šest měsíců a pak se vrátit do Uherského Brodu. Biskup proto ve svém listu z 15. 8. 1538 trval na tom, že celou věc hodlá přednést králi, neboť jedině on je kompetentní rozhodnout.¹⁶⁰⁾ Ve stejném duchu psal biskup Jiříkovi Cedlicovi, Balcarovi Knoblsdorferovi, Janovi Strauswoltovi, Mikuláši Tasovi, Janovi Nostvicovi, Kryštofu Wisberkovi, Jindřichu Švejnicovi, Šebestiánu Gengerovi a dalším.¹⁶¹⁾

Dne 7. 1. 1539 se biskup účastnil soudu v Olomouci.¹⁶²⁾ Kolem poloviny ledna se vrátil z Itálie biskupův posel Martin Stařečovský.¹⁶³⁾ 27. 1. propustil biskup ostravským měšťanům z léna ves Lhotku. Vymínil si ovšem, aby měšťané každý rok dodávali kopy štik a kopy kaprů kolem času sv. Martina do Kelče, kde měly být předány pověřené osobě nebo kelečskému úředníkovi.¹⁶⁴⁾ 23. 2. doručil biskupovi Alexius Thurzo listy Georgia Loga.¹⁶⁵⁾ Od konce února se zdržoval již opět v Olomouci u svého lékaře Dominika, neboť jej velmi trápila podagra a jiné tělesné neduhy. Dne 1. 3. zde zastaly biskupa listy jeho prasynovce Františka Thurza, datované 15. 1. v Padově, kde František dlel na studiích. Jejich doručitelem byl pan Jindřich Kuna z Kunštátu.¹⁶⁶⁾ 4. 3. psal odtud Janovi Langovi, sekretáři vratislavského biskupa.¹⁶⁷⁾ 16. 3. již za soumraku dorazil do Olomouce biskupský stolník s listy od Georgia Loga, za nímž byl speciálně vyslán do Vídně. Biskup na ně odpovídal hned nazítří.¹⁶⁸⁾ Dne 30. 3. psal z Olomouce králi Ferdinandovi a svému protonotáři Mikuláši Chybovi o sněmu ve Znojmě.¹⁶⁹⁾

159) ZAO-O, AO, inv. č. 475, fol. 262r.

160) Tamtéž, 116r-117r.

161) Tamtéž, fol. 115r.

162) ZDO XXV, s. 308-an, č. 22.

163) ZAO-O, AO, inv. č. 475, fol. 273r.

164) ZAO-O, AO, sign. E II a 1/2, transumpt z 3. 7. 1612; Adamus, CDCO, s. 78, č. 61.

165) ZAO-O, AO, inv. č. 475, fol. 272r-v.

166) Tamtéž, fol. 273r.

167) Tamtéž, fol. 274r.

168) Tamtéž, fol. 277-278.

169) Tamtéž, fol. 276r.

Dne 25. 6. se Thurzo účastnil sněmu v Olomouci.¹⁷⁰⁾ 10. 8. už byl zase v Kroměříži, kde potvrdil smlouvu učiněnou již v roce 1537 mezi Fabiánem Bzencem z Markvartovic, držitelem Přívozu, a Janem Sedlnickým z Choltic a na Polské Ostravě ohledně jezu v Hrušovanech a louky.¹⁷¹⁾ O čtyři dny později potvrdil smlouvu mezi týmiž stranami ohledně dělání jezu.¹⁷²⁾ V Brně byl Thurzo na sklonku srpna, aby potvrdil výměnu far mezi Janem z Pernštejna a louckým klášteřem.¹⁷³⁾ Zdá se, že Thurzo se neúčastnil brněnského sněmu v září, alespoň tu není zmiňován. V říjnu se objevil na Hukvaldech, čehož využil fojt v Tiché, který si nechal 8. 10. potvrdit privilegium na fojtství.¹⁷⁴⁾

Listopad 1539 byl pro biskupa, jak sám přiznal, těžký měsíc, neboť kvůli své nemoci (podagre) měl nařízenou abstinenci. Tři týdny musel prožít bez jediného doušku vína. 27. 11. v noci dorazil posel se zásilkou korespondence od Alexia Thurza. Listy od kaločského arcibiskupa nazítří 28. 11. za svítání biskup po svém dobrém poslu odeslal do Krakova.¹⁷⁵⁾

Na králův příkaz biskup přešetřil smlouvu, kterou uzavřel klášter Hradisko s Janem Kunou z Kunštátu o město Kyjov a ves Bukovany. Biskup k sobě obeslal obě strany a prohlédl i smlouvu. Nedokázal ovšem celou věc posoudit, neboť se nedalo zjistit, jaké jsou výnosy zboží a doporučoval vznést věc k papeži nebo na papežského legáta. Jak sám Thurzo v listě panovníkovi 9. 1. 1540 přiznal, klášter byl eximován z pravomoci biskupství a podléhal výlučně papeži. Nicméně se Thurzo za smlouvu přimluvil a doporučoval i zvýšení prodejní ceny.¹⁷⁶⁾

Zdrojem napětí mezi biskupem a kapitulou se mohl stát vklad některých kapitulních statků do zemských desk. Thurzo se proto obrátil 13. 1. na zemského komorníka, aby vkladu zabránil. Ve hře bylo mnohem více. Kapitulní děkan Bernard Zoubek chtěl totiž vložit do desk kapitule i statky, které odtrhl od stolních biskupských statků.¹⁷⁷⁾

Ve čtvrtek 22. 1. po večeři jednali z biskupským hofrychtěřem Janem Vlčkem pan Vilém Kuna z Kunštátu a královský hofrychtěř Vilém z Víckova, aby peněžní hotovost

170) ZDO XXV, s. 311, č. 36.

171) Adamus, CDCO, s. 80, č. 63.

172) Adamus, CDCO, s. 81, č. 64.

173) MZA, Premonstráti Louka, E 57, sign. F 27 (i.č. 124).

174) ZAO-O, AO 19, pag. 6-7.

175) ZAO-O, AO, inv. č. 475, fol. 284r, 285r-v.

176) ZAO-O, AO 39, fol. 1r - v. List z 9. 1. 1540, Olomouc.

pozůstala po Janu Říkovském byla spravedlivě rozdělena na dva stejné díly mezi sirotky. Případ byl komplikován tím, že Říkovský byl držitelem jak biskupského manství, tak alodních statků. Druhý den ráno se o věci biskup radil s Vilémem a Přemkem Prusinovskými z Víckova, Janem Vlkem a doktorem Doubravským a nechal si zavolat Jana Chorynského, který se dostavil spolu s Albrechtem z Hustopeč a Bystřice. Ten měl podat informaci, jak se bude postupovat při dělení statku a zvláště při určení věna pro Říkovského dcerku, jež byla zaslíbena synu pana Dubčanského. Pan Albecht trval na tom, že peníze by měli rozdělit poručníci. Biskup nemohl jeho názor vyvrátit a byl už tak unaven dlouhým seděním, že jednání ukončil.¹⁷⁸⁾ O neúspěchu jednání podal biskup 23. 1. 1540 zprávu zemskému hejtmanovi Janovi Kunovi z Kunštátu.¹⁷⁹⁾

Velké starosti přidávaly biskupovi nepořádky v hospodaření pustiměřského kláštera. V listu z 29. 1. vyplínil abatyši a pohrozil jí, že klášter raději zruší a zřídí zde faru. Požadoval proto, aby pustiměřský úředník Jiřík Škalda, až se navrátí do kláštera, zajel také za ním do Kroměříže, kde by s ním mohl o situaci hlouběji pohovořit.¹⁸⁰⁾

V Opavě vypukl tou dobou spor mezi městem a Janem Bruntálským z Vrbna o podací k oltářům a zadržené platy. Biskup jmenoval 31. 1. do komise opavského kazatele Jiříka Košťála, olomouckého kanovníka Petra a děkana opavského kraje Pavla, faráře v Hradci. Biskup si přitom přál, aby komise byla čtyřčlenná, takže se nakonec rozhodl obrátit se na svého hofrychtěře Jana Vlka z Konecchlumí, který měl do Opavy blízko. Komise se měla přijet v neděli 14. 2. do Opavy a nazítří vyslyšet sporné strany. Protokol o výsleších svědků měl být poslán biskupovi, který měl učinit definitivní výpověď.¹⁸¹⁾

Komplikace nastaly ve správě kroměřížského panství, neboť 7. 2. 1540 zemřel kroměřížský úředník Bohuněk Škorně z Strachnova. Chvilí předtím byla v Kloboukách uvalena obstávka na Kroměřížské obchodníky. Věc měla být řešena při manském soudu v Kroměříži, ale jelikož soud skončil velmi záhy, protože většina účastníků velmi náhle jednání opustila, byl položen rok do Klobouk na 23.1. O avizovaném jednání měl mít

177) Tamtéž, fol. 16v.

178) ZAO-O, AO 39, fol. 8v: „I vidíc my, že on na svém stojí, šly jsme přeč neb jsme již déle sedieti nemohli, a tak ta věc v tom zmatku stojí“.

179) Tamtéž, fol. 8r - v.

180) Tamtéž, fol. 3v - 4r.

181) Tamtéž, fol. 6r - 7r.

údajně povědomost úředník Bohuněk, na jehož smrt se vymlouval biskup v listu z 8. 2., kdy celou záležitost vysvětloval panu Adamovi z Lomnice na Brumově.¹⁸²⁾

Na kelečském panství bylo potřeba vyslat komisi k ohledání meze a hráze u kelečského rybníku. Nově zbudovaná hráz, postavená biskupovým nákladem, působila škody kelečským poddaných, kteří si na to několikrát biskupovi stěžovali. Biskup 8. 2. nařizoval Janovi Obešlíkovi staršímu z Lipultovic, aby spolu s kelečským úředníkem či s někým dalším vyšetřil rozsah škod.¹⁸³⁾ Zároveň byla projednávána pozůstalost po kroměříské měšťance Barboře Sadlejce, přičemž Mikuláš z Domanína, poddaný pana Zikmunda ze Zástřizl a na Prakšicích, se uvázal ve vinohrady v Polešovicích, k nimž se potahoval i Thurzo a žádal proto 9. 2. pana Zikmunda, aby zajistil postoupení vinohradu do biskupových rukou.¹⁸⁴⁾

Ve středu 11. 2. ráno dostal biskup list od svého bratra Alexího, který přinášel vlastní návrhy, jak čelit turecké hrozbě. Protože se zároveň odbývala svatba dcerky pana Jana z Pernštejna s těšínským knížetem Václavem, rozhodl se Thurzo využít toho, že se tam sejde množství šlechty. Thurzo se omluvil, že se nemůže účastnit osobně a poslal alespoň malé dary po Štefanovi Bruntálském z Vrbna. Zároveň požádal pana Jana, aby o návrzích jeho bratra Alexího rozmluvil s pány a rytíři na svatebním veselí, přestože uznával, že o tak vážné věci stejně bude muset rozhodnout sněm, ale chtěl pro bratra alespoň nějakou odpověď.¹⁸⁵⁾ Té se ale nedočkal, svatební veselice asi nebyla pro pana Jana nejlepším prostředím ke koncipování odpovědi. Tu urgoval biskup na pana Janovi ještě 18. 2. Zároveň se chystalo obsazení místa zemského hejtmána, jméno ale bylo zatím drženo v tajnosti. Vyhlásit je měl pan Žabka.¹⁸⁶⁾

Počátkem března se na biskupa obrátila Kateřina z Belku kvůli své neteři Anně, jediné dceři jejího zesnulého bratra. Děvče již mělo léta na vdávání a také se o ni už zajímal jeden rytíř. Kateřina z Belku žádala biskupa o povolení, aby mohla Annu provdat a opatřit věnem, zčásti ovšem z lenního statku pozůstalého po jejím otci. Biskup

182) Tamtéž, fol. 10v - 11r. V případě Klobouk jde o dnešní Valašské Klobouky (okr. Zlín)

183) ZAO-O, AO 39, fol. 11r-v.

184) Tamtéž, fol. 11v.

185) Tamtéž, fol. 8v - 9v.

186) Tamtéž, fol. 12v.

její žádosti 5. 3. vyhověl a vyjádřil též své svolení k částce 200 zl. jako výši věna.¹⁸⁷⁾ 15. 3. udělil městu Svitavám týdenní trh, jenž se měl odbývat každé pondělí.¹⁸⁸⁾

Asi v polovině března navštívil biskupa úředník Jindřich z Fulštejna a stěžoval si, že k němu kečerský měšťan Šebestián Tkadlec mluvil vzpurně a posměšně. Biskup v listu z 17. 3. 1540 žádal o jeho zajištění, pokud by jej bylo třeba obeslat před biskupa. Zároveň žádal, aby město dalo opravit domeček patřící kečerskému oltářníkovi a kostelu z peněz, které město zadržovalo při sobě. O domeček měl zájem úředník Jindřich Fulštejn, aby tam mohl pobývat při svých pobytech v Ketři, ale s tím biskup nesouhlasil a plánoval tu obydlí pro kaplana.¹⁸⁹⁾ Poddané z vesnic na kelečském panství biskup 30. 3. propustil z robotních povinností i naturálních dávek a všechno bylo převedeno na plat.¹⁹⁰⁾

V dubnu měl biskup co do činění se svými poddanými z městečka Příbora. Dne 10. dubna jim v Olomouci potvrdil držbu lesa Hájku, který Příborští koupili za 200 zl. od vladyky Jiřka Krašovského.¹⁹¹⁾ 11. dubna pak pustil Thurzo městu Příboru svobodný trh na maso, jenž se měl odbývat vždy v sobotu.¹⁹²⁾ Téhož dne ale došla naplnění i jiná záležitost. Zlistiněna byla smlouva o dosud stolní statek Blansko, který předal biskup Stanislav Janu Dubraviovi záměnou za léno Dědice. Dva tisíce kop grošů, které měl Jan pojištěny na Blansku, přešly na Dědice, které ovšem ztratily lenní charakter, jehož nabylo Blansko. Jan měl podržet i Dědice, které směl biskup vyplatit až po Janově smrti po půlroční výpovědi.¹⁹³⁾ Více už biskup nestihl, neboť 16. dubna 1540 jej v Olomouci v domě doktora Jana Dubravia zaskočila smrt.¹⁹⁴⁾

187) ZAO-O, AO, inv. č. 475, fol. 118r.

188) SOKA Svitavy se sídlem v Litomyšli, AM Svitavy, inv. č. 8, pag. 15 - 16. Opis v MZA, Nová sbírka, č. 667/1.

189) ZAO-O, AO 39, fol. 23r - v.

190) ZAO-O, AO, sign. L I a 13. Šlo o vsi Kunovice, Police, Záhumní Lhotu (dnes Lhota u Kelče) a Kladeruby.

191) SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 7.

192) SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 8; opis v confirmaci biskupa Františka Ditrichštejna z 21. 11. 1615, ZAO-O, AO, sign. E II a 1/5.

193) ZAO-O, AO, sign. G II c 8.

194) Zápis o tom v ZAO-O, MCO, inv. č. 2877, (sign. E I 40), pag.1: „*Stanislaus ex Familia Turzomu(m) Ep(iscopu)s olom.(ucensis) xxxviii*”. (tj. Stanislav z rodu Thurzo 38. olomoucký biskup). Černým inkoustem připsáno: „*Obiit 16ta aprilis anno. 1540.*”. Olomoucká souhrnná kronika uvádí jako datum úmrtí chybně 10. dubna. Viz Josef Prucek, *Olomoucká souhrnná kronika z let 1432-1656 sestavená B. Dudíkem*, Okresní archiv v Olomouci 1981, s. 181: „Dne 10. dubna zemřel v Olomouci biskup Stanislav, který za své vlády vydržoval velký dvůr”.

Stanislav Thurzo byl uložen k poslednímu odpočinku v kapli zasvěcené sv. Cyrilu a Metoději v olomouckém dómu. Na jeho náhrobku, který se do dnešních dnů nedochoval, byl údajně nápis:

„Anno Domini 1540 Stanislaus Thurzo Episcopus Olomucensis obdormivit in Domino; hic post somnum tumulatus requiescit. Quis sub hoc saxo positus, viator.

Scire si gestis! brevibus monebo: Pontifex Turso, pius ac benignus, Caetera nosti.”¹⁹⁵⁾

195) K. Wotke, *Der Olmützer Bischof Stanislaus Thurzó von Béthlenfalva (1497-1540)*. ZVGMS 3, 1899, s. 387. Metoděj Zemek, *Náhrobky v metropolitním kostele sv. Václava v Olomouci*. Speciální otisk z časopisu »Rodokmen«. Praha 1948, s. 8, č. 20; B. Paprocký z Hlohol, *Zrcadlo...*, s. CLXXXII. Protože nevíme, jak přesně Stanislav Thurzo vypadal, není jisté, zda právě jemu nepatří fragment náhrobníku, nalezený při archeologickém výzkumu v r. 1988. Jeho vyobrazení přináší I. Hlobil - E. Petřů, *Humanismus a raná renesance...*, obr. 71a a komentář na s. 202; obdobně Josef Bláha, *Ostatní archeologické nálezy*. In: *Od gotiky k renesanci...*, díl III, Olomoucko, s. 637. „Jediné známé, avšak pouze schematické zobrazení Stanislava Thurza“ (dle Hlobila) je v pasionálu olomouckého kanovníka Jana Kalivody (+1547), na prvním foliu je vyobrazen vjezd Kristův do Jeruzaléma a procesí na Květnou neděli, před portálem katedrály zcela vpravo dole je zobrazen bezvousý prelát s mitrou na hlavě a oděný v pluviiálu (vyobrazení přináší I. Hlobil - E. Petřů, *Humanismus a raná renesance...*, s. 172, č. 51; a katalog *Od gotiky k renesanci...*, díl III, Olomoucko, s. 489). Vyobrazení Stanislava Thurza v Paprockého *Zrcadle...*, s. CLXXXII, nemá v relevantní důležitost.

III. Biskupská rezidence a itinerář

Biskupské hrady a zámky

Olomoučtí biskupové disponovali už od středověku vždy několika hrady, do kterých se mohli uchýlit se svým dvorem a služebnictvem. Zakladatelské role při budování hradů se zhostil Bruno ze Schauenburka (1245-1281), který navázal na nesoustavnou stavební činnost biskupa Roberta. Ve 14. století biskupové už mohli biskupové počítat s hustou sítí biskupských hradů, počínaje hradem v Kroměříži, dále to byl hrad Šaumburk na Kelečsku, mohutný hrad Hukvaldy na východním pomezí Moravy, Mírov na Mohelnicku, Melice na Vyškovsku, Blansek (Blansko) na Brněnsku. Některé hrady pozbyly svého významu a byly opuštěny a pobořeny. Po postavení Melic (připomínaných 1339) zpustl hrad v Pustiměři a zanikl také biskupský opevněný dvorec v Modřicích.¹⁹⁶⁾ Počet pevností přímo ovládaných biskupem mohl dodatečně vzrůst o hrady patřící původně biskupovým manům (např. Arnoltovice u Val. Meziříčí).¹⁹⁷⁾ Vedle hradních sídel patřily biskupovi paláce v Praze, Olomouci a Brně a domy v některých biskupských městech (Mohelnice, Osoblaha).¹⁹⁸⁾

V průběhu 15. století v důsledku bouřlivého společenského vývoje a neklidných poměrů byla ovšem rezidenční síť olomouckých biskupů podrobena tvrdé zkoušce a po celé období 1400-1500 balancovala fakticky na hraně úplného zániku. Teprve s nástupem Stanislava Thurza je spojena téměř úplná restituce biskupského majetku z doby předhusitské. Zesílený tok finančních prostředků a rovněž dobré finanční zázemí umožnilo Thurzovi podniknout nákladné stavební práce, jejichž hlavním účelem bylo především zlepšení fortifikací a přebudování pozdně gotických hradů v nedobytné pevnosti.

196) M. Plaček, *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996, s. 30-31.

197) Tvrz v Arnoltovicích využíval biskup Mikuláš z Rýzenburka v letech 1390-1396 (E. Domlúvil, *Val. Meziříčský okres*. Vlastivěda moravská, Brno 1914, s. 139).

198) Biskupský palác v Olomouci spolu s dómem lehl popelem v roce 1380. Biskupský dům, „ležící z poloviny vzadu za kostelem“ opravoval sice Václav Králík z Buřenic (1413-1416), ale v Thurzově době se už s tímto objektem nepočítalo. (Ivo Hlobil - Marek Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*. Olomouc 1999, s. 202). V Brně měl olomoucký biskup v horní části Horního trhu (dnes Zelný trh) dvorec, který byl ale v 60. letech 14. stol. zničen a r. 1377 jej biskup Jan ze Středy prodal městu. O. Vičar, *Místopis Brna v polovici 14. století*, Brno v minulosti a dnes, VII, 1965, s. 254; CDM XI, s. 70, č. 79. Dům v Praze na Malé Straně daroval biskupu Mikulášovi z Riesenburka 18. IV. 1395 markabě Jošt (CDM XII, s. 238, č. 248). V Mohelnici byl biskupský dvorec, označený 1302 jako hrad, na jehož místě vyrostlo později děkanství (I. Hlobil - M. Perůtka, *Od gotiky k renesanci...*, s. 178; B. Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska*, 2, s. 543). Biskupský dům byl též v Osoblaze (M. Plaček, *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996, s. 30, 262).

KROMĚŘÍŽ

Historický vývoj dal vzniknout tomu, že ač katedrální chrám olomouckého biskupství se nacházel v Olomouci, kde bylo také sídlo olomoucké kapituly, olomoučtí biskupové si od 2. poloviny 13. století budovali vlastní zázemí v středomoravském městě Kroměříži. Hlavní zásluhu tu asi musíme přičíst biskupovi Brunovi ze Schauenburka (1245-1281), který zde zbudoval hrad a zřídil u kostela kolegiální kapitolu. Tento vývoj pokračoval také za dalších biskupů, Dětrich z Hradce (1281-1302) rozhojnil pozemkové příslušenství města a v r. 1290 dal Kroměříži městské právo brněnské. Ve 14. století už můžeme město označit jako hlavní rezidenci olomouckých biskupů. V důsledku husitské revoluce válek se ale města zmocnily síly biskupům nepřátelsky nakloněné, v r. 1423 dočasně, od r. 1432 fakticky trvale. V náboženském životě hráli nyní hlavní úlohu utrakvisté, stejnou náboženskou orientaci vyznávali většinou také páni města. Katolíky ovšem byli uherští magnáti Emerich a Štěpán Zápolští, kteří získali Kroměříž a panství do zástavy v r. 1479 od krále Matyáše Korvína.¹⁹⁹⁾

V době Thurzova nástupu do čela diecéze tedy nemohl biskup v žádném případě s kroměřížským hradem počítat.²⁰⁰⁾ Stanislav Thurzo ale poměrně záhy podnikl patřičné kroky vedoucí k znovuzískání Kroměříže do biskupských rukou, což se mu nakonec díky podpoře královského dvora a moravské stavovské obce podařilo.²⁰¹⁾ Všechny náležitosti převodu Kroměříže na biskupa nám sice unikají, nicméně první písemný doklad o jeho pobytu zde máme z 29. dubna 1499.²⁰²⁾

Stanislav Thurzo se patrně již záhy po znovuzískání Kroměříže pustil do přestavby kroměřížského hradu v nejméně dvojkřídly goticko-renesanční zámek. Jelikož v 2. polovině 17. století byl zámek znovu radikálně přestavěn, můžeme si o něm učinit

199) K dějinám Kroměříže viz klasickou třídílnou práci F. V. Peřinky, *Dějiny města Kroměříže*. 1913-1940 a téhož *Kroměřížský okres*. Vlastivěda moravská, Brno 1912; stručný přehled podává Ladislav Hosák, *Historický místopis země Moravskoslezské*. Brno 1938, s. 651-an a Bohumil Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska*. Díl 2 [J/N], Praha 1999, s. 221.

200) Stanislavův otec Jan Thurzo se také 11. dubna 1497 z Banské Bystrice obrátil na administrátory biskupství a olomouckou kapitolu a žádal je, aby z biskupského majetku pořídili vše potřebné na budovách, zařízení a šatstvu a slíbil výdaje při tom vzniklé uhradit. (ZAO-O, MCO, inv. č. 573, sign. A IV d 33).

201) O úspěchu biskupova jednání v tomto směru vypovídá list krále Vladislava z 25. 8. 1497, v kterém žádal moravská města, aby se zaručila za krále olomouckému biskupu a kapitule za sumu 8.600 zlatých, kterou mají dostat jako příspěvek k vyplacení zástavní sumy, v níž Štěpán ze Zápole držel Kroměříž. (MZA, Nová sbírka, č. 662/79.)

202) AČ XVI, s. 535, č. 717.

představu jen díky rytině Johanna Willenberga, kterou otiskl r. 1593 v Paprockého Zrcadle Markrabství moravského. Zámek zde vyhlíží jako mohutný dvoupatrový objekt s vysokou průčelní hranolovou věží. Základní hmotu zámku tvořil rozměrný severovýchodní palác, opatřený dalšími hranolovými a válcovými věžicemi, průčelním arkýřem (snad kaple Matky boží) a opěráky. Od města byl zámek oddělen obezděným příkopem. Val před městským příkopem byl snad již v Thurzově době vybaven sypanými rondely.²⁰³⁾ Na zámku byla jistě již za Thurza kaple, zasvěcená Matce Boží a vybavená všemi potřebnými bohoslužebnými rouchy a nádobami. V této souvislosti je otázkou, zda v této kapli či jinde byla umístěna oltářní křídla od Lucase Cranacha staršího, datovaná rámcově do let 1516-1518 a znázorňující sv. Kateřinu a sv. Barboru. V levém dolním rohu obrazu sv. Kateřiny je umístěn Thurzovský erb.²⁰⁴⁾

Stavební aktivity Thurzovy osvětlují do jisté míry kopiáře olomoucké městské kanceláře. Jsou zde opsány některé listy Thurzovy, datovatelné přibližně do let 1508-1509, v nichž se hovoří o jistém zedníkovi Mikulášovi, s nímž biskup učinil smlouvu o dílo, které měl dělat na Kroměříži. Mikuláš ale stavěl dosti nákladně, a nedostál všem závazkům a smluvním ujednáním původní smlouvy. Biskup s ním uzavřel sice smlouvu novou, ale Mikuláš se k jejímu plnění neměl a hrozilo nebezpečí, že se odebere pryč ze země, snad do Krakova. Načas se Mikuláš asi uchýlil do Olomouce či zde měl nějaké útočiště, neboť právě olomoucké městské radě biskup psal a vyzýval ji, aby se Mikulášem dobře ujistila. Olomoučané biskupovo přání neoslyšeli a Mikuláše zajistili právě v době, kdy se Thurzo chystal vyjet do Čech.²⁰⁵⁾ Téhož mistra Mikuláše zedníka se týká list zemského hejtmána Jana z Lomnice, který oznamoval městské radě, že má smlouvu s Mikulášem o dílo na Meziříčí. Prosil radu, aby Mikulášovi přikázala ihned přijet, tak aby dokončil stavební práce, než přijde zima. Zároveň sděloval, že nezná-li Mikuláš cestu z Brna do Meziříčí, má se stavit u jeho písaře Bartoše na Špilberku, který s ním někoho pošle.²⁰⁶⁾ V Thurzových službách pracoval asi též jakýsi zedník Staněk, u

203) I. Hlobil- E. Petru, *Humanismus a raná renesance na Moravě*, s. 139-140; Miroslav Plaček, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha 2001, s.314.

204) F. V. Peřinka, *Dějiny města Kroměříže*, s. 158; Antonín Breitenbacher, *Dějiny arcibiskupské obrazárny v Kroměříži*. Kroměříž 1925, s. 11-12; I. Hlobil - M. Perůtka (ed.): *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*. Olomouc 1999, s. 451.

205) O zedníkovi Mikulášovi jsou zprávy v AM Olomouc, inv. č. 527-a, fol. 5r a inv. č. 528, fol. 18r, 48r, 90v.

206) Zdenka Bláhová, *Ke stavebním řemeslům v Olomouci na počátku 16. století*. Ročenka Okresního archivu Olomouc, 1998, s. 191. V listu z 4. prosince 1509 (feria iii die S. Barbare virginis) píše biskup mj. : „Pozdravení naše múdří a opatrní páni přátelé naši milí, nevíme, jestli vám o tom vědomo, že Mistr Mikuláš zedník, kterýž nam díla spravuje a vám také vmyslu jest toho odebrati

něhož měla pohledávku olomoucká městská rada. Olomoučtí radní se 9. 7. 1521 obrátili na biskupa, aby Staňka přiměl zaplatit dlužné purkrehtní peníze za zahradu.²⁰⁷⁾

Jednou z mála památek na Thurzovy stavební úpravy je monumentálně provedený nápis v renesanční kapitále nad bývalým vjezdem do zámku ve znění: „STANISLAVS + TVRSO + EP(ISCOPVS) + DEI + GRATIA + OLO(MUCENSIS) + ME + FIERI + IVS(SIT) [...]”. Nad nápisem jsou zasazeny pískovcové znakové reliéfy, první heraldicky pravý reliéf (103 x 73 cm) představuje biskupský znak Stanislava Thurza s dvěma putti jako štítonoši, zasazený do suchých větví. Na druhém štítě (77 x 73 cm) je štvrcený štít se znaky zemí krále Vladislava Jagellonského se srdečním štítkem, na němž je jagellonský orel. Také tento štít přidržují dva putti, stojící na tvarovaných soklicích.²⁰⁸⁾ Na levé straně těchto reliéfů byla nedávno odkryta část dalšího nápisu, namalovaného na světlém pozadí černým písmem. Renesančními dystichy oslavuje vládu Vladislava Jagellonského: „SALVA MANET [...] NOBIS DVM WLADISLAVS [...]CEPTRA TENET WLADISLAE DIV NOBIS § REX OPTIME VIVE: VT LICEAT LONGO TEMPORE PACE FRVI“.²⁰⁹⁾

Znakový reliéf, podobný onomu na zámecké věži, nesla ještě v 19. století existující Mlýnská brána, která stála v blízkosti zámku. Podle vyobrazení z 1. poloviny 19. století měla brána na vnějším průčelí nad portálem hranolový arkýř vyložený na krakorcích, mezi nimiž byly znaky biskupa Stanislava Thurza a krále Vladislava. Je to nad jiné výmluvný doklad o stavebních úpravách městského opevnění, které bylo jistě zdokonalováno v souvislosti s tureckým nebezpečím.²¹⁰⁾

Vedle zámku a opevnění podnikl Thurzo ještě další důležitou stavební akci, jíž byla oprava kroměřížského chrámu sv. Mořice. V době Thurzova nástupu kostel

se z země odsad pryč a snad do Krakova a tam děla řemeslo své vésti chce, i věděti dáváme, že týž Mistr Mikuláš dielo veliké u nas jest počal, o to maje s nami úkol, toho podle první smlúvy nedokonil, potom jsme jej zjednali u jiné zjednání, že jemu službu a určite peníze vydavame, když i odjiti jměl, nedokonaje nam diela našeho, pripravil by nas k velike škodě, protož vás žádáme jako našich milých přátel, že vy se Mistrem Mikulášem dobře ujistíte, abychom my mohli tu k němu hleděti a on což jest před se vzal, aby nam to dokonil“. AM Olomouc, inv. č. 528, fol. 90v.

207) SOKA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 535a, fol. 72v: „Což se pak Stanika zednika dotýče, take prosíme, že jeho V(aše milos)t k tomu držeti ráčíte, aby u nas za zahradu purgkrehtní peníze položil, pakliby toho neudělal, muosyli bychom se v tej věci podle práva zachovati, za odpo(vě)ď prosíme. Dt. Olomutz ffl. ij^a ante Margarethe. [1521].“ Srov. Z. Bláhová, *Ke stavebním řemeslům v Olomouci na počátku 16. století*. Ročenka Okresního archivu Olomouc, 1998, s. 191.

208) I. Hlobil - E. Petrů, *Humanismus a raná renesance na Moravě*, s. 140.

209) I. Hlobil, *Znakové desky*. In: I. Hlobil - M. Perůtka (ed.): *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*. Olomouc 1999, s.388.

210) I. Hlobil - E. Petrů, *Humanismus a raná renesance na Moravě*, s. 142-143; B. Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska*, 2, s. 222.

vyhlížel spíše jako ruina a také kanovnická sídla nebyla obyvatelná. Thurzo slíbil v této věci učinit nápravu, leč nestalo se tak a papežským brevem z 19. března 1516 byl napomínán, aby kostel opravil. Dosavadní výzkum ukazuje, že Stanislav Thurzo nechal pouze zrekonstruovat západní pole klenby chóru, který nechal vymalovat. Celé trojlodí bylo zaklenuto až o několik desítek let později. Ještě Thurzův nástupce Bernard Zoubek ze Zdětína požadoval, aby kroměřížský sv. Mořic byl alespoň pokryt střechou.²¹¹⁾ Zůstává sporné, zda v kostele sv. Mořice nebo v dómě sv. Václava v Olomouci byly umístěny dva obrazy Lucase Cranacha staršího, datované bezpečně do roku 1515 a znázorňující stětí sv. Jana Křtitele a stětí sv. Kateřiny.²¹²⁾

HUKVALDY

Mohutný hrad Hukvaldy v předhůří Beskyd vykoupil Stanislav Thurzo ze zástavy po smrti Beneše z Boskovic (+1507). V biskupově režii proběhlo velké množství stavebních prací, jejichž hlavním účelem ovšem bylo vylepšení obrany hradu. U čelní hradby bočního předhradí byla vystavěna věž s průjezdem a strážnicí. U jihozápadního nároží hradeb byla postavena bašta a na západní straně vzniklo před příkopem další předhradí s bránou a zevnitř uzavřenou baštou. Severozápadní nároží hradu bylo při stavbě renesančního opevnění opatřeno podkovovitou baštou. Nelze vyloučit, že Thurzo započal stavbu severního křídla, které propojilo oba gotické paláce. Na špaletě dveřního otvoru zde byla objevena kresba, obsahující iniciály biskupa Jana Dubravia a datum 1551. V tomto roce musela být už stavba hotova. Památkou na Thurzovy stavební práce je asi portálek v suterénu paláce, završený obloukovou archivoltou. Do roku 1537 je datovaný portálek, osazený druhotně do stavení čp. 52 v Podoboří pod hradem. Na vlysu jsou mezi rozvilinami jako štítonoši dva gryfové, kteří drží thurzovský erb.²¹³⁾ Pozitivně můžeme doložit pouze jediný pobyt Stanislava Thurza na hradě a to 8. října 1539, kdy zde vystavil privilegium pro fojta v Tiché.²¹⁴⁾

211) Tamtéž, s. 143; I. Hlobil, *Peripetie vývoje a poznání významné středověké architektury (Doplňky k průzkumu kolegiálního kostela sv. Mořice v Kroměříži)*. Památky a příroda, 9, 1984, s. 343 - 345.

212) I. Hlobil - M. Perůtka (ed.): *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*. Olomouc 1999, s. 449.

213) Miroslav Plaček, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha 2001, s. 259-260; B. Konečný, *Historie jedné kresby na zdi hukvaldského hradu*. VSONJ, 5, 1970, s. 20-24; F. Spurný a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Severní Morava*. Praha 1983, s. 95-100; I. Hlobil - M. Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*. Olomouc 1999, s. 155, 389.

KELČ

Městečko a panství Kelč vykoupil biskup Stanislav ze zástavy od pánů z Boskovic po roce 1511. V Kelči byla postavena v polovině 15. století tehdejšími zástavními držiteli panství malá pozdně gotická tvrz, která sloužila svému účelu i za Stanislava Thurza. Do doby po roce 1468 spadá dle B. Samka přístavba u západního průčelího tvrze (směrem k dnešnímu nádvoří) a celý areál byl snad tehdy také obehnan parkánovou zídkou, která se dosud zachovala ve východním cípu zámeckého předpolí.²¹⁵⁾ Tvrz byla opravována prokazatelně v době biskupa Marka Khuena (1553-1565), až Stanislav Pavlovský ji přestavěl v 80. letech 16. století na renesanční zámek.²¹⁶⁾ Není známo, že by na zdejší tvrzi kdy Stanislav Thurzo pobýval, ač to nelze úplně vyloučit.²¹⁷⁾

MÍROV

Rozsáhlou gotickou přestavbu mírovského hradu provedl Thurzův předhůdce Jan Filipec. Hrad skýtal mnohem více prostoru pro ubytování, neboť byly upraveny hradní paláce, které byly snad i zvýšeny. Na předhradí byly postaveny tři hranolové bašty. Další stavební činnost je prokazatelná až z doby biskupa Marka Khuena.²¹⁸⁾ Navzdory komfortu, který hrad a jeho okolí jistě skýtaly, můžeme doložit pouze dva pobyty Stanislava Thurza v těchto končinách a to v dubnu 1499 a počátkem července 1501.²¹⁹⁾

VYŠKOV

Po nastoupení Thurza na biskupský stolec se stal Vyškov nakrátko hlavním biskupovým sídlem. Hlavní zásluhu o vyškovský hrad měl biskup Tas z Boskovic, jak dokládá ostatně i jeho erb, zazděný ve stěně zámku. Na biskupa Tasa navázal Jan Filipec a jisté stavební úpravy tu podnikal i Stanislav Thurzo. Dokladem zájmu, který Thurzo vyškovskému hradu věnoval, je jeho znaková kartuše, umístěná v neúplné

214) Viz itinerář Thurzův, otištěný v příloze.

215) B. Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska*, 2, s. 135.

216) F. Spurný a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Severní Morava*. Praha 1983, s. 121.

217) Přímou v Kelči není Thurzo doložen, mohl se tu však zastavit při cestě do Ostravy, kde je doložen 4. V. 1519 a 6.-7. XI. 1531 (srov. v itineráři v příloze).

218) Miroslav Plaček, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha 2001, s. 390-391; B. Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska*, 2, s. 551.

219) Viz itinerář otištěný v příloze.

edikule nad portálem předhradí. Stanislav Thurzo podstatně vylepšil opevnění hradu, asi do jeho doby spadá nízká válcová bašta v jihovýchodním nároží předhradí. Slabé zdi bašty jsou zesíleny pětící mocných opěráků.²²⁰⁾

Po vykoupení Kroměříže ze zástavy sice pozbyl Vyškov charakter biskupského sídla, vyškovský hrad zůstal i nadále místem, v němž biskup zastavil několikrát za rok. Přes Vyškov biskup projížděl pravidelně při cestách do Brna na zemský soud a stejnou trasou se také vracel zpět do své kroměřížské rezidence. Takových krátkých „průletů“ Vyškovem mohlo být dle dostupných pramenů více než sto.²²¹⁾

Ubytovací možnosti ve městech

Stanislavu Thurzovi především velmi záleželo na tom, aby rozšířil své ubytovací možnosti v Olomouci. O zoufalé snaze Stanislava Thurza získat v Olomouci alespoň nějaké ubytovací prostory svědčí blíže nedatovaný list (snad z doby kolem r. 1510), který poslal olomoucké městské radě. Sděluje zde Olomouckým, že „*v to se nyní staráme a jednáme, abychom při kostele našem a tudíž při vás bývati a bydleti tím častěj Bohdá mohli, i majíc svého žádného příbytku ani zvláštního domu, voto s kapitoly a s bratřími našimi jednáme, abychom mezi nimi zvláštní dům také měli*“. Biskup zamýšlel koupit od města skrovný domek, který by město pro biskupa osvobodilo z městských lozunků a dalších poplatků a zdůvodňoval to tím, „*že vám to také ke cti bude slúžiti, kdyby biskupové olomúčští tu při vás bytem svým bývali*“.²²²⁾ Rozpaky vzbuzuje seznam domů kanovníků a vikářů z let 1522-1523, v němž je jako první uveden dům Mistra Wolfganga Heiligmaiera, který byl směněn za dům biskupský s věží a který leží vedle domu hradištského opata. Ani tento dům zřejmě biskup nemohl počátkem 16. století využívat.²²³⁾ Vlastní biskupský palác na místě dnešního arcibiskupského paláce začal Stanislav Thurzo stavět až někdy ke konci své vlády. O této stavební aktivitě Thurzově

220) Ze starší literatury k vyškovskému hradu je to především J. Zháněl, *Zámek ve Vyškově*. Vyškov 1956; týž, *Vyškov*. Brno 1968; nejnověji viz I. Hllobil - M. Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*. Olomouc 1999, s. 251; Miroslav Plaček, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha 2001, s. 714-715.

221) Viz příslušné pasáže o Vyškovu v kapitole VI. Správa biskupských statků.

222) SOKA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 528, fol. 31r

223) ZAO-O, MCO, inv. č. 2936, (sign. E II 12), pag. 131: „*Sequuntur onera de domibus dominorum canonicorum et vicariorum. Et primo de domibus canonicorum. Domus Magistri Volffgangi, que est alias comutata pro domo episcopali cum turri, que est contigua domui Abbatis Gradicensis soluit quinta die septembris xviii gross. pro anima domini Johannis de Straznycz decani Olomucensis*“. Srov. Miloš Kouřil, *Příspěvky k historii olomouckého předhradí*. Historická Olomouc 1, Praha 1979, s. 110-111.

víme díky latinským veršům rektora prostějovské školy Šimona Ennia Klatovského z r. 1546. V nedokončené stavbě pokračoval Jan Dubravius. Vnější vzhled budovy je dobře patrný na vedutě Olomouce od Johanna Willenberga z 1593. Palác zde vévodí celé východní straně olomouckého Předhradí a přestupoval až před hradbu. Hranolová budova měla tři podlaží, přičemž uprostřed bylo jistě nádvoří. Střechy zdobilo lemování obloučkových štítů. Nejstarší omítka měla hladké zdi, které byly přelíčené zlatě okrovým pigmentem, nároží bylo zvýrazněno černě lemovaným kvádrováním.²²⁴⁾

Z ostatních biskupských nemovitostí stojí za zmínku dům v Ostravě. Ten byl ale pro biskupy ztracen 19. března 1528, kdy biskup Stanislav postoupil dům, stojící v místě, kde bylo dříve „*bydlo předkuov našich, panuov ostravských*“, hukvaldskému úředníkovi Kryštofu Foglarovi ze Studené Vody. Dům zcela osvobodil ode všech platů, šosů a poplatků, Kryštof nemusel konat žádné roboty ani hlásky a získal některé další výsady, vyjma šenkování. Povinností Kryštofovou bylo opatrovat v domě hákovnici s příslušnými potřebami „*městu našemu ku pomoci*“.²²⁵⁾

Jestliže neměl biskup možnost ubytovat se ve vlastním domě, využíval pohostinství svých šlechtických přátel, biskupských manů či hospod. Dosti široké nabídky v Olomouci však biskup příliš nevyužíval, zůstával věrný jednomu měšťanskému domu. V letech 1502-1518 konal biskup manské sněmy v domě Salzerovském, v letech 1521-1524 obesílal many do domu Jana Krocara, v letech 1527-1532 vyřizoval manské záležitosti z domu Jana Krále.²²⁶⁾ V Brně mohl biskup přenocovat v domě probošta brněnské kapituly.²²⁷⁾

Biskupský itinerář

Itinerář biskupa Stanislava Thurza, který je prezentován podrobně v příloze, je nutně jen pouhým pokusem, neboť na stopy Thurzova působení lze narazit dosti často, byť v poněkud nevyrovnané míře. Někdy nemáme ani postačující počet údajů k tomu, aby bylo možno o itineráři vůbec hovořit. Už od počátku Thurzova episkopátu ale můžeme pozorovat jistou pravidelnost v biskupových cestovních zvyklostech. Na

224) I. Hlobil - E. Petruš, *Humanismus a raná renesance na Moravě*. Praha 1992, s. 187; I. Hlobil - M. Perůtka (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*. Olomouc 1999, s. 210.

225) Adamus, CDCO, s. 58-59, č. 46.

226) K tomu viz itinerář v příloze.

227) 15. VIII. 1518 datuje Stanislav „*v Brně v domu proboštském*“ (LDK 421, fol. 2v); 1. III. 1540 datuje v Brně „*v hospodě naší*“ (ZAO-O, AO 39, fol. 17v).

začátku roku kolem svátku Tří králů se vydával Thurzo do Olomouce na zasedání zemského soudu a sněmu. Odtud mohl vyrazit buď zpět do Kroměříže, nebo rovnou přes Vyškov do Brna, kde většinou v druhém týdnu velikonočního půstu začínalo jednání zemského soudu a sněmu. V červnu kolem svátku sv. Jana Křtitele bývalo obvykle sněmováno znovu v Olomouci a v září-říjnu se konal sněm a soud v Brně.

Tento pravidelný rytmus biskupových cest byl jen zřídka kdy narušen nějakou neočekávanou či nutnou cestou. V Thurzově případě to byly cesty do Prahy, zvláště na jednání zemského sněmu, tehdy hodně vzrušená díky sporům mezi šlechtou, rytířstvem a městy, nebo za účelem královských korunovací.²²⁸⁾ Jinak je možno na biskupově itineráři shledat málo co překvapivého. Ilustrovat to můžeme pomocí dochovaných register biskupské korespondence, které nám umožňují sledovat biskupův pohyb někdy takřka den po dni.

Registrum AO 36 (období 9. 8. - 8. 12. 1533)

Z celkem 122 dnů tohoto spacia máme doloženo pozitivně pouze pobyty k 38 dnům. Z toho připadá na Kroměříž 33 dnů, na Vyškov 3 (2. - 4. listopadu) a na Brno 2 dny (19. - 20. září). Pokud bychom připočetli dny, u nichž se můžeme domnívat, že je biskup trávil v Kroměříži, přičemž beru jako nejisté vždy den po a den před prvním doloženým pobytem v Kroměříži, pak ze 122 dnů strávil biskup v Kroměříži 108 dnů. Nejistých zůstává 9 dnů, u nichž nevíme jistě, kde se biskup mohl zdržovat.

Registrum AO 36 (období 3. 1. - 13. 6. 1534)

Toto spacium zahrnuje celkem 162 dnů, z nichž prokazatelně strávil v Kroměříži 61 dnů, pravděpodobně ale až 136 dnů. V Olomouci pobyl prokazatelně 5 dnů (pravděpodobně se tu zdržel až o 6 dní déle), ve Vyškově se zdržel 2 dny. Nejistých zůstává 13 dní.

Registrum AO 38 (období 12. 3. - 20. 10. 1535)

Celé období zahrnuje celkem 221 dnů. Pro toto období máme prokazatelně doloženy pobyty k 97 dnům, z nichž připadá na Kroměříž 87 dnů (pravděpodobně tu mohl pobýt celkem až 154 dnů), Olomouc 4 dny (pravděpodobně se tu mohl zdržet až 9 dní), na Vyškov 4 dny a na Brno 2. dny. Rapidně ale narostl počet nejistých dní, kterých je nyní celkem 53. Některé z nich by sice bylo možno přičíst hypoteticky na vrub jednání

228) Do Prahy cestoval biskup, pokud vím, celkem pětkrát: 25. VII. 1508; v únoru 1509 spolu s králem Vladislavem, přičemž zde 11. III. 1509 korunoval Ludvíka Jagellonského; 30. I. 1514; 9. V.-1. VI. 1522 (korunovace manželky krále Ludvíka); 13. VII. 1524 (účast na zemském sněmu) a 5. - 25. II. 1527 (korunovace krále Ferdinanda I.). Blíže viz v itineráři.

zemského sněmu a soudu v Olomouci a Brně, např. část období mezi 12.-18. dubnem a 14.-24. zářím, ale v zájmu korektních výsledků od toho upouštím.

Registrum AO 39 (období 9. 1. - 20. 3. 1540, dovedeno až do 16. 4. 1540)

Spacium zahrnuje celkem 98 dní, z nichž máme doloženo jistě 24 dní strávených v Kroměříži, 9 dní v Olomouci, 2 dny v Brně a 2 dni strávil biskup ve Vyškově. Jako pravděpodobné se jeví, že v Kroměříži strávil Stanislav Thurzo 45 dní, v Olomouci pak dlel biskup ve dnech 9. až 14. ledna 1540, 12. března a od 30. března až do své smrti 16. dubna 1540. Sedm dní prodlel v Brně na jednání zemského soudu od 23. února do 1. března 1540. Neurčitelných zůstává 19 dnů.

Tabulkové shrnutí

Lokalita	Období	Prokázaný pobyt v dnech	Pravděpodobný pobyt v dnech	Celkem dnů	% z celkového počtu 604 dní
Brno	9. 8. - 8. 12. 1533	2	0	2	0,33
	12. 3.-20. 10. 1535	2	0	2	0,33
	9.1. - 16. 4. 1540	2	5	7	1,16
		6	5	11	1,82

Lokalita	Období	Prokázaný pobyt v dnech	Pravděpodobný pobyt v dnech	Celkem dnů	% z celkového počtu 604 dní
Kroměříž	9. 8. - 8. 12. 1533	33	75	108	17,88
	3.1. - 13. 6. 1534	61	75	136	22,51
	12. 3.-20. 10. 1535	87	67	154	25,49
	9.1. - 16. 4. 1540	24	21	45	7,45
		205	238	443	73,33

Lokalita	Období	Prokázaný pobyt v dnech	Pravděpodobný pobyt v dnech	Celkem dnů	% z celkového počtu 604 dní
Olomouc	9. 8. - 8. 12. 1533	0	0	0	0
	3.1. - 13. 6. 1534	5	6	11	1,82
	12. 3.-20. 10. 1535	4	5	9	1,49
	9.1. - 16. 4. 1540	9	16	25	4,13
		18	27	45	7,44

Lokalita	Období	Prokázaný pobyt v dnech	Pravděpodobný pobyt v dnech	Celkem dnů	% z celkového počtu 604 dní
Vyškov	9. 8. - 8. 12. 1533	3	0	3	0,49
	3.1. - 13. 6. 1534	2	0	2	0,33
	12. 3.-20. 10. 1535	4	0	4	0,66
	9.1. - 16. 4. 1540	2	0	2	0,33
		11	0	11	1,81

Lokalita	Období	Celkem dnů	% z celkového počtu 604 dní
Neurčeno	9. 8. - 8. 12. 1533	9	1,49
	3.1. - 13. 6. 1534	13	2,15
	12. 3.-20. 10. 1535	53	8,77
	9.1. - 16. 4. 1540	19	3,14
		94	15,55

Výsledky jsou dostatečně průkazné, a to i přes poměrně vysoký počet neurčitelných dnů (15,55 %), což by jinak představovalo hrubé zkreslení. Zřetelně vyniká postavení Kroměříže, kde biskup trávil až 73 % svého času. Prozatím nemáme možnost porovnat tento výsledek s itineráři jiných olomouckých biskupů, ale jistě bychom našli u každého některé zvláštní charakteristické rysy, typické pro tu či onu osobnost.

Na otázku, jakým způsobem se biskup nejčastěji přepravoval, neexistuje asi úplně jednoznačná odpověď.²²⁹⁾ Ještě ve svých 65 letech jezdil Stanislav Thurzo vozem i na koni a trampoty spojené s cestováním ho málokdy dokázaly odradit. Jen výjimečně se stalo, že by se omluvil z účasti na jednáních zemského soudu, jako se to stalo v červenci 1535, kdy se pro těžké (patrně žaludeční) potíže omluvil z účasti na setkání panstva a rytířstva v Olomouci.²³⁰⁾ Cesty plánoval biskup v dostatečném předstihu a pečlivě se na ně připravoval, psal svým přátelům a partnerům, že se s nimi hodlá sejít.²³¹⁾ Po čas jízdy se, dle vlastních slov, bavil četbou knih, zvláště Erasma

229) Z Thurzovy korespondence bližší zprávy o vozovém parku nemáme. V pozůstalosti biskupa Dubravia byly 23. IX. 1553 shledány mimo jiné dva kočáry a 3 jízdní koně a neurčité množství klisen a hříbat, chovaných na kroměřížském zámku a dvoře. J. Eršil - J. Pražák, *Archiv pražské metropolitní kapituly. II. Katalog listin a listů z let 1420-1561*. Praha 1986, s. 278-279, č. 790.

230) ZAO-O, AO 38, fol. 30r: „Panu Janovi Kunovi z Kunštátu na Lukově. Muoj milý pane hajtmane, pan Buoh rač vám dati zdraví i všecko dobré. Jakož jste nám včera psali, že shledání jmíti máte s některými osobami stavu panského i rytířského z rozkázání jeho král. milosti, žádajíc, abychom také do Olomúce v tento pondělí příští tím raněji přijeli pro potřebu jeho královské milosti i zemskú i víte dobře, že vždycky k každému sněmu a k sídu s předními býváme i ku postranným sjezdem, že jsme jich malo zmeškali. Ale když nevíme, jaká to potřeba jest nyní a nám v pravdě stěžkostí přichází zvláště v tato horka na voze jízdy činiti a na koni ještě tížeji, protož žádáme, že sobě toho vobtěžovati nebudete, že přítom sjezdu na ten čas v Olomúci býti nemuožeme, neb jsme včera po obědě jměli cardiacu dosti dlouhou chvíli, že nás nemalo utrapila, než načemž kolvěk s těmi pány a s rytířstva ráčíte zuostati, tolikéž my vuoli k tomu dáváme. S tím dajž se vám pan Buoh dobře jmíti. Dat. na Kroměříži v pátek po s. Máří Magdaléně. Leta xxxv. [23.7.1535]”.

231) Tak psal 18. II. 1540 Thurzo Janovi z Pernštejna a žádal ho, aby mu oznámil, „kdybyšte ráčili k nám na Kroměříž přijeti a bychom s vámi spolu povlovnie rozmluviti mohli, neb se take strojíme, bude-li boží vůle, k tomu saudu do Brna”. (ZAO-O, AO 36, fol. 12v).

Rotterdamského, jehož spisky měl vždy po boku jako svého společníka, jak přiznal v listu z 10. dubna 1522.²³²⁾

232) List otiskl K. Wotke, *Der Olmützer Bischof Stanislaus Turzó von Béthlenfalva (1497-1540) und dessen Humanistenkreis*. ZVGMS 1899, s. 377-378 podle vydání Erasmových děl z r. 1703.

IV. Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497-1540)

B i s k u p s k ý d v ů r

Dvůr olomouckých biskupů, chápaný zde v tom nejširším slova smyslu, představuje pro českou medievistiku lákavé, i když snad strukturální rozlehlostí a problematičností poněkud těžko stravitelné sousto. Tak si snad můžeme vykládat poměrně malý zájem, který byl dosud středověkému dvoru olomouckých biskupů věnován. Pozornost se tu přirozeně soustřeďovala k osobnostem „silných“ biskupů, jako byl Bruno ze Schauenburka (1245-1281),²³³⁾ nebo význačných představitelů raného humanismu a renesance, jako byl Jan ze Středy (1364-1380).²³⁴⁾

Pokud hovoříme o dvoře olomouckých biskupů, musíme si ujasnit, jakého významu může slovo „dvůr“ v tomto kontextu nabývat. Okruh osob, které byly vázány na kroměřížskou biskupskou rezidenci, byl totiž dvojího druhu. Tou nejprestižnější a nejdůležitější skupinou byla samosebou manská šlechta, jejíž shromáždění vytvářelo lenní dvůr či dvůr v širším slova smyslu. Biskupští manové tvořili vlastní mocensko-politický potenciál olomouckých biskupů, přičemž personální skladba této „manské strany“ leccos napovídá o momentálních politických náladách a ideové orientaci moravské šlechty. Mezi biskupskými many bychom v době Turzově našli jak ony rody nižší šlechty, které po staletí nacházely smysl své existence ve službě olomouckým

233) Nejvíce pozornosti bylo dosud venováno eiskopátu biskupa Bruna ze Schauenburka, z řady prací stojí za zmínku zvl. Miloslav Sovadina, *Lenní listiny biskupa Bruna*. SAP 24, 1974, s. 426-460; Heinz Stoob, *Bruno von Olmütz, das mährische Städtenetz und die europäische Politik von 1245 bis 1281*. In: Die mittelalterliche Städtebildung im südöstlichen Europa (hrsg. von H. Stoob). Städteforschung - Veröffentlichungen des Instituts für vergleichende Städtegeschichte in Münster. Reihe A: Darstellungen. Bd. 4. Köln-Wien 1977, s. 90-133; Klaus J. Heinisch, *Bruno von Schauenburg, Bischof von Olmütz (1245-1281). Kolonisateur und Staatsmann*. Jahrbuch der schlesischen Friedrichs - Wilhelms - Universität, Bd. 20, 1979, s. 13-50. Hranici roku 1281 prolomil nedávno Dalibor Janiš, *Lenní systém olomouckého biskupství za episkopátu Dětricha z Hradce (1281-1302). K problematice lenních a lokačních listin*. ČMM 116, 1997, s. 325 - 346. Prvořadou důležitostí pro poznání biskupského dvora mají manské desky, které vydal Karl Lechner, *Die ältesten Belehnungs- und Lehengerichtsbücher des Bisthums Olmütz*. I-II. Brünn 1902. Příslušné svazky moravského diplomatáře (CDM) rozhodně nelze opomenout, je ale užitečné konfrontovat tyto s registrovým katalogem Boženy Kopyčkové, *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. - 1419 aug. 16.) - Fontes Archivi publici Olomucensis et Opaviensis*, Praha 1989.

234) K Janovi ze Středy je to především klasická práce Paula Piura, *Briefe Johans von Neumarkt*. Vom Mittelalter zur Reformation. Forschungen zur Geschichte der deutschen Bildung. Teil 3, Bd. 8, Berlin 1937.

biskupům, tak i nejpřednější rody panské, které měly vlastní politické ambice a olomoucký biskup pro ně nebyl ničím jiným, než výhodným spojencem.²³⁵⁾

Vedle tohoto světa velké politiky, byť někdy v uvozovkách, zde byl ještě mikrosvět biskupského dvora v užším slova smyslu. Ten byl tvořen víceméně stabilní skupinou osob, která se trvale zdržovala v biskupově okolí a pro kterou lze v pramenech nalézt i ono přiléhavé pojmenování „familiares”.²³⁶⁾ Mohli to být jak někteří z biskupových manů, tak i osoby, které na léno teprve čekaly. K tomuto užšímu dvoru musíme počítat také osoby duchovního stavu, šlo tu jak o biskupské kaplany, tak i (nemnohé) příslušníky církevní hierarchie, kteří asi plnili v některých případech úlohu jakýchsi „spojek” mezi biskupem a správním aparátem olomoucké diecéze v čele s oficiálem a generálním vikářem, který měl své sídlo v Olomouci. Z vysokých církevních hodnostářů se v okolí biskupa Stanislava Thurza zdržoval stabilně vlastně jen Dr. Jan Dubravius, olomoucký kanovník a olomoucký arcijáhen. Porůznu se před biskupa dostavovali i vrcholní činovníci církevní správy, zvláště světící biskupové a biskupští generální vikáři a oficiálové. Inventarizovat a rozčlenit přesně toto společenství lidí na základě zlomkovitě dochovaných pramenů není úplně možné, ale poměrně slušný přehled si přesto můžeme dopřát. Přitom musíme striktně rozlišovat mezi institucionalizovaným lenním dvorem s jeho lenním soudem v čele s dvorským sudím (hofrychtěrem), přísedícími a manským (spolu též biskupským) písařem na jedné straně, a užším dvorem v čele s hofmistrem a jemu podřízeným personálem.²³⁷⁾

Přestože oba tyto dvory spolu přicházely do styku a nebylo mezi nimi v zásadě nepřekročitelných hranic, přece jen „užší dvůr” byl lennímu dvoru nepoměrně vzdálen sociálním a stavovským postavením jeho jednotlivých členů. Pokus rozlišit horizontální struktury biskupského dvora je omezen torzovitostí dochovaného materiálu a v mnohém určující je nedostatek jakýchkoliv původních pramenů z Thurzovy doby, které by tehdejší nazírání na dvůr nějakým způsobem osvětlily. Hypoteticky tak můžeme vést dvorem jako celkem dvě dělicí horizontální linie.

235) Z literatury pro starší období především V. Brandl, *Manský soud biskupství olomouckého*. ČMM 15, 1891, s. 5 - 18; ČMM 16, 1892, s. 109 - 118; V. Kyasová, *Příspěvek k problematice lenního zřízení biskupství olomouckého*. Věstník uměleckohistorického muzea v Kroměříži, č. 10, 1960, s. 148 - 156; J. Jirásek, *Manské statky olomouckého biskupství ve druhé polovině 16. století*. ČMM 76, 1957, s. 20 - 41.

236) Jako biskupský „*familiaris*” je označován Mandlík z Greifenberka v letech 1406-1408 (Lechner I, s. 24, č. 84-86), srv. dále Tadra, *Cancellaria Johannis Noviforensis...*, s. 27, č. 1; Lechner I, s. 33, č. 93.

Nad první linií je samosebou biskup a skupina osob, kterou bychom mohli považovat za jakousi biskupskou radu. Domnívám se, že sem můžeme zařadit dvorského hofrychtěře jako předsedu manského soudu, kancléře jako představeného biskupské kanceláře, kroměřížského hejtmana, hofmistra a nositele dalších dvorských úřadů (štolmistr, stolník apod.). Pod první linií zahrnuji šlechtické osazenstvo dvora, především jde o vlastní dvořany, tj. osoby nadržící žádné léno a většinou ani nezastávající žádný úřad v rámci biskupovy dvorské domácnosti. Mezi dvořany můžeme počítat jistě i biskupské many, kteří se porůznu ke dvoru dostavovali a nějaké čas dleli v biskupově blízkosti. Druhá linie oddělovala striktně svět šlechtického dvořanstva od služebného personálu, o němž nemáme příliš mnoho informací.

Biskupská rada

Počátky biskupské rady jako stálého orgánu můžeme klást v souladu s dosavadním stavem poznání do doby Stanislava Thurza. Thurzovo nařízení z r. 1529, aby se město Kroměříž stalo trvalým místem zasedání manských soudů, bylo asi rozhodujícím impulzem pro konstituování rady jako stálého orgánu, ovšem tomuto usnesení předcházelo již dlouholeté a takřka bezvadné fungování manského soudu, který se ještě v počátcích Thurzova episkopátu nescházel zcela pravidelně.²³⁸⁾

O vlastní činnosti biskupské rady máme jen několik ojedinělých zpráv. Např. dne 24. 2. 1534 jednal biskup o dluzích nebožtíka Lacka z Kadaně, přičemž měl zájem na tom, „*aby ten statek byl prodán, což by mohlo býti najspíše a dluhové spravedliví tehož Laclava s radou manuov našich aby byli placeni*“.²³⁹⁾ Na pondělí 10. května 1535 položil biskup jednání obecného manského sněmu, přičemž biskup měl jednat s many o lénu Václava Opršala ze Zher („*tu na ten čas budeme moci od pánů a rytířstva manuov našich radu vzíti*“).²⁴⁰⁾ Dne 29. 5. 1535 se biskup zdráhal vdově po Lackovi z Kadaně

237) První soustavnější pohled na Thurzův biskupský dvůr přináší má studie *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497-1540)*, in: Opera historica 7, České Budějovice 1999, s. 361-381.

238) P. Balcárek, *Kancelář kardinála Ditrichštejna a správa biskupských statků před Bílou horou*, SAP 28, 1978, s. 105. Jde o manské usnesení ze 7. 6. 1529: „*It. Saud a právo manské jednú v rok průchod svojoj aby jmielo a aby se všickni páni manové tu neděli po Buožím vstaupení sjžděli do města Kroměříže a na zajtrí saud manský na zámku Kroměříži zasedli.*“

239) AO 36, fol. 32r.

240) AO 38, fol. 5r.

vydat svolení, aby jí složili poddaní z Bělé a Výškovic slib človehčenství bez rady svých manů.²⁴¹⁾

Čím byl biskup starší, tím pro něj bývala jednání a sezení v radě namáhavější. Ve čtvrtek 22. 1. 1540 po večeri projednával biskup s Janem Vlkem z Konecchlumí, Vilémem Kunou z Kunštátu a královským hofrychtěrem Vilémem z Víckova rozdělení pozůstalosti nebožtíka Jana Říkovského. Druhý den ráno se o věci biskup radil s Vilémem a Přemkem Prusinovskými z Víckova, Janem Vlkem a doktorem Doubravským a nechal si zavolat Jana Chorynského, který se dostavil spolu s Albrechtem z Hustopeč a Bystřice, který měl podat informaci, jak se bude postupovat při dělení statku. Pan Albecht trval na tom, že peníze by měli rozdělit poručníci. Biskup nemohl jeho názor vyvrátit a byl už tak unaven dlouhým seděním, že jednání ukončil.²⁴²⁾

Stav dochovaných pramenů ovšem absolutně vylučuje, abychom mohli přesně stanovit personální složení biskupské rady. A platí tu rovněž to, co bylo řečeno už výše: do Thurzovy doby spadají počátky rady jako stálého orgánu. Nevíme tedy nic o nějakých vnitřních řádech, jimiž by se zasedání rady řídilo. Z nesoustavně dochovaných zmínek vyplývá, že biskup mohl obeslat příslušné odborníky do své rezidence a pak byl obklopen víceméně stabilním okruhem osob, které byly schopné poskytnout mu kvalifikovanou radu. Na tento stabilní okruh osob se zaměříme nejdříve.

Na otázku po jménech osob, které snad můžeme počítat mezi biskupův nejstálější okruh a členy nejužšího poradního sboru, se dá odpovědět pomocí několika

241) AO 38, fol. 44r: „A protož jestli že by se tak nezachovali, nemíníme tebe v tom opustiti, než bychom je k tomu nutiti jměli, aby človehčenství slíbili, nezda se nám toho učiniti, bez raddý panuov a rytířstva manuov našich“.

242) ZAO-O, AO 39, fol. 8r-v: „Včera po večeri pan Vilém bratr váš (= Vilém Kuna z Kunštátu, pozn. TB) a pan Vilém hofrychtěř královský (=Vilém z Víckova na Cimburku, pozn. TB) a Jan Vlk hofrychtěř náš na tom seděl, aby ten statek na penězích, kterýž pozuostal po Janovi Říkovském těm dvěma sirotkům, na dva díly spravedlivě rozdělili, aby jednej jako druhej se rozdělilo. Pak dnes ráno když jsme na tom sami seděli s panem Vylém Prusynovským, panem Přemkem s Janem Vlkem a s doctorem našim zavolali jsme Jana Chorynského, tu k nám přišel s panem Albrechtem Bystřickým a tu jest jemu ukázáno a čteno co přijíti má z toho ze všeho statku na manželku syna jeho z statku manského i dědičného díl spravedlivý a co také přijíti má na tu panenku, kteráž jest zaslibena synu pana Dubčanského jednemu, aby on ukázal a to opatřil co se věna jejího dotýče, aby listem a rukojmíem aneb laybdynekem opatřena byla. A což by nad věno přišlo, aby to také opatřil rukojmími dostatečnými. Dal nam odpověď nevelmi příjemnú, a že mu se nezdá k tomu přistúpiti, aby kdo ten statek děliti jměli, než manželka syna jeho starší, a to ještě doložil, že správu toho má od Vítka Přestavlského, že on za ten statek dědičný jiné peníze nedával, než ryblary a bílé peníze a drahně peněz jest puojčených na minci obecně bernej a také že neví, pod jakým úrokem. I bylo jemu opověděno, kdy by statek to také doložil, že by z manského statku nechtěl bráti na penězích nežli polovici, i rozuměti jest, že by on od ryblarom a bilym peněžom poczemský byl a jměl se na dvě dělati, že by snad ten pořádek musil zachován býti, ale co se penězích dotýče, že to poručníci rozdělují. I vidúc my, že on na svém stojí, šly jsme preč, neb jsme již děle seděti nemohli, a tak ta věc v tom zmatku stojí“.

šetření. Tou nejpřímočařejší cestou je vyhodnocení svědečných řad biskupských listin. Z nich se dá spolehlivě určit, kolikrát se ta která osoba účastnila nejrůznějších právních pořízení, z čehož se můžeme dohadovat, že její pobyt v biskupově okolí byl trvalejšího rázu. Tento postup má své opodstatnění v dobách raného a vrchnolného středověku a ovšem tam, kde to povaha materiálu umožňuje. Následující tabulka zachycuje osoby, které jsou ve svědečných řadách uvedeny nejčastěji. Vybral jsem přitom pouze jména, která se objevují alespoň čtyřikrát.

Tabulka četnosti výskytu svědků ve svědečných řadách listin.²⁴³⁾

Jméno	V svědečných řadách uváděn:		celkem
	od	do	kolikrát
kancléř Dr. Jan Dubravius	1515	1540	23
hofmistr Bernard Rychvaltský z Kateřinic	1515	1528	19
hofrychtěř Jan Chorynský z Ledské	1516	1536	8
Petr Bařický z Vichrova	1515	1537	8
Vilém z Víckova na Prusinovicích	1521	1540	4

Takto získaný seznam bychom se mohli pokusit poněkud rozhojnit o další průkazné doklady, svědčící o výskytu té či oné osoby v biskupově blízkosti. Pokud zkombinujeme svědečné řady listin s knihami udělování lén, několika lenními reverzy a knihami manského soudu, získáme sice poněkud odlišný, ale mnohem správnější obraz, který je shrnut v následujícím diagramu.

Tabulka četnosti výskytu vybraných osob v biskupově okolí

Vysvětlivky: A - osoba jmenována ve svědečné řadě na biskupské listině, B - osoba ručitelem za biskupa za dluhy a další závazky, C - osoba zmíněna jako svědek při udělení léna v manské knize LDK 421.

Jméno	A	B	C
Jiří Branecský z Dětmarovic	2 1518	0	4 1521-1528
Vítek z Dobřic na Přestavlkách	0	0	4 1516-1538
kancléř Dr. Jan Dubravius z Doubravky a Hradiště	23 1515-1540	1 1534	42 1516-1538
Petr Gr. z Greizenperku, hofrychtěř 1499-1517	3 1499-1516	0	2 1516-1517
Bernard Rychvaltský z Kateřinic, hofmistr	19 1515-1528	1 1526	28 1516-1528
Jan Vlk z Konecchlumí, hofrychtěř 1538-1543	1 1537	0	3 1538-1540
Hynek Kunčický z Kunčic	2 1516-1521	0	2 1516-1524

243) O svědečných řadách v Thurzových listinách viz v kapitole věnované kanceláři. Tato tabulka je zpracována výhradně dle svědečných řad biskupských listin, výsledná čísla se tak odlišují od tabulky, kterou jsem publikoval v r. 1999 (*Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497-1540)*). in: Opera historica 7, České Budějovice 1999, s. 377), kam jsem pojal uváděné výskyty osob také z knihy přijímání lén z let 1516-1565 a knih lenního soudu (ZAO-O, LDK, inv. č. 364, 372, 421).

Jméno	A		B		C	
Vilém Kuna z Kunštátu na Vizovicích	1	1521	0		4	1522-1540
Jan Chorynský z Ledské, hofrychtěř 1518-1538	8	1516-1536	3	1534	24	1518-1539
Jan Ryšan z Modřic	1	1535	0		3	1532-1535
Jan ml. ze Šternberka na Holešově	0		1	1534	4	1532-1538
Jan st. ze Šternberka na Kvasicích	1	1530	3	1534	5	1527-1535
Přemek z Víckova na Prusinovicích	3	1516-1530	3	1526-1534	11	1516-1540
Vilém z Víckova na Prusinovicích	4	1521-1540	3	1534	5	1534-1540
Petr Bařický z Vichrova	8	1515-1537	1	1534	10	1528-1535
Vilém Kurovský z Vrchlabí	1	1534	1	1534	2	1527-1532

Tabulka vcelku potvrzuje zjištění, kterých se lze dobrat rozbořem svědečných řad. Opět je zřetelně vidět výjimečné postavení, které u dvora zaujímal Dr. Jan Dubravius, vedle něj se uplatňují do roku 1528 hofmistr Bernard Rychvaldský z Kateřinic, v letech 1516-1539 hofrychtěř Jan Chorynský z Ledské, a to i navzdory tomu, že v roce 1538 byl vystřídán v úřadě hofrychtěře Janem Vlkem z Konecchlumí, výměna Jana Chorynského byla tedy asi prosta osobní zatrpklosti a v jejím pozadí stály asi jiné důvody, než obecná nespokojenost s Janovým působením v úřadu. Významné postavení zaujímal také Petr Bařický z Vichrova, Přemek z Víckova a Vilém z Víckova na Prusinovicích, jenž byl v letech 1537-1549 hofrychtěřem markrabství moravského a bral podíl na diplomatických jednáních jako biskupův plnomocník.²⁴⁴⁾

Dvorské úřady

HOFRYCHTĚŘ

Hlavou manského soudu a zároveň zástupcem manů na biskupově dvoře byl manský sudí neboli hofrychtěř. Úřad hofrychtěře měl za sebou více než dvě stě let více méně kontinuálního trvání. Jako „temná“ můžeme označit léta před Thurzovým nastoupením na biskupský stolec, neboť posledním známým předthurzovským hofrychtěřem byl Toman z Koválovic (1461-1462). Po nástupu Stanislava Thurza byl r. 1499 obnoven chod manského soudu a spolu též řádné vedení manských knih.

244) K Vilémovi z Víckova srov. J. Janáček, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547*. Kniha I, díl II, Praha 1984, s. 339, který udává dobu jeho působení jako královského hofrychtěře pro léta 1537-1549. Dne 4. X. 1520 pečtil v Novém Jičíně předběžné ujednání mezi biskupem a těšínským knížetem Kazimířem o sklad a vození mědi přes Těšín (ZAO-O, AO, sign. E I b 6); 28. II. 1521 pečtil jako svědek v Kroměříži spolu s hofmistrem Bernardem Rychvaldským z Kateřinic smlouvu uzavřenou s povolením biskupa mezi Janem z Pernštejna a pustiměřskou abatýší o sporné pozemky (ZAO-O, AO, sign. G II b 24); 24. IV. 1521 byl Vilém s biskupem ve Znojmě, kde se řešil spor mezi městem a znojmským kněžstvem o kostelních platech (AM Znojmo, inv. č. 184), Dne 7. XI. 1531 uveden na prvním místě mezi Thurzovými vyslanci na jednání v Ostravě o meze a hranice vsi Přívouzu (Adamus, CDCO, s. 63, č. 49).

Hofrychtěrem se stal **Petr Greiznekar z Greizenperku**, šlechtic štýrského původu. Úřad zastával prokazatelně v letech 1499-1517.²⁴⁵⁾ Jako biskupské léno držel Petr Greiznekar vsi Velkou Střelnou, Čermnou a pustý Olštat.²⁴⁶⁾ Petrova činnost se neomezovala jen na oblast lenní agendy, biskup využil Petra i v diplomatických jednáních. 1. 8. 1507 uzavíral v Potštátě s jinými biskupovými zmocněnci smlouvu s Dětfichem Prusinovským z Prusinovic na Potštátě o využívání toku řeky Odry²⁴⁷⁾ a 11. 1. 1512 uzavíral v Olomouci spolu s Bernardem z Benden(sic!) smlouvu s Václavem Berkou z Dubé a z Lipého a šternberským proboštem Benešem o faru v Hnojicích.²⁴⁸⁾ Petra Greiznekara můžeme nejspíše přiřadit v politickém ohledu k tzv. uherské straně, což byla šlechta orientovaná na uherské magnáty, zakoupené na moravských statcích.²⁴⁹⁾

Po Petrovi z Greiznperku se novým hofrychtěrem stal **Jan Chorynský z Ledské**, držitel manského statku Choryně a asi od roku 1504 rovněž držitel manství Trnávka u Příbora.²⁵⁰⁾ Úřad hofrychtěře vykonával v letech 1518-1538, s výjimkou roku 1525, kdy byl nemocen.²⁵¹⁾ Biskup Stanislav si Jana vyvolil několikrát jako poručníka svých pří, které vedl před zemským soudem v Olomouci.²⁵²⁾

245) Petr Greiznekar předsedal těmto manským soudům: 5. II. 1499 ve Vyškově (LDK 364, fol. 1v); 27. VI. 1502 v Olomouci (LDK 364, fol. 20r); 28. X. 1504 v Kroměříži (LDK 364, fol. 22v); 23. VI. 1505 v Olomouci (LDK 364, fol. 25r); 25. VI. 1508 v Olomouci (LDK 364, fol. 27v); 6. I. 1510 v Olomouci (LDK 364, fol. 30v); 11. VI. 1511 v Kroměříži (LDK 364, fol. 33r) a 1. 3. 1512 (LDK 364, fol. 35v). Petr nebyl na jednání manského soudu, konaném v říjnu 1508 v Brně, kdy jej zastoupil Hynek z Kunčic (LDK 364, fol. 29v). S titulem hofrychtěře se Petr objevuje naposledy 9. I. 1517 (LDK 421, fol. 1v). K rodu viz Josef Pilnáček, *Staromoravští rodové*. Vídeň 1930, s. 344, č. 1233.

246) S přídomkem „na Střelné“ přichází Petr Greiznekar 1. VIII. 1507 (ZAO-O, E II a 3/5). Jako majitele manství Střelného a Črného jej uvádí berní rejstřík z r. 1516/17, v té době ale už zde seděl Jetřich Podstatský z Prusinovic, Petr už byl tehdy mrtev. Srov. Radimský, ČMM 1957, s. 353, č. 51.

247) Za biskupa vedli jednání Petr z Greiznperku na Střelném, Hynek z Kunčic na Těšicích, Jan ze Svrčova na Tupci a Jan Karas z Dulebenky na Čechách. (ZAO-O, AO, E II a 3/5).

248) Zemek-Turek, *Regesta listin z lichtenštejnského archivu...*, SAP 33, 1983, s. 512, č. 556.

249) Na politickou orientaci Petrovu se dá usuzovat z toho, že byl ručitelem za uherského magnáta, hraběte Petra od Sv. Jiří a Pezinku. 26. V. 1508 poháněl Petr Greiznekar Václava Pavlovského z Vítbachu, viníc jej ze škod 118 zl. červených, že prodal Slavkov, základ jeho a dalších rukojmí, kteří dávali své statky za pana „Grofpetra“ a přijal k sobě peníze „jiným navracoval, mně navrátiti nedbá“. (MZA, A 3, inv. č. 688, fol. 87r).

250) O rodu Chorynských z Ledské viz J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 471n, č. 2042; týž, *Rody starého Slezska*, III, Brno 1991-1998, s. 675, č. 1004; OSN XII, 1897, s. 306, heslo Chorynský z Ledské; E. Domluvil, *Val. Meziříčský okres*. Vlastivěda moravská. Brno 1914, s. 371.

251) S titulem hofrychtěř přichází poprvé v dubnu 1518 (MZA, A 3, inv. č. 690, fol. 311v); poprvé na zasedání manského soudu 25. VIII. 1518 (LDK 364, fol. 43r); 21. II. 1519 v Kroměříži (LDK 364, fol. 48v); 22. X. 1520 v Kroměříži (LDK 364, fol. 51v); 28. VI. 1521 v Olomouci (LDK 364, fol. 54r); 27. III. 1525 byl na Janově místě Jan Obešlík z Lipultovic, Jan Chorynský provedl, že je nemocen (LDK 364, fol. 62r-v); 20. VIII. 1526 v Kroměříži už znovu Jan Chorynský (LDK 364, fol. 66r); 20. V. 1527 v Kroměříži (LDK 364, fol. 70r); 5. XI. 1527 v Kroměříži (LDK 364, fol. 76r); 27. I. 1528 v Kroměříži (LDK 364, fol. 85r); 17. II. 1528 v Kroměříži (LDK 364, fol. 88v); 25. V. 1528 v Kroměříži (LDK 364, fol. 95r); 7. VI. 1529 v Kroměříži (LDK 364, fol. 98r); 30. V.

Nástupcem Jana Chorynského se stal **Jan Vlk z Konecchlumí a na Slavkově**, který úřad zastával v letech 1538-1543.²⁵³⁾ Už v roce 1523 se Jan Vlk ujal léna Slavkov u Opavy, které přijal řádně lénem až v únoru 1521.²⁵⁴⁾ V roce 1531 přijal Jan Vlk lénem také Štáblovice na Opavsku.²⁵⁵⁾ Již 9. července 1537 uzavírali Jan Dubravius, Jan Vlk z Konecchlumí a Petr Železník na místě biskupově dohodu s Filipem ze Stvolové na Bystřici a Eliškou z Hradčan o užívání pastvin na gruntech Velké Bystřice biskupskými poddanými z Přáslavic a Bukovan.²⁵⁶⁾ Jan Vlk zemřel v roce 1543 a byl pohřben v kostele sv. Anny ve Slavkově.²⁵⁷⁾

KANCLÉŘ

Postavení kancléře bylo nepochybně klíčové, jak zdostatek vyplývá z rozboru svědečných řad. Nejčastěji uváděnou osobou je v nich právě kancléř a Thurzův sekretář Jan Dubravius. Obdobné postavení jako Dubravius zaujímal i jeho předchůdci.

Prvním známým kancléřem Thurzovým byl brněnský probošt **Adam Chemeter z Olomouce**. Úřad kancléře zastával asi v letech 1497-1506, přímo je ovšem doložen k roku 1499.²⁵⁸⁾ Adam Chemeter byl v roce 1465 imatrikulován na vídeňské univerzitě,

-
- 1530 v Kroměříži (LDK 364, fol. 106r); 22. V. 1531 v Kroměříži (LDK 364, fol. 109r); 13. V. 1532 v Kroměříži (LDK 372, fol. 2r); soud 2. XII. 1532 byl odložen, neboť se sjelo málo manů, stejně tak odpadl i posudek 31. III. 1533 (LDK 372, fol. 16r, 17r); soudu předsedá Jan Chorynský 26. V. 1533 v Kroměříži (LDK 372, fol. 18r); 1. XII. 1533 v Kroměříži (LDK 372, fol. 21v); 23. III. 1534 se Jan z Ledské, písař Mikuláš Chyba z Kovačova a manové Vilém z Vrchlabí na Kurovicích a Petr Bařický z Vichrova zasedli v Kroměříži k posudku (LDK 372, fol. 25r); 18. V. 1534 v Kroměříži (LDK 372, fol. 25r); 30. XI. 1534 v Kroměříži (LDK 372, fol. 29r); 10. V. 1535 v Kroměříži (LDK 372, fol. 32r); 11. X. 1535 se konal v Kroměříži posudek (LDK 372, fol. 35v); soud 28. XI. 1535 (LDK 372, fol. 36r); 25. V. 1536 se konal v Kroměříži obecný manský sněm a 29. V. byl zahájen soud (LDK 372, fol. 37r, 38v); 3. XII. 1537 soud v Kroměříži (LDK 372, fol. 62r); 8. I. 1538 obecný manský sněm v Olomouci (LDK 372, 372, fol. 63r); posledním soudem, jemuž Jan Chorynský předsedal, bylo zasedání z 3. VI. 1538 v Kroměříži (LDK 372, fol. 69r).
- 252) Konkrétně v půhonu z 26. IV. 1527 proti Jiříku Žabkovi z Limberka a na Tršicích si zvolil biskup jako poručníky Jana Chorynského z Ledské a Jana z Předhradí (MZA, A 3, inv. č. 693, fol. 85v); tytéž dva si zvolil i v půhonu z 24. V. 1527 proti Albrechtovi z Hustopeč (tamtéž, fol. 107v); oba dva znovu jako poručníci půhonu biskupova z r. 1527 proti Viktorynovi z Žerotína (MZA, A 3, inv. č. 694, fol. 31r); Jan Chorynský zastupoval biskupa v jeho při s Michalem Bítovským ze Slavíkovice (půhon z 8. XI. 1532, MZA, A 3, inv. č. 695, fol. 212r)
- 253) Jako hofrychtář je Jan Vlk doložen 2. XII. 1538 (LDK 372, fol. 74r); 16. V. 1539 (LDK 372, fol. 82r); 13. X. 1539 (LDK 372, fol. 86v); 1. XII. 1539 (LDK 372, fol. 103r).
- 254) LDK, R IV b 2; opis v LDK, inv. č. 420, s. 24-26; LDK, inv. č. 421, fol. 7v.
- 255) LDK, inv. č. 421, fol. 9v; v roce 1538 držel Štáblovice, Mikulajovice, Slavkov a Uhlířov (Radimský, ČMM 1953, s. 336). Léno pak vzdal v r. 1558 Václav Vlk z Konecchlumí a přijal je Kašpar Rotenberk z Ketře (LDK, inv. č. 421, fol. 65v).
- 256) ZAO-O, AO, sign. M I a 12; MCO, sign. A VI c 20.
- 257) Vyobrazení náhrobku přinášející I. Hlobil - E. Petřů, *Humanismus a raná renesance na Moravě*. Praha 1992, s. 205.
- 258) Poprvé uveden v úvodním seznamu účastníků manského soudu, zahájeného 5. II. 1499 na zámku ve Vyškově „*presentibus venerabilibus dominis Ade decretorum doctore, canonico Olomucensis,*

kde byl v roce 1473 prokurátorem uherského národa. V roce 1478 byl kroměřížským děkanem. 4. listopadu 1501 přichází Adam (doktor církevního práva) jako oltářník u oltáře sv. Kristýna, Mikuláše a Valentina. 8. března 1502 potvrdil Stanislav Thurzo Adamovu nadaci k oltáři Všech Svatých v olomouckém dómě. Naposledy se Adam objevuje 30. prosince 1505. Ve své závěti odkázal Adam všechn svůj majetek olomoucké kapitule a vyjádřil přání být pohřben v dómě. Dne 6. července 1506 už byl mrtev.²⁵⁹⁾

O následníku Adamově v úřadu kancléře nevíme nic bližšího. Titul se dlouho neobjevuje ve spojitosti s žádným jménem známým z biskupské kanceláře. Kancléřem mohl být snad Martin z Křimic a Nové Plzně. S označením „kancléř“ se setkáváme po smrti Martina z Křimic znovu u **Dr. Jana Dubravia z Doubravky** dne 28. 6. 1516.²⁶⁰⁾

Jan Dubravius studoval v Itálii, kde dosáhl doktorátu obojího práva. Po delším pobytu se vrátil kolem roku 1509 do Čech a dostal ke dvoru biskupa Stanislava, který jej pověřil vedením své kanceláře.²⁶¹⁾ Po krátkém čase (1510-1512) získal Thurzovým přičiněním kanonikát v olomoucké kapitule a po smrti Tomáše Rothansela se stal i arcijáhmem olomouckým.²⁶²⁾ Tento úřad však pro jiné úkoly nemohl vykonávat osobně; jeho stálým zástupcem byl kanovník Řehoř z Lewenburku. Před rokem 1526 se musel stát proboštem v Olbramkoste, neboť 18. srpna 1526 se tituluje jako olbramkostelský

et preposito Brunensis ecclesiarum, cancellario nostro, Joanne de Oppauia archidiacono olomucensis, Wenceslao de Vizowiz eodem ecclesie canonico...” (LDK, inv. č. 364, fol. 1v). 20. II. 1499 pak „kněz Adam doctor probošt etc. kancléř kněze Stanislava Biskupa” zastupoval biskupa proti půhonu Jana Ryšana (LDK, inv. č. 364, fol. 6v). Jako svědek vystupuje na listinách Thurzových z 11. IV. 1499, Mírov (AO 19, s. 71: „welebrný kněz Adam doctor probošt Brněnského a Olomúckého kosteluwow, cancléř náš nám milej”) a 29. IV. 1499, Kroměříž, (AČ XVI, s. 535, č. 717).

259) Metoděj Zemek, *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu*. 1 díl, 1131-1652, ZAO-O, sign. P 50/2, s. 106, č. 500.

260) LDK, inv. č. 421, fol. 1r: „presentibus venerabilis dominis Johanne Doctore Dubrauiio Cancellario nostro, domino Johanne Sstos de Caunicz et Witkone de Dobrczycz. ”.

261) K Janu Dubraviovi existuje celkem slušná literatura, jeho nejstarší životopis podal A. Rybička, *Jan z Doubravky a z Hradiště (Dubravius), biskup Olomúcký. Studie biografická*. Časopis Muzea království českého 52, 1878, s. 106-118 a 243-25; z dalších to byli C. Grohmann, *Johann von Dubravsky, Bischof zu Olmütz*. In: *Schriften der historisch-statistischen Sektion der k. k. mähr. schles. Gesellschaft des Ackerbauers, der Natur- und Landeskunde*, IX. Bd., Brünn 1856, s. 209-221; Josef Hejnic - Jan Martínek, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě od konce 15. do začátku 17. století*. Díl 2, Praha 1966, s. 74-78.; E. Brandejsová, *Vliv olomouckých biskupů Stanislava Thurza a Jana Dubravia na politické dění v první polovině 16. století*. FF PU Olomouc, 1974., s. 46-74; M. Horna - E. Petrů, *Jan Dubravius, Theriobulia, Rada zvířat*. Praha 1983, s.11-15.

262) Dne 1. července 1515 obdržel Jan Dubravius, doktor obojího práva, arcijáhen a kanovník olomoucký, od ostřihomského arcibiskupa a kardinála Tomáše Bákócze prodloužení odkladu vyššího svěcení na další dva roky za podmínky, že nebude zanedbávat kněžské povinnosti. (ZAO-O, AO, sign. A I a 35).

probošt. Toho dne ovšem proboštnství prodal za 2000 zl. mor. se svolením biskupa Stanislava jako podacího pána proboštnství purkmistru a radě města Znojma.²⁶³⁾

Ze všech těchto hodností se Dubravius věnoval spustavně jen úřadu biskupského kancléře. Ostatní funkce pro něho zůstávaly jen titulární. V roce 1518 pověřil polský král Zikmund I. Dubravia, aby spolu s Vilémem z Kunštátu vedl poselstvo, které mělo získat pro Zikmunda za manželku Bonu, dceru milánského a aragonského vévody Francesca Galeazza Sforzy. V roce 1522 král Ludvík pasoval Dubravia na rytíře a potvrdil mu titul „z Doubravky a Hradiště“.²⁶⁴⁾ Za své zásluhy v diplomatických jednáních dostal od krále 16. 1. 1526 hrad a městečko Břeclav se starou Břeclaví ve svobodné držení a užívání. Tento majetek však nepodržel trvale, nýbrž jej prodal, osvobozený od manských povinností, 23. září 1534 bratřím Janovi, Bartoloměji a Karlovi z Žerotína a na Strážnici.²⁶⁵⁾

Biskup Stanislav postoupil 12. 11. 1526 Janovi Dubraviovi a jeho strýcům Linhartovi a Jiříkovi Doubravkům z Hradiště statek Blansko za půjčených 1800 zlatých uherských s tím, že biskup a kapitula se zavázali nevyplácet zboží ze zástavy po dobu Dubraviova života.²⁶⁶⁾ Dne 24. 2. 1527 se Dubravius účastnil korunovace Ferdinanda I. V roce 1529 byl Jan Dubravius jedním z předních organizátorů moravské zemské obrany proti tureckému nebezpečí. Na zemském sněmu v Jihlavě v červenci 1531 byl Dubravius zvolen do komise, která měla shrnout správní řád zemského soudu. Návrh zřízení potom 16. 10. 1531 král schválil, ale k jeho konečné formulaci došlo až na sněmu ve Znojmě, kdy byla 17. 2. 1535 obnovena redakční komise pod vedením biskupa Thurza; jejím členem byl opět Dubravius. Aby mohl volně disponovat svým majetkem, vyžádal si Dubravius od krále Ferdinanda mocný list, jímž mu bylo povoleno 24. 3. 1533 svobodné zcizení, nabytí i odkaz statků. Privilegium se týkalo pouze Dubraviova osobního majetku, nikoli lén olomouckého biskupství nebo kostela. 28. 9. 1538 dostal Jan Dubravius od biskupa svolení, aby směnil zámek a městečko Paskov a vsi Žabeň, Krmelín, Novou Bělou, Hrabovou a Hrabůvku s Janem z Pernštejna za jeho

263) SOKA Znojmo, AM Znojmo, inv. č. 188; papírový revers z 18. VIII. 1526, Kroměříž městské rady znojemské v MZA, G 1, Bočkova sb., č. 3046a, do zemských desk byl vložen v září 1527 (ZDB XXII, s. 187, č. 3).

264) J. Hejnic - J. Martínek, *Rukověť*..., díl 2, Praha 1966, s. 74-75.

265) ZDB XXV, s. 251, č. 39, svědky toho pořizení byli biskup Stanislav Thurzo, Jan starší ze Šternberka na Kvasicích, nejvyšší sudí, rytíř Vilém z Víckova na Cimburku a vladykové Bohuněk Škorně ze Stránova, hejtman na Kroměříži, Jindřich ze Zástřizl na Cetochovicích a Artleb z Víckova.

266) LDK, Q II b 4, insert z 4. VII. 1534; opis je v LDK, inv. č. 420, s. 42-43.

statky a sice městečko Dědice, vsi Opatovice, Dehtářov, Lhota, Radslavice a pusté městečko Hrádek tak, že statky, které držel dosud Jan z Pernštejna, se měly stát biskupským lénem.²⁶⁷⁾ 11. 4. 1540 pak Jan Dubravius uzavřel s biskupem Stanislavem takové ujednání, že stolní statek Blansko se stal biskupským lénem a Dědice se staly alodním statkem. Částka 2000 kop gr. váznocích na Blansku přešla na Dědice s výhradou, že smí být zaplácena teprve po Janově smrti po předběžné půlroční výpovědi.²⁶⁸⁾ Od biskupa dostal Jan Dubravius ještě 12. 4. 1540 spolu s Mikulášem Chybou z Kovačova lénem manství Chrlice.²⁶⁹⁾

HOFMISTR

Na pomyslném vrcholu „užšího“ biskupského dvora, ostatně tak jako všude jinde, stál **h o f m i s t r**. Jeho pracovní úkoly byly nejspíše obdobné úkolům jiných hofmistrů, tj. především dohled nad dodržováním pořádku mezi dvořany a dvorského ceremonielu. Nepochybně měl biskupský hofmistr také určité soudní pravomoci nad dvořany a dvorskou čeládkou. Odkázání jsme tu ovšem až na dosti pozdní doklady z hofmistrovských instrukcí z druhé poloviny 16. století.²⁷⁰⁾ O nějaké významné pozici hofmistrů v rámci lenního systému ovšem nelze vůbec hovořit, šlo o úřad odvozený z pravomoci biskupa uvnitř jeho vlastní dvorské „domácnosti“. Z doby Thurzovy je znám pouze **Bernard Rychvaltský z Kateřinic**, který je jako hofmistr doložen v letech 1521 - 1525.²⁷¹⁾ Délka jeho působnosti coby hofmistra byla jistě delší, odhadem trvala přinejmenším od roku 1516 až do roku 1528.²⁷²⁾ Spolu se svými bratry Václavem a

267) ZAO-O, AO, GII c 5.

268) ZAO-O, AO, G II c 8.

269) ZAO-O, LDK, inv. č. 420, s. 120.

270) Hofmistrovskou instrukci biskupa Viléma Prusinovského otiskl František Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy moravské*. Díl III, Brno 1905, s. 633-639, č. 36, další instrukce je z episkopátu biskupa Stanislava Pavlovského, srv. Jaroslav Pánek, *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského ve světle hofmistrovské instrukce z roku 1592*. in: Seminář a jeho hosté. Sborník prací k 60 narozeninám doc. dr. Rostislava Nového, Praha 1992, s. 189-199.

271) ZAO-O, AO, Pergamenové listiny, sign. G II b 24; naposledy s titulem hofmistra 24. IV. 1525 (LDK, 420, s. 49). Doklad k r. 1522 uvádí F. V. Peřinka, *Dějina města Kroměříže*, s. 136 s odkazem na manský kopiář Turzův, pag. 60, jde tu o registrum LDK 420, s. 60, listina sama spadá ale do 22. 10. 1523. K rodu vladyk Rychvaltských z Kateřinic J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 319, č. 1116; týž, *Rody starého Slezska*, 1, Brno 1991, s. 270-271, č. 361.

272) Dá se tak usuzovat dle četnosti, s jakou se Bernard Rychvaltský uvádí mezi svědky při přijímání lén, (ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 1r - 8v, na fol. 7v k r. 1525 je Bernard uveden omylem jako hofrychtěl, tím byl v té době Jan Chorýnský z Ledské, snad je tím myšlena jeho hofmistrovská funkce, nebo je tím myšlen právě Jan Chorýnský, zápisy většinou postrádají interpunkční znaménka).

Bohušem vznesl Bernard v r. 1499 před manským soudem nárok na půl Bílovic.²⁷³⁾ S panem Albrechtem ze Šternberka se od roku 1508 soudil o Sobělice, které spolu s Bezměrovem držel v roce 1516.²⁷⁴⁾ V roce 1510 držel Bernard spolu s manským písařem Martinem z Křimic ves Hlinku, na kterou se táhla Kateřina, vdova po Mstichovi z Běšín, na místě svých synů.²⁷⁵⁾ O Bernardově bratru Bohušovi víme, že 22.9.1517 vzdal své léno v Rychalticích, které přijal Lacek z Kadaně. Držel-li pak nějaký statek, nebyl už lenní. Jako nebožtík je vzpomínán v roce 1530.²⁷⁶⁾

ŠTOLMISTR

V období vrcholného středověku měl u biskupského dvora velký význam **maršálek**, který se také v pramenech objevuje mnohem častěji než hofmistr. Maršálka nacházíme často ve svědečných řadách biskupských listin, neboť maršálek samo sebou měl na starost biskupskou stáj a komoňstvo a nepochybně cestoval spolu s biskupem mnohem více, než hofmistr, u něhož předpokládáme, že vykonával dohled nad dvorem, pokud se tento nestěhoval spolu s biskupem.²⁷⁷⁾ V pozdním středověku se pozměnil pouze název úřadu, počínaje 16. stoletím se už nesetkáváme s maršálkem, nýbrž se **š t o l m i s t r e m**. Šlo nepochybně o vrcholný úřad, jehož nositel vykonával jakýsi vrchní dohled nad stavem biskupských stájí, neboť v pramenech se objevuje i maštalíř. Z nositelů úřadu štolmistra je známo pouze jediné jméno, je to k roku 1534 **Petr Skřišovský z Kožichovského**.²⁷⁸⁾ V okolí Thurzově se Petr objevuje od roku 1531 a svou kariéru završil ještě za Thurzova života jako kroměřížský hejtman.

STOLNÍK

273) ZAO-O, LDK, inv. č. 364, fol. 7v-8r, 31r,

274) ZAO-O, LDK, inv. č. 364, fol. 29v, 37v; J. Radimský, *Berňová registra z první poloviny 16. století. III. část*. ČMM 76, 1957, s. 343; srov. L. Hosák, *Historický místopis*, s. 655, 658.

275) ZAO-O, LDK, inv. č. 364, fol. 37r

276) ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 1v-2r. V biskupově okolí byl Bohuš přítomen 4.5.1519 v Ostravě (ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 3r). V roce 1530 byl Bohuš již mrtev, Hanuš z Gbelska poháněl Jana Ryšana z Modřic jako rukojmě v správním lisu za nebožtíka Bohuši Rachvaltského (ZAO-O, LDK, inv. č. 364, fol. 108r, 112v)

277) Nejstarší dochovaná hofmistrovská instrukce biskupa Viléma Prusinovského maršálka nezná, místo něj je tu uváděn štolmistr. Náplň úřadu maršálka se patrně od štolmistrových povinností příliš nelišila. Srv. František Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy moravské*. Díl III, Brno 1905, s. 638: „Item. Štolmistr podle vyměření našeho pilný pozor a zření at' má, aby k kterým koně jízdné chováme, ne lecijakés škapy a keprleky, než koně zrostlé a hodné nám i sobě k poctivosti chovali.”

278) ZAO-O, AO 36, fol. 22v.

S úřadem **stolníka** se zcela náhodně setkáváme v Thurzově latinské korespondenci v listu z 5. 3. 1529. Thurzův stolník (*Tabellarius noster*) se tehdy vrátil z Vídně, kam byl vyslán jako posel a odkud přinesl velký fascikl listů, z nichž dva přinášely zprávu o smrti humanisty Ursina Velia.²⁷⁹⁾ Nevíme ale už nic o osobě, která tento úřad zastávala.²⁸⁰⁾

Biskupští dvořané

Povšimněme si nyní biskupských dvořanů, tj. osazenstva onoho užšího dvora. Biografická data těchto osob nám zároveň umožňují blíže dokumentovat to, čemu bychom snad mohli říkat „kariéra“, která ovšem nebyla vždy jen oslnivá. Jde celkem o 35 jmen, která můžeme rozebrat poněkud blíže, protože u naprosté většiny těchto osob jsme dosud neměli tušení o jejich fyzické přítomnosti u biskupského dvora, neřkuli o jejich existenci.

O biskupském dvoře Thurzově dnes můžeme říci nepoměrně více, než F. V. Peřinka před bezmála sto lety.²⁸¹⁾ Nejde tu jen o důslednější vytěžení těch pramenů, které měl v ruce i Peřinka, které ale v tomto ohledu přinesly pouze několik málo drobtů navíc. Doslova žeň údajů ke kroměřížskému dvoru přinášejí dosud nevydané půhonné knihy moravského zemského soudu, které Peřinka nevyužil.²⁸²⁾ Půhonné knihy poskytují ovšem pohled na dvůr z hlediska trestně právního. Před zemským soudem byly pochopitelně řešeny kauzy, které nespadaly pod právo manské. Kromě toho zdaleka ne všichni biskupovi dvořané byli zároveň i jeho leníky. Před zemským soudem byly řešeny záležitosti, které vybočovaly z kompetencí manského práva, např. půhony o vydání svědectví a postavení svědků v případech, které neměly s manským právem nic společného. Podstatné přitom je, že osoby, které nás tu zajímají, tj. biskupští dvořané, nebyli držitelé alodních ani manských statků, takže byli poháněni zatkně. Výhoda

279) ZAO-O, AO, inv. č. 475, kart. 1, fol.261r: „Rediit hodie post ortum solis, Wyenna, Tabellarius noster, cum magnum Litterarum fasciculo, in quo binas litteras inuenimus...“.

280) V půhonných knihách zemského soudu se objevuje k r. 1520 zmínka o Hynkovi ze Zdenína, který „jídlo knězi biskupovi jeho milosti nosil“, neznamená to ale automaticky, že by se jednalo o doklad úřadu stolníka (MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 162r).

281) F. V. Peřinka, *Dějiny města Kroměříže*, s. 136: „Jelikož však se nám historických pramenův z kanceláře biskupské pocházejících zachovalo velmi málo, nemáme ani o dvoře biskupském zpráv nijakých“. Dlužno tu upozornit na F. Kameníčkovy *Zemské sněmy a sjezdy moravské*. Díl III, Brno 1905, s. 633-639, č. 36, kde otiskuje hofmistrovskou instrukci biskupa Viléma Prusinovského z r. 1567; srov. také J. Pánek, *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského ve světle hofmistrovské instrukce z roku 1592*. in: *Seminář a jeho hosté*. Sborník prací k 60 narozeninám doc. dr. Rostislava Nového, Praha 1992, s. 189-199.

282) MZA, Stavovské rukopisy (A 3), inv. č. 687 - 698.

těchto pŕuhonů pro dnešního badatele spočívá v tom, že pohánějící musel udat přesné místo pobytu poháněné osoby, aby jí pŕuhončí mohli dodat pŕuhon. Proto ji „zatykoval“ v příslušné lokalitě, popřípadě na statku toho pána, u kterého byla ve službě.²⁸³⁾

Alexandr Berka [z Násilé] byl zatykován v Kroměříži 17.4.1528 Mikulášem Šilhanem z 500 kop gr., který po něm vyžadoval svědectví o urážce, které se na Mikulášovi dopustil pán ze Šelenberka.²⁸⁴⁾ Biskupské manství získal až v roce 1557, kdy koupil od Jana Supa z Fulštejna Německé Pavlovice a Stundorf.²⁸⁵⁾

Alexandra z Brtnice zatykoval 8.11.1527 u biskupa Stanislava v městě Kroměříži brněnský měšťan Jeroným Pulmochar kvůli dluhu 102 zl. Podle panského nálezu byl Alexandr povinen dluh zaplatit.²⁸⁶⁾

Jiřika Braneckého z Dětmarovic zatykoval r. 1527 v Kroměříži jeho rukojmí Jiřík Štolbašský z Doloplaz a na Kostelci z 15 kop gr. Jiřík Branecký si půjčil 50 zlatých od Jindřicha z Loukova a protože dluh nesplatil, musil za něho Jiřík Štolbašský zaplatit Jindřichovi 25 zl. jistiny a 5 zl. úroku.²⁸⁷⁾ V biskupově okolí je přitom Jiřík Branecký doložen v letech 1518-1528, kdy je uváděn jako svědek mezi many přítomnými při přijímání lén.²⁸⁸⁾ Přídomek Branecký přitom naznačuje jakýsi vztah k lénu Branky, které asi nadržel v té době jako léno, snad v té době žila ještě jeho matka Johanka Branecká. Jiřík je spolu s bratrem Janem na Brankách bezpečně dosvědčen až k r. 1532, kdy na nich Jan Chorynský z Ledské žádal o vydání základu 50 kop, za které ručili Jan Váňa a Martin Macháček Horkých „*lidé jejich z Branek*“.²⁸⁹⁾

Jan Buček z Doloplaz byl zatykován v Kroměříži Hynkem ze Zvole 24. listopadu 1514 z tisíce hřiven gr., pŕuhon však nebyl vyhlášen.²⁹⁰⁾

283) Pŕuhony zatkně měly nejčastěji tuto podobu: „A. z Č. pohoní J. B. z D. zatkyňi ze iii^c kop gr. a zatykuji jej u kněze biskupa jeho milosti v městě Kroměříži“, s obměnami „na zámku jeho milosti Kroměříži“ nebo „při dvoře jeho milosti“. Srov. V. Brandl, *Glossarium illustrans bohemicomoravicae historiae fontes*. Brno 1876, s. 382.

284) MZA, A 3, inv. č. 694, fol. 45v: „Mikuláš Šilhan z Otmuta poh. Alexandra Bergku zatkyňě z V^c kop gl. dobrých stříbrných a zatykuji jej pod duostojným v boze otcem panem panem Stanislavem biskupem olomuckým v městě jeho milosti Kroměříži a tu jemu vinu dávám, že mi toho svědomí listem po pečeti svú dáti nechce ku potřebě mej, co mu jest o tom vědomo, jak mně jest pan Šelnbergk chlapův nadal před osobu jeho, zna-li (...)“. O rodu J. Pilnáček, *Rody starého Slezska*, 2, s. 447-448, č. 615.

285) ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 65r.

286) MZA, A 3, inv. č. 693, fol. 186v.

287) MZA, A 3, inv. č. 693, fol. 211r. O rodě J. Pilnáček, *Rody Starého Slezska*. 1. s. 35-36, č. 19, 20.

288) Jiřík Branecký je uveden ve svědečné řadě na Thurzových listinách z 3.-10. VI. 1818 a 22. VI. 1518 (LDK 420, s. 16, 19-20), pak jako svědek při udílení lén v LDK, inv. č. 421, fol. 4r, 5v, 8v.

289) LDK, inv. č. 372, fol. 5v-6r; srov. E. Domluvil, *Val. Meziříčský okres*. Brno 1914, s. 357.

290) MZA, A 3, inv. č. 689, fol. 267v.

Jan Buchlovský z Domamyslic je typickým příkladem dvořana, neboť dosud nic nenasvědčuje tomu, že by držel nějaký manský statek a ani se výrazně neangažoval na manském soudě.²⁹¹⁾ V Kroměříži byl přitom zatykován od roku 1522 po celou dobu Thurzova episkopátu. Hned první půhon z r. 1522 na Jana Domamyslického v této souvislosti není právě lichotivý, spolu s mírovským úředníkem Mikulášem z Nevědomí byl přítomen tomu, když kroměřížský úředník Petr Železník přišel v Kroměříži do domu Anny z Čachtína (či lépe domu jejího manžela Franze z Háje ?), zbil ji a po zbití k ní mluvil hanlivá slova.²⁹²⁾ Jan Buchlovský byl také u slovní půtky, která se zběhla o masopustním úterý 1522 u Mertle v Kroměříži mezi Joštem z Loukova a Jindřichem Jedovnickým.²⁹³⁾

Jiřík Kolenc z Gogolína byl v r. 1505 zatykován na Kroměříži Kunkou z Hustopeč.²⁹⁴⁾ Jiřík Kolenc prodal v roce 1495 alodní majetky, které měl ve Zdislavicích. V biskupově okolí se připomíná ještě 23.2.1510.²⁹⁵⁾ U biskupského dvora se přitom uplatnil v letech 1499-1504 i jeho bratr Jan Kolenc z Gogolína, který mohl i držet nějaké léno.²⁹⁶⁾

291) J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 22, č. 33.

292) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 45r: „Anna z Čachtina pohoni Jana Buchlovského z Domamyslic zatkyňi ze iii^č kop gl. a zatykuji jej u kněze Biskupa jeho milosti v městě Kroměříži a tu jemu vinu dávám, že mi toho svědomí listovního před panem hajtmanem a pany jich milostmi dáti nechce, buda při tom, když jest mne Petr Železník úředník kroměřížský přišel do domu mého zbil a po zbití jaka jest hanlivá slova ke mně mluvil (...) poručníka činím Franze z Háje manžela sveho.”

293) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 150r: „Jošt z Loukova pohoním Jana Buchlovského z Domamyslic z V^č kop gl. českých zatkyňi a zatykuji jej pod duostojným v Boze otcem panem panem Stanislavem biskupem olomuckým v městě jeho milosti Kroměříži a tu jemu vinu dávám, že mi ku potřebě mej svědomí listovní pod pečeti svú před panem hejtmanem a pany jich mil. dati nechce, jaku jest puotku slovy svymi Jindřich Jedovnický v utedy masopustní nyní minulý v Kroměříži u Mertle na mne učinil při přítomnosti jeho, co jsem ja jemu Jindřichovi za odpověď dal a kterak týž Jindřich když jsem ja naň žádné péče neměl, mne jest ranil (...) poručníky činím Vilma a Přemka bratři z Víckova oba splu neb jednoho z nich na zisk i na ztrátu”

294) MZA, A 3, inv. č. 688, fol. 19v: „Kunka z Hustopeč poh. Jiříka Kolence z Gogolina zatkyňe ku prvnímu panskému sněmu a zatykuji jej u kněze biskupa jeho milosti na Kroměříži a tu jemu vinu dávám, že mi poručenství nebožtíka Jana Kolence manžela mého milého, kterěž ostatek svůj učinil, před panem hajt. a pány jich milostmi ku potřebě mej položití nechce, zna-li se (...)”. K rodu Kolenců z Gogolína viz J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 39, č. 69.

295) F. Matějek, *Zemské desky moravské*. II, ZDO XV, s. 105, č. 31. SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 5: „A přitom jsu byli urozený Jiřík Kolenc z Gogolina, Martin Plzák z Křimic manovy naši a kostela našeho Olomuckýho věrní naši milí”.

296) Jan Kolenc z Gogolína je zmíněn jako doručovatel půhonu v r. 1499 a je též uveden mezi biskupskými many při zasedání manského soudu 28.10.1504 v Brně (ZAO-O, LDK, inv. č. 364, fol. 3r-v, 22v).

V roce 1522 byl na zámku v Kroměříži zatykován **Erazim Pilar z Greyzku**.²⁹⁷⁾ V dvorském prostředí je doložen také 28. 8. 1524 a 20. 3. 1526 jako svědek při přijímání léna. Zemřel někdy před rokem 1540.²⁹⁸⁾

Počátkem 20. let 16 století byli ve městě Kroměříži pod knězem biskupem zatykováni bratři **Franc z Háje** (v l. 1520-1523) a **Jan Franc z Háje** (v r.1524).²⁹⁹⁾ Spatřujeme v nich syny Mikuláše Franze z Háje (+ před 1520), který držel zástavou hrad Cimburk. Franc vzal po otcově smrti listy, svědčící na 12.000 zlatých, na což si činili nárok jeho bratři Jan a Mikuláš. Ti rovněž poháněli France ze 2000 kop gr., že jim nechce položit smlouvu o prodeji Cimburku, kterou má s Vilémem z Víckova.³⁰⁰⁾ Mikuláš byl ale mrtev již v roce 1523, Franc z Háje proto 6.11.1523 poháněl Wolfa z Lonbistu, Jiříka Stojana z Přestavlku, Hynka z Kunčic, tedy osoby blízké biskupskému dvoru, že mu nechtějí říci, co se stalo s tobolou po zesnulém Mikuláši, v níž byly peníze a klíče, a kterou dal Mikuláš před smrtí Jiříku Stojanovi. Francův bratr Jan byl v té době v Olomouci.³⁰¹⁾ V roce 1526 už Franz v Kroměříži nesídlil, neboť tehdy už prokazatelně držel Horní Lideč.³⁰²⁾

Romulus Šandorf a z Hornsperku byl 8.12.1536 zatykován Burianem Světlovským z Vlčnova u biskupa Stanislava v „*službě jeho milosti*“, za dostání Romula slíbil jeho bratr Burian Šandorf, ale ze soudu nakonec sešlo.³⁰³⁾

297) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 26r: „*Vilím z Víckova pohoni Erazima Pillara z Greyzeka zatkyjni ze sta kop gl. českých a zatykuji jej na zamku Kroměříži u důstojného v Bohu otce a pana pana Stanislava Biskupa olomuckého a tu jemu vinu dávám, že jest mi slibil ruku daním k věrné ruce za Mikuláše Kropáče staršího z Nevědomí do listu věnného i nad věno dokonání paní Elšce s Sezemic manželce jeho, kdež sem já připis obyčejný Mikulášovi Kropáčovi dal a on podle slibu svého k tomu se nemá, aby ten list dokonán a v moc mu jakožto věrné ruce dan byl (...)* Vlevo připsáno: *Poklid.*“ Stejným půhonem poháněl Vilém z Víckova Petra z Železného. Něco o Erazimovi uvádí i J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 223, č. 715/I.

298) ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 7r-v. Jako o nebožtíkovi je o něm řeč v kancelářském registru AO 37, fol. 8r.

299) MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 129r, 261r, 307v; inv. č. 692, fol. 160v, 187v-188r, 236r, 301r.

300) F. Matějek, *Zemské desky moravské, II*, ZDO XIX, s. 231, č. 56; o rodě J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 60, č. 121.

301) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 169v-170v.

302) MZA, A 3, inv. č. 693, fol. 59r; srov. F. Matějek, *Zemské desky moravské, II*, ZDO XXIII, s. 262, č.6.

303) MZA, A 3, inv. č. 697, fol. 73r: „*Týž Burian /Světlovský z Vlčnova/ pohoním Rumulusa z Šandorfa z Horysperku z V^M kop gl. zatkyjni a zatykuji jej u důstojného boze otce a pana pana Stanislava biskupa olomúckého službě jeho milosti a tu jemu vinu dávám, že mi svědomí listem pod pečeti svú podle práva před panem hejtmanem a pány jich milostmi ku potřebě mé dáti nechce, co jemu o tom vědomo udělal-li jest bratr jeho Burjan se mnú smlúvu o postúpení Světlova v Olomúci o svatých třech králích minulých a přinesli tu smlúvu bratr jeho s Olomúce na Světlova a posílali jest ji zase do Olomúce ku panu Hynkovi Bylíkovi, aby mu v ní artykule dva napravili, zna-li se ec. (...)* Vlevo na okraji: *Pan Vilím Kuna a Burjan Šandorf slíbili za dostání*

Václava Čecha z Hrádku v roce 1538 ve městě Kroměříži zatykoval Petr Vlachovský z Vlachovic kvůli svědectví.³⁰⁴⁾ Václav bude asi synem Jindřicha Čecha z Hrádku, který byl v r. 1521 již mrtev. Z Václavových příbuzných byl biskupským manem Stibor Čech z Hrádku, který držel do roku 1521 léno malhotické.³⁰⁵⁾ Václav přijal biskupské léno v Troubkách až v roce 1551.³⁰⁶⁾

Lacek z Bystřice a Hustopeč je zatykovan na Kroměříži v roce 1524.³⁰⁷⁾ Lacek sice přijal v r. 1522 léno Závišice, které předtím držel jeho strýc Albrecht, ale po prodeji štramberského panství před rokem 1524 už neměl další alodní majetek. Později přešel ke dvoru pardubických Pernštejnů.³⁰⁸⁾

Hanuš Kladivo z Jistebna byl na Kroměříži zatykovan v roce 1499 Jarošem ze Zástřizl ze sta zl. uh. jako rukojmí za Jana Zajíčka ze Zbořic. Spor byl vyřešen poklidem.³⁰⁹⁾ Svě poslední deskové majetky (tvrz a ves Cetechovice) prodal v roce 1498 Hynkovi z Kunštátu, takže život pod ochranou biskupa byl pro něho východiskem z tíživé situace, do které ho mohli dostat jeho dlužníci. Hrabě Petr ze Sv. Jiří a Pezinku mu dlužil 750 zlatých.³¹⁰⁾

Jan Klobučický z Klobučic byl v r. 1527 zatykovan ve městě Kroměříži Václavem Tetourem z Tetova kvůli podání svědectví. Údajně měl něco vědět o tom, vzala-li paní Kateřina Podmanická z Torysy šest mís a šest stříbrných koflíků pozlacených na zámku Malenovicích ve sklepě před vážením stříbra, v době nepřítomnosti Václava Tetoura. Spor byl vyřešen poklidem.³¹¹⁾

Romulusa. Nestala zadna strana. O rodu J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 287, č. 969, který zná pouze Buriána /Šelendorfa/.

304) MZA, A 3, inv. č. 697, fol. 320r; k rodu J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 169, č. 546/1.

305) ZDO XVIII, č. 86, XIX č. 19, 20, 26. ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 4v; srov. J. Radimský, ČMM 1957, s. 363.

306) ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 36v.

307) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 251v, 274r, 293r.

308) ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 5v; srov. L. Hosák, *Historický místopis*, s. 684 - 685. V polovině 16. stol. měl Lacek z Hustopeč dům v Pardubicích (P. Vorel, *Zánik aristokratického dvora pánů z Pernštejna v Pardubicích v roce 1550*. in: Poddanská města v systému patrimoniální správy. Ústí n. Orlicí 1996, s. 77.

309) MZA, A 3, inv. č. 687, fol. 44r.

310) F. Matějek *Zemské desky moravské*, ZDO XVI, s. 121, č. 55. V roce 1500 Hanuš Kladivo pohnal rukojmí za hraběte Petra: Jiříka Pňovského ze Sovince, Kryštofa z Tvorkova, Vítka z Vítbachu, Vavřince Starůstku z Poličky (MZA, A 3, inv. č. 687, 90v-91r).

311) MZA, A 3, inv. č. 693, fol. 241r.

Smil z Kornic byl v r. 1519 zatykován u kněze biskupa z 15 kop Vojslavem Fichným z Pačlavic, jemuž slíbil dát k jeho potřebě koně, který by stál 20 nebo 30 zlatých.³¹²⁾

Jan Kunčický z Kunčic byl v r. 1528 zatykován na zámku v Kroměříži Mikulášem Šilhanem z Otmuta o vydání svědectví. Jan byl údajně přítom, když byl pan Lacek Štramberský hostem Mikuláše Šilhana v Budíně v domě pana Michala Podmanického ve chvíli, kdy měli rozprávku o bitvě u Moháče a o knechtech, kteří byli v bitvě pod Tokajem.³¹³⁾ Stejného rodu byl **Hynek (alias Jindřich) Kunčický z Kunčic**, který se sice psal po Kunčicích a Těšicích v kelečském lenním obvodu, ale stěží mu tam co patřilo.³¹⁴⁾ Zato v letech 1516-1524 byl několikrát zatykován v Kroměříži pod biskupem Stanislavem. Poháněn byl z nejrůznějších příčin, za zmínku stojí dluhy, které nadělal u olomouckých měšťanů za odebrané sukno.³¹⁵⁾ Když někdy v roce 1524 churavěl, obrátil se na olomouckého apatekáře Jakuba Kučeru a doktora Dominika, ale zůstal jim dlužen „za lékařství”.³¹⁶⁾

Zatím blíže neznámý **Jan Suchý z Lipoltic** byl poháněn 19. 4. 1499 zatkně a byl zatykován v Kroměříži na gruntě biskupa Stanislava Znatou z Melic z 500 zlatých uherských, že mu zadržuje list, který mu slíbil ve dvou nedělích položit u pana Fichného (z Pačlavic) což neučinil. Podle nálezu ale byl list již zaplacen, takže Znatovi nemusel být vydáván.³¹⁷⁾

312) MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 4r.

313) MZA, A 3, inv. č. 694, fol. 44r: „Mikuláš Šilhan z Otmuta pohóní Jana Kunčického z Kunčic zatknyni z V^o kop gl. dobrých stříbrných a zatykuji jej u duostojného v boze otce a pana Stanislava biskupa olomouckého na zámku jeho milosti v Kroměříži a tu jemu vinu dávám, že mi toho svědomí listem pod pečeti svú před panem hejmanem a pány jich milostmi ku potřebě mej dáti nechce, co mu jest o tom vědomo, byl-li jest Lacek Štramberský hostem mým zvaným v Budíně v domě pana Michala Podmanického na ten čas, když jsme rozprávku jměli o bitvě, v kteréž zahynul král Ludvík jeho milost slavné paměti a o knechtích, kteříž byli v bitvě pod Tokajem a jak jsú ty slova mezi námi mluveny byli, v hněvu či v dobrém tovaryšství, zná-li (...)”.

314) J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 11, č. 10; též *Rody starého Slezska*. 2. Brno 1991-1998, s. 336, č. 460. Hynek držel krátce 1498-1499 statek Cetechovice s tvrzí a v letech 1519-1523 Zdounky (L. Hosák, *Historický místopis*, s. 389, 394)

315) R. 1516 jej Kateřina z Krumsína poháněla ze škod 200 zl. kvůli svědectví proti Václavu Čeplovi (MZA, A 3, inv. č. 690, fol. 138v); r. 1518 jej zatykoval olomoucký měšťan Filip Ruprecht, že mu zůstal dlužen 7 zl. 23 g. za sukno (MZA, A 3, inv. č. 690, fol. 300r); olomoucký měšťan Jan Heftar jej poháněl r. 1522 z dluhu 8 kop 22 g. za odebrané sukno, znovu r. 1524 pro dluh 11 zl. 17 g. za sukno (MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 329v; inv. č. 692, fol. 260r).

316) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 277v, 279v.

317) MZA, A 3, inv. č. 687, fol. 26r.

Wolf z Lonbistu byl v Kroměříži „u kněze jeho milosti“ zatykován v letech 1521-1537.³¹⁸⁾ Byl ženat s Eliškou ze Sezemic (+ před 1537), jejíž syn z prvního manželství Alexandr Kolenc z Gogolna poháněl v r. 1537 Wolfa z 10 hř. gr., že jeho matka měla zlatý prsten, který jí dal pan Zeifrid, a na nějž si činil nárok. Po Eliščině smrti navíc Wolf slíbil Alexandrovi vyplatit hotově pět kop grošů, čemuž rovněž nedostál. Alexandrovy žaloby ale zemský soud oslyšel, neboť Wolf z Lonbistu zemřel dříve, než mohlo být přikročeno k právu.³¹⁹⁾

Mikuláš Kropáč starší z Nevědomí, který držel v letech 1517-1531 jako biskupské manství Želetice, je zatykován v listopadu 1522 na biskupském Mírově, kde byl patrně úředníkem.³²⁰⁾ V listopadu 1523 už byl zatykován ve městě a v r. 1528 na zámku v Kroměříži.³²¹⁾

Ze Slezska pocházející **Mikuláš Šilhan z Otmuta**³²²⁾ je na Kroměříži výslovně dosvědčen pouze k roku 1527, kdy jej zatykoval Václav Tetour z Tetova, který od něho potřeboval svědectví proti Kateřině Podmanické, kdy (zřejmě Václavovi) vzala šest koflíků, z nichž čtyři zastavila u kroměřížských židů.³²³⁾ U biskupského dvora Mikuláš Šilhan nepobýval zřejmě dlouho, ale i tak si tu nadělal hodně nepřátel. Pan z Šelenberka Mikulášovi mimo jiné nadal do chlapů, což bylo pro dotčeného v dubnu 1528 hlavní pohnutkou k podání několika žalob u olomouckého zemského práva.³²⁴⁾

318) O rodě J. Pilnáček, *Neznámé rody a znaky staré Moravy*. K vydání připravil Mojmir Švábenský, Brno 1983, s. 90, č. 339; Wolfa ale neuvádí. Ten byl ještě v r. 1515 úředníkem na Moravské Třebové pod panem Ladislavem z Boskovic. (MZA, A 3, inv. č. 690, fol. 62r). 1521 byl poháněn zatkyně Kunou z Hlušovic (MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 249r); 1522 jej zatykoval v městě Kroměříži Jaroš z Hrádku na Dřínovém kvůli svědomí o smlouvě, kterou dělal v Kroměříži ve svém domě Vilém z Víckova mezi Jarošem a Jiřikem Stojanem z Přestavlk o některé různice (A 3, 692, fol. 74v), podobně Mikuláše z Hrádku (A 3, 692, fol. 95v); 1523 znovu poháněn Francem z Háje o svědectví, co slyšel o tobole nebožtíka Francova bratra Mikuláše z Háje a věcmi, které v ní byly (pečetí, peníze, klíče a jiné věci) (A 3, 692, fol. 169v).

319) MZA A 3, inv. č. 697, fol. 197v: „Alexander Kolenc z Kokolina pohoním Wolfa z Lonbystu zatkyni z x hřiven gl. českých a zatykuji jej pod duostojným v boze otcem panem panem Stanislavem Byskupem olomúckým v městě Kroměříži a tu jemu vinu dávám, že nebožka Elyška z Sezemic máti má a ten čas manželka jeho, měla jest prsten zlatý, kterýž jí pan Zeyffryd dal ku kterémužto prstenu právo mám. A Wolff toho prstenu dáti mi nechce, zna-li etc. (...) Vlevo: Umrly Wolf“. Na biskupské léno dosáhl z členů rodu teprve Jiřík z Londbistu, který držel krátce v letech 1557-1558 dvanáct člověků v Litopecnech. (ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 64v, 66r).

320) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 45: „Anna z Čachtína pohoni Mikuláše z Nevědomie úředníka na Mírově zatkyni ze iii^c kop gl. a zatykuji jej uts. a tu jemu vinu dávám tež jako Petrovi Železnikovi.“ O rodu J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 34, č.60.

321) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 195r; inv. č. 694, fol. 45r.

322) J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 440, č. 1805; týž, *Rody starého Slezska*, 3, s. 863, č.1300.

323) MZA, A 3, inv. č. 693, fol. 241r.

324) MZA, I 3, inv. č. 694, fol. 43v - 45v.

Filip Fichný z Pačlavic byl poháněn ze škod 711 zlatých v roce 1503 Karlem z Vlašimi a Václavem Pavlovským z Vidbachu a zatykován byl u kněze biskupa J. M. v Kroměříži, že je odvedl od púhonu.³²⁵⁾ Stejného rodu byl **Jan Fichný z Pačlavic**, kterého zatykovali r. 1522 v Kroměříži Burian Světlovský z Vlčnova kvůli podání svědectví a olomoucký měšťan Filip Ruprecht, kterému dlužil 450 kp gr. za sukno.³²⁶⁾ V roce 1524 už Jan Fichný v Kroměříži nebyl, neboť byl zatykován pod panem Janem z Pernštejna v Prostějově.³²⁷⁾ Spolu s Janem pobýval v Kroměříži i **Václav Fichný z Pačlavic**, který tam zůstával ještě v roce 1524.³²⁸⁾

Václav ml. Podstatský z Prusinovic byl poháněn zatkyne v roce 1536, byl zatykován v městě Kroměříži panem Vilémem ze Žerotína a na Jičíně, který tehdy upomínal ručitele za věno své manželky Jitky ze Šternberka.³²⁹⁾ V listopadu 1540 je doložen jako hofmistr dvora biskupa Bernarda Zoubka ze Zdětína.³³⁰⁾

V roce 1528 zatykoval Mikuláš Šilhan z Otmúta v Kroměříži **Ješka Pňovského a Kryštofa Pňovského ze Sovince**.³³¹⁾ V obou případech půjde tu zřejmě o syny Voka Pňovského ze Sovince, nejvyššího zemského sudího (1518-1524). Ješek Pňovský obdržel v r. 1533 po svém otci Voku Pňovském jako biskupské manství Německou Húzovou.³³²⁾

V biskupských službách působil **Jiřík Střebule Sulovský**.³³³⁾ Na Kroměříži zatykován v roce 1517, z púhonu, který na něho učinil Viktorín z Žerotína a na Starém Jičíně, vyplývá, že Jiřík byl poslán spolu s Jiříkem z Červeného Kostela na Kladorubech a Jiříkem z Dětmarovic na Brankách biskupem Stanislavem k ohledání stavu, kterým pan Viktorín hnal vodu na rybníky a mlýn u Hustopeč.³³⁴⁾ Jiříkův bratr **Zikmund**

325) MZA, A 3, inv. č. 687, fol. 181r. O rodě J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 36, č. 63, jehož rozrod však nepřesahuje konec 15. století.

326) MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 321v; inv. č. 692, fol. 85v.

327) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 254r, 308r, 309r.

328) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 309v.

329) MZA, A 3, inv. č. 696, fol. 333v; rozrod uvádí J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 275 - 276, č. 921.

330) MZA, A 3, inv. č. 700, fol. 359v.

331) MZA, A 3, inv. č. 694, fol. 43v-44r; o rodu A. Sedláček v *OSN XXIII*, s. 748.

332) ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 12r.

333) O rodu J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 111, č. 301; s. 533. V Kroměříži se objevuje 15. IV. 1502 mezi svědky na listině sester Anny a Zuzany Kaberkových Jan Sulovský z Třebule, spolu s ním též Petr Greiznepar z Greiznperka, Filip Fichný z Pačlavic, Jiří Prosenický z Mejlic a Martin z Nové Plzně. (MZA, G 4, sign. II/12)

334) MZA A 3, inv. č. 690, fol. 293r: „Viktorín z Žerotína a na Jičíně pohní Jiříka Střebule Sulowskeho zatkyne z V^o hřiven gl. českých širokých a zatykuji jej v Kroměříži u kněze Biskupa a tu jemu vinu dávám, že mi toho svědomí dáti nechce ku potřebě mé, když jest byl poslán od kněze Stanislava biskupa olomúckého k stavu tomu, na který se jest nález stal pany jich milosti mezi

Střebule Sulovský je v Kroměříži zatykován v roce 1524, byl mezi těmi, kdož byli přítom, když Lacek z Hustopeč vytáhl v Kroměříži u Jana Maulfranka tesák na Jošta Křtomilského a chtěl ho bít.³³⁵⁾

Prostředím biskupského dvora nepohrdl ani příslušník rozložitého staročeského rodu, pan **Petr Holický ze Šternberka**.³³⁶⁾ V roce 1520 zatykoval Hynek ze Zdenína pana Petra na Kroměříži u kněze biskupa jeho milosti a vinil jej, že mu slíbil dát svědomí v těch slovech, která byla na ceduli sepsané na zámku Prostějově. Svědectví se asi týkalo řeči a slov, která se zběhla mezi Hynkem ze Zdenína a Jindřichem Kunčickým na Kroměříži, když Hynek nosil jídlo knězi biskupu.³³⁷⁾ V biskupově okolí se pan Petr zdržoval asi ještě v roce 1531, kdy na den sv. Štěpána v Kroměříži mluvil důtklivě o Kašparu z Železného, u čehož byl přítomen i Jan Buchlovský z Domamyslic.³³⁸⁾

Z Polska přišlý **Petr z Třečkovic (Skřišovic) a Kožichovského** byl zatykován Kašparem ze Železného jako biskupův služebník v roce 1531³³⁹⁾ a v témže roce též Janem Kunčickým z Kunčic.³⁴⁰⁾ Jeho pobyt v Kroměříži byl trvalejší povahy, v roce

knězem biskupem a mnú před posudkem, kterýž držán byl v Olomúci v pátek před svatým Jiřím nyní minulým že jest před týmž posudkem voda se nehala struhu od toho stavu na rybníky i na mlýna mé hustopecké a stav že jest byl stržen, znali se ec."

335) MZA, A 3, inv. č. 692, fol.309v.

336) O Holické větvi Šternberků A. Sedláček, *OSN XXIV*, s. 779, tohoto Petra ale neuvádí, asi byl synem Jana Holického ze Šternberka (+ 1551), jehož potomstvo vypočítává Jaroslav Pánek, *Historický spis o pánech ze Šternberka a otázka autorství Václava Březana*. SAP 33, 1983, s. 465.

337) MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 161v - 162r.

338) MZA, A 3, inv. č. 695, fol. 74v: „Kašpar z Železného poh. Jana Buchlovského z Domamyslic zatkně ze i^c kop gl. českých a zatykuji jej pod duostojným v boze otcem panem Stanislavem Biskupem kostela olomuckého v městě jeho milosti Kroměříži a tu jemu vinu dávám, že mi toho svědomí listovního pod pečeti svú před panem hajtm. a pany jich milostmi k potřebě mé dati nechce, kterak jest při přítomnosti jeho pan Petr Holický z Šternbergka omně mluvil na den s.Štěpána [26.12.1530] v Kroměříži slovy dudklivě a za kterážto slova týž pan Petr jeho prosil, aby mi to pověděl. Zna-li etc. (...) poručníka činím Petra z Železného, bratra svého."

339) MZA, A 3, inv. č. 695, fol. 74v: „Kašpar ze Železného pohoním Petra z Kožichovského z Třečkovic zatyni ec. ze i^c kop gr. českých a zatykuji jej při důstojném v boze otci panu Stanislavu biskupu kostela olomúckého na zámku Kroměříži jakožto služebníku jeho milosti a tu jemu vinu dávám, že mi toho svědomí listovního pod pečeti svú k potřebě mej před panem hajtmanem a pany jich milostmi dati nechce, kterak jest při přítomnosti jeho pan Petr Holický z Šternbergka v městě Kroměříži vo mnie mluvil slovy důtklivými, za kterážto slova jest jeho prosil, aby mi je pověděl. (...) poručníky činím uts."

340) MZA, A 3, fol. 83r: „Jan Kunčický z Kunčic ec. pohoním Jana doctora z Daubrawky z dědin etc. z V^c kop groší českých a tu jemu vinu dávám, že mi svědomí listovního pod pečeti svú před panem hajtmanem a pany jich milostmi ku potřebě mej dati nechce, co jest před nim i před jinými mluvil Petr Železník o sněmu pomínulém, kterýž při svatém Janě držan byl v Olomouci přijda z kláštera, že jest Mikuláš Šilhan přede pany jich milostmi se ohlašoval, aby tomu věřiti neráčili, co jest Stanislav Slavkovský o něm mluvil, a že jest s Stanislavem Slavkovským roku žádal a k tomu jest Stanislava jmieti nemohl. Ale že jest Stanislav prosil Albrechta Bystřického aby jemu Stanislav od tohož roku ujel a Šilhanovi k roku stati nesměl a že Šilhan ještě na to řka a utraucy a on ze se k tomu nestavi zna-li ec.", v téže věci poháněl Jan Kunčický Štefana Bruntálského z Vrbna a Petra Skřišovského. O rodě J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 345, č. 1241; týž, *Rody Starého Slezska*. 4. s. 1116-1118, č. 1602.

1534 je doložen jako biskupův štolmistr.³⁴¹⁾ Nejspíše ještě za života biskupa Stanislava se stal kroměřížským hejtmanem.³⁴²⁾ Zemřel v roce 1552.³⁴³⁾

Štefan Bruntálský z Vrbna byl zatykován na zámku či přímo „při dvoře“ v letech 1528 - 1538.³⁴⁴⁾ Štefan se přitom nijak výrazně neprojevuje na manském soudě a nezdá se ani, že by držel nějaký manský statek. Z členů rodu teprve Jiřík z Vrbna a na Vizni, synovec Štefanův, přijal v roce 1539 lénem zámek Dívčí s příslušenstvím.³⁴⁵⁾

Ke dvoru musíme přiřadit i **Petra Železníka z Železného, úředníka na Kroměříži**.³⁴⁶⁾ V olomouckých pŕuhonech se objevuje jako kroměřížský úředník v letech 1522-1528. Z titulu své funkce byl úředník odpovědný samozřejmě přímo biskupovi, ale Petr se v biskupově okolí zdržoval i po výkonu své funkce. V roce 1522 jej poháněl Vilém z Víckova jako věrnou ruku za Mikuláše Kropáče st. z Nevědomí za věno pro Elšku ze Sezemic, svou manželku.³⁴⁷⁾ Hned další pŕuhon z téhož roku je závažnější. Anna z Čachtína, manželka Franze z Háje, vinila Petra Železníka, že přišel do jejího domu, zbil ji a mluvil k ní hanlivá slova. Tomuto činu byli přítomni též Jan Buchlovský z Domamyslic a mírovský úředník Mikuláš Kropáč z Nevědomí. Zemský soud ale našel pŕuhon zatkyně zmatečným, jelikož Petr dokázal, že má manský statek pod panem maršálkem.³⁴⁸⁾ Naposledy je jako kroměřížský úředník v pŕuhonech uveden k roku 1528,

341) ZAO-O, AO, inv. č. 36, fol. 22v: „*Petr Skřišovský štolmistr náš*”.

342) Po smrti Thurzově olomoucká kapitula 23.4.1540 sdělovala Petrovi Křišovskému z Třečkovic, ustanovenému Thurzem k opatrování zámku a města Kroměříž, že k němu vysílá děkana Bernarda Zoubka ze Zdětína a kanovníka Marka /Khuena/, aby se ujali správy kroměřížského zámku. (ZAO-O, AO, listiny pap., C III b 6/3a). V listopadu 1540 se pak Petr objevuje jako kroměřížský hejtman (MZA, A 3, inv. č. 700, fol. 359r).

343) AO 43, fol. 5r. Biskup Jan nařizoval tehdy Jiříku Feitlovi z Pomazend obnovit list pro pannu Pelkovnu z kláštera v Ratiboři, která u něho měla 100 R., poněvadž „*jest Petr Skřišovský jakožto jeden rukojmí z tohoto světa smrti sešel*”.

344) MZA, A 3, inv. č. 694, fol. 44r, 72v; inv. č. 695, fol. 83r; inv. č. 697, fol. 365v- 366r. Šlo o pŕuhony o vydání svědectví. O rodě J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 455, č. 1924; týž, *Rody starého Slezska*, 5, Brno 1991-1998, s. 1390-1392, č. 1952; OSN XXVI, s. 1017-an.

345) ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 16r-v. Štefan z Vrbna vystupuje jako poručník pŕuhonu svého synovce Jiříka z Vrbna v r. 1533 (ZAO-O, LDK, inv. č. 372, fol. 20r).

346) O rodu J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 129, č. 383.

347) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 26r („*Vylím z Víckova pohoni Petra z Železného úředníka kroměřížského zatkyni...*”). Spor vyřešen poklidem.

348) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 45r: „*Anna z Čachtína pohoni Jana Buchlovského z Domamyslic zatkyni ze iif^c kop g. a zatykují jej u kněze biskupa jeho milosti v městě Kroměříži a tu jemu vinu dávám, že mi toho svědomí listovního před panem hajtmanem a pany jich milostmi dáti nechce, bude při tom, když jest mne Petr Železník úředník kroměřížský přišel do domu mého, zbil a po zbití jaká jest hanlivá slova ke mně mluvil (...) poručníka činím Franze z Háje manžela sveho.*” Nález: „*Mezi Franczem z Háje poručníkem Anny z Čachtína a Petrem z Železného páni našli, poněvadž Petr provádí, že statek na manství pod panem maršálkem ma a zatkyni se pohání, že tomu při tomto právé odpovídati nemá...*“ V roce 1516 měl Petr Železník Žopy, lenní statek pánů z Lipé (J. Radimský, ČMM 1957, s. 361; srov. též Adolf Turek, *Manové nejvyššího maršálka. Vlastivědný věstník moravský*, VIII, 1953, s. 40 - 41.

pak už tento úřad asi nevykonával.³⁴⁹⁾ V Kroměříži byl Petr Železník zatykován v r. 1528, 1529, 1531, 1532 a ještě r. 1548, to už po smrti biskupa Stanislava.³⁵⁰⁾

V roce 1538 byl u biskupského dvora zatykován **Jan Žernovský z Žernovi**. Jeho sestra Šťastná, manželka Jana z Olšan, jej a jeho nedílné bratry Viktorýna a Stibora vinila, že jí nedal výpravu, když se vdávala, „*tak jakž na mne podle stavu mého přísluší*“. Bylo toho samozřejmě více. Po Feliciině matce Alžbětě z Ledské zůstalo 300 zl. a Šťastná si nárokovala pátý díl. Kromě toho zůstala spousta svršků v hodnotě 15 kop grošů, mimo jiné také 40 zlatých prstenů.³⁵¹⁾ K širšímu biskupskému dvoru se Jan Žernovský zařadil teprve v r. 1548, kdy získal Skaličku v kelečském lenním obvodu, když na ni rezignoval pan Jan z Pernštejna.³⁵²⁾

Tento přehled osob, tak jak se objevují v půhonných knihách olomoucké cúdy, by bylo možné ještě doplnit i o jména známá odjinud, ale zatím nezbyvá, než rezignovat. Pro důkladnější pochopení vzájemných příbuzenských či klientských vztahů

349) MZA, A 3, inv. č. 694, fol. 189v: „*Kněz Jan i s konventem kláštera Hradiště poh. Petre Železnika z Železnik, úředníka na Kroměříži zatyni z Lii kop gl. českých a zatykujeme jej u důstojného v boze otce pana Stanislava zboží milosti biskupa olomuckého na Kroměříži zámku jeho milosti (...)* že jim nedbá dát listovní svědomí pod svou pečeti, co se Václava Murky z Tlumačova dotýče“ Jako kroměřížský hejtmán je v letech 1532-1536 doložen Bohuněk Škorně z Trachnova (ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 10v, 15r).

350) MZA, A 3, inv. č. 694, fol. 44v-45v, 72v, 255r; inv. č. 695, fol. 74, 142r, 224v; inv. č. 698, fol. 265r; inv. č. 700, fol. 331v.

351) MZA A 3, inv. č. 697, fol. 249r-v: „*Šťastná z Žernovi pohoním Jana z Žernovy bratra svého i na místě Viktorýna a Stibora bratří jeho mladších nedílných z Žernovi zatyni ze xxv kop gr. na minci obecně berné a zatykuji jej u duostojného pana pana Stanislava biskupa olomuckého při dvoře jeho milosti a tu jemu vinu dávám, že když sem se vdávala tak jakž na mne podle stavu mého přísluší dána mi nejméně vejpravy dáti nedbá, zna-li se (...)* Poručník Jan z Olšan manžel její na zisk i na ztrátu“. Vlevo připsáno: „*Jan Chorinský a Vítek z Dobřčic slíbili za dostání Jana z Žernovy. Poklid na mocné přestání*“.

Táž Šťastná uts. pohoním téhož Jana z Žernovy uts. i na místě Viktorýna a Stibora uts. zatyni z xv kop gr. na minci obecně berných a zatykuji jej uts. a tu jemu vinu dávám, že sau zuostali svrškové po nebožce Alžbětě z Ledské materi mej, zejména tito, prstenuov zlatých xL a mezi nimi tři zlaté červené v kotaučky sehnute, čepec perlový a věneček a II pentličky perlové, dvě tkaničky perlové k puntom, tři pasy stříbrné it. karkule kovaničková a prem, kadeře, zenkle stříbrné a pozlatité, dva zlata čepece a hedbavnik se zlatem, velikých spinadl v para a menších šest, stříbra rozličného zbiraného hrozny uzlik a s toho mně a sestře mej spinadl chtěla dáti nadělati, XII knoflikuov stříbrných pozlatcených, tři čišky tafatove a koltra tafatova a druhá satynová, patnácte párů prostěradl, šestery luožie posteli, ubrusuov XX, ručniků XVI, příze lněné I kopa, a konopí I kopa, platna lněného II kopy loket a konopného II kopy, kaudelného půl kopy a s těch svrškův pátého dílu na mne po tejš Alžbětě z Ledskej materi mej spravdlivě příšlého on Jan i na místě bratří svých dáti mi nedbá, zna-li se...“

Táž Alžběta uts. pohoním téhož Jana i na místě Viktorýny a Stibora bratří jeho uts. zatyni z L. fl. dob. uher. na zlatě i na váze spravdliových a zatykuji jej uts. a tu jemu vinu kladu, že jest po nebožce Alžbětě z Ledské materi mej i jeho věna iij^c fl. na zlatě zůstalo, ku kterémužto věnu já po tejš Alžbětě materi své k pátému dílu právo mám a on Jan i na místě bratří svých těch L fl. na zlatě mně dáti a vyplniti nedba. Zna-li (...). Vlevo na okraji připsáno: *Poklid na mocné přestání*“.

O rodě J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 143, č. 435, který zná pouze Jana.

352) ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol.33r. Skaličku přijal lénem Jan z Pernštejna v r. 1536 (tamtéž, fol. 14v).

bude nutný mnohem zevrubnější výzkum. Zevšeobecňující soud si ale o biskupských dvořanech můžeme dovolit pronést již nyní. Doklady z půhonných knih ukazují, že šlo vesměs o bezpozemkové nižší i vyšší šlechtice, kteří byli zcela závislí na svém chleboďárci, některé z nich je možné i označit jako „čekatele na léno“. V některých případech jde i o sirotky či osoby mladistvé. Tím hlavním, co posouvá biskupský Thurzův dvůr k vyšší kvalitě, jsou ovšem právě doklady o existenci kategorie „šlechtického dvořana“ jako takového, tedy osob nezastávajících žádný úřad ani nedržících léno a živených z výnosů biskupských statků u biskupova stolu.³⁵³⁾ Seznam šlechtických dvořanů přítomných u Thurzova dvora tak mohl obsahovat asi dvacítku jmen, ale toto číslo je spíše spodní hranicí.

Díky půhonným knihám také víme, že v Kroměříži se usadilo i mnoho šlechticů, ať už vdov či manželek dvořanů. V letech 1517-1518 byla v Kroměříži zatykována **Anna z Vidbachu**,³⁵⁴⁾ v l. 1520 -1522 **Anna ze Stvolové**, vdova po Mikulášovi z Drahanovic,³⁵⁵⁾ r. 1522 zde zatykována **Afra z Leskovce**, vdova po Václavu Kropáčovi z Nevědomí, a **Kateřina z Leskovce** se svými **dcerami Annou a Kateřinou**,³⁵⁶⁾ r.1524 **Elška ze Sezemic**, jejímž druhým manželem byl Wolf z Lonbistu,³⁵⁷⁾ v letech 1527-1528 **Kateřina Podmanická z Torysy**,³⁵⁸⁾ r. 1531 **Anna z Vizovic**.³⁵⁹⁾ Teto výčet doplňují manželky již výše zmiňovaných dvořanů, např. Anna z Čachtína, manželka Franze z Háje, ale nemá na tomto místě smyslu pítit se po soukromí všech dvořanů. Ženy ovšem nebyly na biskupském dvoře vítány (fracimor tu neexistoval) a zasahovaly do dvorského života spíše zprostředkovaně.

353) Po smrti biskupa Jana Dubravia měl jeho synovec, Václav z Doubravky a Hradiště, zaplatit dvořanům a čeledi zesnulého biskupa Jana zaplatit dlužnou mzdu. Určitě i u Thurzova dvora dostávali dvořané nějaké odměny, ať už peněžní či naturální povahy. J. Eršil - J. Pražák, *Archiv pražské metropolitní kapituly. II. Katalog listin a listů z let 1420-1561*. Praha 1986, s. 278-279, č. 790.

354) MZA, A 3, inv. č. 690, fol. 258v, 267v, 314v.

355) MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 134r, inv. č. 692, fol. 85v.

356) MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 296r.

357) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 244v.

358) MZA, A 3, inv. č. 693, fol. 41v, inv. č. 694, fol. 28v - 29r, 73r, 77v.

359) MZA, A 3, inv. č. 695, fol. 136r.

Dvorní zaměstnanci a služební personál

Zmínkami z půhonných knih se do značné míry dá téma dvořanů více či méně vyčerpat. Daleko méně zpráv máme už ostatním dvorském personálu. O jeho početnosti nemáme vůbec žádné exaktní údaje, můžeme se ale domnívat, že dvůr jako celek byl stěží menší, než dvůr biskupa Viléma Prusinovského (1565-1572). U jeho dvora nalézalo ubytování a starování 153-168 osob.³⁶⁰⁾

V době biskupa Viléma Prusinovského se biskupský dvůr scházel ke každodennímu jídlu u devíti stolů. Nešlo tu o devět kusů nábytku, pod stoly si spíše musíme představit prostřenou tabuli. Tyto stoly nebyly navíc všechny v jedné místnosti, ale roztroušeny různě po kroměřížském zámku. Na prvním místě byl stůl jeho milosti biskupa. Sedával tu biskup, kroměřížský hejtman, hofmistr, hosté šlechtičtí i duchovní a dvořané - celkem až 25 osob. Co zbylo, přicházelo na biskupská pacholata, klíčníka, lokaje, topiče a holárka. Druhý stůl byl v kanceláři pro 16 strážníků, třetí stůl úřední byl vyhrazen pro hradskeho purkrabího, obročného a hradskeho písaře, fišmistra a řemeslníky (kováře, bednáře, sládky, dryje atp.) Čtvrtý stůl v kuchyni byl pro zaměstnace kuchyně - kuchmistry, pekaře a vinného klíčníka. Pátý stůl v pekárně byl prostřen pro pekaře, masaře, pivného klíčníka, výměřčího, čeledního kuchaře a čeledního kuchtíka. Šestý stůl maštalířský sloužil početné obsluze zámeckých stájí. Mohlo jít až o 12 osob, přičemž nešlo jen o čeledíny biskupovy, ale jídlo tu dostávali i pacholci u koní stálých dvořanů (např. hofmistra). Sedmý stůl byl pro vozataje, spížné a kočí (až 11 osob), osmý byl vyhrazen pro několik holomků, hlásné, řezače, trubače a mládka. Poslední devátý stůl se prostíral pro vozataje, početné mlatce a 2 mýtné. Kromě toho se vyvařovalo a nosilo jídlo v hrncích mimo zámek a to zahradníkům, chudým do špitálu, do školy, pradlenám, do dvora a pastýřům. Počet těchto strážníků nebyl zanedbatelný, mohlo jich být přes 40.³⁶¹⁾

Soupis dvořanů a čeládky dvora biskupa Viléma Prusinovského se dá docela dobře použít jako ilustrace poměrů, které mohly na biskupském dvoře panovat v první polovině 16. století. Nutno ovšem podotknout, že Thurzův dvůr byl nepochybně větší, než dvory některých biskupů z 2. polovině 16. století. Pro ilustraci a srovnání

360) Poznámání dvořanů a čeládky v kopiáři biskupa Viléma Prusinovského uvádí celkem 168 osob, detailní rozpis podle devíti stolů, k nimž se podávalo jídlo, nám dá v konečném součtu 153 strážníků (ZAO-O, AO, inv. č. 55, pag. 105, 107).

361) ZAO-O, AO, inv. č. 55, pag. 106-107. (Znamenají se osoby, za kterým stolem kteří služebníci a čeládka sedají).

připomínám, že dvorský stát magdeburského arcibiskupa Albrechta Braniborského (1513-1545) měl celkem 130 osob a 70 koní, u braniborsko-ansbašského dvora bychom v roce 1539 napočítali celkem 340 osob.³⁶²⁾

O dvorském personálu a dvorských zaměstnancích můžeme objevit jen ojedinělé zmínky. Ze zámeckého personálu a dvorských zaměstnanců jsou známi *mašťalíř a topič*.³⁶³⁾ Dne 17. ledna 1524 činil před olomouckým rychtářem výpověď jakýsi „**Jiřík kněze biskupův**“, který splácel dlužných 10 zl. olomouckému kameníkovi Kašparu Haugovi.³⁶⁴⁾ V únoru 1540 uvádí biskup jako svého **služebníka** jakéhosi Havla (*unser diener Gallus*), který měl zaplatit za cukr, odebraný od faktorů pánů Fuggerů ve Vídni.³⁶⁵⁾ Neodmyslitelnou součástí dvora vedle stájí a komoňstva byla samozřejmě i kuchyně, o níž nemáme přímých zpráv, a také biskupská kancelář, jejíž personál byl určitě vícečlenný (kancléř a několik písařů, o nich viz dále). V souvislosti s kanceláří musíme asi zmínit i *biskupova kaplana*, potažmo kaplany, kteří ještě v 60. letech 16. století působili v rámci kanceláře.

Pokud jde o *lékaře* jako dvorské zaměstnance, nemáme o nich sebemenší zmínky. Biskup a členové jeho dvora samo sebou občas onemocněli. V lehčích případech zřejmě stačilo obrátit se na kroměřížského lazebníka, potažmo bradyře. V roce 1528 je dokonce zmíněn lékař Vaněk Sanitník, usazený na kroměřížském předměstí.³⁶⁶⁾ Nelze přesně stanovit, jaké bylo postavení olomouckého doktora

362) M. Scholz, *Residenz, Hof und Verwaltung der Erzbischöfe von Magdeburg in Halle...*, s. 173.

363) V r. 1536 poháněl Jiřík Měsíček „*mašťalář a služebník kněze biskupa*“ Jana z Kunštátu a na Lukově z 13 zl. a vinil jej, že nebožtík Jan Rozhon z Koberic prodal neb. Petrovi ze Sovince koně, přičemž peníze zaplatil Jiřík Měsíček a pan Petr mu slíbil dluh zaplatit. Jan Kuna měl u sebe statek nebožky Juliany, dcery zemřelého Petra ze Sovince. Spor byl vyřešen poklidem. (MZA, A 3, inv. č. 696, fol. 125v). V roce 1540 je uváděn služebník a topič Jan Pípa, který předtím sloužil velehradskému opatovi (ZAO-O, AO, inv. č. 39, fol. 18v; list otiskl F. Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy moravské*. Díl III, Brno 1905, s. 195).

364) SOKA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 2051, fol. 43r: „*Girzik knieze Biskupuow hat Bekennt an eidstadt wir recht ist es hat sic begeben in vorschynen czeit die weil her Bischoff boch czu Augustin Nidrl czu herbirg gestanden, hat Casp. Hawg dem Stanislaw Bischoffs steinmezc von schult wegn fest noh gestellt, also ist Stanislaw in dem selbn hawse gewefzn vnd hat nicht hiaws getorst: Yn dem hat Stanislaw x fl. czu oemelt gebetn er solde mit ym czu Casp. Hawgn geen, er wolde ym czalen, Also sein sy mitenander hohin kho" vnd habn mittenainder abgerechnet vnd dem Casp. Hawg die x fl. gebn im hawse off ein tische, doselbst hat Girzik gefrogt, ob man sein noch waitter do bedürffte: habn sie gesagt: Nein, Also ist Girzik hinwegk gangen. Act. dominica die Anthonii*”.

365) Ještě v roce 1540 údajně dlužil biskup za dodaný cukr, pepř a barchant 72 zl. 50 kr. Lorenzi Fleischerovi, faktoru pánů Fuggerů ve Vídni, což mu bylo dodáno někdy v roce 1537 z Augšpurku. (ZAO-O, AO, inv. č. 39, fol. 14r - v). AO 39, fol. 14r.

366) MZA, A 3, inv. č. 694, fol. 150r. Podle Peřinky měl vlastního lékaře až biskup Marek Khuen a možná i jeho předchůdce Jan Dubravius. Před rokem 1555 byl v kroměřížským lazebníkem jakýsi Jiřík a po něm Hanzl. (F. V. Peřinka, *Dějiny města Kroměříže*, I, s. 305).

Dominika z Talkenfelsu, o němž Thurzo r. 1539 hovoří jako o „svém lékaři“. Snad byl placen výlučně biskupem, pak ovšem není jasné, proč žil v Olomouci a ne blíže svému chlebodárci. Možná byl Dominik pouze oblíbeným Thurzovým lékařem, na něhož se nejčastěji či snad výlučně obracel.³⁶⁷⁾ I další biskupovi známí a dvořané si jezdili léčit své neduhy do Olomouce. Biskupský dvořan Jindřich Kunčický z Kunčic se kolem roku 1524 léčil u olomouckého apatekáře Jakuba Kučery a zůstal mu dlužen 2 kopy a 4 groše. Dr. Dominikovi slíbil Jindřich dát 14 a půl groše a svému slibu nedostál. Jiříka Ahník z Křešic léčil v roce 1531 Dr. Dominik z Talkenfelsu a jako odměnu požadoval 30 kop gr. V Olomouci se také r. 1533 léčil s nemocnými nohama biskupův písař Mikuláš Chyba z Kovačova.³⁶⁸⁾

367) V listu králi Ferdinandovi z 9. 3. 1539 Thurzo píše, že: „*Me hoc tempore iam a decem diebus, male affectum, Olomucii versari in cura doctoris Domnici phisici mei, ab hoste meo, morbo videlicet coxendico siue scyatica concumveritus, que me misere misere exerciat*“. (ZAO-O, AO, inv. č. 475, fol. 275r. Stejně tak v listu Janu Langovi z téhož dne: „*Nos hic modo Olomucii malo affecto corpore versam apud doctorem nostrum Dominicum*“ (ZAO-O, AO, inv. č. 475, fol. 274r).

368) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 277v, 279v; inv.č.695, fol. 129r; Thurzo Janovi Chorynskému 27. X. 1533: „*Pak jakož nám píšeš, žádajíc, abychom Nicolausovi písaři našemu rozkázali nějaké nálezy vypsati i osoby které při nálezech seděli a je vynášeli, i věz, že již vod toho dne Nicolaus náš v Olomúci jest na lékařství a na nohy těžce nemocen a k těm knihám a nálezóm žádný nemuož nežli von.*“ ZAO-O, AO 36, fol. 13r.

V. Dvorská kultura

Dvorské zábavy a slavnosti

Smyslem českého obratu „dělat dvůr“ je shromáždění určitého okruhu osob za účelem společného stravování a pochopitelně i vzájemné komunikace, kdy byly probírány nejrůznější záležitosti.³⁶⁹⁾ Zasedací pořádek u biskupské dvorské tabule ani nemusel existovat, neboť část pravdy je jistě na tvrzení, že nejčestnější místo u stolu náleželo vždy biskupovi, teprve pak předním dvorským úředníkům jako hofmistrovi a štolmistrovi či hofrychtěři a vácným hostům a teprve o zbylá místa se mohli podělit biskupští dvořané, nemluvě už o dvorských zaměstnancích a čeledi.

Příležitostí k setkáním u biskupského dvora bylo více než dost, přinejmenším jednou ročně v době konání manského soudu. Pár narážek v půhonných knihách na tato stolování biskupa a jeho manů se sice nedá přesněji datovat, takže nevíme, zda šlo o setkání v době manského soudu, nebo o momentku zachycující každodennost u biskupského stolu. Tyto zmínky jsou cenné tím, že společné stolování biskupa a jeho dvořanů potažmo manů vůbec dokládají. Přímo u biskupské dvorské tabule se zběhla jakási řeč a slova mezi Hynkem ze Zdenína, který „*jídlo knězi biskupovi jeho milosti nosil*“ a Jindřichem Kunčickým z Kunčic, čemuž byl přítomen též služebník pána z Šelenberku Petr ze Stvolové, kterého v roce 1520 Hynek poháněl kvůli vydání svědectví o tomto rozhovoru.³⁷⁰⁾ Na kroměřížském zámku „*v novej světnici z tej strany od města*“ se ještě za Turzova života rozproudila při obědě čilá debata o smrti nebožtíka Jana Osovského, „*že jest náhle umřel*“ při zasedání zemského soudu v Brně před soudnou světnicí.³⁷¹⁾

Významnou komponentou biskupského splendoru bylo shromáždění biskupských manů při udílení léna. Průběh této slavnostní události je zachycen v půhonné knize manského soudu z let 1529-1551 následujícími slovy: „*Kněz biskup jsa*

369) Král Artuš měl „*obyčej jeden v rok dvor, tu jest býval rozličný zbor, vždy se na letnice počal, ve dvě neděle se dokonal*“. Jan Loriš, *Sborník hraběte Baworowského*, Praha 1903, s. 302.

370) MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 162r.

371) MZA, A 3, inv. č. 698, fol. 394v: „*..... důstojný v boze otec pan pan Jan již volený biskup olomucký jeho milosti [tj. k Stanislavu Thurzovi] k tomu těmi slovy přimlúvati ráčil, jak sem také od nebožtíka mistra Jakuba slyšel, když jest se otec pana Albrechta Bystřického v Brně o nějaký perlový rukáv soudil, že jest náhle před soudnú světnicí umřel a potej jeho milosti rozprávce že jest Jindřich z Zástřizl pověděl, jak sem také od nebožtíka pana Jaroše z Zástřizl strejce svého tolikéž o tom slyšel, i to, že jest nebožtík Mistr Jakub panu hajtmanovi a pánom oznámil, že již není potřebí nálezu činiti, že jest Bystřický umřel a tu teprv po těch všech řečech a rozprávkách, že sem já což sem o tom slyšel rozprávěl, i to, že ne mistr Jakub, ale nebožtík pan Filip strejce muoj dobré paměti na dveře jest zatloukl a o tej smrti pánom oznámil*“.

oblečen v komži a biskupskou kápi, jmajíc na hlavě svej korunu a rukavice s prsteny na ruku, jde před veliký oltář a posadí se na stolic, kteráž jemu tu slavně připravena jest a koberci ozdobena a přistúpíc manové jeden po druhém, kleknúc na kolena v svém rúše, složíc jednu ruku v druhú, tak spolu složených obudvú ruk podá knězi biskupovi a kněz biskup svými rukama ujme obě dvě ruce manovy. Potom man políbí kolena kněze biskupovy zřetedlně a vstane a stojíc před knězem biskupem s zdviženými dvěma prsty, učiní přísahu, jakž za právo manské jest. Tehdy po tej přísaze kněz biskup podá ruky manu a man jde ku poisaři, aby to bylo zapsáno při přítomnosti prelátů, kanovníků i jiných, kteřížby přítom byli, kohož by se zdálo za svědky zapsati.³⁷²⁾ Slavnostní přísahu skládali biskupovi také manští hofrychtěři, obdobné přísahy věrnosti můžeme předpokládat i u dalších biskupských zaměstnanců, třebaže o míře jejich slavnostnosti už můžeme pouze spekulovat.³⁷³⁾

K tradičním panovnickým dvorským zábavám patřil především lov. Šlechta ani biskup za králem nikdy nezůstávali pozadu, třebaže organizace tu nebyla už na tak vysoké úrovni. Čestná funkce nejvyššího lovčího byla u biskupského dvora nepochybně neznámá, k zajišťování základních úkolů správy biskupských lesů stačilo na každém panství většinou několik hajných. Lovů se pak v rámci plnění robotních povinností obvykle účastnili jako náhončí a nosiči tenat též poddaní, což ovšem záviselo většinou na místních podmínkách.³⁷⁴⁾

Z korespondence v biskupských registrech se dá usuzovat, že pokud šlo o honitbu, biskup si se svými many nijak nezadal. Po vydání zákazu štvanic s chrty usnesením zemského sněmu v roce 1521 se také dovídáme o některých soudních sporech, které biskup o honitbu vedl. Do sporu se tu dostal často i s vlastními leníky. V roce 1521 žaloval před manským právem Aleše a Mikuláše Kladorubské ze Svrčova, že v „jeho milosti grunty se uvazovati chtě, nejmajíc k tomu práva, a že jeho milosti v lesech prodávání dřev, chrty štváním i jinými myslivostmi škodu činí”.³⁷⁵⁾ Spor byl srovnán až ve čtvrtek 7. ledna 1524 na zasedání manského soudu v domě Jana Krocara v Olomouci. Biskup jednoznačně prokázal, že bratři Kladorubští nedokázali, že by měli

372) LDK, inv. č. 372, fol.125r-v.

373) Přísaha hofrychtěře je zaznamenána v LDK, inv. č. 372, fol. 11r: „Přísaha hof-rychtěřova. Slibuji a přísahám duostojnému v Boze otci a panu panu Stanislavovi biskupu a jeho milosti kostelu olomuckému, že chci úřad hofrychtěřský spravedlivě vésti chudému i bohatému v něm spravedlivě činiti, pokudž nejdál muoj rozum statčí, pravdu velebiti a křivdu tupiti a mimo to se žádnému nechititi libiti, tak mi toho pomáhaj pan Buoh, matka boží i všickni svatí amen.“

374) F. Matějek, *Feudální velkostatek a poddaný na Moravě*. Praha 1959, s. 288-an, 293-an, 307.

„jaké právo” k honům v lese Doubravě u Kelče. Ve spojitosti s tím byl vyřešen i další z článků obžaloby, totiž „uvazování se” v biskupovy grunty. Biskup prokázal, že kus lesu, na nějž si Kladorubští činili nároky, byl vždy biskupským „*a že jsou tu vždycky za vší paměti lidské hajní kelečtí jeho lesy prodávali*”.³⁷⁶⁾ V roce 1522 podal biskup Stanislav před zemské právo olomoucké dva půhony na Jiříka Stojana z Přestavlk a na Věžkách, že mu přes záповěď na jeho statcích šval s chrty na zajíce. Spor byl vyřešen smlouvou obou stran.³⁷⁷⁾ 28. července 1535 zapověděl biskup Zikmundovi ze Žerotína své hory a lesy, neboť se dozvěděl, že by na nich provozoval se svými služebníky myslivost s tenaty a střilením. Biskup v té době vydal přísný zákaz honit zvěř proto, „*abychom sobě mohli nětco zvěři v těch horách a lesech našich zase naploditi*”.³⁷⁸⁾ 28. srpna 1533 zapovídal honit blízko Kroměříže s chrty i rariohy Václavovi Chropynskému z Ludanic a jeho služebníkům.³⁷⁹⁾

Chrty choval biskup při kroměřížském dvoře, nešlo ale o nijak výjimečné rasy, např. se zlatýma ušima, jak se dušoval sám biskup 27.4.1535 v listě Mikulášovi Dubovi z Landštejna, jemuž se právě takový chrt ztratil a byl údajně přiveden na Kroměříž.³⁸⁰⁾ Na Vyškově měl biskup také svůj psinec a své miláčky si velmi považoval. Když se mu někdy na sklonku podzimu 1533 ztratili dva psi („*vyzlice a vyzle psi lehaví*”), doslechl se, že byli přivedeni na Račice panu Janovi z Boskovic. Dle dobrého sousedství žádal v listě z 4.12.1533 o jejich navrácení. Jan Račický si ale myslel, že jde o pouhé „*domnění*” biskupovo. Ten se ale nenechal odbýt, neboť měl svědectví jakéhosi dobrého člověka, který ony dva psy z rozkázání pana Račického v poli popadl a přivedl na Račice, o čemž informoval i biskupa, který 8.12.1533 znovu na Račickém urgoval jejich navrácení.³⁸¹⁾

Biskup se lovu pochopitelně též sám aktivně oddával. Ještě v listu z 28. 8. 1533 tvrdil, že v hájcích u Kroměříže pro něj chovali jeho služebníci „*zajíček víc pro*

375) ZAO-O, LDK, inv. č. 364, fol. 54r - v.

376) ZAO-O, LDK, inv. č. 364, fol. 58v “*Nález týmiž pány many mezi jeho milostí a pány kladorubskými o luhy a Bečvi řeku a o hony*”, a tamtéž: “*Nález týmiž pány jeho milostí a týmiž kladorubskými Alšem a Mikulášem o kus lesu v Doubravě*”.

377) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 79v-80r. Biskup Stanislav vinil Jiříka Stojana v prvním půhonu z 50 kop gr. „*že jest mimo záповěď naši na gruntu našem zajíce honil na shon*” a v druhém ze škody 10 kop grošů, „*že jest zajíce šval s chrty na gruntech našich přes záповěď naši*”.

378) ZAO-O, AO 38, fol. 31r-v.

379) ZAO-O, AO 36, fol. 7r.

380) ZAO-O, AO 38, fol. 13v

381) ZAO-O, AO 36, fol. 19v - 20r.

kratochvíl než pro užitek."³⁸²⁾ To už však bylo biskupovi více než šedesát let a lovecká zábava už pro něho nemusela být tím nejvítanějším povyražením. Více si užíval lovecké zábavy v letech své mladosti. Pro ukojení své vášně využíval nejen svých lesů, ale usiloval u svých sousedů získat dovolení k honitbě na jejich pozemcích. Tak lovil se souhlasem Jana z Žerotína v lesích u Bezměrova. Po Janově smrti se obrátil 20. listopadu 1508 na městskou radu olomouckou, a žádal, aby mu dopřáli v luzích za Bezměrovem honit zvěř, tak jak to činil již dříve.³⁸³⁾ Olomoučtí mu rádi dali své svolení, třebaže víme, že od biskupa dostali pouze ujištění, že se jim odplatí vším přátelstvím. Dne 11. ledna 1509 psal biskup Olomouckým, že v lesích ještě nehonil, „*nebo nebylo nač?*“. Žádal je ale přesto, aby bezměrovské obci dali zvláštní příkazy a napsali ve zvláštním listu, že biskup honí zvěř se svolením měšťanů.³⁸⁴⁾

Lovecké příhody byly zřejmě jedním z námětů hovorů u biskupského dvora a biskupští služebníci o svých loveckých trofejích jistě neopomenuli biskupa informovat. Podobně ho zpravili o tom, že když se v sobotu 9. října 1535 vraceli ze štvance, poddaní pana Pavla ze Žerotína ze Cvrčovic na ně na svobodné cestě vyskočili s oštěpy, sekerami a jinou zbrojí a chtěli je bít a zajmout. Podobná příhoda se stala 12. října 1535 biskupovým služebníkům Arklébovi z Víckova a Václavu Chorynskému z Ledské, kteří si vyjeli s praky a lehavým psem a byli obstoupeni holomky pana Pavla ze Žerotína, kteří je chtěli bít a zajmout, pravíc, „*že v tom od vás (tj. od pana Pavla) povolení a rozkázání jmají*“. Co vše za tím stálo nedokážeme úplně posoudit. Biskup nicméně 13. října 1535 psal panu Pavlovi ze Žerotína na Buchlově, aby podobným incidentům zamezil a přikázal svým poddaným, „*aby se služebníkom našim od nich slušná náprava stala*“.³⁸⁵⁾

Už v pojednání o dvořanech byly uvedeny některé případy, které ukazují biskupův dvůr jako ne právě klidné místo pro tiché pěstování humanistických studií. Shora uvedené případy se dají pochopitelně rozhojnit o několik dalších příkladů. Filip Kyjovský ze Zástřízl zhaněl v domě Drkotově na dobré pověsti Jana Bolejovského z Soupolna, který 2.12.1513 poháněl Bernarta Rychvaltského z Kateřinic, že mu o tom nechce podat svědectví.³⁸⁶⁾ V roce 1524 u kroměřížského měšťana Jana Maulfranka

382) ZAO-O, AO 36, fol. 7r.

383) SOKA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 528, fol. 23r.

384) Tamtéž, fol. 25v.

385) ZAO-O, AO 38, fol. 48r-v.

386) MZA, A 3, inv. č. 689, fol. 223r.

vytáhl Lacek z Hustopeč tesák na Jošta Křtomilského a chtěl jej bít, čemuž byl přítomen Václav Fichný z Pačlavic a Zikmund Střebule Sulovský. Joštovi Křtomilskému se hrátky s biskupskými dvořany nevyplatily, neboť jej někdy v roce 1528 mírovský úředník Jindřich Jedovnický z Želetavy ranil do hlavy a vyťal mu oko.³⁸⁷⁾ Na den sv. Štěpána 1531 mluvil v Kroměříži Petr Holický ze Šternberka „*důtklivými slovy*” o Kašparovi ze Železného, což byl bratr Petra Železníka.³⁸⁸⁾

Některé spory pak přerůstaly rámeč osobních záští a stávaly se celozemským a navýsost politickým problémem. Počátkem října 1533 se na krále obrátil biskupský hofrychtěl Jan Chorynský z Ledské a stěžoval si na Jana mladšího ze Šternberka a jeho bratra Jana staršího ze Šternberka na Kvasicích, že od nich byl „*vysoce na poctivosti dotčen*”. V této věci se Jan Chorynský obrátil nejprve na zemského hejtmana a žádal o položení jednání, v jehož průběhu se v souladu se zemským zřízením odvolal na krále. Ten oběma stranám dne 7. října položil rok do Vídně, nebo kamkoliv jinam, kde by byl se svým dvorem a to na den sv. Martina (11. 11.).³⁸⁹⁾ Asi tohoto sporu se týkal rozkaz biskupův pro notáře Mikuláše Chybu z Kovačova, který měl „*nějaké nálezy vypsati i osoby, které při nálezech seděli a je vynášeli*”. Mikuláš byl ale v té době nemocen na nohy a léčil se v Olomouci a biskup se k příslušným výpisům nemohl jinak dostat a proto v listu z 27. října 1533 Mikuláše omlouval.³⁹⁰⁾ K žádnému jednání nakonec ale nedošlo. Šternberkové se nedostavili a vymlouvali se, že jim králův list došel pozdě. Ferdinand proto 1. listopadu položil nový rok na sobotu po sv. Barboře (po 4. 12.)³⁹¹⁾ Tento termín ale nevyhovoval žádné straně, neboť v té době zasedal manský soud v Kroměříži, na což krále upozornili oba Šternberští bratři a žádali o přeložení slyšení. 14. listopadu proto král rozhodl, aby jednání proběhlo v pondělí po Obrácení sv. Pavla

387) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 309v; inv. č. 694, fol. 150r, zřejmě v téže souvislosti pohněl Jošt Křtomilský i biskupa Stanislava, žádajíc za vydání kroměřížského měšťana Jana Pravčického a Vaňka Sanitníka lékaře z předměstí kroměřížského ke svědectví.

388) MZA, A 3, inv. č. 695, fol. 74v.

389) SÚA Praha, Registra č. dvor. kanceláře, č. 11, fol. 47r.

390) AO 36, fol.13r: „*Janovi Chorynskému. Urozený a statečný rytíři věrný náš milý. Jakž nám píšeš, žetby jeho královská milost ráčila rok položiti se panem z Šternbergka o tom jsme nětco slyšeli, ale poněvadž nám nic neoznámil o tom, nechťeli jsme k tomu míry doložiti. Pak jakož nám píšeš, žádajíc, abychom Nicolausovi písaři našemu rozkázali nějaké nálezy vypsati i osoby které při nálezech seděli a je vynášeli, i věz, že již vod toho dne Nicolaus náš v Olomúci jest na lékařství a na nohy těžce nemocen a k těm knihám a nálezóm žádný nemož nežli von a protož to oznamujem, že tak snadně k těm věcem přijíti nemůžeme.*”

391) SÚA Praha, Registra č. dvor. kanceláře, č. 11, fol. 52v, 53r.

nejdříve příštím. Zvláštním listem je upozornil na to, aby nemeškali informovat o přeložení termínu řízení i Jana Chorynského.³⁹²⁾ Nevíme zatím, jak spor skončil.

Z výše uvedených dokladů vyplývá, že biskupský dvůr se neodchyloval od svých světských protějšků, pokud šlo o jeho „morálně-společenský“ profil. Šlechtická zpupnost, opilství, násilnosti všeho druhu, chvastounství, pomluvy a šikanování byly zde takřka na denním pořádku. Osobnost biskupova stála zajisté v příkrém rozporu vůči biskupským dvořanům už jen svým společenským postavením, nemluvě už o přejemnělých biskupových spádech k antické kultuře a humanistickým studiím. Od poněkud drsných způsobů chlapské zábavy ale nemůžeme biskupa tak úplně separovat, biskup totiž beze sporu dvorské prostředí sám vytvářel a formoval už jen prostým výběrem šlechticů, které živil při svém stole.

Stanislav Thurzo a podpora humanistických studií

Obraz Stanislava Thurza jako pravého renesančního magnáta doplňuje i Thurzův mecenát a podpora humanistických studií. Vedle mnohdy rozpustilých biskupských dvořanů u dvora nechyběly osoby, které tu právem očekáváme, jako např. doktor a biskupův kancléř Jan Dubravius. U dalších humanistů, jako Konráda Celtise, Augustina Käsenbrota, Štěpána Taurina, Ursina Velia, Tomáše Rothansela etc. listinné doklady ovšem nemáme. Více či méně je ovšem osvětlena míra písemných kontaktů biskupa Stanislava s výše zmíněnými, jakož i dalšími humanistickými učenci.³⁹³⁾

Svět knih a obzory literárních zájmů olomouckých humanistů a zvláště biskupa Stanislava Thurza můžeme rekonstruovat nutně jen zlomkovitě. V pozůstalosti vyhotovené po Thurzově smrti 20. 4. 1540 totiž o knihách není zmínka. Je tedy pravděpodobné, že značná část jeho knihovny připadla do majetku olomouckého kostela.³⁹⁴⁾ Oprávněně se můžeme domnívat, že z klasických latinských autorů měl Thurzo po ruce spisy Liviovy, Sallustiovy, Iustinovy, Plautovy, z řeckých autorů to byli asi Dionysios Halikarnasský, Thukydidés, Xenofont. Vedle těchto autorů tu byli jistě

392) Tamtéž, fol. 56r-57v.

393) Všeobecně především I. Hlobil - E. Petřů, *Humanismus a raná renesance na Moravě*. Praha 1992 a P. Wörster, *Humanismus in Olmütz. Landesbeschreibung, Stadtlöb und Geschichtsschreibung in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts*. (Kultur- und Geistesgeschichtliche Ostmitteleuropa Studien, Bd. 5). Marburg 1994; viz také citované studie K. Wotkeho, *Der Olmützer Bischof Stanislaus Thurzó...*, ZVGMS, 3, 1899, s. 337-388; Hjalmar Kopriva: *Styk olomouckého biskupa Stanislava Thurza z Běthlenfalvy s humanistou Beatem Rhenanem*. Věstník muzea v Kroměříži 1959, č. 5, s. 78-80; Miloš Kouřil, *Vztah olomouckých biskupů k Erasmu Rotterdamskému*. SCH 35, XVIII, 1988, s.120-126.

zastoupeni i autoři ve středověku oblíbení, jako Vergilius a Cicero, nemluvě už o teologické literatuře, o jejímž rozsahu si nemůžeme učinit bližší představu a která byla jistě zastoupena v hojném počtu.³⁹⁵⁾ Příznačné pro novou dobu přitom je to, že zatím nevíme nic o Thurzovi jako vlastníkovu rukopisů. Zdá se, že už Thurzo plně využíval výhod, které skýtal knihtisk nejen pokud jde o tištění nových knih, ale i pokud jde o obstarávání přírůstků do své knihovny. Z knih, které Thurzo mohl mít ve své knihovně, bychom měli na prvním místě uvést spisy, které mu byly dedikovány v předmluvách.

- 1508 věnoval Iohannes Cuspinianus Thurzovi edici geografického díla *Situs orbis Dionisii Ruffo Avieno interprete*.³⁹⁶⁾

- po roce 1508 věnoval Thurzovi německý humanista Jakub Ziegler svůj polemický spis proti valdenským, tj. proti Jednotě bratrské.³⁹⁷⁾

- 1511 dedikoval Thurzovi Augustin Käsenbrot (+1513) svůj *Catalogus episcoporum Olomucensium*, který obsahuje stručná data o posloupnosti olomouckých biskupů až po Stanislava Thurza.³⁹⁸⁾

- 1512 věnoval Thurzovi Jakub Ziegler své *Disputationes contra errores Waldensium*.³⁹⁹⁾

- 1512 Jáchym Vadianus ve vydání Huttenova díla *Ad divum Maximilianum exhortatio* vyjádřil Thurzovi vděčnost Huttenovu za to, že se jej ujal v tísní a štědře ho obdaroval, když projížděl v roce 1511 přes Moravu.⁴⁰⁰⁾

- V květnu 1516 vyšel ve Vídni spis Martiana Felixe Capelly *De nuptiis Mercurii et Philologiae*, opatřený poznámkami a přídávky Jana Dubravia.⁴⁰¹⁾ Na konci první knihy

394) K. Wotke, *Der Olmützer Bischof Stanislaus Thurzó...*, s. 387-388.

395) Tyto autory uvádí Beatus Rhenanus v předmluvě své knihy *Auctores historiae ecclesiasticae* jako Thurzovi zcela bezpečně známé, srov. H. Kopřiva, *Styk olomouckého biskupa Stanislava Thurza...*, s. 80.

396) J. Hejnic - J. Martínek, *Rukověť...*, 1, s. 519; díl 5, Praha 1982, s. 371.

397) Josef Macek, *Víra a zbožnost jagellonského věku*. Praha 2001, s. 330.

398) J. Hejnic - J. Martínek, *Rukověť...*, 1, s. 114. Na začátku jsou otištěny dvě veršované skladby Jana Cuspiniana a Jáchyma Vadiana, za nimiž následuje Augustinův věnovací přípis Stanislavu Thurzovi (*Decastichon*). Pak je otištěn katalog biskupů. Augustinův spis vydal r. 1831 F. X. Richter, *Augustini Olomucensis episcoporum Olomucensium series, quam recensuit, continuavit nostique historico-chronologicis illustravit F. X. Richter, 1831*.

399) P. Wörster, *Humanismus in Olmütz...*, s. 35.

400) J. Hejnic - J. Martínek, *Rukověť...*, 5, s. 371; viz též K. Wotke, *Der Olmützer Bischof Stanislaus Thurzó...*, ZVGMS 3, 1899, s. 376-384. J. Truhlář, *Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II.* etc. Praha 1894, s. 183-184.

401) *Martianus Foelix Capella de nuptiis Mercurii et Philologiae cum adnotationibus Ioannis Dubravii ... Impressum Viennae per Hieronymum Vietorem 11. Mai Anno 1516*. 108 stran, po úvodní dedikaci (*Reverendissimo domino d. Stanislao Thurzoni .. episcopo Olomucensi ... Ioannes Dubravius iurisconsultus et eques*) se Dubravius omlouvá za pozdní vydání díla tím, že chtěl původně psát o životě Thurzově, jenž si dobyt svým politickým působením dobrou pověst i za

na fol. L 1b je otištěn list, určený biskupu Thurzovi. Jde o souhrnný doprovod k první knize a jakýsi úvod ke knize druhé. Je možné, že to byl v rukopise skutečný průvodní list, kterým Dubravius první polovinu své práce uzavřel a podal ji biskupovi Thurzovi k přečtení. Tomu nasvědčuje odpověď biskupova na dedikační list, která je otištěna na konci knihy.⁴⁰²⁾

- 1517 Matěj z Měchova věnoval Thurzovi svůj *Tractatus de duabus Sarmatiis*.⁴⁰³⁾

- 1519 vydal v Krakově Valentin Eck genealogický výklad o původu Thurzů (*De antiquissima ... Thurzonem origine*).⁴⁰⁴⁾

- 1521-1522 Thurzovi věnovali své verše básníci slezského původu Georgius Logus a zejména Caspar Ursinus Velius, který dedikoval Thurzovi svou skladbu a také zprostředkoval za svého pobytu v Basileji Thurzovy již dříve navázané styky s Erasmem Rotterdamským.⁴⁰⁵⁾

- Beatus Rhenanus připsal Thurzovi vydání svého *Tertuliána*, vyšlého v Basileji r. 1521.⁴⁰⁶⁾

- Po smrti vratislavského biskupa Jana Thurza (+21. 8. 1521) vznikla skladba určená biskupu Stanislavovi a nazvaná „*Ad Stanislaum Thurzonem de obitu fratris Consolatio*“.⁴⁰⁷⁾

- Asi již v roce 1501 zamýšlel Jan Šlechta ze Všehrd věnovat Thurzovi svůj *Mikrokosmos*, jelikož si od biskupa vyžádal vyjádření k tomuto svému dílu. *Mikrokosmos* ale nakonec nevyšel, ač ještě kolem roku 1521 se radil Šlechta s Janem Dubraviem, zda má dílo Thurzovi dedikovat, s čímž Dubravius vyjádřil souhlas a 30. 4. 1522 vyhotovil Šlechta dedikační list.⁴⁰⁸⁾

hranicemi. Zvláštní zmínka je uvedena o návštěvě polského krále Zikmunda v Kroměříži a ve Vyškově, o Thurzově cestě do Čech, kde svou rozvahou uklidnil spory mezi šlechtou a městy, a o Thurzových poradách s králem Vladislavem v Bratislavě a ve Vídni. Vesměš šlo o události z roku 1515. J. Hejnic - J. Martínek, *Rukověť...*, 2, s. 77.

402) *Stanislaus, Dei gratia episcopus Olomucensis Iohanni Dubravio ... salutem propriam ... Datae Cremsirii, Maii 17. 1516.* - Stanislav Thurzo děkuje Dubraviovi za to, že svým přičiněním opět oživil jednoho klasického autora, a zvláště oceňuje, že mu Dubravius toto dílo připsal. List otiskl K. Wotke, c. d., s. 385an.

403) J. Hejnic - J. Martínek, *Rukověť...*, 5, s. 371. P. Wörster, *Humanismus in Olmütz...*, s. 35.

404) J. Hejnic - J. Martínek, *Rukověť...*, 5, s. 371.

405) Tamtéž, s. 370, 424.

406) Tamtéž, s. 371; viz též H. Kopřiva, *Styk olomouckého biskupa Stanislava Thurza z Běthlenfalvy s humanistou Beatem Rhenanem*. *Věstník muzea v Kroměříži* 1959, č. 5, s. 78-80; P. Wörster, *Humanismus in Olmütz...*, s. 36.

407) I. Hlobil - E. Petru, *Humanismus a raná renesance na Moravě*, s. 28.

408) J. Hejnic - J. Martínek, *Rukověť...*, 5, s. 371. Truhlář Josef, *Dva listináře humanistické. I. Dra. Racka Doubravského, II. M. Václava Píseckého s doplnkem listáře Jana Šlechty ze Všehrd*. Praha 1897, s. 93.

- Stanislavu Thurzovi neušla jistě oslavná báseň na Kroměříž „*De oppido Cremsyrio Moraviae, ductu Reverendissimi domini Episcopi Olomuczensis instaurato*“, složená Kašparem Ursinem Veliem a vydaná tiskem v r. 1524.⁴⁰⁹⁾
- Erasmus Rotterdamský Thurza poctil zvláště tištěným věnováním svého vydání Pliniovy *Naturalis historia*, datovaným 8. 2. 1525.⁴¹⁰⁾
- Mezi lety 1526 - 1528 složil Georgius Sibus oslavnou báseň na biskupa, která je ale pokládána za ztracenou.⁴¹¹⁾
- V roce 1526 se na Stanislava Thurza obrátil z Říma italský historik Paulus Jovius (Paolo Giovio, 1483-1552) s nabídkou, že by historickým dílem oslavil Moravu a Thurzovo jméno zachoval pro potomstvo. Práce asi nebyla realizována, ale už sám fakt, že se Jovius na Thurza obrátil, svědčí o Thurzovu značném věhlasu jako mecenáše a podporovatele učených studií.⁴¹²⁾
- Johannes Fabri dedikoval Stanislavu Thurzovi svůj latinský překlad kázání, proslovených ve Znojmě v roce 1528.⁴¹³⁾
- 1532 věnoval Erasmus Rotterdamský Thurzovi své komentáře k Žalmu 38.⁴¹⁴⁾

Instruktivní v tomto směru by mohl být náhled do knihovny olomoucké kapituly. Tento knižní soubor prodělal složitý vývoj a dostat se do něj mohly i knihy ze soukromých knihoven jednotlivých biskupů. Starší, tj. především rukopisná, část knihovny je známa relativně dobře. O počtu knih na začátku 16. století ale není nic známo, protože knihovna nebyla dosud uspokojivým způsobem zpracována. Pokud jde o tisky, musel jsem se omezit hlavně na rukopisný lístkový katalog, pořízený asi na počátku 19. století, takže mohu podat pouze velmi hrubý přehled o stavu knižních fondů olomoucké kapituly v 1. polovině 16. století. Jde pouze o rámcový obraz, protože ne všechna díla se do knihovny dostala v dohledně krátké době po svém vydání a může jít o pozdější akvizice.⁴¹⁵⁾

409) I. Hlobil - E. Petrů, *Humanismus a raná renesance na Moravě*, s.150.

410) J. Hejnic - J. Martínek, *Rukověť...*, 5, s. 370an.

411) P. Wörster, *Humanismus in Olmütz...*, s. 35.

412) Tamtéž, s. 35.

413) J. Hejnic - J. Martínek, *Rukověť...*, 5, s. 371. P. Wörster, *Humanismus in Olmütz...*, s. 36.

414) P. Wörster, *Humanismus in Olmütz...*, s. 35.

415) J. Bistřický - F. Drkal - M. Kouřil, *Státní archiv v Opavě. Průvodce po archivních fondech III. Pobočka v Olomouci*. Praha 1961, s. 105 - 154, kde je seznam rukopisů metropolitní kapituly v Olomouci, pořízený v r. 1958 M. Boháčkem, F. Čádou a J. Bistřickým. Podle J. Bistřického je v kapitulní knihovně z let 1465-1500 na 274 prvotisků a dalších 302 pochází z období 1501-1550. (J. Bistřický, *Knihovna olomoucké kapituly*. in: *Od gotiky k renesanci*. III. Olomoucko, Olomouc

Z teologické a filosofické literatury tu přichází **Albert Veliký** *Compendium theologiae veritatis libri VII* (Benátky 1500), od něhož zde jsou také různá kázání (*Sermones XXXII aurei de sacrosancto eucharistie sacramento; Super „Missus est“; Sermones de tempore et sanctis*); kázání **Alkuina z Yorku** (Lyon 1520), biblická konkordance od Antonína z Königsteinu (Kolín n. R., 1533); některé spisy **sv. Augustina**,⁴¹⁶⁾ výklady k evangeliím od **Martina Butzera** ve vydání z r. 1530; sbírka přísloví *Colloquia familiaria Erasma Rotterdamského* (Basilej 1526), od něhož je zde rovněž slavná *Enchiridion militis christiani* (ve vydání z r. 1519), vydání Nového zákona (1522), *Paraphrases in aliquot Pauli Epistulas* (Basilej 1522), *Paraphrasis in omnes epistolas apostolicas* (Basilej 1523), *In Evangelium Marci paraphrasis* (1524); vydání celého díla **sv. Cypriána** (Basilej 1530 a 1540). Nechybí zde ovšem ani polemické spisy Erasmove kritika, španělského bohoslovce **Jakuba Lopeze Stunicy**: *Erasmi Roterdami blasphemia et impietates nunc primum propalatae...*, (Řím 1522); *Libellus trium illorum voluminum praecursor, quibus Erasmicac impietates ac blasphemias redarguit* (Řím 1522); *Assertis ecclesiasticis translationis novi testamenti...* (Řím, 1524).⁴¹⁷⁾ Od **Kryštofa Hegendorfa** tu je *Differendi demonstrandive ars seu dialectica legalis*, Basilej 1535), Frobeniovo vydání děl **sv. Jeronýma** (Basilej 1516), od **Haymona Halberstadtského** *Homiliarum pars hiemalis* (Kolín 1531) a *Commentariorum in Apocalypsim* (Kolín 1529); od **Filipa Melanchtona** výklady k evangeliu sv. Matouše (1523) a komentáře k sv. Janovi a Pavlovi listu Římanům (Basilej 1523), celé dílo **Richarda od sv. Viktora** (Paříž 1518), od italského filozofa **Marsilia Ficina** spisy *De triplici vita libri tres* (Benátky 1498) a *De christiana religione* (Benátky 1500), zastoupen je i **Pico della Mirandola** svou *Apologií* (Řím 1487) a tiskem *Heptaplus Johannis Pici Mirandule de septiformi sex dierum geneseos*.

Filologie a literatura je zastoupena četnými edicemi **Erasma Rotterdamského**, jsou zde rovněž poznámky k Ovidiovým *Proměnám* od švýcarského humanisty **Heinricha Glareana** (Basilej 1534), kompletní dílo **Ovidiovo** v Glareanově vydání, jakož i jeho vydání T. Livia (1542). Historii zastupuje výtisk **J. Cuspiniana**, *De Caesaribus atque imperatoribus Romanis opus insigne* (vydané posmrtně Mikulášem

1999, s. 62-63; s. 45-46. Otázkám knižní kultury a obsahu knižních fondů se jinak obsáhle věnuje P. Wörster, *Humanismus in Olmütz...*, s. 59-72.

416) *De natura et gratia liber unus. De spiritu et litera liber unus. Praecum Seceribus Introductio etc.*, vydané v Norimberku 1524.

417) Srov. Michal a Martin Svatošovi, *Živá tvář Erasma Rotterdamského*. Praha 1985, s. 65.

Gerblem ve Štrasburce 1540), Frobeniovo vydání **Tita Livia** (Basilej 1535),⁴¹⁸⁾ Erasmovo vydání **Suetoniových Životopisů 12 císařů** (Lyon 1532). Z novější lékařské literatury přichází **Theophrastus Paracelsus** ve vydání z roku 1536.⁴¹⁹⁾ Ze starších autorů to je **Alexandr Pacantius** *Collectiones medicinae* (bez data, 18 stran) a *De observatione in pestilentia liber quintus* (Benátky 1493, 28 stran). Architektura a stavitelství je zastoupena Jucundovým vydáním **Vitruviových Deseti knih o architektuře** (Benátky 1511).

Z právnické literatury to byly příručky k obojímu právu od Balda de Ubaldis (Baldus z Perugie) s dodatky Antonia z Cremony a Huga Celsova (Lyon 1538); *Consilia* od **Bartolomea de Saxoferrato** (Lyon 1518), další Saxoferratovy knihy v kapitulní knihovně jsou až ve vydáních z doby po roce 1550; od **Guilelma Buddého** *Annotationes priores in pandectas et posteriores* (2 díly, Kolín n. R., 1527); **Sachsenspiegel** ve vydání z r. 1501. **Gratianovy dekrety** (Lyon 1536), *Intelectus juris civilis singulares* **Ulricha Zahia** (Freiburg 1532) a basilejská vydání jeho spisů *In usus feudorum epitome* (1535), *De re iudicata lectura* (1538), *Responsa iuris sive consilia* (1538).

418) *Latina historia decades tres, cum annotationibus Beati Rhenani et Sigismundi Gelenii, addita est chronologia Henrici Glareani ab ipso recognita et aucta.* Basilae 1535.

419) Theophrastus Paracelsus, *Von der grossen Wundartzung.* 1536.

VI. Biskupská kancelář

Písemnosti biskupské kanceláře

Písemná produkce biskupské kanceláře z období Thurzova episkopátu není heuristicky snadno uchopitelná, neboť je dochována značně torzovitě. Nebylo v mých silách prostudovat úplně všechny archivní fondy, v nichž by bylo možno očekávat produkci Thurzovy biskupské kanceláře. Velkou překážkou je už sama roztržitost dochovaného materiálu. Proto jsem vycházel především z originálů a opisů listin a listů v olomoucké pobočce Zemského archivu Opava, především z fondů Arcibiskupství Olomouc, Lenní dvůr Kroměříž a Metropolitní kapitula Olomouc. Značné množství listinného a listového materiálu je též dochováno v Archivu města Olomouce a v Archivu města Brna.⁴²⁰⁾

Poměrně chudá byla žeň v Zemském archivu Brno, kde je ve fondech moravských klášterů dochováno celkem 11 Thurzových pergamenových listin.⁴²¹⁾ Z venkovských archivů přicházejí do úvahy především archivy bývalých biskupských měst a městeček, které jsou sice namnoze dochovány pro dané období velmi torzovitě, ale přesto i zde se dají podchytit alespoň základní městská privilegia.⁴²²⁾ Jednotliviny se dají nalézt také v archivech městských cechů.⁴²³⁾ Naproti tomu městské knihy se ve většině případů vůbec nedochovaly. Světlou výjimku tu představují pouze Modřice, Příbor a Svitavy, ale i tak neobsahují příliš mnoho údajů o systému biskupské správy a vztahu

420) K olomouckému archivu vyšel péčí Vladimíra Spáčila podrobný regestový katalog (*Sbírka listin archivu města Olomouce 1261-1793*. Inventář. Olomouc 1998), který je užitečné konfrontovat se starším počinem Parschovým (F. X. Parsch, *Das Stadt-Archiv zu Olmütz*. Olomouc 1901). Pro Brno je k dispozici podrobný lístkový katalog, který zpracoval J. Dřímál.

421) V MZA ve fondu Augustiniáni Brno (E 4) je listina z 20. III. 1508, Vyškov, ve fondu Augustiniáni Šternberk (E 5) je pět Thurzovy listiny (22. IV. 1511, Olomouc, 18. IX. 1514, Olomouc, 3. V. 1521, Kroměříž, 13. VII. 1528, Olomouc, 8. VI. 1534, Kroměříž), ve fondu Cisterciacky Brno (E 9) je jediná listina z 11. XI. 1497, Vyškov); fond Cisterciacky Tišnov (E 10) chová dvě listiny (3. III. 1521, Kroměříž a 18. IX. 1514, Olomouc); ve fondu Klarisky Znojmo (E 43) je jedna Thurzova listina z 23. III. 1513, Olomouc; ve fondu Premonstráti Louka (E 57) 2 listiny (30. IX. 1511, 18. IX. 1523 a 27. VIII. 1539).

422) K listinám druhdy biskupských městeček Svitavy a Březová viz Jindřich Růžička a kol., *Okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli. Průvodce po fondech a sbírkách*, Hradec Králové 1973, s. 71, 158-an. V AM Svitavy jsou dochovány dvě originální listiny z r. 21. VI. 1527, Kroměříž a z 2. I. 1533, Kroměříž; v AM Březová, je listina z 26. VI. 1502, Olomouc a 23. VIII. 1538, Kroměříž, v SOKA Vsetín, AM Kelč, inv. č. 2, je Thurzova listina z 26. XII. 1533, Kroměříž; pro Ostravu viz Karel Jiřík a kol.: *Městský archiv v Ostravě. Průvodce po fondech a sbírkách*. Ostrava 1967, s. 50, 99; v AM Ostrava jsou 4 originální Thurzova privilegia, které otiskl Adamus v CDKO.

423) Ve fondu Cech řezníků Kroměříž je zkomolený text Thurzovy listiny, datovaný do r. 1553 (SOKA Kroměříž, Cech řezníků Kroměříž, inv. č. 1), ve fondu Soukenický cech Ostrava je originální Thurzova listina z 13. VI. 1523, Kroměříž.

měst ke své vrchnosti.⁴²⁴⁾ Ze zahraničních archivů Thurzovu korespondenci a listiny obsahují archivy slovenské,⁴²⁵⁾ maďarské,⁴²⁶⁾ a také Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien.⁴²⁷⁾

Soustavně nebyly Thurzovy listiny nikde editovány, jedinou výjimku tu představuje edice listin městského archivu ostravského, jejíž vydavatel Alois Adamus se nespokojil jen s vydáním Thurzových listin dochovaných v městském archivu, ale vyhledával i originály a opisy listin v tehdejším Arcibiskupském archivu v Kroměříži, pokud se týkaly města Ostravy.⁴²⁸⁾ Nahodile se Thurzovy listiny objevují v Archivu českém a v Listinári Selského archivu.⁴²⁹⁾ S fotografickým vyobrazením Thurzovy listiny jsem se v literatuře setkal toliko jednou.⁴³⁰⁾

Sídlo Thurzovy kanceláře bylo zpočátku zřejmě na vyškovském zámku, který Thurzo užíval až do svého přesídlení na Kroměříž, tj. až někdy do přelomu let 1499-1500. O přesné lokalizaci kancelářských místností v kroměřížském zámku se ovšem dá pouze spekulovat, neboť po třicetileté válce v roce 1651, jak udává sumovní extrakt platů panství kroměřížského, byl „zámek Kroměříž, v kterémž bejvalo nemálo nákladně

424) V SOKA Brno venkov, AM Modřice, jsou dochovány: rychtářská kniha z let 1531-1609 (inv. č. 7), a knihy kupů a prodejů nemovitostí z let 1517-1563 (inv. č. 9) a 1531-1594 (inv. č. 10), sirotčí kniha 1531-1568 (inv. č. 39) a rejstřík platů na stavbu kostela 1516-1568 (inv. č. 275). Pro Svitavy je dochována kniha smluv a závazků z let 1515-1579 (inv. č. 23). Pro Přibor je dochována kniha pamětních zápisů s převahou satebních smluv a narovnání učiněných před městskou radou z let 1520-1628 (SOKA Nový Jičín, AM Přibor, inv. č. 109).

425) List Stanislava Thurza košickému rychtáři Zikmundovi z 17. X. 1529 o tureckém nebezpečí (AM Košice, Missiles) zmiňuje J. Macůrek, *Brno, Bratislava a Trnava v 2. čtvrti 16. století*. Brno v minulosti a dnes, 7, 1965, s. 115 (pozn. 30). V r. 1520 se Stanislav Thurzo obracel českým listem na purmistra a radu Banské Bystrice (Branislav Varsík, *Slovenské listy a listiny z XV. a XVI. storočia*. Bratislava 1956, s. 53).

426) Viz Josef Macůrek, *Nový výzkum bohemiky v budapeštských archivech*. Časopis Matice moravské, roč. 70, 1951, s. 26 - 48. Týž: *Turzonowie na Morawach i na Ślasku w końcu XV i w pierwszej połowie XVI wieku. Z historii stosunków czesko-polskich w okresie humanizmu*. Ślaski kwartalnik historyczny Sobótka 14, 1959, na s. 43-44 uvádí některé listiny a listy, které se týkají panství Pština: 29. IX. 1538, Kroměříž, Stanislav Thurzo a Alexius Thurzo, palatin uherský, se zaručují za dluh svého bratra Jana Thurza kláštera v Henrykowie. (Országs Leveltár Budapešť, fasc. 474, Odd. Dl., nr. 4.). 8. XI. 1537, Kroměříž, Stanislav Thurzo potvrzuje úmluvy učiněné mezi Janem Thurzem a Šalomounem z Benedktova, jimiž Jan Thurzo odstoupil Šalamounovi panství Pština na 6 let. (Országs Leveltár Budapešť, /, fasc. 474, Odd. Dl., nr. 4.).

427) Na kopii Thurzova listu z 3. XI. 1526, Kroměříž, uložen v HHStA Wien, se odvolával F. Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy moravské...*, díl I., Brno 1900. I, s. 98.

428) Alois Adamus, *Codex diplomaticus civitatis Ostraviae /Sbírka listin k dějinám města Mor. Ostravy/*. Moravská Ostrava 1929.

429) *Archiv český, čili staré písemné památky české a moravské, sebrané z archivů domácích i cizích*. I.-XXXVII., Praha 1840 - 1944, ed. František Palacký (I. - VI.), Josef Kalousek (VII.-XVII.), Gustav Friedrich (XXVIII.-XXXVII.); *Listinář Selského archivu*. Olomouc 1902-1906.

430) K. Jířík - B. Pitronová, *Dějiny Ostravy*. Ostrava 1967, s. 119, Stanislav Thurzo potvrzuje Ostravským držení gruntů, rybníků a lesů. Listinu vydal Adamus, CDCO, s. 57-58, č. 44. Nepočítám-li sem ovšem vyobrazení 3 Thurzových listin v publikaci *Privilegia měst, městeček a*

spravených pokojí, se vším příslušenstvím nyní jest všechn vypálen a zkažen."⁴³¹⁾

Thurzova kancelář přitom z Kroměříže vyřizovala vedle agendy spojené se správou biskupských statků a lén také korespondenci týkající se záležitostí církevní správy. V Kroměříži ale Stanislav Thurzo nezůstával trvale, v průběhu roku konal vždy několik cest. Pravidelně jezdil do Olomouce a přes Vyškov do Brna na zasedání zemského soudu a na zemské sněmy. Kromě toho konal zvláště v počátečním období svého episkopátu časté cesty do Prahy. Biskupa podle potřeby doprovázelo na jeho cestách jistě několik písařů, když část kancelářského personálu zůstala v Kroměříži. Biskup tak byl schopen udělit léno i v průběhu své cesty.⁴³²⁾

Dochovanou produkci biskupské kanceláře lze v podstatě rozdělit podle jednotlivých typů a kategorií expedovaných písmeností, tj. na listiny, listy otevřené a listy uzavřené (missivy). Vedle těchto hlavních typů ale byly v kanceláři vedeny různé druhy kancelářských knih (registra a kopiáře), jistě i různé druhy účetních knih, z nichž se nedochovalo do dnešních dob zhora nic, a další, blíže už nespecifikovatelné typy písemností.

Listiny

Listina psaná na pergameni si v 16. století zachovává své významné postavení jako konečný produkt právního pořízení, byť už je z hlediska kvantitativního zcela zatlačena do pozadí ohromným množstvím listového materiálu. Podařilo se mi získat povědomost o 237 listinách a to buď z originálů nebo z opisů, což není sice vůbec číslo konečné a šířeji založená heuristika je jistě rozmnoží, přesto nám i tak umožňuje získat relativně podrobný obraz o listinné produkci. V průměru by tedy biskup vydával ročně asi 5-6 listin. Je vcelku jasné, že z počátečního období Thurzova episkopátu není listin příliš mnoho, pouze jedna jediná listina se nám dochovala z let 1497, 1498, 1507, 1509, 1512 a kupodivu také z r. 1530. Největší počet dochovaných listin (19) je z roku 1535.

Množství a frekvence listin vydaných biskupskou kanceláří.

Rok	počet listin	Rok	počet listin	Rok	počet listin
------------	---------------------	------------	---------------------	------------	---------------------

vsí z území okresu Nový Jičín z let 1293-1775, ed. K. Chobot - T. Baletka, Nový Jičín 1999, kde přicházejí Thurzovy listiny z AM Přibor, inv. č. 5, 6 a 8.

431) ZAO-O, ÚŘAS, inv. č. 2344, s. 3.

432) Když se vracel v pátek 23. března 1526 z Olomouce do Kroměříže, udělil Ojřovi z Fulštejna na cestě nad Kožušany (5 km již. od Olomouce) lénem půl Poruby. Tomuto aktu byli přítomni rytíř Bernart Rychvaldský z Kateřinic a doktor Jan Dubravius. (LDK, inv. č. 421, fol. 8r).

Rok	počet listin	Rok	počet listin	Rok	počet listin
1497	1	1512	1	1527	8
1498	1	1513	3	1528	3
1499	2	1514	2	1529	2
1500	4	1515	4	1530	1
1501	6	1516	9	1531	8
1502	4	1517	4	1532	5
1503	3	1518	9	1533	11
1504	2	1519	3	1534	9
1505	2	1520	5	1535	19
1506	3	1521	14	1536	12
1507	2	1522	7	1537	3
1508	2	1523	11	1538	7
1509	1	1524	6	1539	7
1510	3	1525	5	1540	8
1511	7	1526	8		

Ze souboru 237 více či méně známých textů listin představují originální dochování 79 kusů, což je 33 %. Listiny se dají dále podle příjemeckých okruhů rozčlenit následujícím způsobem:

příjemce	počet listin
biskupští manové	88
církevní instituce	58
poddaní (v tom i jednotliví měšťané, městští a vesničtí fojtové)	30
biskupská města a cechy	26
šlechta (z toho 7x - zástavy biskupských statků)	18
biskupští úředníci	2
město Brno	6
město Znojmo	3
těšínský kníže	3
město Olomouc	2
město Bílovec	1
Celkem	237

Další důležitou otázkou je jazyk listin. Ze souboru 237 textů listin, který se mi podařilo shromáždit, představují česky psané listiny 172 kusů, tedy celkem 72,57%, latinsky bylo stylizováno 60 kusů (25,31%) a zbylá 2% by pak připadala na listiny psané německy. Kondicionál u německých listin je ovšem plně oprávněný, protože všechny texty německých listin jsou známy pouze z opisů, některé německé opisy mají navíc i svůj český protějšek a u jiných se můžeme důvodně domnívat, že originální vyhotovení

bylo české. Prozatím je tedy nutno pokládat otázku německých listin za otevřenou.⁴³³⁾ U dochovaných originálů, o nichž se mi podařilo získat povědomost, je situace taková, že na české listiny připadá 43 kusů, jazykově latinských listin se dochovalo 36 kusů.

Podle právního hlediska a dle vnitřních i vnějších znaků můžeme v listinném materiálu v zásadě vyčlenit skupiny listin týkající se těchto pěti okruhů:

- A) Biskupská privilegia in temporalibus
- B) Ostatní listiny in temporalibus (dipozice s majetkem biskupství)
- C) Listiny týkající se správy biskupských lén
- D) Listiny in spiritualibus
- E) Dlužní úpisy

A) BISKUPSKÁ PRIVILEGIA.

Privilegii udílel biskup příjemci taková oprávnění, která jej vyjímala na „věčné časy“ ze souboru příslušných biskupských pretenzí a práv. Většinu privilegií nalezneme přirozeně v oblasti temporální správy olomouckého biskupa, především to jsou privilegia pro biskupská městečka a biskupské poddané ve městech i vesnicích. Podle obsahu je lze formálně rozdělit asi na „velká privilegia“, potvrzující souhrn práv a udílející více milostí (právo týdenního trhu, odúmrti apod.), darování práva odúmrti, udělení práva trhu, cechovní privilegia, erbovní privilegia, listiny darovací, listiny svědectví a potvrzení, listiny obnovující práva dědičných fojtů, potvrzení práv mlynářů, potvrzení práv svobodných dvořáků.

Zaměřím se nejprve na skupinu listin, kterými biskup právním pořízením zakládal nový právní stav, který bylo nutno potvrdit příslušnou listinou. Sem by patřila tato privilegia: „velká privilegia“, potvrzující souhrn práv a udílející více milostí (právo týdenního trhu, odúmrti apod.) - 4 kusy z let 1498-1538. B/ udělení práva trhu - 2 kusy z r. 1540). C/ cechovní privilegia - 5 kusů z let 1523-1535 (1537). D/ darování práva

433) Jde o tyto kusy: 12. VII. 1513, Olomouc, biskup Stanislav udílí městu Svitavy a vsím na panství odúmrtí (SOkA Svitavy, AM Svitavy, inv. č. 8, s. 8-10; konfirmace privilegií kardinála Františka Ditrichštejna (inv. č. 6) cituje českou dataci listiny); 12. XII. 1520, Kroměříž, biskup Stanislav udílí Tuřanům odúmrtí (prostý něm. opis v ZAO-O, AO, D II a 2/1 a); 30. XII. 1535, Kroměříž, biskup Stanislav potvrzuje výsady na rychtu v Hradci n. Svit. (český opis v AO 19, s. 72-73 a v LDK 420, s. 94-95; německý opis v MZA Brno, Nová sbírka, č. 125/1); 20. V. 1538, Kroměříž, biskup Stanislav dává Svitavským náhradu za zatopené pozemky (něm. opis v AM Svitavy, inv. č. 8, s. 13-15 a v MZA Brno, Nová sbírka, č. 667/1-2) a konečně listina z 15. III. 1540, Kroměříž, biskup Stanislav udílí Svitavám týdenní trh (něm. opis v AM Svitavy, inv. č. 8, s. 15-16 a MZA Brno, Nová sbírka, č. 667/1). Tím rozhodně nemá být řečeno, že by v Thurzově kanceláři

odúmrti - 4 kusy z let 1502-1520. E/ erbovní privilegia - 2 kusy z r. 1527 a 1536(?).⁴³⁴⁾
 F/ listiny darovací - 4 kusy z let 1526-1535. G/ privilegia pro poddané - 9 kusů z let 1513-1540.⁴³⁵⁾ Stručné údaje o materii jsou shrnuty v následující tabulce:

č.	datum a místo vydání → příjemce; jádro dispozice; odkaz na pramen
A/ Velká privilegia	
1	1498 březen 18. Olomouc → město Vyškov; insert listiny biskupa Tasa z 23. VI. 1460, dále stanovení pevného ročního platu 102 hř. gr., zákaz zřizovat hospody na předměstí a vařit a šenkovat zde pivo, udělení práva sobotního trhu. AM Vyškov, inv. č. 6, fol.6v-10r, opis, lat.
2	1504 březen 15. Olomouc → město Libavá; potvrzení všech práv města dle hlubčického práva. ZAO-O, AO, sign. M I b 2/1, opis, něm.
3	1529 duben 29. Kroměříž → ves Postoupky; postoupení dvora pod plat; udělení odúmrti Postoupkám, Měrůtkám a Bojanovicím (ZAO-O, AO, sign.F III a 5/2, F III a 5/2d, opis, čes.
4	1538 březen 31. Kroměříž → Ketř; právo vařit pivo, zákaz pro přespólní prodávat své pivo v Ketři. ÚŘAS, inv. č. 2493, s. 199-201.
B/ Udělení práva trhu	
5	1540 březen 15. Kroměříž → týdenní trh pro Svitavy. AM Svitavy, inv. č.8, s. 15-16, opis, něm.
6	1540 duben 11. Olomouc → Příbor, týdenní trh na maso. AM Příbor, inv.č. 8, orig. čes.
C/ Cechovní privilegia	
7	1523 červen 13. Kroměříž → soukenický cech Ostrava; povolení pečetit sukna pečeti s biskupským znakem a městskou pečeti. Adamus, CDCO, s. 55-56, č. 42, dle orig., čes.
8	1534 červenec 14. Kroměříž → kovářský cech Vyškov, udělení cechovních artikulí; LDK 420, s. 80-84, opis, čes.
9	1535 květen 24. Kroměříž → krejčí v Budišově, povolení řídit se dle artikulí krejčovského cechu z Hlubčic. LDK 420, s. 85-86, opis, čes.
10	1536 červenec 8. Olomouc → soukeníci v Mohelnici; povolení kolkovat postavy sukna menší městskou pečeti a druhou pečeti s písmenem M. LDK 420, s. 114-115, opis, čes.
11	cca 1537 → řezníci Kroměříž; cechovní artikule. SOKA Kroměříž, Cech řezníků Kroměříž, inv. č.1, kontaminovaná konfirmace s datem v pátek před s. Janem Křtitelem 1553, čes.
D/ Darování práva odúmrti	
12	1502 duben 24. Vyškov → Dražovice. AO, G III a 3/2, opis, čes.
13	1507 srpen 20. Vyškov → Přáslavice. AO, sign. M I b 2/2, opis čes.

německé písemnosti vůbec nevznikaly, ale předběžně je asi třeba konstatovat, že jazykově německá produkce nebyla nijak závratně velká.

434) Listinou z 21. VIII. 1527, Olomouc, udělil Thurzo znak a právo pečetit černým voskem Bělkovicím (okr. Olomouc) a 14. IX. 1536, Kroměříž, dal stejné právo Staré Vsi nad Ondřejnicí (okr. Frýdek-Místek), viz K. Müller - I. Štarha, *Znaková privilegia měst, městeček a vsí na Moravě a ve Slezsku 1416-1914*. Katalog. Knihnice Jižní Moravy - svazek 14, Brno 1995, s. 11, č. 16; 13, č. 26.

435) Listinou z 25. III. 1513, Olomouc, osvobodil St. Thurzo Vítka, poddaného z Větrkovic, který si postavil na pustině chalupu, ode všech robot s výjimkou lovů a chytání ryb za poplatek 14 grošů. (ZAO-O, AO, sign. E II a 4/3; otištěno v LSA II, 1908, s. 208, č. 501).

č.	datum a místo vydání → příjemce; jádro dispozice; odkaz na pramen
14	1513 červen 12. Olomouc → Svitavy, Březová a vsi na panství. AM Svitavy, inv. č.8, s. 8-10, opis, něm.
15	1520 prosinec 12. Kroměříž → Tuřany. AO, sign. D II a 2/1 a, opis, něm.
E/ Erbovní privilegia	
16	1527 srpen 21. Olomouc → Bělkovice; udělení znaku a práva pečetit černým voskem; LSA I, Olomouc 1902, s. CCXLV-CCXLVI, č. 249.
17	1536 září 14. Kroměříž → Stará Ves nad Ondřejnicí; udělení znaku a práva pečetit černým voskem; LDK 420, s. 112-113, opis, čes.
F/ Listiny darovací	
18	1526 květen 8. Kroměříž → Vyškov; darování vody tekoucí do města; AM Vyškov, inv. č. 6, fol. 11v, opis, čes.
19	1527 březen 18. Kroměříž → Matyáš Falkl z Čochendorfu; darování zahrady a půl lánu pole v Ostravě; LDK 420, s. 28; Adamus, CDCO, s. 58, č. 45. Opis, čes.
20	1528 březen 19. Kroměříž → Kryštof Foglar ze Studené Vody, úředník na Hukvaldech; darování domu v Ostravě. Adamus, CDCO, s. 58-59, č. 46 dle opisu, čes.
21	1533 prosinec 26. Kroměříž → poddaní z Hulína; darování pozemků ke klučení. LDK 420, s. 72-73; opis, čes.
22	1535 červenec 3. Olomouc → biskupův služebník Burian Chyba z Kovačova, darování jistých pozemků u Vyškova. AM Vyškov, inv. č. 6, fol. 12r-v, opis, čes.
23	1538 květen 20. Kroměříž → Svitavy; přenechání lesa k obecním pastvinám náhradou za pozemky zatopené biskupským rybníkem. AM Svitavy, inv. č.8, s.13-15, opis, něm.
24	1538 listopad 14. Kroměříž → Budišov a Libavá; darování území pustých vsí Halbendorfu a Miltschendorfu. AO, sign. M I b 1/1A, fol.5r-6r, opis, něm.
G/ Privilegia pro poddané	
25	1513 březen 25. Olomouc → Vítek, poddaný z Větrkovic; osvobození od robot s výjimkou honů a lovu ryb za roční plat 14 gr. a 4 halěře. AO, sign. E II a 4/3, opis, čes.
26	1527 červen 21. Kroměříž → Jan, syn Matyáše Varhaníka ze Svitav; potvrzení držby pozemků, daných mu náhradou za rybníkem zatopené grunty. AM Svitavy, inv. č. 3, orig. čes.
27	1527 červen 21. Kroměříž → Andrle soukeník ze Svitav, potvrzení držby pozemků, daných mu náhradou za rybníkem zatopené grunty. AM Svitavy, inv. č. 8, s.10-11, opis, něm.
28	1533 prosinec 31. Kroměříž → Fajtl kožišník z Lačnova; potvrzení pozemků, které mu byly dány náhradou za jeho pozemky zatopené biskupským rybníkem. LDK 420, s. 99-100, opis, čes.
29	[1533 prosinec 31. Kroměříž] → poddaný z Lačnova, totéž, dperditum, zmíněno v LDK 420, s. 99-100
30	[1533 prosinec 31. Kroměříž] → poddaný z Lačnova, totéž, dperditum, zmíněno v LDK 420, s. 99-100
31	1535 červenec 22. Kroměříž → Langowo, Ernberk, Krotful a Kněžpole (panství Ketř); úprava platů za roboty. ÚŘAS, inv. č. 2493, s. 196-198, LDK 420, s. 90-92, opis, čes.
32	1535 listopad 3. Kroměříž → Lukáš Reiniš z Osoblahy; svolení, aby po deset let mohl osazovat pustou ves Libenthal za určitých podmínek. LDK 420, s. 97-98, opis, čes.
33	1540 březen 30. Olomouc → poddaní z Kunovic, Polic, Záhumní Lhoty a Kladerub (panství Kelč); převod naturálních dávek na peněžní plat. AO, sig. L I a 13, orig. čes.

Uvedené listiny se týkají pestré směsi záležitostí a odpovídá tomu i jejich vnitřní skladba, která nemá nějakého jednotícího prvku. Intitulace u latinské listiny z r. 1498 (č. 1 v tabulce) má znění *Stanislaus dei et apostolice gratia sedis episcopus Olomucensis*, mohla být přitom převzata z intitulace inserované listiny biskupa Tasa z Boskovic stejného znění, ovšem jinak byla tato intitulace užívána hojně v listinách vydávaných Thurzem v záležitostech církevní správy (viz níže), takže s Tasovou listinou nemusí mít žádnou souvislost. České listiny mají bez výjimky intitulaci *(My) Stanislav z Boží milosti biskup olomúcký*. Inskripce ani salutace se zde neobjevují, takže po intitulaci přichází obyčejně hned narace a dispozice. Kuriozitou je arenga v české listině na odúmrt' pro Přáslavice (č.13).⁴³⁶⁾ Formule dispozice mohly mít následující varianty:

číslo listiny	znění dispoziční formule
č.18	<i>dali jsme jim i jich budaucím potomkům a mocí listu tohoto dáváme...</i>
č.22	<i>dali jsme a mocí tohoto listu dáváme...</i>
č.19	<i>dali jsme a mocí tohoto listu dáváme ku pravému dědicství...</i>
č.6	<i>dopustili sme a z naší zvláštní milosti dopouščíme...</i>
č.10	<i>k tomu jsme přivolili a přivolujeme a tímto listem (...) toto obdarování činíme...</i>
č.9	<i>schválili jsme a tímto listem schvalujeme a ve všech artykulích a klauzulích...</i>

Po dispozici následovala zpravidla koroborace a datace. Zvláštností, s kterou jsem se dosud na Thurzových listinách nasetkal, je aprekace u listiny č.7 z r.1523 ve znění „*Bud' Stvořiteli našemu chvála a čest na věky věkův. Amen.*“ Až po dataci je připsána konsensní formule olomoucké kapituly u listin č. 1 a č. 13, mezi koroboraci a dataci je konsensní formule vložena u listiny č. 14. U listiny pro Libavou z r. 1504 (č. 2) byla konsensní formule vynechána a děkan a kapitula jsou uvedeni již v koroborační formuli. Koroborace mohla nabývat těchto variant:

číslo listiny	znění koroborační formule
č.1	<i>... sigillo nostro majori in fidem perpetuamque firmitatis robur praemisorum praesentibus appenso</i>
č.13	<i>... pečeti naši velikú k tomuto listu přivěšenú to ujišťujem a potvrzujem.</i>
č.9, 10, 26	<i>... pečeť naši k tomuto listu přivěsiti jsme rozkázali</i>
č.6	<i>...pečeť naši rozkázali sme přivěsiti k tomuto listu</i>
č.18, 19	<i>... pečeť naši kázali jsme přivěsiti k tomuto listu</i>
č.20	<i>... rozkázali jsme pečeť naši s naším jistým vědomím přivěsiti k tomu listu</i>
č.33	<i>... pečeť naši dali jsme přivěsiti k tomuto listu</i>

436) ZAO-O, AO, listiny papírové, sign. M I b 2/2: „jakož mezi mnohem lidem a po rozličných zemích někteří obyčejové z nějakého zachování starodávného povstali a tak se rozmohli, že jako za právo držáni jsou, protož když se ty k užítku lidskému v lepší obrátí, z takových v lidských místách pohoršení státi se nemůže, ale radši z nich jakožto z menších dobrých v lepší dobré obrácených spolu radovali se“.

II) Listiny svědectví a potvrzení. Charakter privilegia měly pro některé příjemce i listiny svědectví a potvrzení. K těmto listinám patří především všechna obnovování ztracených privilegií a nárokovaných práv podle svědeckých výpovědí, popř. dle biskupských register či podle starších listin. Zvláštní skupinu tvoří listiny na potvrzování práv dědičných fojtů z biskupských panství. Podařilo se mi získat povědomost o celkem 14 listinách, což už je dost početný soubor, který nám dovoluje provést diplomatický rozbor a vyvodit závěry obecnější platnosti. Nejprve ale uvedu tabulkovou formou stručný přehled těchto listin.

č.	datum a místo vydání → příjemce (fojtství); odkaz na pramen	Způsob dochování	
		originál	opis
1	1501 červenec 5. hrad Mírov → Javorník; AO 19, s. 63		1
2	1501 červenec 6. hrad Mírov → Sklenné; AO 19, s. 65-66		1
3	1501 červenec 6. hrad Mírov → Pobučí; AO 19, s. 67-68		1
4	1501 červenec 6. hrad Mírov → Vendolí; AO 19, s. 69-70		1
5	1502, červen 26. Olomouc → Březová, AM Březová, inv. č. 1	1	
6	1503, červenec 17. Kroměříž → Větrkovice, AO 19, s. 4-5		1
7	1524, duben 18. Kroměříž → Staříč, AO 19, s. 17-19		1
8	1531, listopad 6. Ostrava → Vítkovice, AO 19, s. 15-17		1
9	1534, mart. 3. Kroměříž → Palkovice, AO 19, s. 19-20		1
10	1535, listopad 2. Kroměříž → Vysoká, ÚŘAS č. 2493, s. 160-162.		1
11	1535, prosinec 30. Kroměříž → Hradec n. Svit., AO 19, s. 72-73		1
12	1536, květen 29. Kroměříž → Liptaň, AO, K I b 1/2		1
13	1539, říjen 8. Hukvaldy → Tichá, AO 19, s. 6-7		1
14	1539, říjen 8. Hukvaldy → Lichnov, AO 19, s. 13-15		1

Jazykem všech těchto listin byla zřejmě čeština, k některým byly v 17. pořízeny německé překlady.⁴³⁷⁾ Formulář těchto listin měl ustálenou podobu. Po intitulaci (*My Stanislav z Boží milosti biskup olomúcký*) následovala ihned promulgace v následujícím znění:

číslo listiny	znění promulgace
č.2, 3, 4, 6	<i>oznamujeme tímto listem všem vůbec</i>
č.1	<i>oznamujeme tímto listem obecně přede všemi</i>
č.12	<i>oznamujeme tímto listem všem, kdež čten nebo čtoucí slyšán bude</i>
č.13	<i>oznamujeme tímto listem všem, kdož jej uzří anebo čtoucí slyšeti budú</i>
č.5	<i>vyznáváme tímto listem všem vůbec i každému zvláště</i>
č.9, 11	<i>známo činíme tímto listem</i>
č.8	<i>známo činíme tímto listem všem, jimž čten neb ukázán bude</i>

437) Tak pro listinu č. 11 je německý opis v MZA, Nová sbírka, č. 125/1; listinu č. 12 přeložila do němčiny a ověřila městská rada v Rudolticích 18. VI. 1629 (ZAO-O, AO, sign. K I b 1/2).

- č.10 *známo činíme tímto listem všem, kdož jej uzří nebo čtouce slyšeti budou*
č.7 *známo činíme tímto listem obecně přede všemi, jenž jej uzří nebo čtící slyšeti*
budú
č.15 *známo činíme tímto listem všem vůbec i každému zvláště, kdež čten neb*
ukázán bude
-

Po promulgaci přichází ihned narace, většinou uvozená slovy „...že jest předstúpil před nás...“, s uvedením jména petitora či intervenienta.⁴³⁸⁾ Následuje pak dispozice, přičemž jsou nejprve vyjmenovány svobody a práva, patřící k rychtě, načež následuje dispozitivní část: *A my jsme k jeho pokorné a ustavičné prosbě nakloněni, to fojtství neboli rychtu (...) rychtáři erbom jeho a budúcím potomkům jejich z naší zvláštní milosti podle vyznání svědkův znovu zapisujem, vyzdvihujem a tímto listem vysazujem* (č.1, 2, 3, 4). Někdy bývá připojen dovětek, v němž si biskup vyhrazuje zachování dosavadních povinností a služeb, které měl fojt vůči olomouckému biskupství („...všakž bez újmy (platu našeho, svobod a spravedlností naší, služeb našich, vrchnosti naší) kteréž sobě a budúcím potomkom našim na tom fojtství pozústavujeme...“.) Listinu uzavírala koroborační formule a datace.

Obdobným typem, jako byla privilegia potvrzující práva dědičných fojtů, jsou i 3 dochované Thurzovy listiny, potvrzující mlynářům držbu mlýnů a práva s tím spojená.⁴³⁹⁾ Ke stejného typu privilegií také náleží potvrzování práv svobodných dvořáků na biskupských panstvích.⁴⁴⁰⁾

B) OSTATNÍ LISTINY IN TEMPORALIBUS

Do této skupiny jsem zařadil celkem 29 listin (24 českých a 5 latinských), které se dají podle obsahu dále rozdělit na a) listiny týkající se zástav biskupských statků, tj. zástavní listiny jako takové, potvrzování zástav již učiněných, smlouvy o vykupování zástav, b) smlouvy o majetek, kupní a prodejní smlouvy, c) jiné dispozice s biskupským majetkem, d) smlouvy mezi biskupstvím a jinými subjekty.

438) Listina č. 3 vznikla na žádost mohelnického faráře Valentina, jemuž ves Pobučí patřila, o vznik listiny č. 6 se zasloužil zástavní pán hukvaldského panství Beneš Černohorský z Boskovic, který požádal biskupa o potvrzení práv větkovického fojta, v ostatních případech byl žadatelem o potvrzení práv a výsad fojtství vždy příslušný fojt.

439) Jde o tyto kusy: 26. XII. 1533, Kroměříž, pro Jana, mlynáře v Kelči (SOkA Vsetín, AM Kelč, inv. č. 2); 10. III. 1535, Kroměříž, pro Wolfganga, mlynáře v Ketři (opis v LK 420, s. 104-106); 23. VIII. 1538, Kroměříž, pro Michaela, mlynáře v Březové (AM Březová, inv. č. 14, silně poškozeno) pro všechny listiny jsou psány česky.

440) Jsou mi známy tři listiny, a to z 4. X. 1509, Kroměříž, pro Martina Dvořáka na svobodný dvůr v Těšanech (opis v AO, sign. F III a 4/3, inv. č. 4110); z 28. IX. 1531, Brno, pro Wolfganga, syna

Listin, které se týkají zástav, je zachováno 15 a všechny jsou psány česky. Jejich přehled je uveden v následující tabulce:

č.	datum a místo vydání → lokalita, jádro dispozice; odkaz na pramen
1	1500, leden 27. Kroměříž → panství Jezbořice v Čechách, potvrzení zástavy; AČ XVI, s.542-543, č.730
2	1500, červen 29. Olomouc → Dřevčice v Čechách, zvýšení zástavní sumy; MZA, G 2
3	1503, červen 8. Kroměříž → Dřevčice v Čechách, závazek biskup nevyplácet zástavu po čas svého života; SÚA Praha, L II 440
4	1505, prosinec 30. Olomouc → panství Hukvaldy, snížení zástavní sumy; MCO, A V b 13
5	1506, leden 10. Olomouc → panství Hukvaldy; prodloužení zástavy; SAP 33, 1983, s.502-503, č. 524, transumpt v ZAO-O, AO, sign. E I b 1
6	1510, prosinec 29. Olomouc → město Ostrava, zástava; insert v ZAO-O, MCO, sign. A V c 21/2, inv. č. 641
7	1511, leden 30. Kroměříž → Spytihněv, Topolná a Skalka, souhlas převedením zástavy; AM Olomouc, inv. č. 464
8	1524, červenec 5. Kroměříž → Dřevčice v Čechách, prodloužení zástavy; SÚA Praha, L II 705; opis v LDK 420, s. 36-37
9	1526, listopad 12. Kroměříž → Blansko, udělení zástavy; LDK, sign. Q II b 4; opis v LDK 420, s. 42-43
10	1533, prosince 6., Kroměříž → Blansko, zvýšení zástavní sumy o 1200 zl.; opis v LDK 420, s. 86-88.
11	1534, kvten 28. Kroměříž → Blansko; totéž jako pod č.10; insert v LDK, sign. Q II b 4.
12	1534, červen 27. Kroměříž → Blansko; zvýšení zástavní sumy na 4000 zl.; opis v LDK 420, s. 75-76
13	1535, březen 10., Vyškov → Želetice, převod zástavního práva olomoucké kapituly z manství Podbřežice na Želetice; opis v LDK 420, s. 84-85.
14	1536, srpen 19. Kroměříž → Jezbořice v Čechách, potvrzení zástavy pánům z Pernštejna; AČ XX, s. 227-229, č.52-53
15	1536, duben 1. Kroměříž → Lipňany a Vacanovice, udělení zástavy Žibřidovi z Bobolusk; opis v LDK 420, s.106-108

Biskup těmito listinami zastavoval biskupské statky⁴⁴¹⁾, potvrzoval zástavy učiněné již jeho předchůdci (tzv. převod zástavy) či dával souhlas ke zvýšení či snížení zástavní sumy. Podle toho se také listiny liší v naraci a dispozici. Pokud biskup převáděl zástavní práva na jinou osobu, převedl zástavní právo na nového nabyvatele (*převodli jsme a převodíme a znovu dáváme*) a pak musel zrušit ujednání předchozí zástavní smlouvy (*tímto litem mocně a v nic obracujem*).⁴⁴²⁾ Pokud se jednalo o jakoukoliv

Hanuška z Modřic na dvůr v Modřicích (ZAO-AO, AO, č. katalogu 2696); z 26. XII. 1539, pro Jiříka Dvořáka z Chrlic na svoobdný dvůr v Chrlicích (opis v AO 37, fol.9v-10v);

441) Jediná listina toho druhu z 29. XII. 1510, Olomouc, St. Thurzo vyznává, že zastavil svému bratrovi Jiříkovi Thurzovi z Bethlemlfalvy, jeho manželce Anně a jejich potomkům za 3000 zl. uh. město Ostravu, s čímž vyslovuje souhlas olomoucká kapitula (inzerováno v listině ZAO-O, AO, sign. A V c 21/2), 5. I. 1511 ale bylo dispoziční právo Jiříka Thurza s Ostravou omezeno až na dobu po smrti biskupa Stanislava (Adamus, CDCO, s. 48-49, č. 33.).

442) AČ XVI, s. 542-543, č. 730.

novou dispozicí se zástavou, musel si biskup opatřit souhlas olomoucké kapituly, jejíž konsensní formule je připojena za závěrečným eschatokolem, obvykle ve znění: „*A my kněz (X.) děkan i všecka kapitula kostela olomouckého k tomuto zapsání přivolení dali jsme a chůce, aby mocné a drželivé bylo, pečeti naší kapitu lni k tomuto listu přivěšení toho potvrzujeme*“, datace už byla krácena a odkazovala na dataci uvedenou v eschatokolu. V dvou listinách, týkajících se vykoupení zástavy hukvaldského panství z 30. prosince 1505 a 6. ledna 1506, je dokonce olomoucká kapitula uvedena v intitulaci za biskupem a to v plném složení.⁴⁴³⁾

Pokud jde o skupinu listin, které jsem označil jako **kupní a prodejní smlouvy**, dochovaly se výlučně smlouvy prodejní (celkem 7 kusů, z toho 5 česky a 2 v latinském znění), což nejspíše znamená, že listiny byly vyhotovovány pouze jednostranně stranou prodávající. Nakolik je zde možno počítat s deperdity, nám ukáže srovnání se moravskými zemskými deskami, protože biskup prováděl obchod s realitami především na tomto fóru. Výsledný přehled o kupech a prodeích shrnuje následující tabulka, v níž jsou zachyceny kupní a prodejní smlouvy zapsané v zemských deskách či dochované v původní listinné formě a kde jednou ze stran je olomoucký biskup, přičemž způsob transakce ve vztahu k biskupství je označen buď jako kup nebo jako prodej.

č.	datum → předmět prodejní smlouvy; odkaz na pramen	kup	prodej
1	1504 → Miňůvky; LSA II, 1096, s. 7-9, č. 327	1	
2	1511, září 30. Olomouc → roční plat 24 hř. gr. vídeňských z Brna; MZA, E 57, sign. L 42, inv. č. 339		1
3	1517 → vinohrady v Polešovicích; MZA, E-7, sign. J 10	1	
4	1521 → Postoupky s tvrzí, Měřůtky, Bojanovice, Zářičí; ZDO XIX, s. 221, č. 2	1	
5	1523, červen 24. Olomouc → roční plat 40 zl. ze Šlapanic; ZAO-O, AO, sign. D I a 9		1
6	1524, říjen 22. Kroměříž → zahrada v Osoblaze; ÚŘAS, inv. č. 2493, s. 67-68		1
7	1526 srpen 18. Kroměříž → zboží proboštství Olbramkostel; AM Znojmo, inv.č.188; (intabulace r. 1527, ZDB XXII, s. 187, č. 3)		1
8	1528, červenec 13. Olomouc → 5 poddaných v Chvalkovicích u Vyškova; MZA, E -5, soign. J 17 (int. r.1528, ZDO XXII, s. 253, č. 15)		1
9	1529 → Biskupice; ZDO XXII, s. 258, č. 43		1
10	1529 → Něžice; ZDO XXII, s. 258, č. 43	1	
11	1530, červenec 7. Olomouc → Zářičí; ZAO-O, AO, F I c 14		1
12	1535, říjen 18. Kroměříž → fojtství v Osoblaze; LDK 420, s. 100-102		1

443) 5. XII. 1505, Olomouc (ZAO-O, MCO, sign. A V b 13); 10.I. 1506, Olomouc (Zemek-Turek, SAP 33, 1983, s. 502-503, č. 524; transumpt v ZAO-O, AO, sign. E I b 1).

č.	datum → předmět prodejní smlouvy; odkaz na pramen	kup	prodej
13	1536 → Nosálovice; ZDO XXIV, s. 291, č. 18	1	
14	1536 → manství v Hulíně; LSA III, s. 87, č. 67	1	
	Celkem	6	8

Tabulka nám potvrzuje výchozí předpoklad, že pouze prodávající vyhotovoval příslušný zápis o majetkové směně, neboť především on pak zodpovídal za „očistění“ prodávajícího statku ode všech pohledávek. Dispozitivní část listiny pak měla odpovídající znění a to buď latinsky „*venditionis et reemptionis titulo vendidimus et vigore litterarum vendidimus*“ (č.2) nebo česky ve znění „*prodali jsme a mocí tohoto listu prodáváme a postupujeme*“ (č.8). Následuje pak podrobný výčet prodávajících statků a závazek vložit prodávající majetek, dělo-li se tak na zemském právu, do zemských desk. To je případ prodejních smluv, zapsaných v tabulce pod č. 7 a 8. Chybí tu ale závazek dlužního ležení, které v případě biskupa nebylo možno realizovat, v listině č. 8 je to řešeno závazkem „*po dskách vložení plná tři léta zpravovati a osvobozovati od každého člověka svěckého i duchovního, ktožby to zboží svrchupsané právem zemským nařekl*“. U listin číslo 2, 5 a 8 je navíc konsensní formule olomoucké kapituly, která je proti všem zvyklostem zapsána již před koroborací a závěrečným eschatokolem.

Jako skupinu svého druhu lze označit listiny, v nichž biskup disponuje s majetkem biskupství. Jde celkem o devět listin, z nichž některé by se daly zařadit i do jiných skupin, ale jejich zařazení mezi listiny in temporalibus je nejen uhájitelné, nýbrž i plně oprávněné. Podstatné je přitom, že docházelo buď ke změně právního statutu disponovaného majetku nebo byly nějak pozměněny podmínky jeho užívání. Všechny listiny jsou uvedeny v následující tabulce:

č.	regist
1	1501, listopad 4. Olomouc - Biskup disponuje s úroky ze vsi Slavovnána, kterou vykoupil ze zástavy, a nařizuje je odvádět ve prospěch sakristána a 3 oltářníků. - Orig. lat. MCO, A V a 10
2	1505, červen 27. Olomouc - Biskup svoluje k vykoupení zastaveného platu a jeho obrácení k užítku jistých oltářů. - Orig. čes. MCO, A V a 32
3	1511, duben 27. Kroměříž - biskup vykupuje od olom. kapituly městečko Hulín za roční plat 40 hř. gr., který má být obrácen na aniversaria a 3 oltářníky u oltáře sv. Václava v dómu. - Orig. lat. MCO, A V b 21/1
4	1522, říjen 15. Místek - smlouva biskupa s těšínským knížetem o lenní charakter městečka Místku a panství. Orig. čes. AO, sign. E I b 7
5	1526, duben 24. Kroměříž - biskup zastavuje biskupské manství. Orig. čes. LDK, sign. R II d 1
6	1532, květen 27. Kroměříž - biskup postupuje poddaným na manských statcích biskupské pozemky k vykloučení. - Opis. čes. AO, sign. F III 5/3d; MZA, Nová sbírka, 643/1

č.	regist
7	1538, září 28. Olomouc - biskup svoluje k výměně dosud lenního panství Paskov za dosud alodní statek Dědice, který se stává lénem a Paskov je propuštěn z léna. Orig. čes. AO, sign. G II c 5
8	1539, ledna 27. Kroměříž - biskup propouští městu Ostravě z léna ves Lhotku. Adamus, CDCO, s. 78, č. 61
9	1540, duben 11. Olomouc - biskup svoluje k převodu zástavní sumy 2000 kop gr. z Blanska na Dědice, ruší lenní charakter Dědic a zřizuje léno z Blanska. Orig. čes. AO, sign. G II c 8

Až na listinu uvedenou v tabulce pod číslem 3 mají všechny uvedené kusy konsensní formulí olomoucké kapituly, která pro závažnost obsahu zlistiňovaných smluv byla oprávněna připojit k nim svůj souhlas.

Pochopitelně biskup vstupoval do také právních vztahů s jinými subjekty, vůči nimž často musel hájit své postavení. Výsledkem řešení vzájemných sporů pak byla zhusta příslušná listina, která tak uzavřela často několik let se vlekoucí jednání.⁴⁴⁴⁾

C) LISTINY TÝKAJÍCÍ SE SPRÁVY BISKUPSKÝCH LÉN

Mezi lenní listiny zahrnují všechny ty listiny, které se nějak týkaly správy biskupských manství a dispozice s nimi. Úhrnem je to 69 listin, které můžeme dále z právního hlediska rozdělit do čtyř skupin:

- a) lenní listiny v užším slova smyslu, tj. udílení léna nebo postoupení nápadu na odumřelá manství, (12 kusů)
- b) potvrzení majetkových převodů lén, zejména prodeje a zástavy (7 kusů)
- c) listiny týkající se dědického práva, tj. udělování souhlasu svobodně naložit s lénem pro případ smrti a možnost svobodně určit poručníky (30 kusů)
- d) souhlas se zapsáním hypotéky na manství dle věnného práva pro manželky biskupských manů (20 kusů)

444) Z listin spadajících do této kategorie možno zde uvést smlouvu z 7. V. 1521, kterou zavřeli biskup Stanislav Thurzo a těšínský kníže Kazimír, a v níž se srovnali o sporný sklad a vození mědi přes Těšín. Zlistinili tak smlouvu, která byla uzvařena 4. X. 1520 v Novém Jičíně a napsána na papíře (ZAO- O, AO, Listiny, E I b 6), či smlouvu z 22. IX. 1531, uzavřenou mezi biskupem a moravskými stavy o poměru biskupských statků k zemskému právu (F. Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy...*, II, s. 577-579).

U všech těchto skupin listin se dá rozlišit obdobný formulář.⁴⁴⁵⁾ Zaměřím nejprve pozornost **lenním listinám** v užším slova smyslu. Znáám jich dosud celkem 12 z let 1499-1532, jejich stručný výčet podávám níže.

Listiny udělování lén

č.	datum a místo vydání → příjemce; léno; odkaz na pramen
1	1499, duben 11. Mírov → Václav z Květína; Květín; AO 19, s. 71
2	1499, duben 29. Kroměříž → Adam z Cimburka a Tovačova; Lobodice; AČ XVI, s. 535,č.717
3	1501, červenec 14. Kroměříž → Jan z Libně, úředník na Svitavách; Lačnov, AO 19, s.61-62
4	1503, duben 10. Olomouc → Vojtěch a Jan z Pernštejna; Lobodice; AČ XVII, s. 32, č.795
5	1523, říjen 22. Olomouc → Tas z Vojnic na Bučovicích; Křižanovice; LDK 420, s. 60
6	1527, září 30. Kroměříž → Jan z Doubravky a Hradiště; Těšice; LDK 420, s. 45-46
7	1529, červen 4. Kroměříž → Jan z Doubravky, Přemek z Víckova na Prusinovicích a Erazim Pilar z Greizeku; Němčice; LDK 420, s. 48
8	1531, březen 18. Brno → Přemek z Víckova na Prusinovicích, Jan z Doubravky a z Hradiště; Kamenec, Špičky, Zámrsky a Kunčice; LDK 420, s. 50-51
9	1532, leden 2. Kroměříž → Jan z Doubravky a Hradiště; Klepačov (zan.ves), LDK 420, s.44
10	1532, červen 21., s. l. → Vilím z Víckova na Cimburku a Jan Oubravka na Blansku; hrad a panství Sehradice; LDK 420, s. 52.
11	1535, květen 25. Kroměříž → Vilém z Víckova na Cimburku; Véska; LDK 420, s. 89-90
12	1536, leden 9. Kroměříž → Jan; manský dvůr Templ v Maletíně; AO, sign. O I a 11

Lenní listiny zachovávaly jednotný formulář, po intitulaci a promulgaci následuje obvykle různě dlouhá narace, č.1: „...*přistoupiv před nás slovutnej (...) spravil nás, kterak...*“; č.2: „...*že před nás urozený pán pan (...) man náš a kostela našeho Olomúckého věrný a milý předstúpiv, nás snažně se vši pilností prosil, abychom...*“, načež po vypsání všech okolností, za nichž došlo k uprázdnění léna, následuje většinou formule „...*my, znamenavše pilné služby, kteréž nám věrný náš milý (...) činil, aby potom nám a potomkom našim tím lépe a dostatečně je činiti a zasluhovati mohl a zasluhovati a činiti bude...*“ (č.2); či „*majíce zření na mnoho pilné a všetečné služby (...), kteréž nám od dávných časův činili a podnes činiti nepřestávají*“ (č.7) apod.

Jádrem dispozice u lenních listin je udělení manství, které mohlo být vyjádřeno následujícími způsoby:

číslo listiny	znění dispozice
č.2	- dali jsme jemu a mocí tohoto listu dáváme plné právo, kteréž na nás spadlo po smrti (uvedeno jméno předešlého držitele a název manství s pertinenční formulí)
č.3	- dali jsme a mocí listu tohoto dáváme (...) právem manským, tak jakož se jiná manství kostela olomúckého užívají

445) K lenním listinám olomouckých biskupů v pozdním středověku neexistuje dosud specializovaná studie, existenci formulářové sbírky pro 13. století prokázal M. Sovadina, *Lenní listiny biskupa Bruna*. SAP 24, 1974, s. 436-441.

- č.8 - dali jsme jim všecko právo naše, kteréž jest na nás koluvěk pro nepřijetí léna na vsi svrchu psané přišlo a připadlo a tímto listem dáváme jim teho
- č.9 - dali jsme jemu a tímto listem mocně dáváme (manství M s pertinenční formulí) ku pravému jmění, držení a užívání obyčejem a právem manským
-

Listina č. 1 z r. 1499 je poněkud atypická v tom, že zde nejde přímo o udělení léna, nýbrž o jeho potvrzení, jak plyne z dispozice. Řadím ji ale k listinám na udělení léna a to vzhledem ke skutečnostem, které jsou blíže rozvedeny v naraci.⁴⁴⁶⁾ Po vlastní dispozici následuje někdy dovětek, v němž si biskup, podobně jako u privilegií pro dědičné rychtáře, vyhrazuje zachování vrchního panství a práv, které mělo k lénu olomoucké biskupství, popřípadě jiný subjekt.⁴⁴⁷⁾ Pak následovala obvykle subskripce, která se objevuje u plné poloviny ze sledovaných listin. Jména svědků ze svědečných řad budou uvedena ve zvláštní příloze. Teprve po svědečné řadě následuje koroborace a datace, kteréžto formule svým zněním zachovávají obvyklý úzus (*Tomu na svědomí a potvrzení...; Jenž jest dán a psán...*).

Podle obsahu lze odlišit zvláštní skupinu listin, které potvrzovaly **s m l o u v y u č i n ě n é o l é n a** mezi biskupskými many navzájem. Jde celkem o 6 jazykově českých listin z let 1506-1523.⁴⁴⁸⁾ Rovněž zde lze nalézt řadu společných znaků navzdory skutečnosti, že byly psány různými písaři v různých dobách, což ukazuje na již zavedené používání starších vzorů listin jako předloh a formulářových pomůcek. Z listinných formulí zde nacházíme intitulaci, promulgaci, naraci, dispozici, subskripci, koroboraci a dataci.

446) „Václav zKvětiny zpravil nás, kterak pod námi a kostelem našim drží manství, (...), ale že na to žádných listů nemá, ani snad od předkův našich na to lénanepřijímal, proše nás pokorně sevší snažností, abychom jemu toho znovu potvriti a právo naše, jestliže bychom na něm které měli, milostivě dáti ráčili“.

447) Jedná se o formuli „nic sobě ani našim potomkom biskupóm olomúckým na tomnezachovávajíce krom práv a služeb, kteréž má nám a našemu kostelu i našim potomkóm biskupóm Olomúckým činiti“, která je u listiny č.2 a v obdobných variantách např. u č. 1, Podobná formule „Všakž (...) vrchnost (panství) sobě a (budoucím) potomkom našim, (biskupom Olomúckým), na (tej vsi, na tom manství) pozústavujeme“, která která je u č. 12, 13

448) Jde o následující listiny: 23. IV.1506, Kroměříž, St. Thurzo potvrzuje, že Pavel z Hulína koupil manský dvůr v Hulíně od Matěje Kulhana (AO 19, s. 46); 1507, (bez bližšího data), St. Thurzo svoluje, aby dvůr ve Šlapanicích zdědil bratr Jana Šlapanského Václav (AO 19, s. 104-105); 11. VI. 1508, Kroměříž, St. Thurzo potvrzuje kupní smlouvu na manský dvůr v Štěchovicích (ZAO-O, AO, sign. F I c 7); 23. II. 1510, Kroměříž, St. Thurzo potvrzuje Janovi z Bruzovic koupí manského dvora v Petrovicích (AM Příbor, inv. č. 5); 23. VII. 4., Olomouc, St.Thurzo potvrzuje trhovou smlouvu na léno Slavkov u Opavy (LDK, sign. R IV b 2; opis v LDK 420, s. 24-26); 14. VIII. 1515, Kroměříž, St. Thurzo schvaluje postoupení léna Deštné a Ocmausu (LDK 5420, s. 1).

Třetí a početně, jak se zdá, nejpočetnější skupinou lenních listin jsou listiny týkající se **dědického práva manů** k jejich lénům a schvalování opatření, která manové podnikli s lény pro případ své smrti. Jedná se celkem o 31 listin z let 1515-1540 a jejich počet bude v budoucnu zřejmě stěží výrazněji doplněn, neboť vesměs jsou známy jen díky registru LDK 420. Jestliže tedy za 25 let svého episkopátu vydal Thurzo 31 listin v těchto záležitostech, pak předpokládaný počet deperdit by tak při čistě mechanickém výpočtu činil asi 22 dalších kusů.

Formulář těchto listin je výrazně stereotypní a v základních formulích nevykazuje markantní odlišnosti od již výše rozebraných listin lenních. Jazykově jde vesměs o česky psané listiny.⁴⁴⁹⁾ Formulář obsahuje tedy obvyklou intitulaci *My Stanislav z Boží milosti biskup olomúcký*, promulgaci, naraci, dispozici, koroboraci a dataci. V 17 případech (tj. 55%) se objevuje též svědečná řada, uvozená prostým obratem „*A při tom sú byli*“.

V narační části listiny jsou ale odlišnosti, dané mírou oprávnění, která biskup žadatelům na jejich prosby uděloval. Případy, se kterými se zde setkáváme, jsou následující. V prvním případě biskup dával manovi povolení odkázat manský statek dětem obojího pohlaví.⁴⁵⁰⁾ V druhém případě man žádal o svolení opatřit poručníky, kteří by spravovali manský statek po jeho smrti a kteří by opatrovali jeho děti do dospělosti.⁴⁵¹⁾ V třetím případě si man vyžádal tzv. mocný list, tj. povolení svobodně odkázat manský statek za života či na smrtelném loži komu libo, ovšem se dvěma podmínkami: 1) léno měl odkázat osobám k lénu hodným a 2) bez újmy služeb a práv, které příslušely olomouckému biskupství.⁴⁵²⁾ Čtvrtým případem bylo udělení povolení manželkám manů, aby směly užívat manství v plném rozsahu také po smrti svého

449) Pouze listina ze 17. V. 1532 je v registru AO 19, s.76-77, opsána v německém znění, ač existuje pergamenový český originál (LDK, sign. Q VI a 1).

450) Např. listinou z 21. VII. 1515, Kroměříž svolil Stanislav Thurzo k tomu, aby Žibřid Boboluský z Bobolusk a na Tršticích směl manství odkázat jak *pacholikům tak svým dcerám* (LDK 420, s. 41). Souhlas s tím, aby manství směly dědit děti manů obého pohlaví, se objevuje už za biskupa Tasa z Boskovic, jak svědčí Thurzova listina z 11: I. 1516, kde se praví, že Stiborovi z Landštejna na Novém Světlově udělil biskup Tas obdarování, že léno *mohou dědit jeho pacholíkove i děvečky*. (LDK 420, s. 6-7).

451) Tak 9.I. 1516 udělil Thuzo Hynkovi ze Zástřizl na Prakšicích svolení, aby mohl nařídít poručníky pro své děti, pokud by umřel dříve, než by dospěly a aby směl dětem na smrtelné posteli opatřit poručníky k spravování svého léna do jejich dospělosti. (LDK 420, s. 5).

452) Např. v listině z 5. IX. 1526, Kroměříž svolil biskup, aby Jan Chorynský z Ledské mohl odkázat statek svým synům nebo dcerám nebo aby jej směl na smrtelné posteli poručit osobám k lénu hodným „*všakž službám našim a kostela našeho olomúckého bez pohoršení a újmy všelijaké*“ (LDK 420, s. 39-40).

manžela.⁴⁵³⁾ Poslední z nabízených možností byla žádost o udělení svolení učinit na manství spolek s libovolnou osobou, ať už ženského či mužského pohlaví.⁴⁵⁴⁾ Většinou ale bývají v listině kombinovány najednou dvě či tři z těchto uvedených variant.

Jednotný formulář shledávám také u listin, které udělovaly biskupským manům svolení pojistit na manském statku **v ě n n o u z á s t a v u**. Eviduji celkem 20 listin na věnné zástavy z let 1515-1540. Listiny obsahují intitulaci, promulgaci a naraci, většinou začínající slovy „*že jest předstúpil před nás...*“, kdy je uvedena žádost biskupského mana, aby směl vykázat své manželce určitou výši věna na příslušném lénu. Biskup pak „*vzlédši na jeho pokornú prosbu i také pohlédajíce na jeho služby, kteréž nám i kostelu našemu rád činí, a aby tím lépe činiti mohl a povinen bude*“ k věnnému zápisu v předem smluvené výši svolil slovy „*přivolili jsme z naší zvláštnie milosti a mocí tohoto listu přivolujem*“. Po smrti svého manžela pak měla vdova užívat jistých výnosů manského statku až do doby, než jí bude věnná zástava vyplacena, přičemž se myslelo i případné potomstvo.⁴⁵⁵⁾ Pak obvykle následovala formule o dání ochránců či poručníků obvěňované (*Za formundy též paní (P.) zvolila (X., Y., Z.), aby jí na tom věně obránci obhajitelé byli*). Na 14 listinách z uvedeného množství se objevuje též subskripční formule a svědečná řada, po níž následuje koroborace a datace.

D) LISTINY IN SPIRITUALIBUS.

Pokládám za vhodné striktně oddělit listiny, týkající se církevních věcí, od ostatního materiálu. U drtivé většiny z nich je totiž plně oprávněný předpoklad, že vznikly mimo Thurzovu biskupskou kancelář. To samozřejmě vyvolává otázky po procesu jejich vzniku, počínaje vlastním podnětem k zlistinění až po konečnou expedici písemnosti. Předně se tyto listiny pokusím blíže popsat a sumarizovat.

Jedná se o 56 listin, psaných většinou latinsky (52 kusů), sem počítám i 3 inserty českých listin. Zbylé tři kusy připadají na jazykově české listiny, přičemž pouze u dvou

453) Např. v listině z 11. III. 1516, která je otištěna u Adamuse, CDCO, s. 54, č. 40 (opis v LDK 420, s. 8).

454) Tak 24. IV. 1525 Thurzo svolil ke spolku Adama a Jana bratří z Doloplaz na manství Moštěnici (LDK 420, s. 48-49); 30. IX. 1531 svolil biskup ke spolku Buriana z Baště a na Všeochovicích s jeho bratrem Jeronýmem i s jeho syny Burianem a Janem na vsi Všeochovice, Provodovice, Komárno a Skaličku (LDK 420, s. 49-50).

455) Sofie z Lupska měla užívat statku tak dlouho, až by jí nejbližší přátelé nevyplatili 400 zl. věnné zástavy, se dvěma sty směla naložit podle libosti a dvě stě zlatých se mělo ponechat pro děti. (Adamus, CDCO, s. 55, č. 41).

z nich jsme si zcela jisti jejich jazykem, poslední mohl mít i latinskou podobu.⁴⁵⁶⁾

Kdybychom rozdělili tyto listiny podle obsahu, získáme následující obraz:

Obsah	počet kusů	z toho
Inserty obecně	40	
a) nadace k oltářům		22
b) inkorporace oltářů		1
c) nadace ke kaplím		3
d) nadace na místa nových kněží		1
e) potvrzení odpustkové listiny		1
f) rozsudek církevního sporu		1
g) rozmnožení církevního obročí		1
h) spojení oltářů		6
i) statuta náboženského bratrstva		1
j) zřízení nové farnosti		1
udělení odpustků	2	
nadace k beneficiím	4	
přenesení dne zasvěcení kostela	2	
rozsudek sporu v duchovní záležitosti	1	
udělení benefícia a uvedení v církevní úřad	5	
spor o opravu kláštera	1	
potvrzení statut olomoucké kapituly	1	

Z diplomatického hlediska lze u těchto listin postihnout některé společné znaky. *I n v o k a c e* se objevuje u 21 listin, z toho v 18 případech u insertů listin oltářních nadací. Nejčastější je přitom obrat *In nomine domini amen* (16x).⁴⁵⁷⁾ *I n t i t u l a c e* se objevuje výhradně s devoční formulí a to nejčastěji ve tvaru *(Nos) Stanislaus dei et apostolice gratia ecclesie Olomucensis episcopus* (6x) 28x. Někdy je vypuštěno slůvko *sedis* (2x), v šesti případech se neobjevuje odvolání na apoštolský stolec. Zcela ojediněle se objevuje tvar *Stanislaus dei et apostolice sedis gratia s a n c t e ecclesie Olomucensis episcopus*.

456) Pokud jde jazykově české listiny, první je z 24. IV. 1521, Znojmo, jde vlastně o rozsudek sporu mezi městem Znojmem a znojenským duchovenstvem, spolu s Thurzem spor soudili a konečnou listinu také pečtili Vilém Kuna z Kunštátu, Kryštof Kropáč z Nevědomí, Vilém z Víckova a Hynek z Kunčic (SOkA Znojmo, AM Znojmo inv. č. 184); následuje smlouva z 22. I. 1531 mezi biskupem a Ladislavem Berkou z Dubé o opravu kartuziánského kláštera Dolany (tišť. v LSA, II, s. 110-111, č. 416). Sporný je případ z r. 1525 (nadace k špitálnímu záduší ve Svitavách), listina nemá datum, byla původně zpečetěna biskupem, olom. kapitulou a městem Svitavy a je známa pouze z opisu v LDK 420, s. 55-56.

457) Poprvé jsem zachytil invokaci na listině z 10. I. 1511, Olomouc (*In nomine domini Jesu christi saluatoris nostri amen*, ACO, rkp. 146, fol. 117v). Dvakrát se objevuje invokace: *In nomine sancte et individue Trinitatis amen* (16. XI. 1519, Olomouc, ACO, rkp. 146, fol. 192r; 11. I. 1523, Olomouc, ACO, rkp. 146, fol. 224r); jednou je to *In nomine domini nostri Ihesu Christi amen* (10. VIII. 1524, Olomouc: ACO, rkp. 146, fol. 231r) a: *In nomine domini Ihesu Christi servatoris nostri* (30. IX. 1522, Olomouc, MCO, A VI a 4).

Inskripci se salutací se mi podařilo zachytit pouze v devíti případech, biskup se tu ale neobrací na konkrétní osobu, nýbrž ke všem a jednotlivým osobám, jimž by se jeho listina dostala do rukou.⁴⁵⁸⁾ Ustálený formulář měly inserty: Po intitulaci s devoční formulí následuje promulgace (nejčastěji ve tvaru *Notum facimus tenore presencium universis et singulis*), dále *n a r a c e*, v níž jsou uvedena jména předkladatelů listiny, která měla být inserována, a jsou zde též obecně a v hrubých rysech popsány pečeti na inserované listině visící (*pendilibus pergameneis appensas*), načež následuje vlastní text inserované listiny. Za textem inserované listiny pokračovala *n a r a c e*, uvozená obvykle slovy *Post quarum quidem literarum* či *Quibus quidem literis* nebo jen pouze *Nos itaque* či *Nos vero Stanislaus*. Biskup zde obvykle vysvětloval, že inserovaná listina mu byla předložena a že na prosby a žádost petitora přikročuje k jejímu ověření. Pak následovala *d i s p o z i c e*, v níž biskup inserovanou listinu potvrdil (*cum omnibus suis clausulis, punctis, condicionibus et continenciis universis qualitatibus, ac omni suo tenore approbamus ratificamus et confirmamus*). Pouze v listině z 20. března 1508 se setkáváme z náznakem sankce, kdy šlo o publikaci ustanovení papežské buly (*sub excommunicationis pena mandamus*).⁴⁵⁹⁾

Zvýšenou pozornost si u insertů zaslouhuje *k o r o b o r a c e*. V letech 1497-1508 se objevují varianty *Harum quibus sigillum nostrum* (de certa nostra sciencia presenetibus est appensum)⁴⁶⁰⁾ a *In cuius (rei) fidem et testimonium presentes damus litteras sigillo nostre maiori sigillatas*.⁴⁶¹⁾ Nejčastěji se ale od (od roku 1506) u insertů vyskytuje obrat *In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium premissorum* a jeho varianty.⁴⁶²⁾ Důležité je zde přitom, že v pěti případech nebyla u insertů použita biskupská větší pečeť, ale pečeť olomouckého vikariátu.⁴⁶³⁾ Užití pečeti generálního

458) Salutace má tuto podobu *Universis et singulis (...), ad quos presentes nostre littere pervenerunt salutem in domino*, popř. *in domino eternam* či *sempiternam* s připojeným dodatkem *et gratiae divinae augmentum*. S takto všeobecnou inskripcí a salutací jsem se v materiálu dosud setkal v letech 1504-1517.

459) MZA, E-4, inv. č. 168, sign. 5:16.

460) Objevuje se na insertech z 11. XI. 1497 (MZA, E-9, sign. A 39) a 20. III. 1508, Vyškov (MZA, E-4, inv. č. 168, sign. 5:16), mimo to též na odpustkové listině z 26. V. 1504, Olomouc (MCO, A V a 24).

461) V této podobě přichází koroborace na listinách z 27. I. 1502, Olomouc (AM Olomouc, inv. č. 393) a 8. III. 1502, Olomouc (MCO, sign. A V a 14).

462) Na listině z 10. I. 1506, Olomouc (AM Olomouc, inv. č. 435) ještě ve tvaru *In quorum fidem ac testimonium*, 2. IX. 1506, Olomouc již *In quorum omnium fidem ac testimonium* (ACO 146, fol. 98r-99r).

463) Podle koroboračních formulí byla pečeť olomouckého vikariátu užitá 10. I. 1506, Olomouc (AM Olomouc, inv. č. 435); 2. IX. 1506, Olomouc (ZAO-O, ACO, 146, fol. 99r); 13. IV. 1519, Kroměříž (ACO 146, fol. 191v); 8. IX. 1519, Olomouc (ACO 146, fol. 197r) a 3. V. 1521, Kroměříž (ACO 146, fol. 205v).

vikáře se ale neomezovalo jen na inserty, tak ji nacházíme na listině z 8. září 1514, v níž biskup svoluje k přenesení slavnosti zasvěcení kostela.⁴⁶⁴⁾ V šesti případech insertů máme navíc co činit s notářskými instrumenty, zhotovenými Wolfgangem Endlichem, písařem biskupské konzistoře a veřejným notářem. Vedle biskupské pečeti se tak na těchto listinách navíc objevuje i notářské znamení. Tento případ byl ale ojedinělý, jeho výjimečnost spočívá už v tom, že všech šest listin je datováno ke stejnému dni, což nutně vyvolává otázku, zda bylo možno všech šest textově značně rozsáhlých listin napsat v průběhu jednoho dne. To už se dostáváme na samé hranice možností nabízených odpovědí, které nám dochovaný materiál může poskytnout.⁴⁶⁵⁾

U ostatních listin, které se týkají církevně-správních záležitostí, nemůžeme vzhledem k jejich špatnému dochování říci o formulářových zvyklostech příliš mnoho. Pozoruhodná je přitom listina z 8. června 1534, která se textově takřka úplně shoduje s kusem z 22. dubna 1511, obě listiny přitom byly psány odlišnou písařskou rukou. Jejich příjemce je ale v obou případech týž a sice nově zvolený probošt šternberských augustiniánů, v prvním případě Benedikt z Litovle a o 23 let později bratr Mikuláš. Můžeme pouze spekulovat, zda nově zvolený probošt Mikuláš předložil u konzistoře listinu z 22. 4. 1511, ať už v originále či v opise, a na jejím základě mu bylo vystaveno potvrzení o volbě a byl uveden ve svůj úřad, či zda existoval u biskupské konzistoře závazný formulář pro vystavování podobných listin.⁴⁶⁶⁾

E) DLUŽNÍ ÚPISY

Dlužní úpisy byly souvěkou středověkou terminologií nazývány listy hlavní.⁴⁶⁷⁾ Dlužních úpisů není zachována mnoho, existuje vlastně pouze jediný exemplář hlavního listu, jímž se Stanislav Thurzo přiznává k svému vlastnímu dluhu.⁴⁶⁸⁾ Hlavní list byl

464) MZA, E 10, sign. Y II 14), na pergamenovém proužku je přivěšena zašpičatělé oválná pečeť olomouckého vikariátu, (koroborační formule ve znění: „*sigilli vicariatus ecclesie nostre Olomucensis appensione iussimus communiri*“), opis pečeti je čitelný jen zčásti [...*eccle*]sie olomu[*censis*].

465) Jde o šest listin z 2. VII. 1521, Olomouc (AMB, SLMAL, č. 1115-1120), v nichž Stanislav Thurzo inseruje vždy příslušnou listinu ostřihomského arcibiskupa a kardinála Tomáše Bakáče z 28. XII. 1519, týkající se inkorporace oltářů v brněnském kostele sv. Jakuba.

466) MZA, E-5, sign. D 2 a D 3.

467) Tak je také definován v kopiáři AO 35, fol. 9r, kde je jako vzor dlužního úpisu přepsána listina Jindřicha Kuny z Kunštátu z 10. 10. 1539; srov. též J. Macek, *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471-1490)*. SAP 2, 1952, s.51.

468) Listinou z 5. 1. 1511, Olomouc, se Stanislav Thurzo přiznal k dluhu 3000 zl. uh., které dlužil svému bratrovi Jiřímu Thurzovi a jeho manželce Anně a dal jim proto do zástavy město Ostravu. (ZAO-O, AO, E I b 2; Adamus, CDCO, s. 48-49, č. 33).

zhotoven kvůli dluhům po zemřelém Lackovi z Kadaně, kdy se biskup spolu s jinými ručiteli 30. 9. 1534 zaručil za dluh 9.000 zl., který měl Lacek u pana Jana z Žerotína.⁴⁶⁹⁾ 21. 10. 1535 uznal Thurzo oprávněnost nároků měšťanů z Bílovce, u nichž si Lacek půjčil 1075 zl. a zaručil se svými lenními statky Bělou a Výškovícemi, k čemuž ovšem neměl právo.⁴⁷⁰⁾

Shrnmě tedy ještě krátce poznatky o podobě biskupské listiny v 1. polovině 16. století. Z klasických středověkých formulí se objevují jen ty nejnútnejší, invokace se přesouvá do hájemství listin vydávaných v církevních záležitostech, arenga, sankce a aprekace prakticky vůbec nepřicházejí. *Invokace* se objevuje výlučně na latinských listinách a to nejčastěji ve formě „*In nomine domini amen*“.⁴⁷¹⁾ V celkové mase materiálu představuje výskyt invokační formule zhruba 9% případů.

Intitulace se nejčastěji objevuje na biskupských listinách vesměs s devoční formulí, což je snadno pochopitelné, a to v podobě „*My Stanislav z boží milosti biskup olomúcký*“, na latinských listinách se setkáváme nejčastěji průběžně již od roku 1497 s tvarem „*(Nos) Stanislaus dei et apostolice sedis gratia episcopus Olomucensis*“. Inskripce se salutací se objevují jen v obecné formě (např. *Universis et singulis (...), ad quos presentes nostre littere pervenerunt, salutem in domino*).

Po intitulaci přichází *promulgace*, která mohla rovněž nabývat různých podob, nejčastěji se objevuje ve variantách „*oznamujeme tímto listem všem...*“ a „*známo činíme tímto listem všem...*“, na latinských listinách ve tvaru „*Notum facimus tenore presencium universis et singulis*“. S arengami se prakticky vůbec nesetkáváme, což je s podivem s ohledem na humanistické ovzduší, které panovalo jak v olomoucké kapitule, tak i v osobě Jana Dubravia přinejmenším alespoň v biskupské kanceláři. Osobně jsem se dosud setkal jen výjimečně s případy, kdy se v listině vyskytuje arenga.⁴⁷²⁾

469) LDK, S I a 25.

470) LDK, inv. č. 420, s. 74-75.

471) Evidují celkem 17 listin s touto invokací, ve třech případech bylo užito poněkud odlišných formulí, 10. I. 1511, Olomouc: *In nomine domini Jesu Christi salvatoris nostri amen* (ACO, rkp. 146, fol. 117v); 30. IX. 1522, Olomouc: *In nomine domini Ihesu Christi servatoris nostri* (MACO, A VI a 4); 10. VIII. 1524, Olomouc: *In nomine domini nostri Ihesu Christi amen* (ACO, rkp. 146, fol. 231r); dvakrát se objevuje invokace: *In nomine sancte et individue Trinitatis amen* (16. XI. 1519, Olomouc, ACO, rkp. 146, fol. 192r; 11. I. 1523, Olomouc, ACO, rkp. 146, fol. 224r).

472) Je to už výše zmiňovaná arenga v listině na odúmrtí pro Přáslavice z r. 1507. S arengou se setkáváme ovšem již o něco dříve, objevuje se v latinské listině z 26. V. 1504, Olomouc (MCO, sign. A V a 24), která je vybavena obzvláště slavnostním způsobem a je psána kresleným knižním písmem. Arenga zní: *Gratum altissimo ac pium obsequium tociens prefate credimus quotiens christi fidelium mentes ad pietatis ac devocionis execitia allectiuis indulgentiarum muneribus*

Narace, většinou uvozená slovy „...že jest předstúpil před nás...“, uvádíj lenních listin většinou vždy jméno petitora, popřípadě intervenienta, u erekčních listin jsou zmíněny listina na zřízení nového oltáře či nového beneficia a jméno zřizovatele, na jehož prosbu jsou pak inserovány a následně v dispozitivní části potvrzeny. Se sankcí se až na jedinou výjimku nesetkáváme.

Eschatokolu obvykle předcházela koroborace, načež následovala datovací formule, v jistých specifických případech předcházela před koroborací svědečná řada. Až na jednu jedinou výjimku se nesetkáváme s aprekací. Koroborační formule se stává jedním z určujících znaků listiny u listin dochovaných v opisech, neboť podle jejího znění lze poznat, zda pečeť byla přitištěna nebo přivěšena. Na česky psaných listinách má nejčastěji podobu „pečeť naši k tomuto listu přivěsiti jsme (dali, kázali, rozkázali).

Několik poznámek ještě připojuji k datační formuli. V drtivé většině případů sice nijak nevybočuje z obvyklého úzu, přesto se najdou výjimky. Na 18 listinách se vyskytuje i přesnější označení místa vydání listiny a sice v případě Kroměříže je v letech 1511-1539 doložena datace ve formě *Datum in arce nostra...* potažmo *Dán a psán na zámku Kroměříži...* (celkem 13x),⁴⁷³⁾ celkem logické je použití obratu *dán a psán na zámku našem Hukvaldech* na dvou listinách z 8. října 1539,⁴⁷⁴⁾ obdobný je případ Vyškova, kde je v roce 1497 užito obratu *in Wysskow castro solite residencie nostre*,⁴⁷⁵⁾

atque graciis spiritalibus quantum ex alto nobis conceditur inuitamus, quo diuine reddantur aptiores nobis que exunde meritum augeatur...“. Podobně se nacházela arenga v listině, která je známa jen z neúplného českého opisu a jejíž originál byl asi latinský. Je datována do roku 1525 bez dalšího bližšího časového určení, a šlo v ní o potvrzení záduší špitálu ve Svitavách. Arenga tu má toto znění: *znamenjice těchto časuov nestálost skrze rozličné roztržení a rozbroje v víře mnohe, zuřivosti a autisky protiv osobám duchovním povstalé, a to což od dávních časuow od lidí bohabojných k záduší dáno a zavázáno, jest již těchto časuow náchylností lidskú více k světu nežli k Buohu, kteréž jednom o kořist světskú a ne o spasení své stojí od mnohých se kazí a ujímá a k svým puožitkem obracuje...*“. (Opis v LDK 520, s. 55).

473) Jde o následující listiny: 27. IV. 1511, *Datum in arce nostra Cremsiriensi...*, MCO, A V b 21/1; 2. VIII. 1517, *Datum in arce nostra Cremsirensi*, ACO 146, fol.178r; 21. II. 1518, totéž, ACO 146; fol. 181v; 31. V. 1518, *Datum Cremsirii in arce nostra episcopali*, ACO 146, fol.182v; 13. IV. 1519, *Datum et actum Cremsirii in arce nostra*, AM Olomouc, inv. č. 505; 23. VII. 1525, *Datum et actum Arce nostra episcopali Cremsirensis*, ACO 146, fol.236v; 8. VI. 1534, *Datum et actum Cremsirii in arce nostre solite residencie*, MZA, E-5, sign. D 3; 6. XII. 1538, *Datum in arce nostra Cremsiriensi*, AO, D I a 10. Česky poprvé od 13. VI. 1523, *jenž jest dán a psán na zámku našem Kroměříži*, Adamus, CDCO, s. 55-56, č. 42; stejně tak na 18. IV. 1524 (AO 19, s. 17-19); 24. II. 1525 (Adamus, CDCO, s. 57-58, č.44); 5. IX. 1525 (LDK 420, s. 39-40), 27. I. 1539 pak s vynecháním zájmena a předložky *našem* v (Adamus, CDCO, s. 78, č. 61).

474) Jejich opisy v AO 19, s. 6-7, 13-15.

475) MZA, E-9, sign. A 39; na listině z 20. III. 1508 už jen *Datum Wischaw in nostra arce* (MZA, E-4, inv. č. 168, sign. 5:16).

u Olomouce se podobně 22. dubna 1511 shledáváme s výrazem *Datum et actum Olomucz in curia nostre solite residencie*.⁴⁷⁶⁾

O péči, která byla věnována vydávaným privilegiím a listinám, jsme informováni velmi nedostatečně. Přímo z Thurzova období se nám dochovala pouze dvě registra a to registrum pro privilegia AO 40 z let (1424) 1539-1540, které obsahuje 6 Thurzových listin a podezřelou listinu olomouckého oficiála Pavla z Prahy z r. 1424.⁴⁷⁷⁾ Druhým registrem je registrum LDK 420, které obsahuje 98 Thurzových listin opsaných takřka v úplnosti, zmínky o dalších 2 listinách a opis 1 listiny biskupa Jana Dubravia z r. 1546.⁴⁷⁸⁾ Dalších 18 Thurzových listin je opsáno v registru privilegií na dědičná fojstství (AO 19), který ale vznikl po roce 1555.⁴⁷⁹⁾

Listový materiál

A/ LISTY OTEVŘENÉ

Otevřených listů listů nemáme v originále dochováno mnoho, většinu z nich známe jen díky formulářové sbírce CO 293. K otevřeným listům patří především různé druhy *m a n d á t ů*, které byly ponejvíce adresovány buď určitým osobám (tzv. *m a n d á t s p e c i á l n í*), nebo se biskup obracel k širší veřejnosti (*m a n d á t v š e o b e c n ý*). V biskupské kanceláři se shledáváme s oběma typy mandátů. Byla to především oznámení o učiněných správních rozhodnutích.⁴⁸⁰⁾ Obvyklým mandátem byl list obsílající na manský sněm, jehož znění máme dochováno ve formulářové podobě.⁴⁸¹⁾ Patřil sem jistě i list, jímž biskup oznamoval odročení manského soudu na

476) MZA, E-5, sign. D 2.

477) Srov. F. Snopek, *Fara kelecká roku 1429*. ČMM 36, 1912, s. 391-402

478) ZAO-O, LDK 420.

479) ZAO-O, AO, inv. č. 19. Na s. 1 charakterizován takto: „*Přípisové nadání na svobodství rycht vejsadních, předkem na statku hukvaldském a též při jiných. Léta 1555.*”

480) Někdy v lednu 1504 vydal Thurzo a děkan olomoucké kapituly Konrád list, který měl být čten pánům světským i duchovním, farářům, kaplanům a oltářníkům. Biskup v němž oznamoval všem, že jmenoval Tomáše Kunze světským děkanem, který měl mimo jiné srovnávat spory mezi faráři a kuchařkami a přikazoval farářům, aby Tomášovi maximálně vycházeli vstříc. (SOKA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 528, fol. 36r).

481) ZAO-O, OA 37, fol. 9v: *List obsílající na manský sněm*. Je datován v úterý den svaté Barbory roku 1534.

jiný termín.⁴⁸²⁾ K otevřeným listům, na které je doložen přímo formulářový vzor, patřily také kvitance, z nichž se jen náhodou několik zachovalo.⁴⁸³⁾

B/ LISTY UZAVŘENÉ (MISSIVY)

Misivy byly takřka universální druh písemnosti a je velmi obtížné je rozřadit podle obsahu. Naprostou většinu Thurzovy listové produkce známe díky registrům biskupské korespondence, v originálech je Thurzových listů zachováno nemnoho, pokud odhlédneme od jeho latinské korespondence dochované pouze v torzu, které navíc představuje koncepty odeslaných písemností.⁴⁸⁴⁾

O závazném formuláři listů mohu uvést jen ty nejobecnější údaje, neboť s originálním listem vzešlým s Thurzovy kanceláře, jsem se setkal dosud jen ojediněle, čímž samozřejmě narážím na stav jejich dochování. O úpravě missivů si tak můžeme udělat představu jen na základě register korespondence. Z nich se dá odvodit, že patrně na rubní straně byla adresa. Vlastní list měl tyto náležitosti: oslovení (např. „urozený (vladyko, pane) *příteli nám milý*“, biskupské many a své úředníky častoval oslovením „*věrný náš milý*“. Obracel-li se biskup na měšťany, pak je oslovoval „*múdrí a opatrní páni, přátelé naši milí*“. Vysoce postaveným osobám (zemským úředníkům, svým přátelům apod.) přál následně dobré zdraví „*přáli bychom vám zdraví i jiného všeho dobrého*“ apod., psal-li králi, pak ještě před přáním „*zdraví štěstí i jiného všeho dobrého*“ vzkazoval i svou modlitbu (*modlitbu naši vzkazujeme*). Pak už následovalo vlastní sdělení listu. Pokud biskup požadoval po adresátovi jakýkoliv druh služby, ať už obligatorní či dobrovolné, používalo se ustálené formule „...*i za to vás žádáme, že to pro nás učiníte*“, „...*i žádáme jako přitele, že to pro nás učiníš*“, „...*kdež tu víru máme, že tak učiníš*“, „...*jste k vám tej naděje, že to na žádost naši učiníte*“. Před datací bylo velmi často umístěno přání „*A s tím dajž se vám pán Bůh dobře jmíti*“. Datovací formule začínala, soudě dle register, většinou latinským slůvkem *Datum*, příležitostně se objevuje česká varianta „*Tento list jest psán na...*“. V udávání místa na rozdíl od listin se už velká nápaditost neobjevuje, listy byly prostě dány *na Kroměříži, na Vyškově, v Olomúci* apod.

482) Vydání příslušného listu, jímž bylo oznámeno odložení manského soudu, lze předpokládat např. u případu z 2. 12. 1532, kdy „*byli se někteří páni manové do Kroměříže sjeli k saudu manskému, ale ten saud jest odložen do druhého práva z příčiny tej, že se bylo pánů manů málo sjelo.*“ ZAO-O, LDK, inv. č. 372, fol. 16r.

483) Vzor Thurzovy kvitance je v kopiáři AO 37, fol. 1r-v. Originální kvitance Thurzovy jsou z 13. III. 1501, Vyškov (AMB, SLMAL, č. 944) a z 23. XI. 1526, Kroměříž (AM Znojmo, inv. č. 190/7).

484) Thurzovu latinskou korespondenci tvoří soubor 38 listů. ZAO-O, AO, inv. č. 475, karton 1.

Od Thurzovy doby začíná souvislá péče o písemnosti vycházející z biskupské kanceláře. Díky dochovaným registrům biskupské korespondence si můžeme dopřát nejen poněkud hlubší vhled do církevně-politického působení Stanislava Thurza a jeho nástupců, ale jejich hlubším prostudováním se můžeme dobrat i poznání kancelářské praxe a způsobu fungování biskupské kanceláře. Na tomto místě je nutno zopakovat více než 20 let starý apodiktický soud P. Balcárka o tzv. kopiářích. Termín kopiář, používaný mnohdy v literatuře pro označení některých specifických knih olomoucké biskupské kanceláře, není správný, neboť název kopiář používáme v diplomacie pro knihy opisů pořízených z písemností do kanceláře došlých, zatímco v našem případě se jedná o knihy opisů korespondence z kanceláře vyšlé. Tyto „kopiáře” budu tedy důsledně označovat správným termínem registra.⁴⁸⁵⁾

Celkem jsou dochovány tři registra pro českou korespondenci z let 1532-1534 (AO 36), 1535 (AO 38) a 1540 (AO 39).⁴⁸⁶⁾ Kromě těchto kancelářských knih obsahuje registrum AO 37 celkem 14 Thurzových listů a listin, za kopiář můžeme označit knihu AO 35, která vznikla kolem roku 1550, obsahuje směs písemností nejrůznější povahy od nejrůznějších vydavatelů a má charakter formulářové sbírky.

Registr AO 36 má 52 folií. Obsahuje 7 listů z r. 1532, 51 (resp. 52) listů z období od 9. srpna do 8. prosince 1533 a 105 listů od 3. ledna do 13. června 1534, tedy celkem 163 listů. Jazykem je vesměs čeština. Registr AO 38 má 49 folií a obsahuje celkem 149 českých listů od 12. března 1535 do 20. října 1535. Registr AO 39 na 24 foliích zachycuje 56 (58) listů od 9. ledna do 20. března 1540. Psány jsou rovněž česky až na jedinou výjimku, kterou je německý list pro fugerovského faktora Lorenze Flaischera. Úhrnem tedy ze tří dochovaných register můžeme získat povědomost o 371 listech, což znamená, že z biskupské kanceláře vycházelo měsíčně kolem 16-17 listů, takže za rok jich mohlo být až dvě stě. Čistě mechanickým výpočtem bychom tak dospěli k číslu 8600 listů za celé období 43 let Thurzova pontifikátu, ale toto číslo je jistě spodní hranicí.

485) P. Balcárek, *Kancelář kardinála Ditrichštejna a správa biskupských statků před Bílou horou*, SAP 28, 1978, s. 97.

486) ZAO-O, AO, inv. č. 36, 38, 39.

Personální vybavení biskupské kanceláře

Biskupskou kancelář jako instituci Thurzo nemusel budovat od základů, neboť zde bylo na co navazovat. Ovšem pokud jde o personální vybavenost, začínal zřejmě od nuly. Je přitom pozoruhodné, že někteří úředníci a spolu též písaři biskupovy kanceláře pocházeli ze západních Čech, konkrétně to můžeme říci o Martinovi z Křimic a Nové Plzně, Janovi Skálovi Dubraviovi a Jakubovi z Vilhartic. Měl-li tento jev nějaký vážnější význam, to se zatím můžeme pouze dohadovat.

Vzhledem k značně torzovitému dochování listinného materiálu bylo provádění paleografického rozboru spojeno se značnými překážkami. Řešení paleografických problémů v tak širokém časovém úseku lze tedy pouze nastínit. Identifikovat se mi podařilo pouze dva písaře z manských knih. Prvním je Martin z Křimic a Nové Plzně, jehož písmo je snadno rozeznatelné na česky psaných listinách a v lenní knize LDK 364 z 1499-1531, kde Martin psal zápisy z let 1499-1512 na fol. 1-42. Martin psal též latinské listiny, které jsou sice vyvedeny velmi kaligraficky kresleným písmem, ale při srovnání se zápisy z lenní knihy LDK 364 vyjde najevo, že se jedná o touž písařskou ruku. Druhým písařem je Mikuláš Chyba z Kovačova, který se graficky projevuje v manských knihách LDK 364 a 372 a jeho zápisy zde zaujímají časové období 1518-1538.⁴⁸⁷⁾ Ve všech registrech biskupské korespondence se graficky projevuje jen jeden jediný písař, naproti tomu v registru listin vydaných lenních záležitostech (LDK 420) se objevuje asi 15 různých rukou.

V čele kanceláře stál formálně k a n c l é ř (*cancellarius*), jehož rukama procházela asi naprostá většina korespondence adresované biskupovi. Kancléři asi musíme přičíst odpovědnost za vyhotovení konceptu odpovědi, ať už ho napsal osobně nebo tento úkol přenesl na některého z písařů kanceláře. Jako biskupovi kancléři postupně působili brněnský probošt Adam Chemneter (+1506), po něm následoval patrně Martin z Křimic a po jeho úmrtí v roce 1517 Dr. Jan Dubravius, který vedl kancelář až do Thurzovy smrti.⁴⁸⁸⁾

487) V LDK 364 psala Mikulášova ruka zápisy na fol. 43r-116v z let 1518-1531; v lenní knize LDK 372 je jeho ruka patrná na fol. 1r-77v, zápisy tu zaujímají období 1529-1538.

488) O Adamu Chemneterovi a Janu Dubraviovi viz výše.

PÍSAŘI BISKUPSKÝCH LISTIN

Provádění paleografického rozboru u Thurzových listin naráží na již v úvodu zmiňovanou roztržitost dochovaného materiálu, přičemž do úvahy tu připadá pouze 79 kusů, které jsou dochovány v originále. Technické důvody mi neumožnily obstarat si v náležitě šíři potřebnou fotografickou dokumentaci, takže následující řádky je nutno brát pouze jako předběžný pokus o paleografické postižení písarských rukou na Thurzových listinách.

Ruka A. S touto rukou jsem se setkal výlučně na latinských listinách z let 1497-1519.⁴⁸⁹⁾ Písmo dodržuje většinou tvary novogotické polokurzívy, které ale většinou zaobljuje. Charakteristická je pro něj výzdoba iniciálek, někdy užil i kresleného písma pro zvýraznění prvního slova. Při psaní majuskul v textu užíval nedůsledně jak novogotických polokurzívních tvarů, tak tvarů vycházejících z humanistické polokurzívy a z kapitály, nap. při psaní *A*, *D*, *M*, *S*, *V*. U majuskulního *B* protahuje dřík do velkého oblouku, který jde až pod dolní dotahovací linku. Na *i* píše důsledně tečku. Při užívání *s* píše většinou na začátku a uprostřed slov *s* dlouhé, na konci slov pak *s* okrouhlé.

Ruka B. Graficky se tato ruka projevuje na českých listinách z let 1500-1513 a patrně i jedné latinské listině z 26. května 1504. Táž ruka psala v letech 1499-1512 zápisy v soudní knize manského soudu LDK 364.⁴⁹⁰⁾ Táž ruka také psala listinu z 30. října 1513, v níž hofrychtěř Petr Greiznekar z Greiznperku a Martin z Křimic rozhodovali spor mezi olomouckou kapitulou a jejich poddanými z Křenovic na jedné a Petrem z Vichrova a jeho poddanými z Kovalovic ze strany druhé o sporné lesy, pastviny a pozemky.⁴⁹¹⁾ Je proto dostatečně oprávněná domněnka, že tato písarská ruka patří Martinovi z Křimic a Nové Plzně. Tvarově vychází tato ruka s novogotické polokurzívy,

489) Tomuto písari jsem přiřknul tyto kusy: 11. XI. 1497, Vyškov (MZA, E-9, sign. A 39); 27. I. 1502, Olomouc (AM Olomouc, inv. č. 393); 13. VIII. 1517, Olomouc (MCO, A V d 6); 13. IV. 1519, Kroměříž (AM Olomouc, inv. č. 505).

490) Ruce B jsem přiřpsal tyto listiny: 29. VI. 1500, Olomouc (MZA, G 2, sign. N-09); 27. VI. 1505, Olomouc (MCO, A V a 32); 30. XII. 1505, Olomouc (MCO, A V b 13); 11. VI. 1508, Kroměříž (AO, F I c 7); 23. II. 1510, Kroměříž (AM Příbor, , inv. č. 5); 30. I. 1511, Kroměříž (AM Olomouc, inv. č. 464). Písmo latinské listiny z 26. V. 1504 (MCO, A V a 24) upomíná kreslenými tvary svého písma na ruku, která psala v latině úvodní seznamy přísedících manského soudu.

491) ZAO-O, MCO, A V b 35.

ovšem uplatňují se zde i některé nové prvky. U některých liter je vidět, že písař se snažil použít co nejméně tahů, takže *b* píše většinou jedním tahem pera, *g* píše někdy třemi, jindy dvěma tahy, *h* píše už většinou jedním tahem. Písmeno *e*, které píše dvěma tahy, vyhlíží už téměř jako *e* humanistické, ale jeho duktus je stále středověký. U *l* většinou nepoužívá smyčku. Nad *i* píše většinou tečku. Typické je pro něj protahování dříků v dolním pásmu, jako např. u *p* a především u dlouhého *s*. Při psaní majuskulního *A* používá tvaru, připomínajícího řecké písmeno alfa, přičemž počáteční a koncový tah kříží jen zlehka, potažmo vůbec, čímž vzniká tvar blízký se svou podobou modernímu *A*. Při psaní majuskul jinak vychází většinou z jejich minuskulní podoby.

Ruka C. Písaře s tímto rukopisem jsem ztotožnil s veřejným notářem a písařem biskupské konzistoře Wolfgangem Endlichem. Objevuje se v letech 1506-1521 výlučně na jazykově latinských listinách, týkajících se církevních záležitostí.⁴⁹²⁾ Tento písař vycházel z tvarů novogotické polokurzívy, kterou obohacoval některými tvary humanistické kapitály (např. užívá majuskulní *A*). Písmo má velmi pravidelný a odlehčený duktus. U minuskulního *l* většinou nepíše smyčku. Zvláště u majuskul je vidět snaha po lámání některých tahů, takže písmo upomíná na novogotickou polokurzívu užívanou v německých zemích (*E*, *F*, *M*), u některých liter používá současně dvě tvarové varianty.⁴⁹³⁾

492) Tuto ruku jsem identifikoval na následujících latinských listinách: 10. I. 1506, Olomouc (AM Olomouc, inv. č. 435); 20. III. 1508, Vyškov (MZA, E-4, inv. č. 168, sign. 5:16); 22. IV. 1511, Olomouc (MZA, E-2, sign. D 2); 30. IX. 1511, Olomouc (MZA, E-57, sign. L 42, inv. č. 339); 23. III. 1511, Olomouc (MZA, E 43, sign. W 1); 18. IX. 1514, Olomouc (MZA, E 10, sign. Y II 14); 21. XII. 1516, Olomouc (AM Olomouc, inv. č. 559) a šest kusů z 3. VII. 1521, Olomouc (AMB, SLMAL, č. 1115-1120).

493) Dobře je to vidět u majuskulního -A-, na listině z 22. IV. 1511, Olomouc (MZA, E 2, sign. D 2), se objevuje: 1) tvar vycházející z kapitály, jehož dřík ale přesahuje přes vlevo přes první dřík, 2) tvar připomínající svou podobou moderní tvar, blízký řeckému písmenu α s tím, že počáteční a koncový tah se už nekříží.

Ruka D. V listinném materiálu zatím spatřuji ruku tohoto písaře v období let 1527-1533.⁴⁹⁴⁾ Typické je pro něj protahování a zvýrazňování dříků v dolním pásmu u *p* a dlouhého *s*, čímž připomíná ruku B (Martina z Křimic). U minuskulního *l* píše důsledně smyčku, která už jen vzdáleně napodobuje hranatý tvar. Majuskulní *M* používá ve dvou tvarech. Majuskulní *T* vychází z minuskulního tvaru, bylo psáno třemi tahy a jeho tvar uchovává i horní vlásečnici v podobě svislého tahu, vycházejícího z břevna, na nějž zpravidla písař připojuje další písmena.

Ruka E. Této ruce jsem přiřkl 3 listiny z let 1533-1538 a zároveň jsem ji ztotožnil z rukou, která psala registra biskupské korespondence AO 36 a AO 38 z let 1533-1535.⁴⁹⁵⁾ Píše velmi úhlednou novogotickou polokurzívou s charakteristickým rukopisem, typické jsou pro něj některé majuskuly, např. *B* s dříkem protaženým vlevo do oblouku, u *A* užívá jak tvar připomínající řecké písmeno alfa, tak prolámaný tvar s dříkem přetaženým vlevo přes první dřík, majuskulní podoba *D* vychází z minuskulního tvaru, u něhož horní smyčka pokračuje už mnohde jako spojnice k dalšímu písmenu, u *g* používá běžný kurzívní tvar, který píše jedním tahem pera. U majuskulního *N* jsou dříky spojeny konkávním obloukem.

Ruka F. Ruka tohoto písaře se projevuje dle mých zjištění v samém závěru Thurzova episkopátu na čtyřech listinách z jara 1540.⁴⁹⁶⁾ Jeho rukopis charakterizují pečlivě kreslené litery, blízcí se písmu knihovému. Typické je pro něj zdvojování dříku u *T*, ozdobné patky u minuskulního *d* a hojně stínování.

Šířeji podložený paleografický rozbor, který by se opíral o větší množství materiálu, vnese jistě v budoucnu do otázky písařských rukou v Thurzově kanceláři mnohem větší jasno. V této počáteční fázi výzkumu nezbyvá, než rezignovat a spokojit

494) Této ruce připisují tyto jazykově vesměs české listiny: 21. VI. 1527, Kroměříž (AM Svitavy, inv. č. 3); 9. VII. 1529, Kroměříž (AM Přebor, inv. č. 6); 2. I. 1533, Kroměříž (AM Svitavy, inv. č. 4).

495) S rukou -E- jsem se setkal na těchto listinách: 26. XII. 1533, Kroměříž (AM Kelč, inv. č. 2); 9. I. 1536 (ZAO-O, AO, sign. O I a 11) a 28. IX. 1538 (AO, sign. G II c 5).

496) Jde o tyto kusy: 30. III. 1540, Olomouc (ZAO-O, AO, sign. L I a 13); 10. IV. 1540, Olomouc (AM Přebor, inv. č. 7); 11. IV. 1540, Olomouc (AO, sign. G II c 8) a 11. IV. 1540, Olomouc (AM

se předběžnými výsledky. Na biskupských listinách se tak dle dostupných zjištění projevuje 6 písařských rukou, z nichž dvě náležejí mimo okruh biskupské kanceláře, konkrétně ruka A a C (Wolfgang Endlich), neboť šlo o písaře biskupské konzistoře.

O biskupských písařích se dovídáme množstvím zajímavých podrobností, byť ne v odpovídající intenzitě a kvalitě. Jménem jsou známi čtyři biskupští písaři, z nichž pouze u jednoho jsem se odvážil identifikovat ho s konkrétní písařskou rukou.

Martin z Křimic a Nové Plzně (1499 - 1516).

Poprvé je uveden v souvislosti s biskupem jako písař manského práva při zasedání lenního soudu 5. 2. 1499 ve Vyškově (*Martino de Nowa Plzna notario juris*).⁴⁹⁷⁾ Martinovo působení se neomezovalo jen na kancelář, účastnil se též různých diplomatických jednání na nejrůznější úrovni.⁴⁹⁸⁾ Za své služby se dočkal od biskupa Martin záhy patřičného ocenění. Stanislav Thurzo postoupil Martinovi 28. října 1504 své právo, které na něj spadlo ke vsi Kostelci s příslušenstvím a Martin se pak u manského soudu se svým právem připomínal. V červnu 1508 poháněl Martin Václava z Doloplaz, že mu drží Kostelec. Václav ovšem prokazoval listem, že Kostelec drží od bratří Kryštofa a Václava Kropáčů z Nevědomí. V držení Kostelce se pak uvázal Tas z Ojnic, s nímž měl Martin z Křimic 11. června 1511 již třetí stání před manským soudem. Tas statek spravoval ve jménu sirotků a nemusel tedy dle nálezu manů Martinově žalobě odpovídat.⁴⁹⁹⁾ Martin se pokusil vysoudit v témže roce jako mocný poručník své ženy Johanky z Konecchlumí zadržené úroky ze sumy 25 zl., které mu dlužil nebožtík Václav Vítkovský a Burian Barský z Baště jako rukojmí je nesplácel. Burian byl pak nálezem manského soudu odsouzen dluh splatit.⁵⁰⁰⁾

Martin zemřel před rokem 1517. V květnu 1517 Bonuše z Nové Plzně poháněla pana Albrechta z Lichtenburka na Hostimi ze škody 250 kop gr., že jí u sebe zadržoval

Příbor, inv. č. 8). Snad by se tomuto písaři dala připsat i listina z 30. IX. 1536, Brno (AO, sign. I 14), psaná rovněž kresleným písmem, ale nemám dostatek materiálu pro ověření svého dojmu.

497) ZAO-O, LDK, inv. č. 364, fol. 1v.

498) 30. VI. 1508 uzavíral Martin spolu s Vilémem z Pernštejna, Albrechtem ze Šternberka a Lukova, Jiříkem z Vlašimi a Úsova, Václavem Pavlovským z Vítbachu, Hynkem z Kunčic a Závišem z Bítova smlouvu s olomouckou kapitulou o pŕuhony, učiněné k zemskému soudu (AČ XVII, s. 95-96, č. 871); 27. VIII. 1514 uzavíral Martin v Ostravě spolu s Hynkem z Kunčic na místě biskupově smlouvu s Janem z Choltic a Polské Ostravy o sporný jez na řece Ostravici (Adamus, CDCO, s. 50an, č. 35).

499) ZAO-O, LDK, inv. č. 364, fol. 23r-24v, 33r.

500) ZAO-O, LDK, inv. č. 364, fol. 34r.

sumu, ke které měla ona nárok jako matka po svém synu Martinovi z Křimic.⁵⁰¹⁾ V roce 1519 žaloval Petr ze Sovince Martinovu vdovu Johanku z Konecchlumí pro dluh 10 kop gr.⁵⁰²⁾ Martinova matka Bonuše z Nové Plzně pohnala v témže roce Hynka Kunčického z Kunčic ze 17 kop gr., které vzal od kroměřížského měšťana Pavelky a ke kterým měla ona po svém synu lepší právo než Hynek. Současně žalovala Bonuše biskupa Stanislava, že jí nechce postavit před hejtmanem a zemským soudem Pavelku z Kroměříže, aby o dluhu vydal svědectví. Hynek se ke dluhu přiznal a dle nálezu zemského soudu byl povinen sumu Bonuši vrátit.⁵⁰³⁾

Jan Heftar (1516-1519). Do biskupské kanceláře přišel někdy před rokem 1516 už jako zkušený písař, neboť působil u Albrechta ze Šternberka a Holešova.⁵⁰⁴⁾ Na třetím zasedání zemského soudu v Olomouci v r. 1516 pak poháněl Jan Heftar, „*písař kněze biskupa jeho milosti*” pana Viktorýna z Žerotína na Starém Jičíně ze škod 15 zl. a 22 gr., které mu odmítal zaplatit, neboť Viktorýn měl zaplatit úředníkům menšího práva ve prospěch biskupa. Biskup se této částky vzdal ve prospěch Jana Heftara, jemuž ji ale Viktorýn odmítl vydat.⁵⁰⁵⁾ V květnu 1519 poháněl biskupa Stanislava olomoucký měšťan Filip Ruprecht, aby mu postavil svého služebníka Mistra Jana Heftara před zemské úředníky za účelem svědectví.⁵⁰⁶⁾ Je otázka, nakolik je s tímto Janem Heftarem totožný olomoucký měšťan Jan Heftar, který v letech 1522-1524 poháněl některé biskupovy dvořany kvůli dluhům za nezaplacené sukno.⁵⁰⁷⁾

501) ZAO-O, MZA, A 3, inv. č. 738, fol. 26r.

502) MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 16v.

503) MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 25v-26r.

504) MZA, A 3, inv. č. 690, fol. 156r. „*Václav z Žerotína pohní duostojného v Boze otce pana pana Stanislava Biskupa olomúckého z dědin ec. z viii tisíc gl. širokých a tu jemu vinu dávám, že Johannes pisaře svého, kterýž prve u pana Albrechta Holešovského býval, před panem hajtmanem a pány jich milostmi k potřebě mej postaviti neráci, zna-li se ec. pp. p. c. uts.*” Vlevo připsáno: „*Poklid*”.

505) MZA, A 3, inv. č. 690, fol. 246r: „*Johannes Hefftar pisař kneze biskupa jeho milosti pohni pana Viktorýna z Žerotína a na Jičíně z dědin ec. z xv fl. a z xxii gl. za každý po xxx gl. čtúce a tu jemu vinu dávám, že kněz biskup jeho milost pohnal jest byl o stav na vodě Bečvi a tu sumu úředníkom prava menšího dáti jest musil a já to právo mně dané od jeho milosti mám a on mně tej sumy dáti nechce, zna-li se (..) p.č. Mistra Jakuba z Wilhartic*”. Dle panského nálezu se Viktorýn podvolil, že dluh Janovi zaplatí.

506) MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 26r: „*Týž Filip pohni duostojného v boze pana pana Stanislava Biskupa olomúckého z vii kop gl. a z xi gl. a tu jeho milosti vinu dávám, že mi Mistra Johanesa Hefftara služebníka svého před panem hajtmanem a pány jich mil. postaviti nechce, aby on mi toho svědomí dal, co jest Anna z Víckova se podvolila za nebožtíka Jiříka Gedeona muže svého ten dluh, který oni oba spolu ode mne vzali zaplatiti, zna-li se ec*”. Vlevo: *Poklid*.

507) V březnu 1522 poháněl Jan Heftar už jako olomoucký měšťan zatkně biskupova dvořana Jindřicha z Kunčic, který mu zůstal dlužen 8 kop a 22 grošů za sukno. Téhož Jindřicha pak Jan Heftar poháněl 6. V. 1524 ze škody 11 zlatých a 17 gr., které mu zůstal dlužen za odebrané sukno (MZA, A 3, inv. č. 691, fol. 329v; inv. č. 692, fol. 260r). V prosinci 1524 poháněl Jan Heftar

Mikuláš Chyba z Kováčova (1529-1538). Mikuláš Chyba absolvoval vídeňskou univerzitu, kde byl imatrikulován v roce 1517.⁵⁰⁸⁾ První výslovnou zmínku o Mikulášovi jako biskupovu písaři máme v půhonu Albrechta z Bystřice a Hustopeč proti Mikuláši Doupovcovi z Doupova a Bohdalic z roku 1529.⁵⁰⁹⁾ Ve sporu Jana Chorynského z Ledské s holešovskými Šternberky měl Mikuláš dle rozkazu biskupova „nějaké nálezy vypsati i osoby, které při nálezech seděli a je vynášeli“. Mikuláš byl ale v té době nemocen na nohy a léčil se v Olomouci a biskup se k příslušným výpisům nemohl jinak dostat a proto v listu z 27. října 1533 Mikuláše omlouval. To už zároveň doklad o tom, že Mikuláš Chyba zastával funkci písaře manského soudu.⁵¹⁰⁾ Dne 2. února 1534 udělil biskup Mikulášovi Chybovi (*nobili Nicolao a Kowaczow secretario nostro*) oltářnické místo u oltáře sv. Václava v olomouckém dómě.⁵¹¹⁾ Dne 26. 8. 1534 daroval Stanislav Thurzo svému protonotáři Mikulášovi Chybovi z Kováčova kanonikát u sv. Petra v Brně, uprázdněný úmrtím kanovníka Zikmunda Glocara.⁵¹²⁾ Jako manský písař působil Mikuláš až zřejmě do roku 1538, pokud vyjdeme z povrchního srovnání písařských rukou v lenní knize LDK 372, kde se jeden písařský rukopis projevuje v období let 1529-1538, což koresponduje s daty, která známe o Mikulášovi odjinud. Asi

Lacka z Hustopeč ze škod 28 zl. a 2 gr., zatykujíc jej u biskupa a vinil jej, že mu zůstal dlužen za sukna. (MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 293r).

508) Metoděj Zemek, *Posloupanost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu*. 1 díl, 1131-1652, ZAO-O, sign. P 50/2, s. 135, č. 598.

509) MZA, A 3, inv. č. 694, fol. 362v-363r: „Albrecht z Hustopeč a na Bystřici pohoním Mikuláše Daupovce z Daupova a na Bohdalicích komorníka práva menšího v Brně ec. z padesáti tisíc zlatých dobrých uherských a tu jemu vinu dávám, že přitom byl, když jsem proti duostojnému v Boze otci a panu Stanislavovi biskupu olomouckému od Kašpara Thustomostského z Ketře před saudem manským na zámku Kroměříži vedl při, co jsem já od tohož Kašpara před týmž saudem mluvil a jaku jest týž Kašpar panom manom odpověď dal, když byl od nich otázán s jeholi gsem ya to poručení mluvil, co jsem před nimi mluvil a potej řeči nazajtří když o tu při o kteréž jsem mluvil Mikuláš písař pana biskupa nález přečetl, kterak jest mne byl týž pan Stanislav biskup olomoucký na zámku Kroměříži mimo mé poddávání podle cedule sepsanej v slib a závazek k svej ruce uvedl a kterak jsem se já jemu poddával, prve než jsem slíbil co jemu o tom vědomo, toho mi před panem hejmanem a pány jich milostmi svědomí listem pod pečeti svú k potřebě mej dáti nechce (...)”

510) AO 36, fol.13r: „Janovi Chorynskému. Urozený a statečný rytíři věrný náš milý. Jakž nám píšeš, žetby jeho královská milost ráčila rok položiti se panem z Šternbergka o tom jsme nětco slyšeli, ale poněvadž nám nic neoznámil o tom, nechtěli jsme k tomu víry doložiti. Pak jakož nám píšeš, žádajíc, abychom Nicolausovi písaři našemu rozkázali nějaké nálezy vypsati i osoby které při nálezech seděli a je vynášeli, i věz, že již vod toho dne Nicolaus náš v Olomúci jest na lékařství a na nohy těžce nemocen a k těm knihám a nálezóm žádný nemuož nežli von a protož to oznamujem, že tak snadně k těm věcem přijiti nemůžeme.”

511) ZAO-O, MCO, sign. A VI c 8.

512) ZAO-O, AO, Listiny papírové, sign. A IV a 5/3.

až po skončení své kariéry manského písaře se Mikuláš stal kanovníkem olomouckým.⁵¹³⁾

Ondřej Škola z Budišova (1539). Biskupův písař Ondřej Škola z Budišova a jeho manželka Kateřina jsou zmíněni v listině z 10. října 1539, kterou se přiznal Jindřich Kuna z Kunštátu a jeho rukojmí ke dluhu 300 zlatých, které si na různé minci Jindřich Kuna od Ondřeje půjčil.⁵¹⁴⁾ Je ovšem otázka, zda Ondřej působil v ústřední kanceláři v Kroměříži nebo spíše jako písař některého z biskupských panství.

Biskupská kaple

S biskupskou kaplí jako součástí biskupovy kanceláře se setkáváme prokazatelně ještě v kanceláři biskupa Viléma Prusinovského (1565-1572), kde byli tři kaplané, 2 kancelářská pacholata, zvoník, kaplanské pachole a topič a 6 osob označených přímo jmény, což byli zřejmě písaři.⁵¹⁵⁾ V Thurzově kanceláři panovaly pravděpodobně podobné poměry, neboť v roce 1527 se objevuje jakýsi **Matěj**, „*kaplan kněze Biskupa Jeho Milosti*“, předtím farář v Dědicích.⁵¹⁶⁾ V srpnu 1533 je zmiňován kaplan **Václav**, který se ucházel u olomoucké městské rady o oltářnické místo, patrně u sv. Mořice.⁵¹⁷⁾ Bohužel z těchto ojedinělých zmínek se nedají vyvodit jakékoliv další závěry o případném zapojení kaplanů do práce kanceláře, stejně tak nevíme nic o jejich materiálním zajištění, tj. zda byli vázáni ke kapli na kroměřížském zámku či zda byli zajištěni obročím někde jinde.

513) Jako olomoucký kanovník je uveden u Zemka k 17. XII. 1540 (*Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu*. 1 díl, 1131-1652, ZAO-O, sign. P 50/2, s. 135, č. 598).

514) AO 35, fol. 9r. List dán v Olomouci, v pátek před sv. Havlem 1539.

515) AO 55, s. 106: „*Druhý stúol v kanceláři. Kaplany iii, písař manský, písař důchodní, Stibor, Kapl, Šyndl, Burkarth, Varhaník, Barvíř. Z toho jde naposledky. Pacholata kancelářské ii. Zvoník, kaplanské pachole, topič. Summa xvi.*”

516) Matěj poháněl Jana z Boskovic a na Račicích ze škod 350 zl., viníc jej, že Filip Olejník, Vavřinec Valentů syn, Urban, Matěj Komolý a Jakub Jakubec jeho lidé z Nosalovic mu tu sumu úroku zůstali dlužni, z doby kdy byl farářem v Dědicích a dále poháněl Dobeše z Boskovic na Rosicích ze škod 10 kop gr., že „*když jest mi faru Dědiců vypověděl, tento puost minulý a já jsem jemu roli osel na dělniky nakladati a pan mi toho požití nedal, a toho mi napraviti nechce.*” MZA, A 3, inv. č. 693, fol. 210r.

517) ZAO-O, AO 36, fol. 5v. Stanislav Thurzo Olomoučanům: „*Ted vám posíláme list od kněze biskupa vratislavského, co se kněze Václava kaplana našeho dotýče, kterýž k tomu již přistupuje, aby jemu ten oltář, který nyní prázdnen jest, dán byl a xx fl. o svatém Václavě, a my jež zaň přiřikáme, že kněz Václav Hanspekového syna z ničehož víc viniti nejma ani bude, než při tom oltáři jeho s pokojem nechati...*”.

Kancelářská praxe

Na základě kuse dochovaných pramenů se nedá přesně říci, zda měl některý z biskupských písařů přesně vyčleněn jeden určitý druh agendy, ale jakési vymezené kompetenční oblasti existovaly. Běžnou agendu spojenou s vedením správy jednotlivých panství vedl důchodní písař jako podřízený hejtmana resp. úředníka panství.⁵¹⁸⁾ Tak tomu bylo i v rezidenčním městě Kroměříži. Tamní hejtman řešil běžné správní záležitosti zcela samostatně a lze tudíž předpokládat, že měl pro svou potřebu buď vlastního písaře, či byl nějakým způsobem napojen na biskupskou kancelář.⁵¹⁹⁾ Manské záležitosti měl zase na starosti písař manský, který ale většinou byl totožný s písařem z biskupovy kanceláře. Vyřizování agedy se tu ale dalo v první řadě spíše přes hofrychtěře, který se zdržoval spíše více u biskupského dvora než na svých lenních statcích.

Dochovaná registra biskupské korespondence sama nabízejí otázku, jaký byl obvyklý úřední postup při vyřizování korespondence. Zajisté právem můžeme pochybovat o tom, že biskup psal valnou většinu dochovaných listů. Dochované zlomky Thurzových latinských konceptů nám snad dávají částečnou odpověď na položenou otázku. Písemný styk se svými příbuznými, s humanistickými vzdělanci či jinými význačnými osobnostmi vyřizoval biskup osobně vlastní rukou někdy okamžitě, jindy s menší či větší časovou prodlevou. Některé latinské poznámky na konceptech jsou zcela zjevně pokyny pro kancelářské úředníky nebo přímo pro kancléře.⁵²⁰⁾ Ten nejspíše navrhl koncept dopisu nebo jej nechal zpracovat podřízenému písaři či písařskému pacholetu. Kdy docházelo k zápisu do register se nedá přesně říci. Na základě dosavadních zkušeností by opis v registrech měl být aprobovaným konceptem, ovšem povaha uspořádání zápisů v registrech naznačuje, že koncepty se mohly nechat i nějaký čas „uležet“ a k jejich zápisu mohlo dojít i hromadně a najednou, když se jich nakupilo větší množství.⁵²¹⁾

518) Štefan, písař na Hukvaldech, dostal od Stanislava Thurza rybníček nad štěpnicí, kterou měl v Příboře naproti mlýnu, a poušť, která ležela blíže biskupského dvora (*folberku*) Haškovce. Thurzovo nadání potvrdil Štefanovi biskup Jan Dubravius 6. 8. 1542. (ÚŘAS, inv. č. 2253, fol. 24v).

519) 17. 5. 1538, Kroměříž, se obrací Bohuněk Škorně z Trachova na město Brno v sirotčí záležitosti. AM Brno, č. 1325.

520) ZAO-O, inv. č. 475, na fol. 258r poznámka: *Scribetur domino Hynkoni, Petro Prasma, Lupo, Chorinsky de homagio in Chrudym. Ad dominum de presentem mittere in negociis nostris*. List není datován, patří asi do roku 1535.

521) Tak alespoň popisuje praxi v biskupské kanceláři P. Balcárek, *Kancelář kardinála Ditrichštejna a správa biskupských statků před Bílou horou*. SAP 28, 1978, s. 88an.

Kancelářské poznámky, které by jakýmkoliv způsobem zachycovaly kancelářské úkony předcházející zlistinění, se neobjevují ani v jediném případě. Podobně s registrátorskou poznámkou se takřka vůbec nesetkáváme. Výjimku představují dvě listiny z 21. prosince 1516, Olomouc a 19. listopadu 1517, Olomouc. Obě mají na rubu registrátorskou poznámku *R(egistra)ta* a opisy obou listin nalezneme také v erekční knize ACO 146.⁵²²⁾ Veškeré další dorsální poznámky na zachovaných Thurzových listinách je třeba přičíst na vrub pozdější manipulaci, která s nimi byla prováděna v biskupské registratuře a dalších archivech od konce 16. století. Kancelářské poznámky se začínají dle mých poznatků objevovat až na listinách olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského (1579-1598).⁵²³⁾

O existenci formulářových sbírek v biskupské kanceláři máme pouze nepřímé zprávy, na jejich používání se dá usuzovat jen z textů listin. Až z doby kolem roku 1550 pochází kancelářská pomůcka, která se dá označit jako formulář.⁵²⁴⁾ Z Thurzovy doby pochází formulářová sbírka, používaná ovšem písaři působícími u olomoucké konsistoře („*Collectio formarum consistorii Olomucensis*”). Lze tu nalézt i vzory biskupských listin, jako osvědčení o udělení kněžského svěcení a první tonzury, povolení kněžím svobodně odkázat svůj majetek, presentace kněží k prebendám s biskupskou kolací, povolení posluhovat svátostmi v místech stížených herezí, uvádění církevních hodnostářů do jejich úradů apod.⁵²⁵⁾

U biskupského dvora patrně neexistovala „systemizovaná místa” poslu, jejichž výhradním úkolem by bylo doručování biskupské korespondence.⁵²⁶⁾ K tomuto účelu se propůjčovaly nejrůznější osoby, především asi biskupští dvořané, a využívalo se i cizích osob, jedoucích stejným směrem, kam byl adresována biskupská korespondence.⁵²⁷⁾

522) ZAO-O, ACO, inv. č. 146, fol. 167v-169r, 178r-180r. Obě listiny jsou uloženy v SOkA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 489, 495.

523) Jednak se objevuje vlastnoruční podpis biskupa (pod plikou vlevo), tak např. 2. I. 1581 (AM Příbor, inv. č. 14), pod plikou vpravo je pak umisťován podpis notáře či kancléře (AM Příbor, inv. č. 17).

524) Jde o AO 35, na prvním foliu sama sebe značuje takto: „*Znamenají se listové někteří potřební, přítom něco i zřízení potřebnějšího a mandátův.*”

525) ZAO-O, MCO, sign. CO 293; srov. J. Bistřický, F. Drkal, M. Kouřil, *Státní archiv v Opavě. Průvodce po archívních fondech a sbírkách*. Svazek 3, pobočka v Olomouci, Praha 1961, s. 128; A. Patera, *Bohemica kapitulní knihovny olomoucké*, *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci*, 1912-1913, s. 97; Ch. D'Elvert, *Notizenblatt* 1862, s. 31.

526) Tzv. naschvalní posly používala ještě kancelář kardinála Ditrichštejna počátkem 17. stol., srov. P. Balcárek, *Kancelář kardinála Ditrichštejna...*, s. 96.

527) Např. 21. 5. 1535 hodlal biskup využít posla vyslaného Václavem z Běšin k zemskému hejtmanovi, který biskupovi donesl hejtmanovy listy. Biskup dal hejtmanovi na tato psaní hned odpověď, ale protože „*jede nyní do Vídně*” (patrně hejtman?), hodlal se biskup s hejtmanem setkat v Olomouci a rozmluvit s ním osobně (AO 38, fol. 20v).

Někdy se očekávalo, že odpověď na příslušný list bude vypracována bez prodlení. V takovém případě čekal posel na vyhotovení odpovědi. Že se doba čekání někdy protáhla, je nabíledni.⁵²⁸⁾ Co se někdy dělo s vyhotovenou odpovědí, naznačuje ojedinělá zmínka z 10. dubna 1534. Biskup dostal někdy před Květnou nedělí (tj. před 29. březnem 1534) list od Albrechta z Hustopeč na Bystřici. Posel asi čekal na odpověď, ale nejspíše se jí nedočkal a odjel pryč. Odpověď pak byla přesto vyhotovena, ale „u vrátného byla až do dneška“.⁵²⁹⁾ Je to snad náznak existence jakési přijímací místnosti, v níž byli přijímáni poslové, odevzdávali tu své své listy a chodili se sem pak dožadovat odpovědi.

Otázka placení tax za vyhotovení privilegií se nedá z dochovaného materiálu uspokojivě vyřešit. Speciálního úředníka, který by byl pověřen určováním tax a vedením záznamů o jejich zaplacení, neměla biskupská kancelář ještě počátkem 17. století, takže se můžeme oprávněně domnívat, že taxátor nebyl ani v kanceláři Thurzově.⁵³⁰⁾

P e č e t i

V Thurzově biskupské kanceláři se v podstatě průběžně užívalo tří typů pečeti - velké biskupské pečeti, malé pečeti (sekretu) a prstenové pečeti (signetu). Signet považuji za soukromou pečeť biskupovu, jíž pečetil svou soukromou korespondenci, takže na listinách se s ním nesetkáváme. Běžně jí byly asi pečety missivy, tak jak jsou např. zapsány v registrech biskupské korespondence.⁵³¹⁾

Velká biskupská pečeť je většinou rozlišována v koroboračních formulích listin, kdy je obvykle označována jako zpočátku jako „pečeť naše veliká“ či v latinských

528) Tak 20. 5. 1534 se omlouval Stanislav Thurzo abatyši kláštera Králové, že její posel musel dlouho čekat a zdůvodňoval to velkým zaneprázdněním, způsobeným zasedáním manského soudu (*Tohoto posla vašeho byli bychom rádi spěšněji k vám zase rozkázali vypraviti, ale nebylo k tomu dospěchu. Neb jsme byli mnohými pilnými věcmi tyto dni zaneprázdněni pro příjezd panův a rytířstva manův našich*). Soud byl tehdy zahájen 18. 5. 1534 (LDK, inv. č. 372, fol. 27r), z čehož plyne, že posel musel na odpověď čekat přinejmenším tři dny.

529) AO 36, fol. 39v:

530) P. Balcárek, *Kancelář kardinála Ditrichštejna...*, s. 93.

531) Obecně ke církevní sfragistice srov. J. Krejčíková - T. Krejčík, *Úvod do české sfragistiky*. Ostrava 1989, s. 59-71, kde na s. 71, pozn. 114 je i zmínka o pečeti Stanislava Thurza s opisem v humanistické minuskule. K pečetím a znakům olomouckých biskupů zvláště A. Zelenka, *Die Wappen der böhmischen und mährischen Bischöfe*. Regensburg 1979, nejnověji viz Karel Müller, *Pečeti a znaky olomouckých biskupů*. In: *Od gotiky k renesanci...*, díl III, s. 36-43. Na s. 38 K. Müller konstatuje, že Thurzo užíval velkou a menší pečeť, na s. 42 uvádí, že starší typ větší pečeti s opisem v gotické minuskule užíval Thurzo v prvním desetiletí episkopátu.

písemnostech „*sigillum nostrum maius*“, popřípadě též „*pečeť naše větší*“.⁵³²⁾ Starší typ okrouhlé velké pečeti byl užíván v letech 1497-1508. Vlastní pečeť měla průměr 42 mm. V pečetním obraze byl čtvrcený španělský štít, v 1. a 4. poli byl znak olomouckého biskupství (tj. šest kuželů, 4 + 2), v 2. a 3. poli je rodový erb Thurzů, který představuje půlený štít, v horní polovině je rostoucí lev a v dolní polovině tři (2 + 1) růže. Nad štítem je biskupská mitra. Legenda je psána gotickou minuskulou: *S * Stanislai * dei * gra * epi * olomucensis **.⁵³³⁾

V roce 1508 (první doklad je z 11. června 1508) se začala používat větší pečeť, která měla opět okrouhlý tvar s průměrem 42 mm. V pečetním obraze byl čtvrcený prohnutý štít polský, v 1. a 4. poli bylo šest kuželů (4 + 2), v 2. a 3. poli je rodový erb Thurzů, tj. půlený štít, v horní polovině je rostoucí lev a v dolní polovině tři (2 + 1) růže. Legenda, psaná humanistickou majuskulou, zní: STANISLAVS + THVRZO + DEI + GRACIA + EPVS + OLOMVCEN +.⁵³⁴⁾

Sekretní pečeť měla průměr 23 mm. V pečetním obraze je dělený štít, nahoře je rostoucí lev, dole tři pětিলisté růže, nad štítem je biskupská mitra. V opise je gotickou minuskulou vyvedena legenda: *s : stanislai : dei : gra : epi : olomucen*. Gotická podoba pečeti, jak se zdá, nebyla renesančními vlivy nijak dotčena. Dosud známé otisky prokazují používání stále téhož typu v letech 1501-1534.⁵³⁵⁾

Signet byl soukromou pečeti biskupovou, setkáváme se s ním tedy na listech psaných jeho vlastní rukou, výjimečně se mohl objevit na mandátech a pravděpodobně jím byly pečetěny missivy, které jsou opsané v registrech biskupské korespondence.

532) 11. XI. 1497 „*sigillum nostrum maius est appensum*“ (MZA, E-9, sign. A 39); 18. VIII. 1498 „*sigillo nostro majori*“ (AM Vyškov, inv. č. 6, fol. 10r); 11. IV. 1499 „*pečeť naši větší*“ (opis v AO 19, s. 71); 27. I. 1500 „*pečeť naši velikú k tomuto listu přivěsiti jsme dali*“ (AČ XVI, s. 542-543, č. 730).

533) Tento typ pečeti je doložen u těchto listin: 11. XI. 1497, Vyškov (MZA, Cisterciacky Brno, E-9, sign. A 39); 29. VI. 1500, Olomouc (MZA, G-2, sign. N-9); 4. XI. 1501 (ZAO-O, MCO, A V a 10, č. kat. 683); 27. I. 1502, Olomouc (AM Olomouc, inv. č. 393); 26. V. 1504, Olomouc (ZAO-O, MCO, A V a 24); 27. VI. 1505, Olomouc (MCO, A V a 32); 16. IX. 1505, Brno (MZA Brno, A 1, inv. č. 606, sign. 605) a 20. III. 1508, Vyškov (MZA, E-4, inv. č. 168, sign. 5:16).

534) Vyobrazení přináší F. V. Peřinka, *Dějiny města Kroměříže*, Tabulka VI. v obrazových přílohách na konci knihy. První doklad o užití této pečeti je na listině z 11. VI. 1508, Kroměříž (ZAO-O, AO, F I c 7, inv. č. 1037), další až z 23. II. 1510, Kroměříž (SOKA Nový Jičín, AM Přibor, inv. č. 5), viz K. Müller, *Pečeti a znaky...*, s. 38, 42an.

535) Tento typ se objevuje na dvou kusech z 18. VIII. 1526 (AM Znojmo, inv. č. 188, 190/2), 23. XI. 1526 (AM Znojmo, inv. č. 190/4) a 26. VIII. 1534 (MCO, sign. A IV a 5/3); kromě toho se sekret objevuje na listu z 13. III. 1501 (AMB, SLMAL, č. 944).

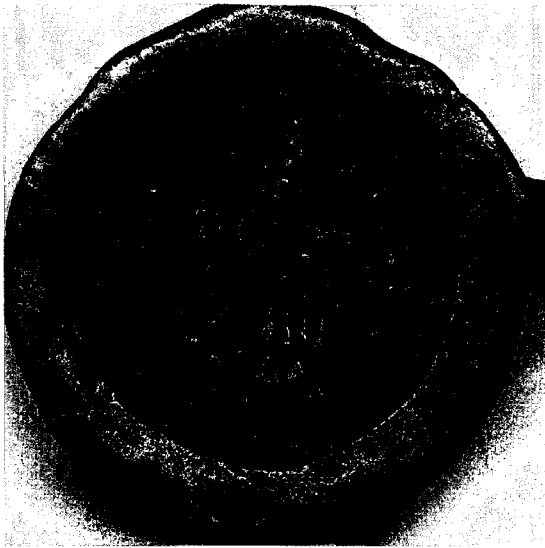
Přesnou podobu signetu dosud neznáme, pouze dle zbytků po otištěném vosku se dá usuzovat, že velikost signetu byla asi kolem 1,5 cm.⁵³⁶⁾

Pátým typem pečeti, který se objevuje na biskupských listinách, je pečeť olomouckého vikariátu a můžeme se s ní setkat na listinách vyhotovených zpravidla písaři olomoucké konzistoře a určených výlučně příjemcům z řad církevních institucí.⁵³⁷⁾ Použití této pečeti v nás přirozeně vyvolává otázku, proč se tak dalo, neboť jak vyplývá z dochovaných originálů, užití této pečeti nebylo obligatorní.⁵³⁸⁾

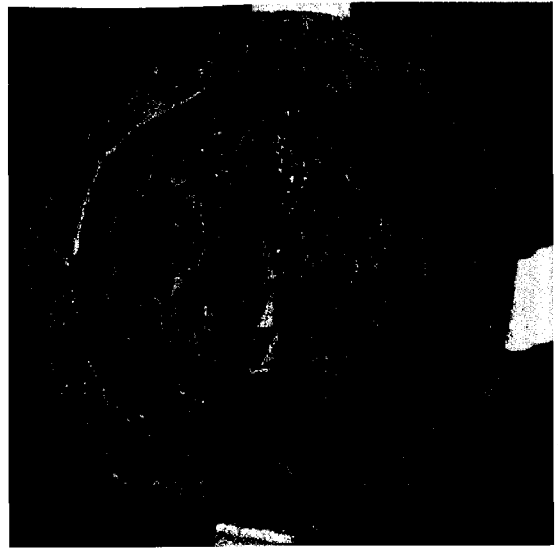
536) Stopy po signetu se objevují na listu z 21. I. 1502, Olomouc (MCO, A V a 13) a 10. IV. 1529 (AMB, SLMAL, č. 1246).

537) Podle koroboračních formulí byla pečeť olomouckého vikariátu užitá 2. IX. 1506, Olomouc (ZAO-O, ACO, 146, fol. 99r); 13. IV. 1519, Kroměříž (ACO 146, fol. 191v); 8. XI. 1519, Olomouc (ACO 146, fol. 197r); 3. V. 1521, Kroměříž (ACO 146, fol. 205v). Originální dochování představuje listina Stanislava Thurza z 18. IX. 1514, Olomouc (MZA, E 10, sign. Y II 14), na pergamenovém proužku je přivěšena zašpičatělé oválná pečeť olomouckého vikariátu, (koroborační formule ve znění: „*sigilli vicariatus ecclesie nostre Olomucensis appensione iussimus communicari*“), opis pečeti je čitelný jen zčásti [...*eccl[esi]e olomu[censis]*].

538) Tak soubor šesti notářských instrumentů z 21. VII. 1521, Olomouc, (AMB, SLMAL, č. 1115-1120), vyhotovených veřejným notářem a písařem biskupské konzistoře Wolfgangem Endlichem je zpečetěno Thurzovou velikou pečeti.

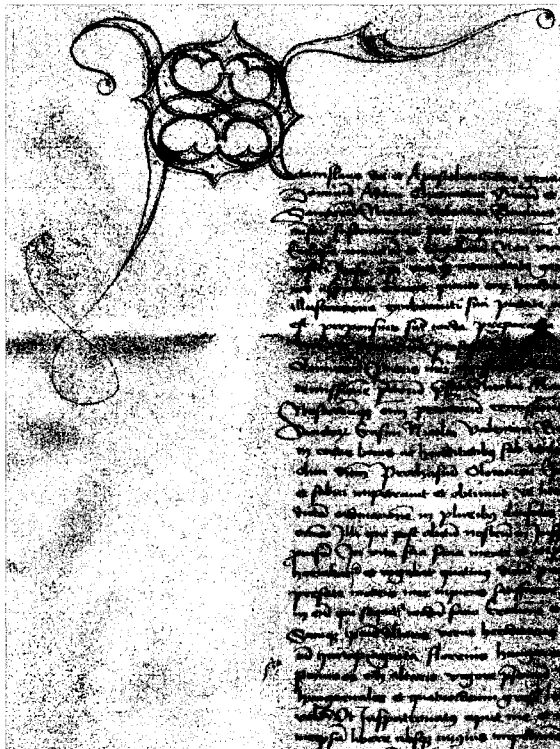
Obr. 1. Nejstarší typ velké pečeti Stanislava Thurza, kterou používal v letech 1497-1508. (SOkA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 393).

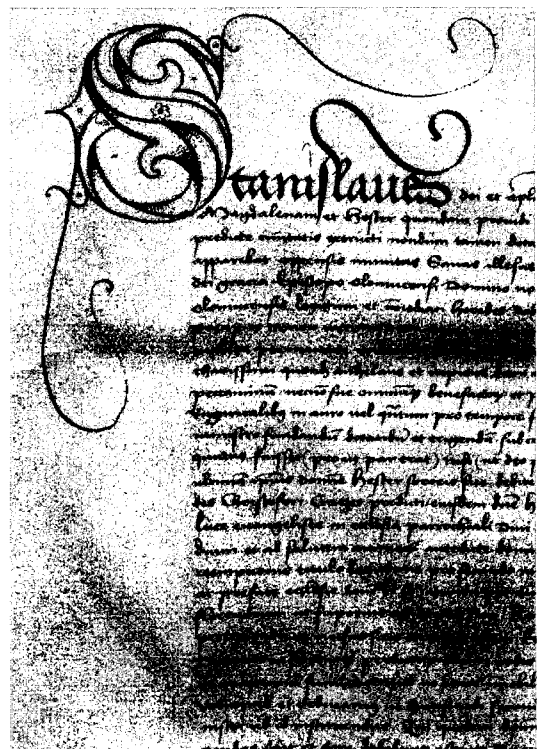
Obr. 2. Druhý typ velké pečeti Thurzovy, kterou užíval v letech 1508-1540. (SOkA Olomouc, AM Olomouc, inv. č.464).

* * *

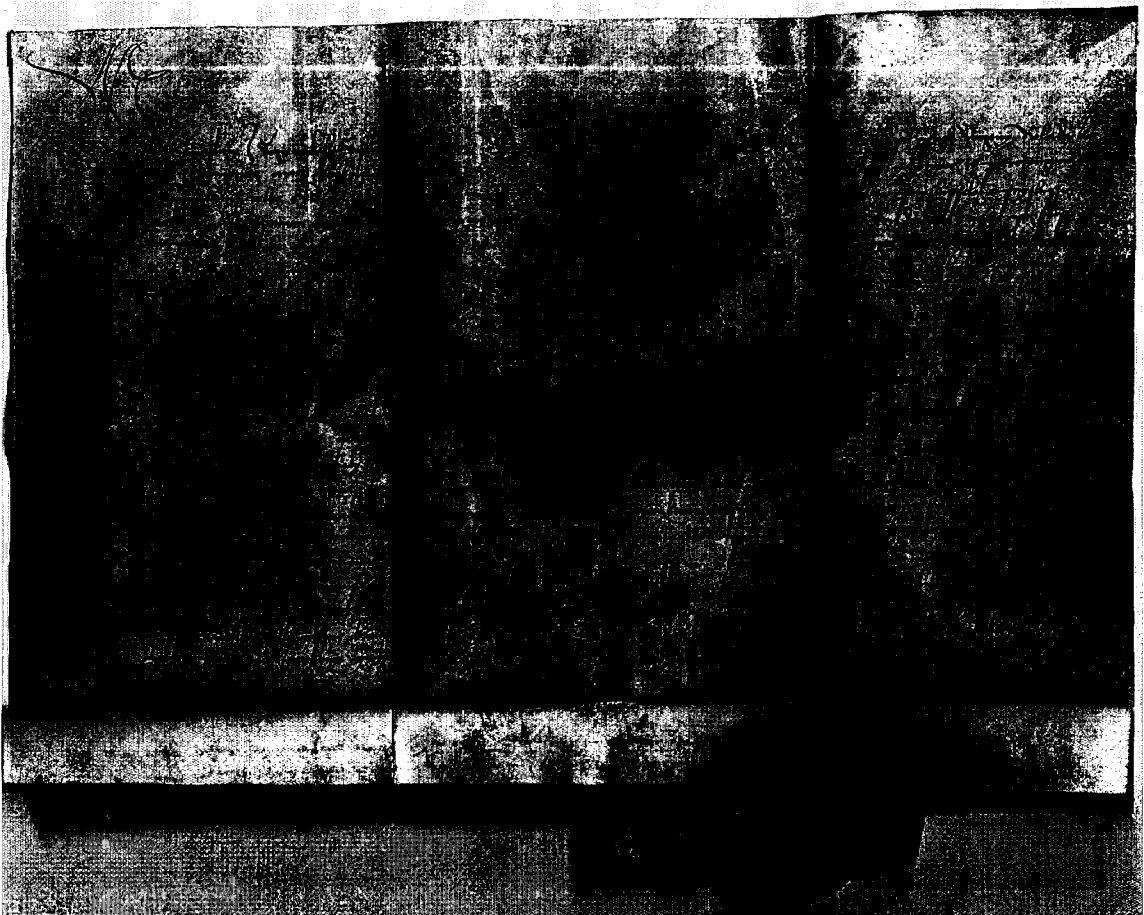
* * *

Obr. 3. Ukázka písařské ruky -A-. Listina z 27. ledna 1502, Olomouc, (SOkA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 393)

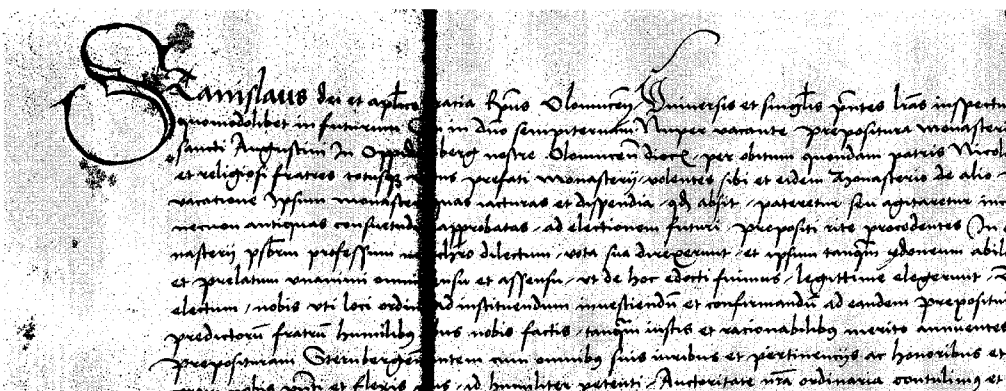

Obr. 4. Ukázka písařské ruky -A-. Listina z 13. dubna 1519, Kroměříž (SOkA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 505).

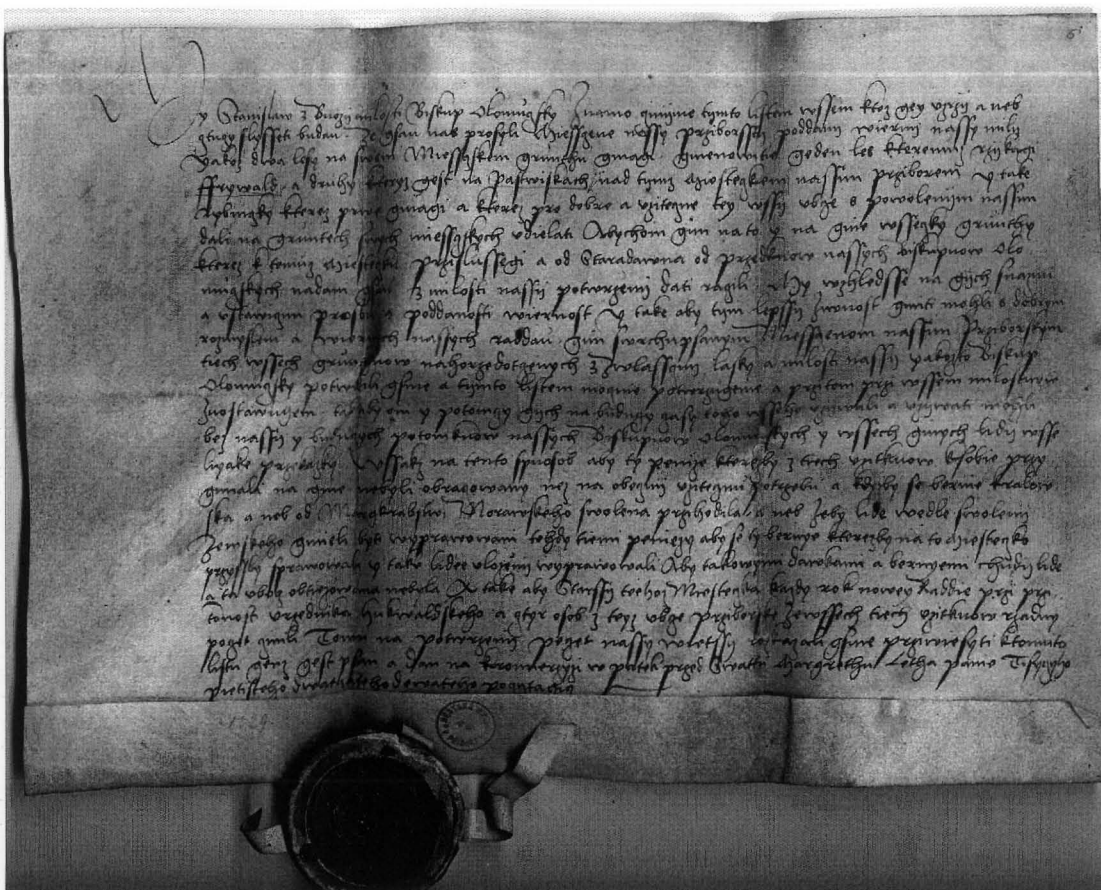

Obr. 5. Ukázka písařské ruky -B- (Martin z Křimic). 1510, únor 23., Kroměříž, Stanislav, biskup olomoucký, potvrzuje Janovi Bruzovskému z Bruzovic koupi lenního dvora Petrovice u Příbora. (SOkA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 5).

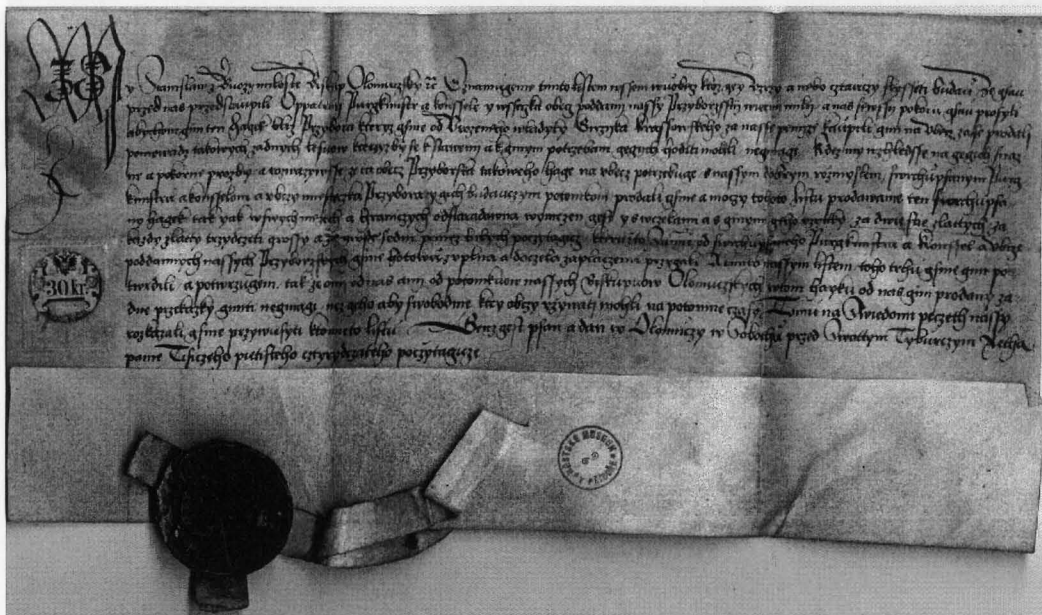
* * *

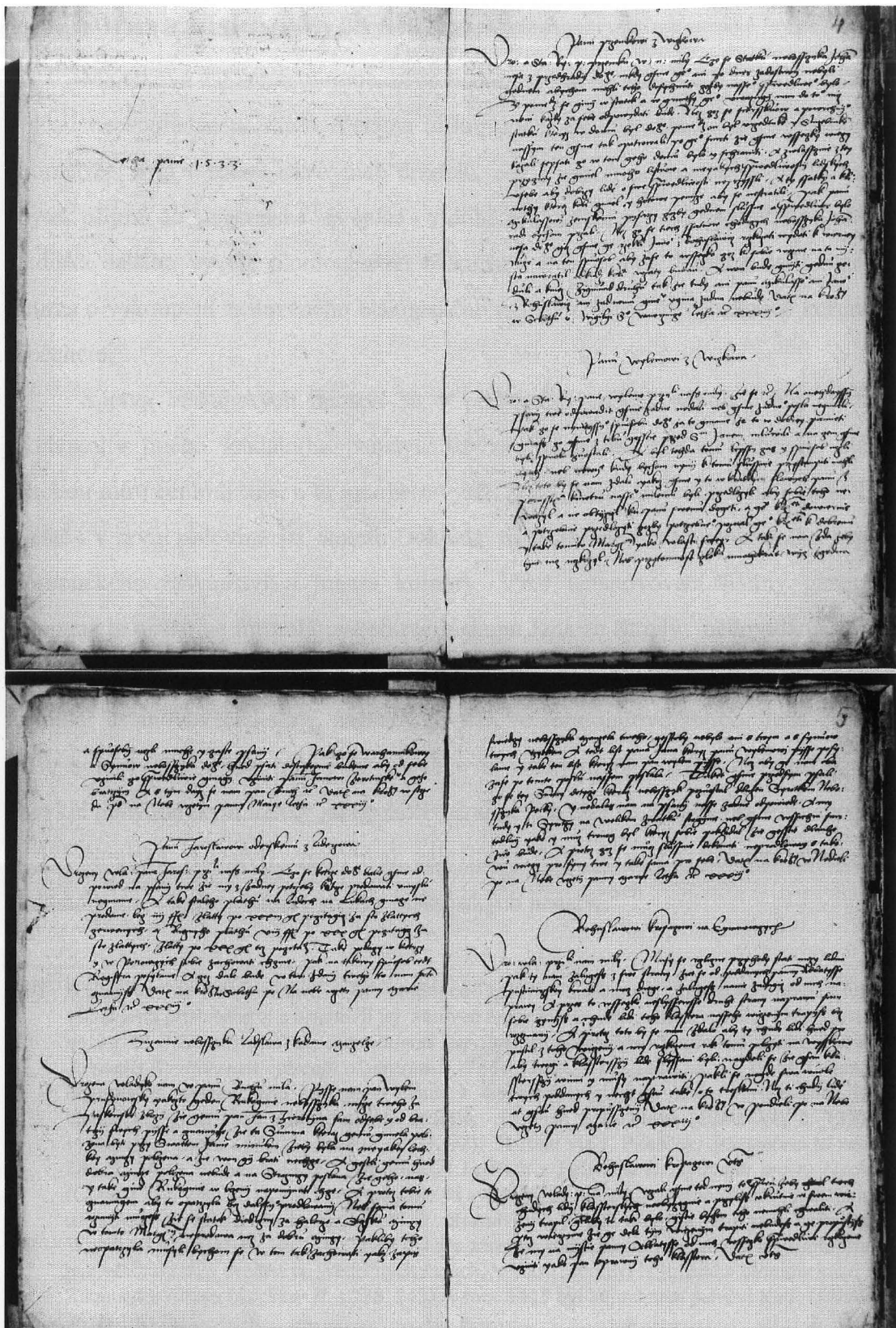
Obr. 6. Ukázka písařské ruky -C- (Wolfgang Endlich) na listině z 22. dubna 1511, Olomouc. Stanislav, biskup olomoucký, potvrzuje zvolení Benedikta z Litovle proboštem augustiniánského kláštera ve Šternberku po smrti probošta Mikuláše, uvádí jej v úřad a určuje formuli jeho slibu. (MZA, E-5, sign. D 2).

Obr. 7. Ukázka písařské ruky -D-, 1529, července 9, Kroměříž, Stanislav, biskup olomoucký, potvrzuje městu Příboru držení lesa Freiwald. (SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 6).

Obr. 8. Ukázka písařské ruky -F-, zde na listině z 10. dubna 1540, Olomouc. Stanislav, biskup olomoucký, potvrzuje městu Příboru svobodné držení lesa Hájků, který město koupilo od vladky Jiřího Krašovského. (SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 7).

Obr.9. Registra biskupské korespondence, ukázka vedení zápisů z roku 1533, které prováděla písařská ruka -E- (ZA Opava, pob.Olomouc, AO 36, fol.3v-4r, 4v-5r).

VII. Správa biskupských statků

Majetková základna olomouckého biskupství se na sklonku 15. století nacházela v dosti neuspořádaném stavu. Většina biskupských statků, včetně rezidenčního města Kroměříže, byla v rukou zástavních držitelů, což s sebou pochopitelně neslo i citelný úbytek příjmů do „biskupské“ či spíše - v době sedisvakance - do kapitulní pokladny. Z hlediska dalšího vývoje olomouckého biskupství bylo velmi důležité úsilí Stanislava Thurza o vykoupení zastaveného biskupského majetku, které bylo nakonec korunováno úspěchem.

Správa biskupských panství se v podstatě v ničem neodlišovala od správy jakéhokoliv jiného feudálního panství. Již ve 14. století přitom můžeme sledovat vysokou míru centralizace, a to mnohem vyšší, než s jakou se setkáváme v průběhu 15. a ještě i v první polovině 16. století. Dokládá to existence úřadů generálního hejtmána olomouckého biskupství a mistra komory. Vzor ustanovovací listiny generálního hejtmána je opsán ve formulářové sbírce biskupa Jana ze Středy, nedovíáme se tu ale nic určitějšího o náplni jeho činnosti.⁵³⁹⁾ Náplň činnosti mistra komory zachycuje formulář ustanovovací listiny, zapsaný rovněž ve formulářové sbírce Jana ze Středy. Mistr komory měl plnou moc řídit a spravovat statky olomouckého biskupství, vybírat obvyklé platy, dávky a užitky jakéhokoliv druhu, dohlížel na správu odúmrť (počítaje v to i biskupská manství), spravoval záležitosti židů a jejich finanční transakce a podléhaly mu všechny články správy biskupských panství.⁵⁴⁰⁾

539) Biskup Jan ze Středy ustavil svého sestřence Drslava vládcem (tj. purkrabím) hradu Hukvald a všeho jeho příslušenství a ustanovil jej zároveň hejtmánem celého olomouckého biskupství (*tocius nostre Olomucensis ecclesie constituimus capitaneum generalem*) Ferdinand Tadra, *Cancellaria Johannis Noviforensis episcopi olomucensis (1364-1380)*. Wien 1886, s. 38, č. 19. O generálním hejtmánovi olomouckého biskupství máme k dispozici tyto sporé údaje: v roce 1362 je to už zmiňovaný Jindřich z Albendorfu tj. z Bělé, Dřevčic a Rožnova (*CDM XV*, č. 135), který vystupuje v únoru 1378 (*Lechner II*, s. 71, 72). K rodu viz J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 386, č. 1419. V letech 1389-1390 přichází Jindřich z Fulštejna (*hauptmann unsirs bischtumes*) (*CDM XV*, č. 296, 301), který se vyskytuje ve svědečných řadách poměrně často i později, ale není už označován jako hejtmán biskupství. 1. března 1395 je pak doložen ještě jako hejtmán Jošt z Wolfsberku (*CDM XII*, č. 234), který byl ale zároveň biskupským maršálkem a s tímto titulem je pak většinou také uváděn ve svědečných řadách. V roce 1406 byl hejtmánem olomouckého kostela Zikmund z Bitova (*Lechner II*, s.238, 243), v roce 1415 byl hejtmánem panství Ketř. (*Lechner I*, s. 36, č. 10-12).

540) Ferdinand Tadra, *Cancellaria Johannis Noviforensis...*, s. 32n, č. 9. Známí jsou *honorabilis dominus* Jakub, mistr komory 1375-1377 (*Lechner II*, s. 61, 67, 68); 1380 *feudalis* Jan, mistr komory (*Lechner II*, 102), patrně totožný s Janem z Huštěnovic, který se vzpomíná r. 1391 (*Lechner II*, 160); 1381 byl mistrem komory kroměřížský probošt Albert (*Lechner II*, s. 92-93); 1390 se objevuje Mikuláš, mistr komory a prokurátor dvorského soudu (*Lechner II*, s. 145); jde tu nejspíš o Mikuláše, plebána v Kostelci, mistrem komory byl ještě 1394 (*CDM XII*, č. 48, 186), 18. 2. 1392 udělil biskup souhlas, aby Hrabíš z Jakubova prodal své léno v Sobělicích Petru Tenkovi a

Tato organizace ale v průběhu první poloviny 15. století zcela zanikla, zřejmě v důsledku husitské revoluce a následné dlouholeté držbě biskupských statků zástavními držiteli. Vzrostla tak úloha purkrabích (resp. hejtmanů) biskupských hradů jako přímých reprezentantů biskupské moci na biskupských panstvích. Purkrabí měli zároveň důležité postavení v provinciální manské správě, neboť byli představenými místních lenních soudů jednotlivých lenních obvodů.⁵⁴¹⁾

Dozoru purkrabí jednotlivých panství, ať už se nazývali hejtmané či prostě „úředníci“, podléhalo veškeré dění na velkostatku. Bývali informováni o většině důležitých majetkových transakcích, odbývajících se ve městech, městečcích a vesnicích. Bývali také účastni jednání městských soudů či soudů celých distriktů (Vogtting) příslušného panství. Podle pokynů biskupa organizoval hejtman život na panství včetně výroby a hospodaření a byl nadřazen jiným zaměstnancům na panství. Kolem roku 1540 tak mohl vést biskup korespondenci s osmi či devíti hejtmany resp. úředníky: Hukvaldy, Kelč, Keř, Olomouc, snad spojená správa panství Libavá a Budišov, Osoblaha(?), Mírov, Vyškov a byl v bezprostředním kontaktu s hejtmanem kroměřížského panství.⁵⁴²⁾

BLANSKO

Užitků z tohoto panství Stanislav Thurzo fakticky neužil, neboť bylo už v době jeho nástupu na biskupský stolec zastaveno. Po smrti zástavního držitele Jakuba Šárovce ze Šárova biskup vykoupil Blansko ze zástavy od jeho syna Jiříka a vnuka Václava za 1800 zlatých uherských, ale 12. 11. 1526 panství zastavil v téže sumě vladykům Linhartovi a Jiříkovi Doubravkům z Hradiště za stejný obnos.⁵⁴³⁾ Dne 11. 4. 1540 byla učinna smlouva o stolní statek Blansko, který Stanislav Thurzo udělil Janovi z Doubravky lénem a zástavní suma 2000 kop gr. byla převedena na Dědice, které směly být vyplaceny a odstoupeny biskupství teprve po smrti Janově.⁵⁴⁴⁾

jeho synům Pešlovi, Jakšovi a kosteleckému faráři Mikulášovi, mistrovi biskupské komory (CDM XII, č. 78). 22. 2. 1398 se uvádí jako mistr komory kroměřížský kanovník Racek (CDM XII, č. 456, 457), pak se znovu objevuje v r. 1403 jako mistr komory kostelecký plebán Mikuláš, patrně totožný s výše uvedeným. (Lechner I, s. 18-19).

541) Tu lze zmínit případ z listopadu 1408, kdy šaumburský purkrabí Jindřich z Bystřice psal hofrychtěři a žádal o položení soudního roku „*manom toho kraje*“. Soudní výrok manů ale zněl, že manové z Kelečska soudní rok mítí nebudou. (Lechner II, s. 255).

542) Ke správě biskupských panství dosud nejlépe A. Roubic, *Správa statků olomouckého (arci)biskupství od 16. století*. SAP 31, 1981, s. 428an.

543) ZAO-O, LDK, Q II b 4.

544) ZAO-O, AO, G II c 8.

BUDIŠOV NAD BUDIŠOVKOU

Od 14. století patřilo panství olomouckým biskupům, kteří je získali výměnou od olomoucké kapituly. Vedle města Budišova tvořilo panství počátkem 16. století vsi Guntramovice, Nové Oldřůvky, Staré Oldřůvky a Šumvald. Kromě toho byla v polovině 16. století povědomost o zaniklých vesnicích Polouvsí (Halbendorf) a Miltschendorf. Biskup Jan Ház zastavil panství mezi lety 1450-1454 Mikulášovi Bystřici z Ojnic, v roce 1465 drželi panství v zástavě Jan starší a Jan mladší ze Zvole. Kdy došlo k vykoupení panství ze zástavy se nedá přesně říci.⁵⁴⁵⁾

Doklad o tom, že Budišov patřila biskupům, máme až z roku 1518, kdy na přímluvu Stanislava Thurza udělil král Ludvík Budišovu právo konat dva výroční trhy, první ke dni sv. Jiří a druhý o svátku sv. Ondřeje. K tomu ještě v roce 1526 vymohl biskup na králi privilegium na týdenní trh, který se měl konat každou sobotu.⁵⁴⁶⁾ V roce 1538 dostali Budišovští půdu druhdy zaniklých vsí „Mylczendorfu“ a Poluvsí (Halbendorfu). Na tomto území neoprávněně klučili a užívali půdu Budišovští již dříve, za tichého souhlasu či z nedbalosti biskupských hejtmanů. Rozhořčený biskup zprvu poručil připojit obě pusté vsi k panským pozemkům, ale na prosbu purkmistra, rady a všech poddaných se obměkčil a ponechal vyklučnou půdu v užívání poddaných. Svou prosbu odůvodňovali Budišovští tím, že užitky z pustin obraceli jen na opravu kostela, fary, obecné věci a potřeby města. A tento důvod se jim stal závazkem do budoucna.⁵⁴⁷⁾

O úřednících na Budišově nemáme z Thurzovy žádné zprávy. Je možné, že panství Budišov a Libavá spravoval pověřený úředník v Olomouci, jímž byl v letech 1533-1535 Albrecht z Kokor. Budišov a Libavá byly prokazatelně v roce 1552 spravovány jediným úředníkem, jímž byl budišovský fojt Václav Hatlák z Prachatic.⁵⁴⁸⁾

VES A TVRZ DŘEVČICE U BRANDÝSA NAD LABEM

Také stolní statek Dřevčice (okr. Praha-východ) nebyl na konci 15. století v přímé biskupské držbě, ale už takřka půl století byl v zástavní držbě rodu Tluksů z Vrábí.⁵⁴⁹⁾ Pokus vyplatit dřevčickou tvrz zpět nebyl úspěšný. Nejprve 29. 6. 1500 v

545) L. Hosák, *Historický místopis*, s. 627; Lechner, I, s. 137.

546) Josef Malý, *Libavský okres*. Vlastivěda moravská, Brno 1931, s. 81.

547) Josef Malý, *Libavský okres*. Vlastivěda moravská, Brno 1931, s. 81.

548) Srov. níže u Libavé.

549) K Dřevčicím viz A. Sedláček, *Hrady*, XV, s. 171 a zejm. P. Vorel, *Česká léna olomouckého biskupství ve 12. - 16. století*. Východočeský sborník historický 1, Pardubice 1991, s. 79-80.

Olomouci v podstatě biskup potvrdil se svolením olomoucké kapituly Hynkovi z Vrábí zástavní držbu tvrže v sumě 850 kop grošů českých, k nimž bylo připočteno dalších 80 kop jako hodnota majetku k tvrzi přikoupeného, takže celková zástavní suma nyní činila 930 kop grošů.⁵⁵⁰⁾ Jednání mezi biskupem a Hynkem z Vrábí na Dřevčicích skončilo v Kroměříži 8. 6. 1503 vydáním listiny, jíž se biskup zavázal nevyplácet tvrz až do své smrti.⁵⁵¹⁾ O Dřevčicích jednal biskup s Hynkem z Vrábí znovu v roce 1524. Dne 5. 7. 1524 se v Kroměříži zavázal znovu nevyplácet tvrz od Hynka a rovněž ani od jeho syna Jana.⁵⁵²⁾ Jan Tluksa z Vrábí požádal pak krále Ferdinanda, aby se přimluvil u biskupa, aby nevyplácel zboží od jeho synů Hynka a Karla, tj. aby jim „*životův přidáno bylo*“. Král tak učinil v listu daném v Praze v pondělí 19. 3. 1537.⁵⁵³⁾

PANSTVÍ HUKVALDY

Mohutný hrad Hukvaldy byl nejen střediskem biskupských statků, ale též centrem lenního obvodu této oblasti severovýchodní Moravy. Za panování Jiřího z Poděbrad se hrad s vydatnou pomocí krále vrátil do rukou olomouckého biskupa Tasa z Boskovic (1458-1482). Zástavní sumu mnoha tisíc zlatých však zároveň spolu s biskupem splatili i jeho bratři Jindřich z Boskovic na Novém Jičíně a Beneš a Dobeš z Boskovic na Černé Hoře. Po Tasově smrti se tudíž jmenovaní pánové uvázali v držbu hradu a panství. Páni z Boskovic byli pochopitelně vystaveni tlaku biskupské administrativy, která usilovala o opětné získání zastaveného panství. Dokladem toho je listina správce olomouckého biskupství Jana Filipce, datovaná v Olomouci 14. října 1486, v níž potvrdil Dobešovi z Boskovic zástavní držbu hukvaldského panství, přičemž zástavní hodnota byla snížena ze sedmi na šest tisíc zlatých.⁵⁵⁴⁾ Zástavní suma, kterou bylo nutno složit, aby biskupství získalo hrad a panství zpět, měla přitom zůstat na výši 6000 zlatých a to i v případě, že by Dobeš z Boskovic prováděl na panství nějaké další investice. To byl patrně také sporný bod nebo spíše jeden z mnoha problémů, o které se bylo třeba dohadovat. Teprve listinou vydanou 6. března 1488 na Hukvaldech se Dobeš

550) MZA, G 2, Listiny; ZAO-O, LDK, insert v listině S I a 24; František Beneš - Karel Beránek: *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526*. Díl I, sv. 2/2, Praha 1975, s. 1079-1080, č. 4533.

551) F. Beneš - K. Beránek: *Soupis...*, Díl I, sv. 3/1, Praha 1980, s. 1144, č. 4764.

552) F. Beneš - K. Beránek: *Soupis...*, Díl I, sv. 3/2, Praha 1980, s. 1614, č. 6704; opis v LDK, inv. č. 420, s. 36-37.

553) SÚA Praha, registra č. 16, s. 73.

554) Adamus, CDCO, s. 37-39, č. 26.

z Boskovic zavázal akceptovat podmínky smlouvy.⁵⁵⁵⁾ Po Dobešově smrti r. 1493 přešlo zástavní právo na jeho bratra Beneše. Toho také zastihl nástup biskupa Stanislava Thurza, který se o výplatu panství začal zajímat.

Neumíme přesně říci, kdy a proč se Thurzo rozhodl zahájit jednání o opětné získání hukvaldského panství, s jehož držitelem panem Benešem byl mnohokrát konfrontován na jednáních manského soudu a u zemských sněmovních a soudních jednání. Víme pouze, že 17. 7. 1503 došlo v Kroměříži na žádost pana Beneše ke zlistinění práv fojtství ve Větrkovicích a Mníší pro fojta Urbana.⁵⁵⁶⁾ Tento kancelářský úkon mohl podnítit zahájení jednání o získání celého panství zpět pro biskupství. O průběhu rokování nemáme zpráv, známe až výslednou listinu, vydanou v Olomouci 30. 12. 1505, v níž biskup potvrdil Benešovi držbu panství hukvaldského a šostýnského, tj. mimo jiné měst Ostravy, Příbora, Brušperka, Frenštátu a vsí Staříče a Fryčovic, které byla původně zastaveny biskupem Tasem se souhlasem krále Jiřího bratřím Jindřichovi, Benešovi a Dobešovi z Boskovic v sumě 7000 zlatých. Zástavní suma, za kterou mohl biskup po smrti Benešově zboží vykoupit, byla ovšem snížena na 6000 zlatých a Beneš měl kromě toho vydávat z Fryčovic a Chlebovic ke čtyřem kanovnickým prebendám 12 hřiven grošů ročně.⁵⁵⁷⁾ Toto ujednání bylo v podstatě potvrzeno další listinou z 10. 1. 1506, jejíž podmínky se zavázal Beneš dodržovat vydáním reversu z téhož dne a téhož dne si také nechal vyhotovit u olomoucké městské kanceláře vidimus této smlouvy.⁵⁵⁸⁾

Další kroky biskupovy v této záležitosti neznáme. Jisto je, že Beneš z Boskovic zemřel někdy v roce 1507, takže další jednání musela probíhat s jeho dědici.⁵⁵⁹⁾ Že jednání bylo završeno úspěchem, dokazuje až listina z 10. 12. 1510. Stanislav Thurzo uzavřel vcelku výhodnou smlouvu se svým bratrem Jiříkem Thurzem, kterému za půjčku 3000 uh. zl. zastavil město Ostravu.⁵⁶⁰⁾ Dne 5. 1. 1511 ale byly podmínky pro biskupa dále upraveny tak, že biskup měl po dobu svého života brát příjmy ze zastaveného města a teprve po jeho smrti měly přejít na věřitele až do doby, dokud nebude dluh zaplacen.⁵⁶¹⁾ Podmínky smlouvy se Jiřík Thurzo zavázal plnit v listu daném

555) Adamus, CDCO, s. 39, č. 27.

556) ZAO-Olomouc, AO, Listiny, E II a 3/3.

557) ZAO-O, MCO, A V b 13, Soupis, č. 1496.

558) ZAO-O, AO, E I b 1 inv. č. 962; Zemek- Turek, SAP 33, 1983, s. 502-503, č. 524.

559) Po Benešovi zůstali synové Dobeš (+ 1540), Jan (+ 1554), Tas (+ 1549) a Jaroslav (+1546). srov. genealogický vývod in: L. Hosák - M. Zemek: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Jižní Morava, Praha 1981, s.296-297.

560) ZAO-O, AO, Listiny A V c 21/2.

561) ZAO-O, E I b 2; Adamus, CDCO, s. 48-49, č. 33.

11. 1. 1516 v Olomouci. Tato časová prodleva snad naznačuje další peripetie a jednání, o čemž ovšem nemáme žádných zpráv.⁵⁶²⁾

Těmito akty tedy skončilo vydobytí hukvaldského panství z rukou zástavních držitelů. Inventarizace biskupských příjmů (která byla tak jako tak nepochybně provedena) by ukázala následující obraz. Panství Hukvaldy disponovalo s jedním hradem, městečky Brušperk, Frenštát, Moravská Ostrava a Příbor a bylo zde 17 vsí a 1 díl vsí, což vše podléhalo dohledu hukvaldského hejtmana, který spolu s písařem v biskupově pověření zaopatřoval veškerou správu.⁵⁶³⁾

ÚŘEDNÍCI NA HUKVALDECH. O úřednících, kteří na Hukvaldech působili, nemáme příliš mnoho informací. Tím prvním známým by mohl být Jindřich z Bělé, který byl v letech 1512-1513 zatykován pod biskupem Stanislavem „na zámku jeho milosti Hukvaldech“, v prvním případě r. 1512 Eliškou z Honbic,⁵⁶⁴⁾ v dubnu 1513 pak Burianem z Vlčnova na Veletinách.⁵⁶⁵⁾ Půjde tu patrně o **Jindřicha z Krašovic**, který byl hukvaldským hejtmanem už za Beneše z Boskovic v roce 1502.⁵⁶⁶⁾ Úřad hukvaldského hejtmana asi Jindřich zastával až do své smrti někdy před rokem 1524. Jindřich se oženil zřejmě s Barborou, vdovou po příborském měšťanovi Urbanovi Kopýtkovi a přijal za vlastního jejího syna Vaňka. V letech 1524-1526 vyplácel Jindřichův bratr Jiřík Krašovský Vaníkoví Chromému, synu Kopýtkové, jeho dědický podíl.⁵⁶⁷⁾

562) Adamus, CDCO, s. 53-an, č. 39; Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526, č. 6000.

563) A. Roubic, *Správa statků olomouckého (arcibiskupství od 16. století*. SAP 31, 1981, s. 437.

564) MZA, A 3, inv. č. 689, fol. 104v-105r. Eliška jej vinila ze škod 100 zl., že jí nechce předložit před zemskými úředníky poručenství její babičky Alžběty z Říčan a v dalším půhonu jej vinila z toho, že jí nechce vydat sumu sta zlatých „podle poručenství nebožky paní Alžběty z Říčan, babky mej“. Podle vyneseno nálezu měl Jindřich z Bělé sumu zaplatit.

565) MZA, A 3, inv. č. 689, fol. 150r.

566) ZAO, Stavovský archiv, půhony, inv. č. 776, fol. 47r-v. Dne 28. 4. 1502 poháněli fojti ze Sklenova, Brušperka a Staré Vsi bílovecké pány Jana a Václava z Fulštejna, že jim jejich otec Mikuláš pobral dědictví, které získali v Klimkovicích. Ze stejné věci poháněli i Štěpána Střelu z Chehle a z Třebovice. Jako poručníka půhonů ustanovili „urozeného panošy Gyndřicha z Grašowicz haupt. huckwaldského“. Jindřich z Krašovic pak následně poháněl Václava z Fulštejna kvůli svědomí o Jiříka Bodle. Jako úředník hukvaldský pana Beneše Černohorského z Boskovic je označen r. 1506 i jakýsi Jan z Ženklaavy (z *Zenklabie*), je ovšem otázka, jaké bylo jeho postavení. (MZA, A 3, inv. č. 688, fol. 35v).

567) Dne 27. 12. 1524 položil Jiřík Krašovský 4 zl., které městská rada vyplatila sirotkově matce; 30. 4. 1526 položil Jiřík 7 zl., 15. 10. 1526 položil 20 zl. a o příštím sv. Duchu (9. 6. 1527) měl složit 10 zl. a postoupit mu domeček nad lázní. Tak se skutečně stalo, takže v roce 1527 zbývalo zaplatit 10 zl. Dne 22. 11. 1527 Vaněk Chromý ve své závěti odkázal všechno své matce, jíž tak mělo být vydáno 40 zlatých a domek.. Dne 15. 6. 1528 vydala městská rada Barboře Kopýtkové 20 zlatých. (SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 109, fol. 3r-v, 7v).

Jako další hukvaldský hejtman je znám až **Kryštof Foglar ze Studené Vody**, který jako takový poprvé přichází v roce 1526.⁵⁶⁸⁾ Listinou danou 19. 3. 1528 na Kroměříži postoupil biskup Stanislav Kryštofu Foglarovi ze Studené Vody, („*služebník a úředník náš hukvaldský*“) na základě jeho prosby bývalý biskupský dům v Ostravě do svobodné držby a eximoval dům z pravomoci ostravské městské rady.⁵⁶⁹⁾ Úředníkem zůstal Kryštof patrně až do své smrti, k níž došlo někdy v roce 1532. Kryštofova úřednického působení vzpomínal biskup Thurzo v blíže nedatovaném listu, patrně někdy z července-září 1533. Kryštof totiž nadělal spoustu dluhů a půjčoval si peníze i u poddaných. Biskup se proto obracel na Jana Planknara z Kynšperka, pod nímž měli statek Kryštofův strýc Kryštof a jeho bratři, aby jmenované přiměl k zaplacení dluhů, o jejichž splacení žádal i nebožtík Kryštof Foglar na smrtelné posteli. Podobně psal biskup Mikulášovi Foglarovi, aby se se svými strýci sešel v Ostravě a projednal s nimi otázku záplaty Kryštofových dluhů.⁵⁷⁰⁾

Místo po Kryštofu Foglarovi získal **Jiří Zejdlic z Kaufunku**, který jako hukvaldský hejtman působil od roku 1532 po celý zbytek Thurzova episkopátu, ba v úřadě setrval i po Thurzově smrti.⁵⁷¹⁾ Jeho úřední činnost máme celkem slušně dokumentováno. 13. 6. 1532 v Příboře Jiřík Zejdlic spolu s Jiříkem Krašovským z Krašovic a purkmistrem a radou městečka Příbora rozhodoval spor mezi Jiříkem Vlasníčkem a Jakubem Mláděnkovým na jedné a poddaným příborského faráře Vaškem Vavrušovým na druhé straně o pozemky.⁵⁷²⁾ V roce 1533 byl patrně angažován v jednání o koupi lázně v Příboře.⁵⁷³⁾ 31. ledna 1534 se na Jiříka Zajdlíce obracel obšírnou instrukcí biskup.⁵⁷⁴⁾ Asi koncem června 1535 se obrátil na biskupa Kašpar

568) SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 109, fol. 4v („*pan Kryštof Studené vody ten čas úředník hukvaldského zbožř*“). V této souvislosti je nutno zmínit i půhon, který na Kryštofa Foglara „*úředníka na Ukwaldech*“ podal 6. 11. 1528 Jan Planknar z Kynšperku, zatykujíc jej „*na zámku jeho milosti Ukwaldech*“. MZA, A 3, inv. č. 694, fol. 117v.

569) Adamus, CDCO, s. 58-59, č. 46.

570) ZAO-O, AO 36, fol. 10r. List Janovi Planknarovi z Kynšperka, bez data.

571) Jako úředník doložen ještě v září 1540 (SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 109, fol. 16v). 1541 byl úředníkem na Hukvaldech Erazim z Bobolusk. (AM Příbor, inv. č. 109, fol. 18v).

572) SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 109, fol. 11r.

573) Jednání o potvrzení kupu lázně v Příboře Vaškem Lazebníkem, který ji koupil od vladyky Jiříka Krašovského z Krašovic za 6 zl. a žádal o zápis do městských knih. (SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 109, fol. 11v). Zápis nadepsán: „*Léta páne tisícího pětistého xxxiii za urozeného vladyky pana Jiříka Sedlycz auředníka vchwaldského na ten čas budúceho.*“, což snad naznačuje bližší angažovanost hukvaldského úředníka v této věci, jehož jméno není zdaleka vždy u zápisů v městské knize zmiňováno.

574) ZAO-O, AO 36, fol. 28r: Biskup Stanislav „*Jiříkovi Zaydliczowi z khauffunku úředníku našemu hukwaldskému*“: žádá o zaslání vosku. Zároveň dává instrukci, jak postupovat v případě sirotčích peněz sirotka po zemřelém Janíkovi, který byl služebníkem na Hukvaldech, kteréžto peníze položil

Cobor ze Sv. Michala kvůli jeho valachovi, jehož syna měl ve vězení, neboť vzal nějaké ovce a žádal o jeho vyslyšení a zaslání protokolu z výslechu. Biskup byl právě (29. 6. 1535) zaneprázdněn v Olomouci jednáním zemského soudu, ale jelikož se u něj „úředník náš hukwaldský na tento čas přítrefil“ a příští neděli [4.7.] měl být opět doma na Hukvaldech, přikázal mu, aby onoho valacha obeslal k sobě na Hukvaldy, neboť onen valach spadá pod jeho úřad. V přítomnosti některého „dobrého rytířského člověka“ měl valacha vyslechnout a zapečetěné vyznání poslat biskupovi, který jej měl dále odeslat Kašparu Coborovi.⁵⁷⁵⁾

Na hradě Hukvaldy se někdy v roce 1537 odehrálo jednání za přítomnosti Jiříka Zejdlice a pana Matúše Žigoty a městskou radou příborskou o vyrovnání kvůli zločinu (patrně vraždě), který spáchal Štěpán z Kopřivnice.⁵⁷⁶⁾ Dne 4. dubna 1538 bylo uzavřena jednání mezi Kateřinou, vdovou po neb. příborském mlynáři Janovi a jeho synem Jiříkem a dalšími nápadníky o pozůstalost. U biskupa měla pohledávku na 60 zlatých, které si biskup půjčil od nebožtíka Jana mlynáře. Jednání byli přítomni též rytíř p. Hanuš Petřvaldský z Petřvaldu a na Petřvaldě, vladyka p. Jiřík Krašovský z Krašovic, p. Matúš Žigota z Lupska a p. Zydlic z Kaufunku, ty časy úředník na Hukvaldech.⁵⁷⁷⁾

PANSTVÍ JEZBOŘICE

Panství Jezbořice mělo již na přelomu 14. - 15. století povahu zástavy, třebaže zde existovaly nadále drobná léna. Panství na počátku 16. století tvořily vsi Jezbořice (koncem 15. stol. označovány i jako městečko) Barchov, Bezděkov, Crkaň (ves zanikla u Lán n. D.), Lány na Důlku, Opočeň a Opočinek, lesy (mj. les Bor), a mlýn na Veselici. Zástavní práva k panství získal za 2100 zlatých r. 1491 od knížete Jindřicha Minsterberského pan Vilém z Pernštejna. S ním vešel ve styk biskup Stanislav, který měl o vyplacení zástavy eminentní zájem. Výsledkem jednání byla listina z 27. ledna 1500, jíž biskup potvrdil přenesení zástavních práv k panství Jezbořice na Viléma a jeho syny Jana a Vojtěcha z Pernštejna. Po smrti Viléma z Pernštejna (+1521) a Vojtěcha

Albrecht Harasovský v Ostravě; a jiných peněz téhož sirotka, které byly položeny v Brušperku. Peníze má vydat na záruky přátelům téhož sirotka, kteří jsou poddanými pána z Pernštejna, tak aby peníze sirotek, pokud by se vrátil, dostal vyplaceny. Ostravští i brušperští měli tuto věc poznamenat do svých register. Datum: „na Kroměříži v sobotu před Hromnicí Letha xxxiiii^o.“

575) ZAO-O, AO 38, fol. 26v. Datl. v Olomouci v auterý den svatého Petra a Pavla Letha vts. [29.6.1535]

576) SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 109, fol. 13r. Smír mezi stranami byl zaručen pod 100 kopami grošů, za které ručili Štěpánovi bratři Budišal, Ondra a Kubík, Švehla z Vlčovic, fojt z Vlčovic, fojt z Tiché, Šíma fojt frenštátský a Chvalík z Kopřivnice.

(+1534) dojednal Jan z Pernštejna 19. srpna 1536 se Stanislavem Thurzem, že zástava bude potvrzena ve výši 600 kop gr. nejen Janovi, ale též jeho třem synům. Biskup se zavázal Jezbořice nevyplácet do své smrti a panství smělo být vyplaceno až po smrti všech tří bratří z Pernštejna.⁵⁷⁸⁾

PANSTVÍ KELČ

Městečko Kelč držel na počátku Thurzova episkopátu Beneš Černoهورský z Boskovic. Kelč samotná byla tvořena vlastně třemi samostatnými obcemi a to městečkem Nové město Kelč, založeným kdysi biskupem Brunem ze Schauenburka, staroslovanskou trži vsí „Staré město“ Kelč a vsí Posvátnem, což byli vlastně poddaní kelečského faráře, jejichž chalupy byly porůznu roztroušeny kolem fary a na území Starého města. Ke Kelči byla asi v 15. století připojena plůžina zaniklých vsí Bílé a Černé Lhoty, dále k ní patřily vsi Kladoruby (část), Kunovice, Lhota u Kelče, Podhradní Lhota, Police a území zaniklých vsí Hodonska, Polomska a Kateřinska (dnes katastr obce Rajnohovic).⁵⁷⁹⁾

Po Benešově smrti v roce 1507 přešla zástava na Ladislava z Boskovic a Třebové.⁵⁸⁰⁾ S Ladislavem také biskup vyjednal vykoupení Kelče ze zástavy a je otázka, zda tu navazoval na nějaké rozhovory, které mohl vést už s předchozím držitelem panem Benešem. Všechny okolnosti znovunabytí Kelče nám ale nejsou přesně známy. Jisto je, že 30. 9. 1511 biskup za účelem vykoupení městečka Kelče prodal louckému klášteru za 70 zl. roční důchod 24 hř. gr. vídeňských, placených biskupství městem Brnem, k čemuž dala souhlas olomoucká kapitula.⁵⁸¹⁾ Tento obnos nepochybně k vykoupení celého městečka nestačil, ale nemůže být sporu o tom, že k vyplacení zástavy někdy v tomto roce došlo.

ÚŘEDNÍCI NA KELČI. O kelečských úřednících nemáme dlouho přímé zprávy. První přímou informaci z register biskupské korespondence máme až z 23. července

577) SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 109, fol. 14v.

578) P. Vorel, *Česká léna olomouckého biskupství ...*, s. 82-86; AČ XVI, s. 542-543, č. 730.

579) Kelč nemá dosud vlastní monografii, jejím dějinám se nejpodrobněji věnoval F. Matějek v rukopisné práci *Dějiny města Kelče*, cca 1970, uloženo v SOKA Vsetín, MNV Kelč, pohusitské období zde zaujímá s. 67-148.

580) Jako majetek Ladislava z Boskovic a jako „město jeho“ je Kelč uváděna v olomouckých půhonech (MZA, A 3, inv. č. 688, fol. 61v, 85r, 89v).

581) MZA, E 57, (Premonstráti Louka), sign. L 42, inv. č. 339; „plat prodával: „*ad redimendum liberandum et exoluendum Opidum Episcopatus nostri vulgariter Kelcz nuncupatur, cum omnibus suis bonis possessionibus iuribus et pertinenciis*”.

1535.⁵⁸²⁾ Znovu je o kelečském úředníkovi řeč 31. ledna 1540 v biskupovu listu pro Viléma ze Žerotína.⁵⁸³⁾ 8. února 1540 se pak biskup obracel na Jana Obešlíka z Lipultovic, jelikož kelečským poddaným se dala velká škoda hrází, kterou nechal Jan Obešlík postavit za biskupovy peníze u kelečského rybníka. Biskup přikázal Janovi, aby k sobě vzal „úředníka našeho keleckého a někoho druhého a na to vyjel a toho s pilností ohledal“, děje-li se jmenovaným stavem nějaká škoda.⁵⁸⁴⁾ Z retrospektivní zprávy z r. 1586 se dovídáme, že kelečským úředníkem byl v době Thurzově jakýsi Šanovec, snad totožný s Janem Šanovcem z Šanova.⁵⁸⁵⁾

PANSTVÍ KETŘ

Pod pravomoc ketřského hejtmána spadalo městečko Ketř (Kietrz) a lenní statky kolem Ketře s vesnicemi Langowo (Langov), Ernberk, Krotful a Ksienze Pole (Kněžpole). Důchody panství byly ochuzeny o platy, zastavené na 6 a $\frac{3}{4}$ lánu v Krotfeldu u Ketře, které byly zastaveny ještě od dob biskupa Lacka (1403-1408). Stanislav Thurzo 27. 6. 1505 svolil, aby tento plat vykoupil ze světských rukou olomoucký kanovník Mikuláš z Hradce a obrátil jej k užítku oltářů Navštívení P. Marie v olomouckém dómě a Nanebevzetí P. Marie v kostele sv. Petra.⁵⁸⁶⁾

582) 1535, červenec 23. Kroměříž. Biskup Stanislav p. Janovi z Pernštejna: dle zprávy Janova hranického úředníka Jiřka Vlachovského byli poddaní z Vysokého Újezda vzati v rukojemství kvůli mýtu vybíranému v Kelči. Biskup neměl o této záležitosti bližší informace, ale v brzké době k němu měl přijít kelečský úředník, kterého se chtěl na to vyptat. ZAO-O, AO 38, fol. 30r: „...vědětí vám dáváme, že my o tej věci nejmáme žádněj vědomosti, než jmá u nás v krátkém časy úředník náš kelecký býti zeptáme se na tu věc. A k čemuž kolvěk poddaní vaši spravedlivost jmají, nejsme na tom, aby skrz nás a neb úředníky naše jim v čem v spravedlivosti jich ubližováno býti jmielo. S tým ec. Datl. na Kroměříži v pátek po svatekj Máří Magdaléně Letha ec. xxxv.“

583) 1540, leden 31. Kroměříž. Biskup Stanislav p. Vilémovi ze Žerotína: biskup byl zpraven, že Vilémovi poddaní rozkázali obstatit jeho kelečské poddané kvůli Petrovi, bratru kněze Valentina, pro nějaký slib. Biskup vyrozuměl od kelečského úředníka a od jmenovaného Petra, svého poddaného, že chce zaplatit jakoukoliv sumu peněz, takže Vilém má pro ně někoho poslat (ZAO-O, AO 39, fol. 5v-6r). Věc byla řešena ještě v polovině února, tentokrát se ale už biskup obracel přímo na kelecké a psal také Vilémovi z Žerotína. (tamtéž, fol. 10r-v).

584) ZAO-O, AO 39, fol. 11r-v.

585) V roce 1586 se prováděl výslech svědků kvůli hrází, postavené pod velikým rybníkem na říčce Juhyni na biskupových pozemcích, 70-letý Jan Konečný, původem z Meziříčí, k tomu udal: vyznal, že ten stav prvnější byl v gruntech kelečských, ale kdo ho dělali dal, o tom že neví. Než že jim za p. biskupa Stanislava Tuřího poručeno bylo, aby byl ustrhán a on s nimi na to trhání chodil. A Šanovec auředník kelecký, že jest poslal k Alšovi Kladorubskému o tom oznámení, poněvadž ten stav bez vuole J. M. Pána biskupa dělali jest, že mu ho zase strhati dá, což Aleš za odpověď dal, poněvadž jest na gruntech pana biskupa, že on se s jich milostí vaditi nebude, to že ti poslové, kteří k němu vysláni byli, oznámili a nyní, že jest ten stav dobře vejše než prve“. (ZAO-O, AO, sign. L I b 3/4, fol. 1r-v). Jan Šanovec z Šanova byl v roce 1533 zatykován pd pány ze Žerotína pod Starým Jičínem (MZA, A 3, inv. č. 695, fol. 302v).

586) ZAO-O, AO, Listiny, N I b 2/2; MCO, Listiny, A V a 32.

ÚŘEDNÍCI NA KETŘI. Prvním známým úředníkem na Ketři z Thurzovy doby je **Jošt z Tamfeldu na Bělé**, který z titulu své funkce na sklonku listopadu 1523 poháněl před zemské opavské Václava z Bítova a Vladěnína kvůli postavení svědků.⁵⁸⁷⁾ Jako další úředník kečerský se objevuje v roce 1534 **Bernart Šíp z Bránice**, ale měl být zřejmě záhy vystřídán. Asi v lednu 1534 psal biskup Bernartovi kvůli soudu s Hons Klevarem, kde je zmínka o „*budícím*” úředníkovi v Ketři.⁵⁸⁸⁾ 14. 3. 1534 psal Thurzo z Kroměříže Bernartovi, aby zavezl splav u kečerského rybníka a udělal jiný na druhém konci. Ohledně nasazení plodu neuměl biskup Bernartovi poradit, spoléhal se na jeho předešlé zkušenosti a doporučil mu poradit se s odborníkem.⁵⁸⁹⁾ Kvůli sporu Hons Klevara z ketřskými měšťany psal Bernartovi biskup z Vyškova ještě 20. 3. 1534.⁵⁹⁰⁾ Další zprávy o biskupských úřednících na Ketři nemáme až do roku 1540, kdy je doložen jako „*úředník náš*” **Jindřich z Fulštejna**.⁵⁹¹⁾

PANSTVÍ KROMĚŘÍŽ

Panství kroměřížské měl od roku 1479 v zástavním držení uherský magnátský rod Zápolských. O vykoupení ze zástavy měl eminentní zájem nejen biskup, ale byla to i otázka prestiže celé moravské stavovské obce, která pohlížela nelibě na zakupování uherské šlechty na Moravě. Vzhledem k nedostatku pramenů nemůžeme o všech jednáních, která bylo nutno absolvovat, říci mnoho. Rozhodně musel Thurzo vyjednávat s králem a podporu hledal u nejvyšší politické reprezentace země, která se ostatně v osobě Viléma z Pernštejna stavěla k restituování biskupského zboží příznivě.⁵⁹²⁾

587) ZAO, Stavovský archiv, inv. č. 778, fol. 44r.

588) AO 36, fol. 23v. Poručníky půhonu byli hofrychtěř Jan z Ledské a na Choryni a Jan z Předhradí, úředník kostela olomouckého.

589) AO 36, fol.35r: 14. 3. 1534, Kroměříž. *Bernartovi Šípovi z Branice úředniku Kečerskému Urozený vладыko věrný náš milý, což se toho splavu u kečerského rybníku odtýče, poněvadž dobří lidé k tomu radí, aby ten splav byl zavezen a jiný na druhém konci udělán byl, tak učiň, daj jej zavésti a jiný udělati. Což se pak plodu dotýče k nasazení toho rybníku, poněvadž sme jednoho ani druhého o kterémž nám píšeš neviděli, nevímeť co o tom psáti, než poněvadžs prve jinde úředníkem býval a snads rybníky v spravování svém jměl, jměl by takovej věci rozuměti. A přesto neškodilo by, aby se o to s některým dobrým člověkem, kterýž takovej věci rozumí, poradil. A zdá se nám, kdyby do toho rybníku na jedno teplo padesáte kop plodu dobrého vsadil, pakli by také plodu velikého jmíti nemohl, ale na dvě teple Lxx kop žie by dosti bylo. Co se toho Hons Klewera dotýče, poněvadž k roku položenému v Opavě nestál, jměj v tom pilnost a nákladu všeho v tom nelituj, a tolikéž poddaným našim poruč, aby pěkně a tajně po něm špeh jměli a nákladu nelitovali, aby někde nalezen a právem vobklíčen býti mohl. Dat. na Kroměříži v sobotu před štvrtú nedělí Letha ec. xxxiiij^o.*

590) ZAO-O, AO 36, fol. 35v.

591) ZAO-O, AO 39, fol. 23r-v.

592) Zmiňuje se o tom sám Vilém z Pernštejna v listu z 3. III. 1520: „*Pak to jest vždy opatrowáno býwalo, aby se Uhří pod žádným způsobem w této zemi nesadili; jakož pak pan Štefan všel w*

Znovuzískání vlády nad městem a panstvím bylo ovšem prioritou. O úspěchu biskupova jednání v tomto směru vypovídá list krále Vladislava z 25. 8. 1497, v kterém žádal moravská města, aby se zaručila za krále olomouckému biskupu a kapitule za sumu 8.600 zlatých, kterou mají dostat jako příspěvek k vyplacení zástavní sumy, v níž Štěpán ze Zápole držel Kroměříž.⁵⁹³⁾ O všech náležitostech převodu majetku na biskupa nejsme informováni, ale jisté je, že na zámku se biskup nezabydlel okamžitě, protože přikročil neprodleně k rozsáhlým stavebním úpravám.⁵⁹⁴⁾

Jaký vlastně byl rozsah kroměřížského panství? To je důležitá otázka, nezbytná pro pochopení ústřední role, kterou město Kroměříž hrálo jako biskupská rezidence. Kolem roku 1500 bychom shledali, že panství tvořilo město Kroměříž s 20 vesnicemi a díly ve dvou vsích. První příležitost k rozšíření majetkového příslušenství kroměřížského zámku se naskytlá Thurzovi v roce 1504. Od bratří Václava a Viléma ze Strachnova koupil biskup dotud manské zboží Miňovice za 400 uh. zl.⁵⁹⁵⁾ 25. ledna 1511 učinil biskup smlouvu s Albertem ze Šternberka, který postoupil biskupovi do dědičného užívání obě poloviny vsi Kotojed, vyhradiv si toliko mlýn. K němu směl vést vodu po kotojedských pozemcích a biskup se zavázal nečinit mu v tom překážek.⁵⁹⁶⁾ Koupě dotud olomoucké kapitule náležejícího města Hulína, zlistiněná 27. dubna 1511, s sebou nesla povinnost platit roční plat 40 hřiven grošů olomoucké kapitule. I tak asi byl výnos z tohoto městečka dostatečný a to navzdory existenci několika manských statků na území městečka.⁵⁹⁷⁾ V lednu 1521 byla do zemských desk vložena kupní smlouva, jejímž prostřednictvím prodal Jan z Kostelce na místě bratří Jindřicha a Václava biskupu Stanislavovi ves Postoučky s tvrzí, ves Měrůtky s dvorem (prodáným pod plat místním lidem), ves Bojanovice a půl vsi Záříčí.⁵⁹⁸⁾ Poddaným v Postoupkách biskup prodal 29. dubna 1522 pustý dvůr v Postoupkách a získal od nich též plat 12 bílých grošů za užívání luk. Odpustil jim robotní platy, ale zavedl jim robotu na polích u Štěchovic u řeky Moravy. Poddaným z Měrůtek a Bojanovic zůstaly dosavadní robotní

Kroměříž, jiní wešli w Třebíč, we Hradiště. Pak jednaním (mohu říci mým), z daru pána boha všemohaucího, wyweden jest z Kroměříže pan Štefan, wywedeni jsau z Hradiště i z Třebíče ač mi jest to nikdá nebylo od země poručeno, jakož pak i hněw sem skrze to měl od krále nebožtíka pro těch 8 tisíc, kteréž sau na Špimberku připsány pánu Mezříckému nebožtíkowi, aby kněz biskup k Kroměříži mohl přijíti, jakož se tak stalo.” ed. F. Palacký, Archiv český I, Praha 1840, s. 85, č. 19.

593) MZA, Nová sbírka, č. 662/79.

594) Na Kroměříži datuje biskup poprvé 29. IV. 1499 (AČ XVI, s. 535, č. 717).

595) 1504, září 28, Přílepy, (Listinář selského archivu, II, 1906, s. 7-9, č. 327).

596) F. V. Peřinka, *Dějiny města Kroměříže*, I, s. 141-142.

597) ZAO-O, MCO, Listiny, A V b 21/1.

598) ZDO XIX, s. 221, č. 2.

povinnosti nezměněny. Všechny tři vsi dostaly právo odúmrti, za což ale byl každý usedlík povinnován odevzdat do Kroměříže jednou ročně 1 husu.⁵⁹⁹⁾ Kroměříži se dostalo za Thurza cenné výsady výročního trhu, který udělil městu na výslovné biskupovy prosby 22. října 1528 král Ferdinand.⁶⁰⁰⁾

ÚŘEDNÍCI NA KROMĚŘÍŽI. Správa kroměřížského panství, v jehož ústředí se zároveň sbíhaly i nitky správy ostatních biskupských statků, byla svěřována opět většinou příslušníkům nižší šlechty. Dne 14.7. 1501 je ve svědečné formulí uveden **Zdeněk z Počenic**, „*purkrabí náš na Kroměříži*“.⁶⁰¹⁾ Záhy se objevuje kroměřížský hejtman **Markvart z Chvalovic**, který 4. 6. 1503 zprostředkoval smlouvu o hranice mezi statky města Olomouce a olomouckou kapitulou u vsí Kožušany a Holice.⁶⁰²⁾

Asi do let 1505-1510 patří působení **Jiříka Kolence z Gogolína**, úředníka na Kroměříži. Známý jsou dva Jiříkovy blíže nedatovatelné listy, zapsané v kopiáři olomoucké městské kanceláře.⁶⁰³⁾ Kolem roku 1515 byl kroměřížským úředníkem **Otík z Těšic**, který odpovídal purkmistru a radě města Olomouce na jejich psaní ohledně lidí z Bezmírova, kteří byli obstaveni na radnici v Kroměříži kvůli jakési čtvrti a pro dluh. Otík sděloval olomouckým, že bezmírovským byl položen rok od příštího pátku za dvě neděle, s čímž oni sami souhlasili.⁶⁰⁴⁾ K roku 1520 uvádí Peřinka s omezeními jako kroměřížského úředníka **Petra Hrubšického z Čechtína**. V pramenném materiálu se mi toto jméno nepodařilo dohledat, takže je nutno je přijímat nadále s výhradami.⁶⁰⁵⁾

599) ZAO-O, F III a 5/2, F III a 5/2d.

600) SOKa Kroměříž, AM Kroměříž, inv. č. 26, fol. 18v-19r; F. V. Peřinka, *Dějiny města Kroměříže*. I, 1913, s. 406.

601) ZAO-O, AO 19, s. 89. Zdeněk držel do roku 1516 manský dvůr v Hulíně se dvěma lány, viz blíže v katalogu lén.

602) 1503, červen 4., Olomouc. Markvart z Chvalovic, hejtman na Kroměříži a Martin protonotář z Nové Plzně, kancléř olomouckého biskupa ze strany kláštera a olomoučtí radní Kryštof Krocár, fojt Beneš Karnox, Klement a Martin ze Skalice z druhé strany zprostředkují smlouvu o pŕihon pŕevoŕiše Magdalény a konventu kláštera sv. Kateřiny v Olomouci na město Olomouc pro pastvicka ležící proti Kožušanům mezi vodou Moravou a zátokou, sporné mezi Kožušanskými a Holickými. Dle výroku mají být pastviny užívány společně. MZA, E 18, akta H 2; F. Beneš - K. Beránek, *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526*. Díl I, sv. 3/1, Praha 1980, s. 1144, č. 4762; V. Spáčil, *Sbírka listin archivu města Olomouce 1261-1793*, s. 152, č. 468; Parch, *Das Stadt-Archiv zu Olmütz*, s. 40, č. 371. (reg.).

603) Jiřík psal městské radě olomoucké, žádá vydání spravedlnosti pro Bernarta, kdysi obyvatele města. List postrádá bližší datum. (AM Olomouc, inv. č. 528, f. 52r). Podobně týž odpovídá městské radě na její list kvůli stávce, kterou udělal Jíra Tkadlec (asi kroměřížský měšťan) na olomouckého měšťana, kdy rada žádala o zrušení stávkvy, přičemž Jiřík je informoval, že přikázal stávku propustit. (AM Olomouc, inv. č. 528, f. 69r).

604) AM Olomouc, inv. č. 535a, fol. 119v. List není bližší datován, snad spadá do doby kolem roku 1515, do kterého se hlásí listy krále Vladislava, zanesené tamtéž. List Otíka v téže věci a v podstatě textově shodný, je na fol. 147r.

605) F. V. Peřinka, *Dějina města Kroměříže*, díl I, Kroměříž 1913, s. 480 uvádí toto jméno dle rukopisných poznámek Horkého a ani jemu se jméno tohoto hejtmána nepodařilo bližší doložit.

Počátkem listopadu 1522 přichází poprvé jako kroměřížský úředník poprvé **Petr Železník** a to v půhoných knihách olomoucké cúdy. Na Kroměříži ovšem působil coby úředník již dříve. Do doby před rokem 1522 spadá případ, kdy Petr Železník přišel spolu s Janem Buchlovským z Domamyslic do domu Anny z Čachtína, manželky Franze z Háje, zbil ji a po zbití k ní mluvil hanlivá slova. Tomu byl přítomen též Mikuláš Kropáč z Nevědomí, úředník na Mírově. Pánové pak na podaný půhon Annin našli, že Petr nemá na půhon odpovídat, neboť nespadal jako man páně maršálka pod zemské právo.⁶⁰⁶⁾ Rovněž před rokem 1522 se Petr zaručil spolu s Erazimem Pilarem z Greyzku Vilémovi z Víckova za věno paní Elišky ze Sezemic, Vilémovy manželky, panu Mikulášovi Kropáčovi. Eliška pak Petra poháněla v roce 1522.⁶⁰⁷⁾ V prosinci 1524 byl Petr zatykován v Kroměříži Ludmilou z Kroměříže, která tehdy upomínala rukojmí za věno své dcery Elišky ze Sezemic.⁶⁰⁸⁾ 13. 1. 1526 psal Petr ze Železného purkmistru a radě města Brna ohledně pozůstalosti, náležející biskupovým poddaným Pavlu a Janovi Koželuhovým po jejich tetě z Brna.⁶⁰⁹⁾ V roce 1528 byl zatykován na Kroměříži Petr Železník z Železník „úředník na Kroměříži“ opatem a konventem hradištského klášteřa, neboť odmítal vystavit svědectví týkající se Václava Murky z Tlumačova.⁶¹⁰⁾

Jako další kroměřížský hejtman je doložen 12. 3. 1532 **Bohuněk Škorně ze Stránova**.⁶¹¹⁾ 10. 9. 1533 je sice bez titulu uveden jako svědek v Říkovících, kde činila poslední pořizování o svém majetku Sybila z Morkovic na Říkovících,⁶¹²⁾ podobně bez svého titulu je uveden ve svědečné radě 4. 7. 1534 v Kroměříži.⁶¹³⁾ Pak už je mnohokrát zmíněn v nejrůznějších souvislostech.⁶¹⁴⁾ 17. května 1538 psal Bohuněk Škorně ze

606) MZA A 3, inv. č. 692, fol. 45r.

607) MZA A 3, inv. č. 692, fol. 26r.

608) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 294r. Lidmila z Kroměříže poháněla Hynka z Kunčic zatkyňi ze xx kop gl. a ze 7 kop gr. a 2 zl. uh. „a zatykuji jej pod duostojným v Boze otcem a panem panem Stanislavem biskupem olomúckým jeho milosti v městě jeho milosti v Kroměříži a tu jemu vimu dávám, že mi svědomí listem pod poečetí svú před panem hajtmanem a pany jich mil. ku potřebě me dati neche, co jest slyšel od Elišky z Sezemic na ten čas, když jsem ji na zamku Kroměříži z věrně ruky věnila, v čem mi jest se při přítomnosti mej a jeho znala, zna-li se“ Týmž půhonem Lidmila poháněla Bernarta Rychvaldského z Kateřinic, Jana Chorynského z Ledské, hofrychtěře dvoru kněze biskupa; a půhonem zatkyňě Petra z Zelezného úředníka na Kroměříži.

609) AMB, SBLM, č. 1216. „Datum na Kroměříži v sobotu po svatých Třech králích léta etc. XXVI.“

610) MZA, A 3, inv. č. 694, fol. 189v.

611) Mikuláš Bařa a Crha, strýci sirotků po neb. Martinu Šantlovi odevzdali manství v Štěchovicích Bohunku Škorňovi ze Stranova, hejtmanu na Kroměříži a to manství přijal pak Jan Turský. (LDK 421, f. 10r-v).

612) LDK, R IV a 2.

613) LDK, Q II b 4.

614) 23. 9. 1534 uveden jako hejtman na Kroměříži. (Adamus CDCO, s. 70-71, č. 55). 7. 4. 1536 na zámku Kroměříži Ambrož Havěřů odevzdal manství, které koupil v Štěhovicích od Jana Turského

Stranova purkmistru a radě města Brna a žádal o vydání právního rozsudku pro biskupovy poddané Václava Mackova z Kroměříže z jedné a Jindra Duchka na místě sirotků Mikuláše Kuženy z druhé strany.⁶¹⁵⁾ Bohuněk zemřel počátkem února 1540, jak píše biskup v jednom listě z 8. února 1540, Bohuněk „*těžce nemocen ležel i také život věku svého včera týden minulý dokonal*“.⁶¹⁶⁾

Po smrti Bohuňkově byl ustanoven úředníkem **Petr Křišovský z Třečkovic**, jehož také zastihla Thurzova smrt. 23. 4. 1540 mu dávala z Olomouce zprávu olomoucká kapitula, že ze svého středu vysílá děkana Bernarda Zoubka ze Zdětína a kanovníka Marka Khuena, kteří se mají ujmout správy kroměřížského zámku a města.⁶¹⁷⁾

Kromě nejvyšších představitelů správy panství slyšíme v roce 1536 o **maštaléri a služebníkovi** biskupově Jiříku Měsíčkovi.⁶¹⁸⁾ V únoru 1540 uvádí biskup jako svého **služebníka** jakéhosi Havla (*unser diener Gallus*), který měl zaplatit za cukr, odebraný od faktorů pánů Fuggerů ve Vídni.⁶¹⁹⁾ V březnu 1540 je zmiňován Jan Pípa, „*kterýž na ten čas topičem naším jest*“.⁶²⁰⁾

do rukou Bohunka Škorni z Stranova, hejtmána na Kroměříži a to pak manství přijal Svatoš Stiborův. (LDK 421, fol.15r).

615) AMB, SBLM, č. 1325, „Datum na Kroměříži v pátek po svatej Žofii ano 1538.“

616) AO 39, fol.10v: *Panu Adamovi z Lomnice a na Brumově. Urozený pane pane příteli náš milý že se na svém zdraví dobře jmáte, toho vám věrně přejeme. Co se tej obstávky, kterůž jest člověk váš na poddané naše kroměřížské v Klobúčích učinil, dotýče, pišete nám na psaní naše odpověď dávají, že jste tu obstávku na zadost naši z práva zdvihnutí rozkázali, aby o taková věc mezi poddanými našimi, a člověkem vašim, přítomto minulém saudu manském dobrými lidmi ohledáno a mohlo liby býti, y k konci přivedeno bylo, pak sami dobrou vědomost máte, že jsú se z teho saudu všickni i my také velmi náhle ruzna rozjeli ze s kým jednati nebylo a kdež v psaní tejš odpovědi vaši toho dokládáte, že jest o to poddaným našim v druhý pátek po svíčkách minulých rok položen, aby se na pravě klobúčkém postavili, i nemuožeme se v tom upamatovati, ani poddaní naši tolikéž, aby nám kdy o tom roku, ani poddaným našim co oznámeno bylo, aby se na ten čas jakž pišete, měli na pravě klobuckém postaviti, Lepe jest co bylo o tom nebožtíku Bohunkovi úředníku našemu psáno, kterýž tehdaž těžce nemocen ležel i také život věku svého včera týden minulý dokonal, pak sami znáte jestli že jest nebožtíkem Bohunkem v tom co obmeškáno, že by pro takovou příčinu chudí poddaní naši tym nic winni nebyli, a poněvadž jste tu věc z práva klobauckého tak jakž pišete sňali, aby o to dobrými lidmi bylo jednáno, zda se nám ze by poddany naši z příčin nahoře psaných, slušně z propadeny základu napomínati němeli, Než zdaloli-by se tomu člověku vašemu je z čeho jměl by jich znovu právem hleděti. Dat. na Kroměříži v neděli před svatú Apolenú léta 1540 [8.2.1540].*

617) ZAO-O, AO, C III b 6/3a.

618) MZA A 3, inv. č. 696, fol. 125v.

619) AO 39, fol. 14r.

PANSTVÍ LIBAVÁ

Libavá byla od 14. století součástí biskupských mensálních statků. Panství tvořilo město Libavá a vsi Dřemovice, Heroltovice, Norberčany, Smilov, Stará Voda a Vojnovice. Nedokážeme přesně říci, komu vlastně libavské panství na konci 15. století patřilo. Od roku 1456 je měl v zástavě Mikuláš Bystřice z Ojnic a v roce 1465 zde byl zástavním držitelem Zbyněk ze Zvole. Počátkem 16. století už asi tato situace neplatila a panství bylo pevně v rukou olomouckého biskupa.⁶²¹⁾ V roce 1504 obnovil Stanislav Thurzo na prosbu purkmistra a konšelů města Libavé a k němu náležejících obcí městská privilegia, o které libavští přišli za požárů a za válečných časů. Biskup jim potvrdil právo svobodného odkazu, přináležitost města k hlubčickému právu, udělil městu právo týdenního trhu, který se měl odbývat každý čtvrtek. Poddaní ze 6 vsí, kromě vesnických rychtářů, byli povinni jezdit se vším na trh do Libavé a tam také nakupovat, zvláště pivo. Skoro všichni měli od biskupa povolení šenkovat pivo i odjinud, ale za zvláštní poplatek. Aby mělo město z trhů nějaký užitek, musel každý, kdo prodával sůl, platit 2 feniky a stejně tolik krejčí z oděvu. Dále potvrzovalo privilegium starou zvyklost ve správě města, kterému stáli v čele 4 purkmistři a 7 konšelů, kteří dohromady spravovali město. Po uplynutí jednoho roku byli zváni staršími a volili nové purkmistry a konšely. Cizinec, pokud se chtěl ve městě nebo na panství usadit, musel zaplatit 1 hřivnu. O právu várečném a šenku se praví, že je měly mít také pusté domy, když se znovu osadí. Za udělení a obnovení privilegia měl dostávat biskup po jedné slepici z každého domu v městě a v poddanských vsích.⁶²²⁾

ÚŘEDNÍCI: O správcích panství Libavé, podobně jako u Budišova, nemáme přímé zprávy. Snad mohl být zdejší úředníkem **Albrecht z Kokor**, který se objevuje v registrech biskupské korespondence v letech 1533-1535. Víme o něm jistě, že spravoval biskupské lidi a poddané v okolí Olomouce a v Olomouci byla asi také jeho úřední kancelář.⁶²³⁾ O tom, že měl co do činění s Libavskými poddanými, napovídá pouze nezřetelná zmínka v biskupských registrech. Mezi biskupovými poddanými z Libavé a poddanými z Húzové, kteří patřili panu Ješkovi Pňovskému ze Sovince, vypukl jakýsi

620) ZAO-O, AO, inv. č. 39, fol. 18v; list otiskl F. Kameníček, *Zemské sněmy a sjezdy moravské*. Díl III, Brno 1905, s. 195.

621) L. Hosák, *Historický místopis*, s. 626.

622) Josef Malý, *Libavský okres*. Vlastivěda moravská, Brno 1931, s. 166-167.

623) Thurzo v listu měšťanům Olomouckým o Albrechtovi Kokorském píše: „*Albrecht Kokorský jest úředníkem naším a jemu jsme k spravování svěřili a poručili lidi naše, kteráž tu u Olomouce obliše jmáme.*“ AO 36, fol. 6v-7r.

spor o nějaké peníze. K rozsouzení sporu poslal biskup 1. dubna 1535 na žádost Ješkovu právě Albrechta Kokorského. Nabízí se tedy otázka, proč se případu neujal libavský úředník, pokud takový úřad existoval.⁶²⁴⁾ Úřední působení Albrechtovo se patrně nachýlilo ke konci v září 1535, neboť již koncem července jej Stanislav Thurzo zamýšlel odvolat a nahradit jiným úředníkem, vytýkajíc mu přitom velkou nemocnost.⁶²⁵⁾ Budišov a Libavá byly prokazatelně v roce 1552 spravovány jediným úředníkem, jímž byl budišovský fojt Václav Hatlák z Prachatic.⁶²⁶⁾

MÍROV A SVITAVY

Mírovské panství se na sklonku 15. století patrně nacházelo v přímé správě biskupských administrátorů a není známo nic o tom, že by se nacházelo v zástavním držení pánů ze Zvole, kteří je měli dostat dle nálezu zemského soudu v roce 1482. O Březové víme, že počátkem 16. století byla v biskupském držení.⁶²⁷⁾

Z poloviny 16. století pocházejí dva urbáře panství, které nám umožňují bližší náhled na jeho rozsah.⁶²⁸⁾ Byl to předně „zámek“ Mírov s dvorem a mlýnem pod zámekem a s městečkem se 4 osedlými, kteří měli právo šenku a konali zanedbatelné roboty. Město Mohelnice (se 132 lidmi) a s předměstím (78 osedlých), k Mohelnici

624) AO 38, fol. 5r-v: „Panu Ješkovi Pňovskému z Sovince. Urozený pane, pane příteli náš milý. Téhož zdraví i jiného všeho dobrého věrně bychom vám přáli. Jakož nám píšete, co se poddaných vašich(sic) z Libavej a poddaných vašich z Huzovej dotýče, kdež jest mezi nimi ruoznice o nějaké peníze, i vyrozuměli jsme z psaní vašeho, že ty peníze lidé vaši s práva vyručili a že jest jim rok jmenován, kdyby zase se ku právu postaviti jměli, ale toho v psaní svém nedokládáte, na který by den ten rok býti jměl, abychom se věděti čím spraviti, a k tomu časy z strany některého dobrého člověka k rozeznání tej věci vydáte, a posíláme ten list váš úředníku našemu do Olomúce Albrechtovi Kokorskému, protože žádáme, že se o ten rok s ním srovnáte, a jemu v čas oznámíte, kdyby ten rok býti jměl, aby se na místo ukázané k tomu časy s některým dobrým člověkem z strany naší k jednání tej věci vypravil, aby to k srovnání přivedeno bylo, tak abychom o to více starání nebyli. Dat. na Kroměříži ve čtvrtek před provodní neděli. Letha xxxv“. [1.4.1535]

625) AO 38, fol. 33v: (...) „A poněvadž často nemocen býváš, bylo by potřebí, aby upokojení mohl míti a pilnost v tom, aby s pomocí buoží k zdraví mohl býti navrácen, pak k úřadu potřebí jest člověka zdravého, kterýž pracovati muože. A protože věděti dáváme, že my se o svatém Václavě jiným úředníkem miníme opatřiti a tebe na ceduli sepsané posíláme, co jest tobě na tvú službu peněz dáno. A přitomť také ted ještě po tomto služebniku tvému x ffl. posíláme a tak jmaš zapláceno i to coť bychom o svatém Václavě dáti jměli. Dat. na Kroměříži v sobotu před svatého Petra v okovách Letha xxxv“. [31.7.1535].

626) AO 43, fol. 27v-28r: (List Václavovi Hatlákovi z Prachatic, fojtu budišovskému); tamtéž, fol. 41r (List Václavovi Hatlákovi z Prachatic, úředníku budišovskému). V této souvislosti třeba zmínit, že v r. 1538 přichází v moravských púhonech budišovský fojt Řehoř Hatlák (MZA, A 3, inv. č. 697, fol. 253v).

627) V. Brandl, Libri citationum et sententiarum seu Knihy púhonné a nálezové. Brno 1892, díl V/2, s. 460-461, č. 372. Městečko Březová patřilo biskupství prokazatelně v r. 1501, neboť 11. VII. 1501 tu vynášela smírčí komise výrok o vedení vody na mlýny mezi biskupem a bratry Jindřichem a Janem z Boskovic (AČ XVII, s. 1-2, č. 759).

628) ZAO-O, ÚŘAS, inv. č. 2630, sign. O 3; inv. č. 2631, sign. O 2.

patřila ves Libivá (26 osedlých) a dolní role vsi Květina. Ze vsí to byly Míroveček (*Mírovec*), Žádlovice (6 osedlých), Lukavice (4 osedlí), Květín, Řepov (14 osedlých), Maletín (11 osedlých), Kladky (26 osedlých) a čtyři pusté vsi Búzovec, Hynčina a Jordánov, které byly zarostlé lesy, a Bezděčnov s hutí Stanislava Dymovského s loukami pronajatými podaným z Řepova. Z lesů se uvádějí bukovojedlový les za Mírovcem, rozkládající se až k pusté vsi Svojanovu, bukovojedlový a osikový les u Strážné hory, táhnoucí se k Javoří, les (*chrást*) od zámku až k hranicím Křemačova, les (*chrást*) okolo Řepova a Květína, les (*chrást*) za Květínem, kde se dobývala železná ruda a velký les, ležící mezi Řepovou, Slavoňovem, Rájcem, Pobučím a Dolním Bušínovem až k Zábřehu, odtud dále k Hněvkovu, Hoštejnu, pustým Jordánovu, Hynčině a Křižankovu až k Maletínu, Svojanovu až k hranicím Javoří a k Mírovu.

Svitavské zboží sestávalo z města Svitavy (117 osedlých) s předměstím (49 osedlých), městečka Březová nad Svitavou (69 osedlých), a vsí Čtyřicet lánů (45 osedlých), Javorník (22 osedlých), Lačnov (46 osedlých), Ostrý Kámen (*Rosensteyn*, 11 osedlých), Vendolí (*Standorf*, 67 osedlých), Hradec nad Svitavou (*Graifendorf*, 80 osedlých), Kamenná Horka (24 osedlých), Sklenné (25 osedlých), Horní Hynčina (*Hančendorf*, 49 osedlých), Muzlov (*Mozolov*, 9 osedlých), Dlouhá (6 osedlých), Rudné (8 osedlých), Moravská Chrastová (*Chrastavé*, 8 osedlých), Chrastová Lhota (*Lhotka*, kteráž k témuž právu Chrastavskému sluší, 5 osedlých).

Mírovský hrad prošel za správce olomouckého biskupství Jana Filipce rozsáhlou přestavbou, která mu vtiskla pozdně gotickou podobu. Na hradě samém pobýval Stanislav Thurzo prokazatelně pouze dvakrát v počátečním období svého episkopátu. V obou případech přitom využili jeho pobytu poddaní mohelnického panství, aby si opatřili konfirmace svých privilegií.⁶²⁹⁾

ÚŘEDNÍCI NA MÍROVĚ. Správa panství Mírov a Svitavy byla původně oddělená, za biskupa Thurza už došlo ke spojení správy obou panství v rukou jediného úředníka. Ještě v roce 1501 je sice řeč o svitavském úředníkovi **Janovi z Libně**, jemuž Thurzo udělil jako ocenění jeho služeb manství v Lačnově, je to však zřejmě poslední známá zmínka o samostatném svitavském úředníkovi.⁶³⁰⁾ V roce 1522 byl asi mírovským úředníkem **Mikuláš z Nevědomí**, který někdy před listopadem 1522 byl přítomen pohanění Anny z Čachtína Petrem Železníkem a byl pak na Mírově Annou

629) AO, sign.O I b 2/2, AO 19, p. 71; AO 19, p. 63-66.

zatykovan.⁶³¹⁾ Na přelomu listopadu a prosince 1523 už byl Mikuláš Kropáč zatykovan v Kroměříži, takže v té době už asi nebyl úředníkem na Mírově.⁶³²⁾ 24. května 1527 byl na zámku Mírově zatykovan **Stanislav z Křemenice**, který tu mohl být úředníkem.⁶³³⁾ V letech 1528-1530 vystupuje jako mírovský úředník **Jindřich Jedovnický ze Želetavy**. V dubnu 1528 poháněl Jošt Křtomilský z Loukova Jindřicha Jedovnického ze Želetavy, „úředníka na Mírově“ zatkně a zatykoval jej na Mírově. Vinil jej přitom, že „že jest mne v hlavu ranil a oko mi vyřal a toho mi napraviti nechce“.⁶³⁴⁾ V neděli 20. 2.1530 byl Jindřich Jedovnický přítomen právnímu pořizení před městskou radou ve Svitavách.⁶³⁵⁾ Od roku 1533 až do konce Thurzova episkopátu r. 1540 ve svitavských městských knihách vystupuje jako mírovský hejtman **Andrle ze Šternberka**.⁶³⁶⁾

PANSTVÍ OSOBLAHA

Panství bylo tvořeno městem Osoblahou, městečkem Janovem (*Johannesthal*), vesnicemi Liptaní (*Libenthal*) a Vysokou. Docela nenápadně a vskrytu mohutněl Janov, který byl na městečko povýšen v polovině 30. let 16. století Stanislavem Thurzem. Rozvoj Janova souvisel s dolováním stříbra na hoře Silberberku, k němuž ale nemáme bližších dokladů, pomineme-li příznačný místní název hory.⁶³⁷⁾

O zdejších úřednících nemáme z doby Thurzovy žádné zprávy. V registrech biskupské korespondence se kupodivu neobjevují. V dubnu 1534 měl do Osoblahy zajet kečerský úředník Bernart Šíp z Bránice spolu s Janem Vlkem z Konecchlumí, jehož bližší funkci z této souvislosti nepoznáváme, takže by se i mohlo usuzovat, že Osoblah

630) Dne 14. VII. 1501 udělil Stanislav Thurzo Janovi z Libně lénem dva lány v Lačnově „znamenavše pilné služby, kteréž nám věrný náš milý Jan z Libně úředník na Svitavách činil“. AO 19, s. 61-62.

631) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 45r.

632) MZA A 3, inv. č. 692, fol. 195r.

633) MZA, A 3, inv. č. 693, fol. 95r.

634) MZA, A 3, inv. č. 694, fol. 150r.

635) SOkA Svitavy, AM Svitavy, inv. č. 23, fol. 23v: „Bey diße Recht ist gesessen d. Edl her gindrzih gedowniczky diße Czeit Ampt man Auff Meraw vnd Merten Klozman von d. Trüba d. do ist geschickt gwest an d. schtell des Amptmans von d. Triba.“

636) SOkA Svitavy, AM Svitavy, inv. č. 23, fol. 51v, 56r-v, 61r, 57r, 62v-63r, 63v-64r, 66v, 69v, 79r, 74r, 85r, 87v-88r, 92v, 94r, 97r, 99v, 119r, 127r-v, 135r.

637) L. Hosák, *Historický místopis*, s. 717an; k Thurzovu důlnímu podnikání viz Rudolf Janál, *Kapitola z dějin nerostné těžby v horních revírech olomouckého kraje. Příspěvek k historii nerostné těžby v revírech olomouckého kraje*. Sborník krajského vlastivědného muzea Olomouc IV/1956-1958, s. 179 - 189.

byla tehdy spravována z Ketře. Ale takový soud je patrně příliš unáhlený.⁶³⁸⁾ Prvního známého osoblažského úředníka se mi podařilo zachytit až k roku 1545.⁶³⁹⁾

PANSTVÍ VYŠKOV

Když nastoupil Stanislav Thurzo na biskupský stolec, patřilo vyškovské panství k těm nemnoha statkům, z nichž mu plynul stálý příjem. Navíc zdejší zámek měl nepopiratelné přednosti vzhledem ke své blízkosti k Brnu, kde musel biskup trávit mnoho času na zasedáních zemského soudu a sněmovních jednáních. Na zvěř bohaté lesy ve vyškovském okolí byly také vítaným zdrojem povyražení pro lov milujícího biskupa a jeho šlechtické souputníky. Než bylo ze zástavy vykoupeno kroměřížské panství, byl hlavním sídlem biskupa zámek ve Vyškově. Ve Vyškově vydal Thurzo svou dosud nejstarší známou listinu, ve Vyškově uspořádal v květnu 1498 generální synodu kněžstva olomoucké diecéze, zdi zdejšího zámku byly svědkem obnovení chodu manského soudu v únoru 1499.

Postavení Vyškova jako biskupovy hlavní rezidence - byť víme, že dočasné - mělo pochopitelně celou řadu důsledků. Město působilo jako magnet, který přitahoval nejrůznější společenské skupiny, které doufaly, že na ně dopadne odlesk biskupského splendoru. Nebudeme tu spekulovat o tom, jaké změny v sociální skladbě Vyškova přítomnost biskupského dvora vyvolávala. Nepochybně ale musely být razantní. Jejich odrazem může být první Thurzovo privilegium pro Vyškov, vydané dne 18. srpna 1498 v Olomouci.⁶⁴⁰⁾

Jádrem této listiny byl sice insert starší listiny biskupa Tasa z Boskovic z 23. 6. 1460, jejíž obsah můžeme připomenout. Za prvé získali měšťané s odúmrtní právo svobodně odkazovat svůj majetek. Ve svých právech a obyčejích neměli být měšťané rušeni žádným biskupským úředníkem či hejtmanem, naopak tito měli dbát na jejich dodržování. Rychtář a přísežní měli trestat všechna provinění a přečiny, jak to bylo zvykem od starodávna a jak to bylo zanešeno v městské knize. Těžší zločiny, jako

638) AO 36, fol. 40v.

639) V registru z let 1545-1547 je několik listů adresovaných Alexímu Metychovi z Pulzdorfu, úředníku osoblažskému (AO 42, fol. 6r, 21r, 21v), jehož osobu se mi nepodařilo blíže identifikovat.

640) Znění privilegia je v knize opisů měšských privilegií z 29. 11. 1668, (SOkA Vyškov, AM Vyškov, inv. č. 1, fol. 6v-10r). Řada konfirmací této listiny je v ZAO-O, AO, insert v listině biskupa Františka z Ditrichštejna z 24. 6. 1613, Kroměříž, (sign. G III a 2/3 a G III a 6/6b), další konfirmace od biskupa Leopolda Viléma z 3. 2. 1655, sign. G III b 9/4; insert v konfirmaci Marie Terezie z 13. 6. 1747 (sign. G III d 21/5) a v konfirmaci císaře Josefa II. z 6. 2. 1783, (sign. G IV d 63/4).

vraždy, smilstva, znásilnění a násilné vniknutí do domu (tj. násilné loupeže) měly spadat před biskupa, tj. před příslušné soudní orgány, ustanovované a kontrolované přímo biskupem. Biskupovi zůstal ovšem také i jistý vliv na vedení městské samosprávy. Při obnovování městské rady totiž měla odstupující městská rada vybrat 14 osob a jejich jmenovitý seznam předložit vrchnosti. Z těchto 14 měla vrchnost (resp. její zástupce či hejtman) vybrat 10 osob a tato desítka měla přibrat do rady 2 členy z odstupující staré rady. Měšťané měli právo odvolat se proti soudnímu rozsudku rychtáře a rady, museli ale složit jednu hřivnu grošů, biskup nebo jeho zástupce pak spor rozhodli dle práva příslušného města, před jehož soud spor spadal. Právní a hospodářské postavení měšťanů se mělo posílit tím, že ani vdovy, ani sirotci neměli být nuceni k sňatku. Městu měly také připadnout peníze, které by tam zanechali cizinci či poutníci, procházející městem a to ať už z jakéhokoliv důvodu. Peníze neměly v žádném případě připadnout vrchnosti, ale měly se rozdělit na tři díly, jeden měl připadnout kostelu, druhý díl chudým a třetí na opravu města. Poddaný z cizího panství, který by dostal povolení se přestěhovat do města, měl složit ve prospěch města jednu hřivnu grošů, zvanou „nedošlá hřivna“. Měšťany také nesměl nikdo omezovat v šenku piva a vína a v obchodu se solí. Na opravu sešlých domů a stavení uvnitř i vně městských hradeb se směla brát část výtěžku z městských daní jako příspěvek na opravu. Nadto pak byli měšťané osvobozeni od konání všech možných robot a hlásek.

Biskup Stanislav Thurzo všechny články Tasovy listiny potvrdil a na prosby měšťanů přidal další ustanovení. Předně stanovil výši městské berně odváděné každoročně do biskupských důchodů na 102 hřiven širokých grošů pražského rázu. Berně měla být odváděna tak, že na svatého Jiří (23. dubna) mělo být splaceno 51 hřiven a o svátku sv. Václava zbylých 51 hřiven. Další nařízení zasahovalo citelně obyvatele předměstí, neboť dle přání biskupova neměly být na vyškovském předměstí žádné veřejné hostince pro ubytování hostů a návštěvníků města kromě jediné výjimky, jíž byl dům „U dvou vozů“. Jedině tam mohli příchozí přenocovat či bydlet, dům ovšem musel podléhat jurisdikci vyškovské městské rady. Na předměstí také nebylo dovoleno vaření a šenkování piva, které tak museli odebírat obyvatelé předměstí i jiných vsí a městeček na panství výhradně a pouze z Vyškova. Ze své zvláštní milosti udělil biskup městu sobotní svobodný trh (freymark) na maso, tak aby řezníci ať už by pocházeli odkudkoliv, mohli svobodně přicházet v sobotní dny do města a prodávat a kupovat

maso. S výslednou listinou vyjádřila obligátní formulí svůj souhlas i olomoucká kapitula, jejíž pečeť byla rovněž přivěšena.

Někdy na jaře 1499 se už ovšem mohl biskup Stanislav přesunout do kroměřížského zámku, na němž zřejmě už probíhaly stavební práce, ale zámek byl už zřejmě plně obyvatelný.⁶⁴¹⁾ Vyškov tím ovšem přišel o jednu z nepopíratelných výhod, jakou bezesporu více či méně trvalá přítomnost vrchnosti v rezidenčním městě může představovat. Přes Vyškov ale biskup a jeho doprovod nadále projížděli při cestách do Brna na zemský soud a stejnou trasou se biskup vesměs vracel také zpět do své kroměřížské rezidence. Takových krátkých „průletů“ Vyškovem mohlo být dle dostupných údajů celkem 109.

Řešení místních poměrů si vyžádalo biskupovu osobní přítomnost ve Vyškově 24. 6. 1502, toho dne udělil Stanislav Thurzo poddaným vsi Dražovice právo odúmrti.⁶⁴²⁾ Naléhavost místních vyškovských problémů si znovu vynutila osobní biskupovu přítomnost znovu až v dubnu 1522. Vyškovští se totiž dostali do sporu s poddanými olomoucké kapituly z Křečkovic kvůli odebírání vody. Poddaní z Křečkovic si stěžovali na Vyškovské, že jim po jejich pozemcích vedou vodu a rovněž že jim odebírají vodu ze studní, takže nemají kde napájet dobytek. Zřejmě tu šlo o klasickou ukázkou snížení spodní hladiny vody, která měla za následek úbytek vody ve studních. Dále si křečkovští poddaní stěžovali, že vyškovští měšťané vedli přes jejich pole a zahrady potrubí.⁶⁴³⁾

Pro nedostatek pramenných zpráv zatím neumíme posoudit, do jaké míry bylo řešení tohoto problému spojeno se zemským sněmem, který byl držen od 16. 3. 1522 v Brně.⁶⁴⁴⁾ Tamtéž se zdržoval biskup ještě 27. 3. 1522.⁶⁴⁵⁾ Do Vyškova se tak mohl vypravit přímo z Brna v doprovodu zemské šlechty a zástupců olomoucké kapituly, nebo mohl všechny zainteresované strany obeslat do Vyškova ze své kroměřížské rezidence. Dne 28. 4. 1522 byla ve Vyškově uzavřena dohoda mezi biskupem Stanislavem a olomouckou kapitulou, zastoupenou Zikmundem Cochlarem, licenciátem

641) Na Kroměříži biskup je biskup poprvé doložen 29. dubna 1499 (AČ XVI, s. 353, č. 717).

642) ZAO-O, AO, G III a 3/2, český opis.

643) SOKA Vyškov, AM Vyškov, inv. č. 1, fol.10v-11r: „*Jakož mezi knězem biskupem jeho mil. a měšťany J.M. Vyškovskými a lidmi kapitolními kostela olomauckého ze vsi Křečkovic byla jest různice o vodu vedení po gruntech Křečkovských, kdež jsau sobě Křečkovští vobtěžovali, že by jim z studnic vyškovští vodu pobrali, že jsau dobytčův neměli kde napájeti. Druhé že jsau trauby po gruntech a roli jejich kladli i také skrze zahrady jejich.*”

644) ZDB XX, s. 168, č. 10.

645) ZAO-O, LDK, inv. č. 421, fol. 5r.

obojího práva, a Dr. Bernartem Zoubkem ze Zdětína, vybavenými plnou mocí olomoucké kapituly. Přítomni byli také Jan Kuna z Kunštátu na Rožnově, Kryštof Kropáč z Nevědomí na Litencích a Havel Chudobín z Bořic na Krakovci, jimž připadla role nestranných rozhodčích. Smírčí komisaři vyslyšeli obě strany sporu a vyjeli na obhlídku sporných pozemků. Dle jejich konečného výroku měli vyškovští měšťané svobodně užívat vodu, kterou vedou do města po křečkovských pozemcích a také zde mohou i v budoucnu pokládat potrubí. Měli být ovšem povinni nahradit křečkovským případné škody na obilí, pokud by vznikly ať už kladením trub nebo jejich otvíráním nebo protržením. V takových případech měly obě strany vyslat dvě osoby, které by posoudily rozsah škod, které pak vyškovští byli zavázáni nahradit. Potrubí, které bylo položeno v zahradách, se ovšem mělo přeložit na místo chodníku („stezky“), vedoucí mezi zahradami. Za tyto ústupky měli pak vyškovští měšťané dávat křečkovské obci jednu vídeňskou hřivnu o sv. Janu a druhou o vánocích a to každoročně. Křečkovští také svolili k tomu, aby měšťané mohli odvádět potrubím vodu ze třetí studnice a rovněž měšťané měli mít právo odvádět vodu z nových pramenišť („pryštín“), pokud by se jaké objevily při stávajících třech studánkách. Dále bylo garantováno právo svobodné pastvy dobytka i jeho svobodného průhonu skrz Vyškov a Křečkovice pro obě strany. Po jednom exempláři smlouvy, zapsané na pergamenu, se pak dostalo oběma stranám.

V mnohém hektický rok 1526 přinášel jistě problémy mnohem závažnější povahy, než jaké trápily vyškovské měšťany. Biskupovi ani nestálo za to se do Vyškova vypravit. Opět se jednalo o „vodní hospodářství“. Vyškovští nutně potřebovali finanční prostředky pro obecní hospodaření („*k témuž městu k opravě a k jiným potřebám*“) a obrátili se proto s touto věcí na biskupa, který uznal jejich požadavky jako oprávněné. Se souhlasem olomoucké kapituly pak biskup městu dal listinou danou 8. května 1526 v Kroměříži právo vybírat poplatky za používání vody, která se vede do města. Výnos poplatků za vodu měl být užit k opravě města, „*bud' na cesty, na mosty, lávky a na jiné jakéž koliv všelijaké věci tomu městu potřebné*“. Smlouva učiněná v roce 1522 s Křečkovskými přitom měla zůstat v platnosti, jak v konsenzní formulí připoměla olomoucká kapitula.⁶⁴⁶⁾

646) Listina daná na Kroměříži v úterý den sv. Stanislava 1526 je dochována v opise v městských privilegii AM Vyškov, inv. č. 1, fol. 11v. Insert téže listiny je též v ZAO-O, AO, sign. G III a 2/3, G III a 6/6b, G III b 9/4, G III d 21/5 a G IV d 63/4.

Až do roku 1533 nemáme mnoho přímých dokladů o pobytu biskupa na Vyškově. Zdržoval se tu například 10. dubna 1529, kdy z Vyškova korespondoval s brněnským městským písařem Janem Munkou.⁶⁴⁷⁾ Projížděl tudy ovšem přinejmenším 18-krát při cestách do Brna na jednání zemského sněmu. Ve čtvrtek 30. října 1533 se už biskup chystal do Vyškova, kde se měl vneděli odbývat sjezd moravských stavů.⁶⁴⁸⁾ Ve Vyškově pobyl biskup patrně do středy 5. listopadu.⁶⁴⁹⁾ Během svého vyškovského pobytu biskup rozhodně nezahálel a věnoval se vyřizování nejrůznějších záležitostí. Některé ovšem měly spojitost i s Vyškovskem, biskupův pobyt zde si to logicky vyžadoval. Tak v pondělí 3. listopadu 1533 psal biskup na Račice panu Václavovi z Boskovic, který biskupovi dlužil nějaký obnos a prosil o odklad splátky, což biskup v listu okomentoval slovy „*kdož nerad peníze vydává, ten snadnú výmluvu nachází, aby se jemu prodlelo*”. Pan Václav ale kromě toho žádal od biskupa vystavení listiny na manství Křižanovice, čemuž se biskup zpěchoval, řka, že jelikož pan Václav ze statku nesložil manskou přísahu, nemůže tak učinit. Závěr dopisu je rovněž striktní: biskup pana Václava požádal, aby nemeškal se splacením dluhu a obnos poslal na Vyškov, „*poněvadž jste tak blízko, neb my ještě dnes a zítra tu pobudem*”.⁶⁵⁰⁾ Nazítří 4. 11. 1533 se obrátil Stanislav Thurzo na brněnské měšťany a žádal je o právní podporu pro své poddané z Pustiměře, kteří u soudu ve Švábenicích vedli spor s nějakým člověkem z Ejvanovic o peníze odkázané kostelu v Pustiměři.⁶⁵¹⁾

Po odjezdu do Kroměříže se k Vyškovu pozornost biskupova obrátila dříve, než by čekal. Následný list z biskupských register nám zároveň také ukazuje, čím se asi biskup vedle vyřizování úřední agendy bavil ve svém takřikajíc volném čase a odhaluje tak ovšem jednu nemilou příhodu. Bylo to totiž patrně za biskupa listopadového pobytu ve Vyškově, když se mu ztratili jeho dva oblíbení psi. Asi počátkem prosince se biskupovi do Kroměříže doneslo, že oni dva psi („*vyzle a vyzlice lihavej*”) byli přivedeni

647) Archiv města Brna, SLMAL, č. 1246.

648) ZAO-O, AO 36, fol. 13v: „*takét oznamujeme, že my v tento pátek příští musíme do Vyškova jeti, bude-li Boží vůle, pro ten sjezd, kterýž jest pan hajtman s povolením krále jeho milosti v Vyškově položil v tuto neděli příští abychom se shledati mohli voto poselství, kteréž jsme jeho královské milosti z Brna po panu Jindřichovi Mezřickém a po panu Vilémovi Kunovi učinili a tu nás buohda najdeš a snad nebude potřebí těch nálezuov a přípisuov nyní do Vidně sebú nésti a vo to svědomí, když se s námi shledáš také s tebu rozmluvíme*”.

649) ZAO-O, AO, inv. č. 36, fol. 14v-15r. Jsou zde zapsány tyto listy: Zuzaně Varhaníkové dat. 2. 11. 1533 Vyškov; panu Hynkovi Zvolskému dat. 2. 11. 1533 Vyškov; panu Václavovi z Boskovic dat. 3. 11. 1533 Vyškov; brněnským měšťanům dat. 4. 11. 1533 Vyškov.

650) ZAO-O, AO, inv. č. 36, fol. 14v.

651) ZAO-O, AO, inv. č. 36, fol. 14v-15r.

na zámek pana Jana z Boskovic na Račicích.⁶⁵²⁾ Jan Račický si ale myslel, že jde o pouhé „domnění” biskupovo. Ten se ale nenechal odbýt, neboť měl svědectví jakéhosi dobrého člověka, který ony dva psy z rozkázání pana Račického v poli popadl a přivedl na Račice, o čemž informoval i biskupa, který 8. prosince 1533 znovu na Račickém urgoval jejich navrácení.⁶⁵³⁾

V druhé půli března 1534 se biskup vypravil do Vyškova znovu. Šlo vlastně jen o dvoudenní výlet, jehož pravý smysl nám zůstává utajen.⁶⁵⁴⁾ 19. března 1534 psal biskup z Vyškova Bedřichovi ze Žerotína na Štramberce kvůli dluhům po zesnulém Lackovi z Kadaně. Lackovu někdejšímu poddanému z Rychaltic bylo totiž kvůli nesplacenému dluhu obstaveno v Novém Jičíně šest koní a biskup požadoval zrušení této obšťavky.⁶⁵⁵⁾ Nazítří, 20. března, psal biskup Bernartovi Šípovi z Bránice, úředníku na Ketři, ohledně Honse Klewara, který se vyhýbal soudu a biskupovi záleželo na jeho dopadení. Snad se mohl nacházet v Hlubčicích, tj. na území markrabství krnovského a bylo tedy nutno vejít ve styk s krnovským hejtmanem, panem Jordánem. Tomu už biskupovi nestálo za to psát, neboť jak doslova uvedl v instrukci pro Bernarta Šípa: „*A tento list náš muožeš panu Jordanovi ukázati, byli bychom jemu také psaní o to zvláštní učinili, ale přijeli jsme nyní na Vyškov a jmáme některá pilná zaneprázdnění, pro kteréž jsme jemu psáti nemohli...*”⁶⁵⁶⁾ Kromě toho zajímal biskupa stav rybnického hospodářství na ketřském panství, kvůli čemuž vedl rozmluvu s Fabiánem Bzencem z Markvartovic, neboť od Bernarta Šípa se biskup ničeho nedovtípl. Po rozmluvě s

652) ZAO-O, AO, inv. č. 36, fol. 19v: „*Panu Janovi Račickému. Urozený pane, pane příteli náš milý, správu toho jistů jmáme, že vyzle a vyzlice lihavej k vám na zámek přivedeni jsou, kteříž sou se nám před několika nedělemi z Vyškova stratili. A protož vás žádáme, dle dobrého sausedství, abyste je nám zase navrátili a po těchto služebnících našich poslali. Kdež jsme k vám tej naděje, že tak učiníte. Dat. na Kroměříži ve čtvrtek den svatej pany Barbory lethy etc. xxxiii^o.*”

653) ZAO-O, AO, inv. č. 36, fol. 19v - 20r: „*Panu Janovi Račickému z Boskovic. Urozený pane pane příteli náš milý. že se na svém zdraví dobře jmáte, toho vám rádi přejeme, co jsme vám onehdá psali o vyzlici a vyzle psy lehavé, kteréž se nám stratili z Vyškova, jistě jsme to z žádného domnění neučinili. A protož jsme vám o to pěkně psali dle dobrého přátelství a ještě žádáme, že je nám vrátíte. Neb ten dobrý člověk, kterýž jest při přítomnosti vaší ty psy v poli z rozkázání vašeho popadl a na Račice přivedeni jsou, ten nám vo tom zprávu dal a že vám i to v oči mluvití chce, že se tak stalo a snad se také ještě i jiní najdú, kteříž o tom vědí, že jste ty psy u sebe na Račicích jměli a že jste je hned na zajtří pryč poslali a protož ještě přátelsky žádáme, že je nám zase rozkážete navrátiti, aby raději mezi námi dobré přátelství zůstalo. Neb my sobě jistě ty dva psy lehce nevážíme, pakli bychom jich nemohli z dobrého přátelství od vás zase jmíti, již bychom musili toho tak hleděti, jakžby nám v tej věci potřeba naše ukazovala. Dat. na Kroměříži v pondělí den početi panny Marie lethy ec. xxxiii^o. Dat. na Kroměříži v pondělí den početi panny Marie Lethy etc. xxxiiii^o.*”

654) Na Kroměříži datuje biskup ještě 14. 3. 1534 (AO 36, fol. 35r: „*na Kroměříži v sobotu před čtvrtú neděľ*”); jeho pobyt na Vyškově dokládají dva listy z 19. 3. a 20. 3. (AO 36, fol. 36r-v).

655) ZAO-O, AO 36, fol. 36r.

656) ZAO-O, AO 36, fol. 36v-37r.

Fabiánem rozhodl biskup vyslat jej do Ketře, aby si o rybnících promluvil s Bernartem.⁶⁵⁷⁾ Na Vyškově se biskup zdržoval ještě po 23. březnu 1534. Nejzazším termínem je 27. březen, protože v sobotu před Květnou nedělí (28. 3.) už byl Stanislav Thurzo v Kroměříži.⁶⁵⁸⁾

Přímou spojitost s Vyškovem má obdarování vladyky Buriana Chyby z Kovačova, jemuž biskup Stanislav listinou danou 6. července 1535 v Olomouci dal pod plat lán role Plevovské v Brněnském poli, která příslušela k biskupskému mlýnu ve Vyškově. Roli předtím dočasně užívali vyškovští měšťané. Na Burianovy prosby a na radu a s povolením olomoucké kapituly tedy biskup daroval Burianovi tento pozemek pod podmínkou, že bude platit ročně 64 grošů ve dvou termínech o sv. Václavu a o sv. Jiří.⁶⁵⁹⁾

Vyškovskými záležitostmi byl biskup obtěžován počátkem července 1535. Měšťané se na biskupa obrátili kvůli mydláři Mikulášovi Betrhonovi, jemuž patrně město činilo překážky v provozování jeho řemesla pro dluhy. Biskup se ale nechtěl ukvapit, („*my rady každého s poddaných našich, ktož k nám v potřebě svej přijde, vyslyšíme, než ne hned jaká nám sprava dana bejvá, tomu uvěřujeme*“), protože dostal supliku i od samotného Mikuláše. Tu odeslal 8. července do Vyškova.⁶⁶⁰⁾ Vyškovského úředníka Jana Ryšana pověřil prošetřením případu i jeho vyřešením.⁶⁶¹⁾

657) ZAO-O, AO 36, fol. 37r: „*O rybnících nám nic neoznamuješ, abychom se věděli čím spraviti co se tam děje. Mluvili jsme zde s Fabiánem Bzencem a jeho žadali, aby k těm rybníkom našim dojel a tobie aby zdaní své oznámil, kde by bylo potřebí co na těch našich rybnících opravití. Nepochybujem, že tak učiní.*”

658) List panu Václavovi Bílovskému z Fulštejna byl psán „*na Vyškově po smrtnej neděli některý den. Léta páně 1534*“, tj. mezi 23. a 27. březnem 1534 (AO 36, fol. 37v). Hned následující list pro tehož Václava Bílovského je dán na Kroměříži v sobotu před Květnou nedělí (AO 36, fol. 37v).

659) SOKA Vyškov, AM Vyškov, kniha opisů městských privilegií, inv. č. 6, fol. 12r - v. Inserty listiny jsou v konfirmaci olom. biskupa Františka z Dietrichštejna z 24. 6. 1613, Kroměříž, (ZA Opava, pob. Olomouc, AO, Listiny, sign. G III a 2/3 a G III a 6/6b poř.č.5618); v konfirmaci olom. biskupa Leopolda Viléma z 3. 2. 1655, (AO, sing. G III b 9/4, poř.č.5641), v konfirmaci císaře Karla VI. ze 7. 5. 1737, Laxenburg a v konfirmaci císařovny Marie Terezie z 13. 6. 1747, Vídeň (AO, sign. G III d 21/5, poř.č.5721); v konfirmaci císaře Josefa II. z 6. 2. 1783, Vídeň (sign. G IV d 63/4 poř.č.5969). Jméno Burianovo je zapsáno ve zkomolené formě Burian z Hovořova, upomíná tu přitom na protonotáře Thurzovy kanceláře Mikuláše Chybu z Kovačova. K rodu viz J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 98, č. 246 a doplněk na s. 533.

660) ZAO-O, AO 38, fol. fol.29r: „*Měščanom Vyškovským. Opatrní věrní milí. Jakož nám píšete co se Mikuláše Betrhona mydláře spoluobyvatele vašeho dotýče, my rady každého s poddaných našich, ktož k nám v potřebě svej přijde, vyslyšíme, než ne hned jaka nám sprava dana bejvá, tomu uvěřujeme a protož jsme vám tu suplikáci, kteráž nam od tehož Mikuláše dána jest, poslali, abychom tak o tej věci vás vyrozuměti mohli i ted pišeme Janovi Ryšanovi úředníku našemu aby v tu věc nahledl neb bychom neradi, aby chudý člověk o svú živnost kterýžby se živiti chtěl, měl přijíti. Datl. na Kroměříži ve čtvrtek po svatém Prokopu Letha ec. xxxv. [8.7.1535].*”

661) ZAO-O, AO 38, fol. fol.29v: „*Úředníku vyškovskému. Ryšane věrný náš milý, jest nějaký člověk poddaný náš Mikoláš Betrhon mydlář na předměstí vyškovském, kterýž některému poddanému našemu z Šlapanic jest dlužen snad xv ffl., kterémuž dluhu žádného roku i nejmá. Jakož jsme pak*

V září 1535 biskup pomýšlel na cestu do Brna na zemský sněm a zastavil se i na Vyškově. Zde je doložen 11. září 1535 a krátce se tu zdržel, neboť byl zaměstnán místními problémy. Bohdalický farář Ondřej totiž chtěl opustit svou faru navzdory tomu, že mu poddaní zaplatili desátek. Biskup proto psal Mikuláši Doupovcovi a v podstatě dal za pravdu poddaným. Farář tak měl v Bohdalicích zůstat až do konce „účetního období“.⁶⁶²⁾ Dne 13. září 1535 už byl biskup přítomen slavnostního zahájení zemského soudu a sněmu v Brně. V Kroměříži je znovu doložen 25. září, přičemž se jistě vracel přes Vyškov.⁶⁶³⁾

Do 25. dubna 1539 se hlásí smlouva učiněná mezi purkmistrem a radou města Vyškova na jedné a abatyší Dorotou a pustiměřským konventem na druhé straně o pusté pozemky a nivy, patřící kdysi k pusté vsi Marhanice. Za užívání těchto pozemků platili měšťané klášteru roční plat, ale nevyhnuli se tím sporům. Konvent i město se tedy obrátili na biskupa Stanislava a s jeho svolením přepustil pustiměřský klášter vyškovským měšťanům 10 lánů s jedním půllánem a jednou čtvrtí a klášteru měli nadále odvádět o sv. Janu Křtiteli z každé čtvrti 16 grošů a z nivek šest bílých grošů. Rovněž se klášter srovnal s městem o lán role zvaný Krakovský a o jednu zahradu před městem. Z lánu se mělo platit klášteru jednou ročně z každé čtvrti 14 bílých grošů a ze zahrady 8 grošů na den sv. Jana Křtitele a 8 grošů v den sv. Ondřeje. Smlouva ovšem došla svého uskutečnění až po roce 1541, jak plyne ze závěrečného dodatku, zapsaného v knize městských privilegií.⁶⁶⁴⁾

o to prve vyškovským poddaným našim psali, i také tehož Mikuláše Betrhone suplikáci jim poslali, a protož v tu věc nahlédni a některak to na míře postav, poněvadž ten chudý člověk tolik dluhu zaplatil, aby o svú živnost nepřišel, aby jemu toho dluhu od toho poddaného našeho z Šlapanic nemuožli byti do vánoc do některého slušného času čekáno bylo. Dat. na Kroměříži vts. [8.7.1535].

662) ZAO-O, AO 38, fol.43v: „Mikulášovi Doupovcovi uts. Urozený vладыko, pane Mikuláši příteli náš milý ec. jakož nám pišeš, co se kněze Ondřeje faráře Bohdalického dotýče, že jeho lidé z tej fary propustiti nechti, poněvadž jsu jemu zuplna desatek dali, než aby jim prve doslužil dotud dokud ještě při tej faře býti jest povinen, i věděti dáváme, že my protiv tomu nejsme poněvadž tak tomu roumíme z psaní tvého, že ten desátek zuplna jemu jest dán aby on také tu předse při tej faře byl až do toho času dokudž býti jest povinen, pak po tom kdež tu dosluži přijdeli k nam take jemu odpověď budeme věděti dáti. Datl. na Vyškově v sobotu po svatej Kunhutě. Letha xxxv.“ K Bohdalicím srov. G. Wolny, *Kirchliche Topographie von Mähren*, II. Abt. III. Band, Brünn 1860, s. 427, který uvádí faráře Cyrila (1514), Jana (1527).

663) ZDB XXV, s. 241, č. 1; AO 38, fol. 44r.

664) SOKA Vyškov, AM Vyškov, inv. č. 6, fol. 12v-14r. Smlouvu potvrdil až biskup Jan Dubravius, ovšem pod původním datem roku 1539: „A protož my Jan z Boží milosti olomaucký uznajíc smlauvu tu, kteráž na ten čas jakž se svrchu piše, vykonati se nemola, slušnau a spravedlivau k dobrému kláštera pustiměřského našeho i tudíž poddaných našich Vyškovských, pečeti naši jsme je stvrдили. Pečeti naše Abbatšska i také konventská kláštera pustiměřského přivěšeny jsau k tejto smlauvě. Kdež pro budaucí paměť jedna každá strana, jednau smlauvu v jednotejná slova pod pečeti visutými napsanau sobě zachovala.“

Do Brna cestoval biskup ještě dva měsíce před svou smrtí. Ve dnech 20.-21. 2. 1540 je doložen ve Vyškově. Delší pobyt využil jako obvykle k řešení místních problémů. Biskupův račický soused Václav z Boskovic na Bučovicích se zpěchoval odvádět vyškovské mýto a chtěl dokonce ohrožovat výběrcí mýta a poplatků za lov (tzv. lovčí). Biskup proto Václavovi v pátek 20. 2. psal důtklivý list.⁶⁶⁵⁾ Nazítří 21. 2. se pak biskup obracel na jihočeského magnáta Petra z Rožmberka, který činil překážky svému poddanému Řehořovi Reymysovi z Plané, který se chtěl usadit ve Vyškově. Biskup žádal pana Petra, aby Řehoře Reymyse propustil ze svého poddanství a vydal mu řádný zhostný list.⁶⁶⁶⁾ Na Vyškově také biskup jednal s újezdským farářem Matoušem, který zadržel jakýsi vrchnostenský plat, náležející kroměřížské kapitule.⁶⁶⁷⁾ Z Vyškova odjel biskup v rozmezí 22.-23. února, v Brně datoval své listy poprvé 23. února 1540.⁶⁶⁸⁾ V Brně v „*hospodě naší*“ byl biskup ještě 1. března, pak se vracel jistě přes Vyškov do Kroměříže, kde se znovu objevuje 6. března.⁶⁶⁹⁾

ÚŘEDNÍCI NA VYŠKOVĚ: Vyškovské panství tvořilo počátkem 16. století město Vyškov a vsi Brňany, Dražovice, Drysice, Nosálovice, Podivice, Německé Prusy,

665) ZAO-O, AO 39, fol. 16v-17r: „*Panu Václavovi z Boskovic a na Bučovicích. Urozený pane pane příteli náš milý, byste se na svém zdraví dobře jměli, toho bychom vám věrně přáli. Zpraveni jsme že ste úředniku našemu a mýtným našim i také těm, kteříž na silnice vysláni jsú, aby to jestli že by kto mýtho Vyškovské projeti chtěl hajili, vzkázali, aby na gruntu vašem žádného nebrali, pakli by toho vzíti chtěli, že byste je chtěli dáti honiti, i abyšte mohli vyrozuměti, pokud která silnice a po která místa k tomu mýtu našemu má hájena býti. A co nam tak z kterej dědiny ma spravedlivě lovčího býti vydáváno. Ted vám posíláme přípis jak jest o tom mýtě vyškovském a o hájení silnic pro ukrádání mýta i také o lovčím registry zemským před předešlymi léty s povolením všech stavův tohoto marg.(krabství) zapsano byti, jemuž všemu z přípisu toho šíře vyrozumíte. A protož jinej naděje k vám nejsme, než že se o věc spravedlivú s námi zasazovati nebudete. Datl. na Vyškově v pátek před stolováním svatého Petra [20.2.1540] letho etc. 1540.*

666) ZAO-O, AO 39, fol.17r -v: „*Panu Petrovi z Rožmberka a na Českém Krumlově. Urozený p.p. příteli náš milý, byste se na svém zdraví i na všech věcch svých dobře jměli, toho bychom vám věrně přáli. Řehoř, syn Jiřika Reymyse poddaného vašeho z Planý volbilil sobě živnost v městě našem Vyškově a znajíc své dobré, že by poctivú živnost svú tu jmíti mohl, chtěl by se také zde osaditi. A za to vás přátelsky žádáme, že nám již jmenovaného Řehoře svobodného propustíte, aby se zde na gruntu našem osaditi mohl i také list zachovací vejhostní podle obyčeje a zvyklosti království českého dáti rozkážete. A jmielby k čemu po rodičích svých jakú spravedlivost aby jemu take k tomu bylo dopomoženo, tak aby svej spravedlivosti mohl vzíti, kdež jinej naděje nejsme, než že na žádost naši tak učiníte, jakož bychom na žádost vaši, až by se kdy z panství našeho který poddaný náš na grunt váš táhnuti chtěl, tolikéž učiniti chtěli. Nebožtík pan Petr dobrej paměti strýc váš i také nebožtík pan Jošt váš bratr ty sau byli naši zvláštní dobří přátelé a protož vás za to žádáme, že vy také naším dobrým přítelem budete a my všem bychom vám mohli přátelskú dobrou vuolí ukázati, to rádi učiníme. Dat. na Vyškově v sobotu před s.Matějem [21.2.1540] Letho 1540.*

667) ZAO-O, AO 39, fol. 20v. Biskup v listu Jindřichovi Meziříčskému, dat. 14. 3. 1540, Kroměříž, píše, že „*kněz Matouš se také před námi na Vyškově k tomu podvolili i přirekl, že tu pensy, což ji zadžel kroměřížskej kapitole, rád spraviti chce, ale že ji pojednu všecku dáti nemůž, než že ji pomaly chce spraviti. A protož jsme jeho napomenuli, aby se k tomu včas jměl.*”

668) ZAO-O, AO 39, fol. 17r - v.

669) ZAO-O, AO 39, fol. 17v - 18r.

Tučapy a Zvonovice. Správě vyškovského hejtmana podléhala panství Modřice s městečkem Šlapanice a vsí Tuřany, v jejichž okolí leželo několik biskupských lén (Chrlice, Holásky, Jiříkovice, Újezd, Žatčany, díl Želešic). Od Jana Dubravia získal biskup v dubnu 1540 panství Dědice, které tvořilo městečko Dědice a vsi Opatov, Rychtářov, Lhota, Velké Radslavice a pusté městečko Hrádek, ale užitky z panství už nezískal žádné.⁶⁷⁰⁾

V roce 1506 vystupuje jako úředník na Vyškově jakýsi Martin, totožný patrně s **Martinem z Křimic**. Protivec z Bystřice podal 15. 5. 1506 půhon proti biskupu Stanislavovi, kterého vinil z maření obstarávk na Znatu z Melic a z Prus, neboť biskupem ustanovený vyškovský úředník Martin nedal souhlas k určení Znatovu, řka, že není zemským obyčejem, aby byli dobří rytířští lidé obstarováni takovýmto způsobem.⁶⁷¹⁾ Této příhodě byli na Vyškově přítomni také Ješek z Veselice na Dědkovicích, Mikuláš z Hofu na Pačlavicích a Prokop z Oděrad na Milonicích. Všechny musel Protivec z Bystřice kvůli podání svědectví o tomto rozhovoru rovněž pohánět u zemského soudu.⁶⁷²⁾ V letech 1517-1519 se objevuje pan **Hynek (z Počenic)** jako vyškovský hejtman, spolu s ním též vystupuje Jan Ryšan z Modřic, který se stal jeho nástupcem.⁶⁷³⁾ V letech 1528-1535 vystupuje jako úředník už **Jan Ryšan z Modřic**.⁶⁷⁴⁾

670) 28. 9. 1538 souhlasil biskup s tím, aby Jan z Doubravky a Hradiště vyměnil léno Paskov s 4 vesnicemi za díl městečka Dědic s podacím a vesnicemi Opatovice, Rychtářov, Lhota, Radslavice a pusté městečko Hrádek, které dotud držel Jan z Pernštejna, aby se staly biskupským lénem. (ZAO-O, AO, G II c 5). 11. 4. 1540 pak biskup vyměnil Dědice za dotud stolní statek Blansko, přičemž Dědice měl držet Jan Dubravius a jeho dědicové až do splacení zástavní sumy 2000, která byla převedena z Blanska na Dědice. (ZAO-O, AO, G II c 28).

671) MZA, A 3, inv. č. 688, fol. 39v: „*Protivec z Bystřice poh. kněze Stanislava Biskupa olom. z dědin i z zástav z tisíce hř. gl. širokých a tu jemu vinu dávám, že sem našel Znathu z Melicz v Vyškově na zbožie jeho milosti, kterýž mne o muoj statek zavedl a připravil a tu sem se jeho chytíl a žádal sem fojta, aby se jim dobře ujistil i šel jest foyt i s staršími s Znathú na zámek a já s nimi i radili se s Martinem úředníkem o to: A úředník mi od kněze biskupa jeho milosti pověděl před dobrými lidmi, že mi kněz biskup kázal pověděti, že toho obyčeje a zřízení v tejto zemi nejnie, aby takový dobrý člověk rytířský měl takovým obyčejem obstarován býti, než abych jeho sobě právem zemským hleděl, kdež sem já opět žádal před dobrými lidmi, aby mi ujištěn byl a před panem hajtmanem a pány jich milosti postaven a nebo aby mi jeho nechali i k tomu mi dopomoci nechtěli, ani se jim ujistili a já skrze to znamenité škody беру, zná-li se (...)*”. Nález: *Mezi Protivcem z Bystřice a knězem Stanislavem Biskupem Olom. páni toho z hodných příčin odkládají do prvního práva sem do Olom.(úce)*.

672) MZA, A 3, inv. č. 688, fol. 39v-40r.

673) „*Anno dom. 1518 in die translacionis sancti Wenczesla durich Wissenheit vnd geschefft des her Hunki mit mane[...] von Popczenicz(?) die czeit haubtma(n) auff Wischau ist geschehen ein entliche verichtung vnd vertrag*” (AM Modřice, inv. č. 9, fol. 29r). „*Anno domini 1519 fere tercia post Bonifacii in gegenwirtigkhait der namhafftigen herrn Her Hinku die czeit Haubtman vnd her Jan Rischene vnd Waczlaw Sichú, vnd her Gindersich ist geschehen ein ein entlicher khauff (...)*”, AM Modřice, inv. č. 9, fol. 79r.

674) SOkA Brno venkov, AM Modřice, inv. č. 9, fol. 185r („*it. 15 xviii [andre] paver nidergelegt [nach] Sant Jorgen tag dem h. Jan Rischan ampptmo(n) auff Wischaw*”). Od Ondřeje Pawera pak

Od roku 1542 už byl vyškovským úředníkem **Tas Kropáč z Nevědomí**.⁶⁷⁵⁾ Není zatím jisté, kdy a zda vůbec byl vyškovským úředníkem Jindřich Krasolovský z Krasovic, který je doložen pouze v tituláři městské olomoucké kanceláře.⁶⁷⁶⁾

Šlechtický element ve Vyškově

Vyškov byl přitažlivý nejen pro nobilitu z blízkého okolí jako centrum místního trhu. Pro některé rody nižší šlechty mohlo být přímo výhodné se ve městě usadit, ať už důvody, které k tomu mohly vést, byly jakékoliv. Z období Thurzova episkopátu ovšem zpráv o šlechtě žijící ve městě nevíme příliš mnoho a tak si budeme muset vypomoci i zprávami z pozdějšího období. Většinou nám ani není známo nic o šlechtické domácnosti, nevíme, s jakým komfortem mohla šlechta ve Vyškově počítat a jaká honosná sídla bychom tu mohli nalézt. Část šlechty se mohla ubytovat přímo na zámku, zámožnější jedinci měli vlastní bydlení, tj. měšťanské domy nebo dvory či větší selské usedlosti v bezprostředním okolí Vyškova.

Počátkem 16. století se ve Vyškově zdržoval **Znata z Melic**. Ten prodal kolem roku 1504 Protivcovi ze Zástřizl statek Prusy, přičemž za správu zboží se za Znatu zaručili Jiřík z Choltic, Zdeněk ze Švábenic, Aleš z Vrahovic a Záviš z Kokor. Pruský statek ale nebyl bez závad, takže na ručitele začaly pršet žaloby, jelikož Znata nebyl sto dostát svým závazkům a ručitelům také brzy došla trpělivost a pohnali Znatu v roce 1504 před zemský soud.⁶⁷⁷⁾ O své se přihlásil i Protivec ze Zástřizl, který si ovšem na Znatu počíhal a lapil jej přímo ve Vyškově. Protivec pak požádal vyškovského fojta a biskupského úředníka Martina, aby se Znatou dobře ujistili. Znata vyvázl díky své modré krvi, neboť jak usoudil nakonec sám biskup, nebylo na Moravě zvykem, aby rytířský člověk byl podobným způsobem obstavován a obtěžován.⁶⁷⁸⁾ Tím se ale cítil

přijímal Jan Ryšan platby až do roku 1534. Tamtéž, fol. 185v: „*It. Anno 1534 hat Andre Pawer an dem obgenanthen khauff czw sant Jergen tag dem her Jann Rischan die czait Amptmann entricht xiiii marc. in die czait Richter Paule Schwercz Burgermeister. Jerg ficzl.*”

675) K roku 1542 zmíněn v urbáři vyškovského panství (ÚŘAS Kroměříž, inv. č. 2426, fol. 24r). Jako „*her Thassen her ampt mans auff wischau*” jmenován v r. 1543 a 1544. (AM Modřice, inv. č. 10, fol. 19v, 27r).

676) Uveden v seznamu adres a intulací v AM Olomouc, inv. č. 529, fol. 15v. („*Urozenému vladyce panu Jindřichovi Krasolovskému z Krasovic úředníku na Vyškově příteli našemu milému*”).

677) MZA, A 3, inv. č. 687, fol. 236v-237v.

678) MZA, A 3, inv. č. 688, fol. 39v „*Protivec z Bystřice poh. kněze Stanislava bisku-pa olom. z dědin i z zástav z tisíce hř. gl. širokých a tu jemu vinu dávám, že sem našel Znathu z Melicz v Vyškově na zbožie Jeho Otce [tj. biskupa], kterýž mne o muoj statek zavedl a připravil a tu sem se jeho chytil a žádal sem foytha aby se jim dobře ujistil i šel jest fojt i s staršími s Znatú na zámek a já s nimi i radili se s Martinem úředníkem o to: A úředník mi od kněze biskupa jeho milosti pověděl před*

poškozen Protivec, který v tomto smyslu vznesl v květnu 1506 i žalobu u zemského soudu a pohnal zároveň i další osoby, které byly přítomny audienci Protivcově u biskupského úředníka Martina, tj. Ješka z Veselice na Dědkovicích, Mikuláše z Hofu na Pačlavicích a Prokopa z Oděrad na Milonicích.⁶⁷⁹⁾

Do Vyškova se uchýlila **Anna Lhotská** spolu se svým manželem Martinem, která v roce 1514 pohnala mistra Jiříka z Vilémovic ze škody 50 hřiven grošů, že jí drží dvůr ve Vilémovicích, náležející k biskupskému lénu Blansko, na což si činila právo po svém zesnulém manželovi Janovi z Vilémovic.⁶⁸⁰⁾ Dvůr ve Vilémovicích přitom přijal Mistr Jiřík lénem až v červenci 1518.⁶⁸¹⁾

V roce 1544 byl ve městě Vyškově zatykován **Bohuš Kokorský z Kokor**, který nechal svým psem pokousat bohdalického rychtáře Šimka, poddaného Petra a Jana Doupovských z Doupova, navíc vsadil Šimka do vězení a odmítal Doupovským nahradit škody.⁶⁸²⁾

V roce 1516 se na Dubanech a Olšanech uvádí **Pavel Potůček z Vyškova**.⁶⁸³⁾ Jeho příbuzným byl **Jan Potůček z Volšan**, který seděl asi v letech 1530-1542 na dvoře na vyškovském předměstí. V roce 1542 byl poháněn před zemské právo ze škod 10 kop gr. proto, že „*jest čtvrtého dílu statku svého berně, na kteréž jsou seděli pan Jindřich Kuna a Zdeněk z Švábenic, kteréž se dávala léta 1530, nedal a nespravil*“.⁶⁸⁴⁾

dobrymi lidmi, že mi kněz biskup kázal pověděti, že toho obyčeje a zřízení v tejto zemi nejnie, aby takový dobrý člověk rytířský měl takovým obyčejem obstavován býti, než abych jeho sobě právem zemským hleděl, kdež sem já opět žádal před dobrými lidmi, aby mi ujištěn byl a před panem hajtmanem a pány jich milosti postaven a nebo aby mi jeho nechali i k tomu mi dopomoci nechtěli, ani se jim ujistili a já skrze to znamenité škody беру, zná-li se“ (...).

679) MZA, A 3, inv. č. 688, fol. 39v-40r.

680) MZA, A 3, inv. č. 737, fol. 108r: „*Anna Lhotská z Vyškova pohoni Mistra Jiříka z Vilémovic a v Brně z dědin ec. z L hřiven gl. širokých a tu jemu vinu dávám, že drží duvor v Vilémovicích k manství blaneckému biskupství kostela olom. příslušející, (k) kterémuž já po nebožtíkovi Janovi z Vilémovic muži svým lepší právo mám nežli on a toho mi postupiti nechce (...)* por.č. Martina Lhotského z Vyškova muže svého na zisk i na ztrátu.. Vlevo na okraji připsáno: *Poklid bez pohor(šení) práva.*

681) ZAO-O, LDK 421, fol. 2v.

682) MZA, A 3, inv. č. 699, fol. 130r: „*Václav starší Podstatský z Prusinovic na Količině sudí práva menšího zemského v Olomúci i na místě Václava z Ludanic hajtmana mark. mor. na místě Petra, Jana syrotkov po neb. Mikulášovi Daupovcovi z Doupova pohonim Bohuše Kokorského z Kokor zatkyňi z ij^č hrz. gl. čes. širokých a zatykuji jej pod důstojným v Boze otcem a panem panem Janem biskupem olomúckým jeho mil. v městě Vyškově a tu jemu vinu dávám, že jest Šimka Rychtáře Bohdalického člověka sirotkov svrchu psaných byl psu kausati dopustil, do vězei jej dal a toho mně, jakožto hajtmanu na místě sirotčím napraviti nechce“.*

683) J. Radimský, ČMM 76, 1957, s. 355.

684) MZA, A 3, inv. č. 698, fol. 483r („*Václav starší Podstatský a Mathyáš z Hartunkova úředníci uts. na místě stavův Marg. Mor. pohoníme Jana Potučka z Volšan zatkyňi z x kop gl. a zatykujem jej u duostojného v Boze otce a pana pana Jana biskupa olomuckého na předměstí města Vyškova...“.*).

Jiný dvůr na předměstí byl sídlem **vladyk ze Žernové**.⁶⁸⁵⁾ Před rokem 1540 seděl zde Matyáš z Žernovi a jeho manželka Alžběta z Ledské. Po jejich smrti vypukl spor mezi jejich potomky Šťastnou z Žernovi a jejím bratrem Janem z Žernovi, jenž v zastoupení a na místě svých bratří Viktorýna a Ctibora žaloval v roce 1540 Šťastnou z 60 gr. škod, zatykujíc ji pod panem biskupem Bernartem a olomouckou kapitulou na předměstí ve Vyškově. Dával jí za vinu, že přijala z věna a pozůstalosti po matce Alžbětě klenoty a svršky, aniž by jim na to vystavila řádnou kvitanci.⁶⁸⁶⁾

685) K rodu srov. J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 143, č. 435.

686) MZA, A 3, inv. č. 698, fol. 249r: [*Jan z Žernovi i na místě Viktorýna a Ctibora bratří svých mladších pohoním Šťastnú z Žernovi sestru svú zatkyňi z Lxiiij kop gl. na minci v tomto margr. mor. obecně bernej za každú kopu Lx gl. čtauce a za každý gl. vii d. počítajíce a zatykuji ji po důstojným v Boze otcem a panem panem Bernartem voleným biskupem olomúckým jeho milostí a kapitolů kostela olomúckého na předměstí jejich milostí v Vyškově a tu ji vinu dávám, žie jest ode mne díl svůj, kteréž na ni na právu po nebožtiku Matyášovi z Žernovi otci její a mem a po nebožce Alžbětě z Ledskej matce její a mej z věna teěž Alžběty a klenotův a svrškůov přišlo přijala a přijavši to ode mne podle vejpovědi Přemka z Vikckova a na Prusinovicích a Zdenka z Švábenic a na Konici z toho mne a Viktorýna a Stibora bratří mých kvitovati nechce, (..)]. Zápis mřežován.*

Závěrečné slovo

S nástupem Stanislava Thurza na olomoucký biskupský stolec v roce 1497 jakoby začala nová éra v dějinách nejen diecézních, ale i celozemských. Stanislav Thurzo se příkladným způsobem zapojil do společenského a politického života, vykoupil ze zástavy biskupský majetek, obnovil chod manského soudu, položil základy moderní biskupské kanceláře etc. etc. Šíře jeho zájmů je takřka nepřehledná, zasahovala od sfér světa humanistické učenosti a antických klasiků, přes teologii až k hospodářské teorii a zvláště praxi, v které byl Thurzo opravdovým mistrem.

Vedle lenního dvora si Stanislav Thurzo vytvořil svůj vlastní dvůr, jehož velikost si vynutila zřízení dvorských úřadů (hofmistr, stolník, štolmistr). Seznámení s personálním skladbou dvora přineslo až překvapující obraz Stanislava Thurza jako pravého renesančního magnáta, užívajícího si života plnými doušky. Ani Thurzovy dvořany nelze označit za vzor nábožné upjatosti, spíše právě pro ně měly být určeny rady a poučování Erasma Rotterdamského z *Rukověti křesťanského rytíře*, která jistě neunikla Thurzově pozornosti. Lidé patřící k biskupovu dvoru se sice někdy chovali jako křesťanští rytíři a doba tureckých nájezdů jim k projevům udatnosti zavdávala nejeden podnět, zároveň se také dovedli chovat udatně na koni při lovu a za stolem u jídla a zvláště pití. Vychloubání, nářky na cti, opilství, šikanování a násilnosti, to vše patřilo ke každodennímu koloritu biskupského dvora. Pouze biskup a jeho kancléř Jan Dubravius, nepočítáme-li osazenstvo biskupské kanceláře, byli částečně povzneseni nad tyto obvyklé šlechtické zábavy, rozuměno v tom smyslu, že svým chováním nikdy nezavdali podnět k soudnímu jednání. Lov a dobré bydlo patřily vedle četby antických klasiků také k Thurzovým činnostem, které si rozhodně nenechal odepřít.

Jak se takový obraz církevního preláta slučuje s všeobecnou představou vysokého duchovního činitele je už otázka sama pro sebe. Nelze ale tvrdit, že by Thurzo církevní správu přímo zanedbával, ostatně od starostí spojených s běžnou církevně-správní agendou byl zcela osvobozen díky výtečně fungujícím ústředním orgánům církevní správy, které sídlily v Olomouci a jejichž činovníci se obraceli do Kroměříže vždy jen v těch nejnutnějších případech.

Příloha I.

Katalog biskupských lén v době episkopátu Stanislava Thurza (1497-1540)

Babice (3 km jz od Kelče; okr. Vsetín)

1516 držel Babice, Těšice, Malé Těšice a Malhotice **Stibor Čech (z Hrádku)**.⁶⁸⁷⁾ Ve čtvrtek 5. září 1521 odevzdal Ctibor Čech z Hrádku manství Malhotice se vším příslušenstvím biskupovi, který je podal **Alešovi ze Švábenic**.⁶⁸⁸⁾ Ve čtvrtek 11. září 1522 odevzdal malhotické manství Aleš Lažovský ze Švábenic biskupovi, který je odevzdal **Janovi Obešlíkovi z Lipultovic na Rouském**, který tu seděl ještě r. 1538.⁶⁸⁹⁾

Bařice (6 km již. od Kroměříže; okr. Kroměříž)

Před rokem 1508 držel Bařice lénem **Arnošt Kužel ze Žeravic**. 5. října 1508 pohnal Petr z Vichrova Alberta ze Šternberka, nepochybně kvůli Bařicím, ovšem pan Albert dostal odklad soudního stání kvůli své nemoci. Spor o Bařice pak pokračoval 6. ledna 1510 v Olomouci, soudní výrok byl odložen, do té doby ale měli majetek spravovat dva manové. Dle nálezů vyneseného v r. 1512 dal biskup své svolení, aby právo k Bařicím bylo připsáno **Petrovi z Vichrova**.⁶⁹⁰⁾ 26. února 1525 v Kroměříži odevzdal Petr Bařický manství Bařice se vším příslušenstvím v ruce biskupa, od něhož léno přijal **Jan st. ze Šternberka**.⁶⁹¹⁾

Bílovice (7 km sv od Uh. Hradiště; okr. Uh. Hradiště)

V únoru 1499 pohnal Bernart Rychvaldský z Kateřinic **Arnošta Kužela ze Žeravic**, že drží půl vsi Bílovic, na což má Bernart spolu s bratry právo a dosvědčoval to listy biskupů Pavla z Miličína a Tasa z Boskovic.⁶⁹²⁾ V roce 1516 držel bílovické léno **Jan Onšík**.⁶⁹³⁾ 27. března 1522 v Brně přijal léno na tvrz a ves Bílovice **Onšík z Bílkovic** a to i na místě svých bratří, zejména Petra a Dalibora.⁶⁹⁴⁾ Dalibor Onšík postoupil 30. listopadu 1535 léno svému bratrovi **Anýzovi Onšíkovi z Bílkovic**.⁶⁹⁵⁾

Biskupice (8 km sv od Uh. Brodu; okr. Zlín)

V letech 1472-1500 tu seděl **Vítek z Valu**.⁶⁹⁶⁾ V květnu 1532 poháněl Petr Vlachovský z Vlachovic na místě svých bratří Václava a Jiříka **Zikmunda z Vlachovic na Biskupicích** za škod 1100 zl. uh., že nevymazal ze zemských desk svůj dědický podíl, dále jej vinil ze škod 6 zl., že zůstal dlužen újezdeckému mlynáři Janíkovi, a konečně jej

687) Radimský, ČMM 1957, s. 363.

688) LDK, inv. č. 421, fol. 4v.

689) LDK, inv. č. 421, fol. 5v; Radimský, ČMM 1953, s. 336. V r. 1547 přijal léno na Babice Dalibor Obešlík z Lipultovic. (LDK, inv. č. 421, fol. 32r).

690) LDK, inv. č. 364, fol. 29v, 31r, 37v. Petr Bařický z Vichrova držel v r. 1516 jako léno Bařice (13 usedlých) a Kovalovice (15 usedlých). Radimský, ČMM 1957, s. 362.

691) LDK, inv. č. 421, fol. 7r. Léno držel až do roku 1545, kdy je přijal Jan z Ludanic a na Kvasicích. (tamtéž, fol. 29v).

692) LDK, inv. č. 364, fol. 7v, 17r-v.

693) Radimský, ČMM 1957, s. 361.

694) LDK, inv. č. 421, fol. 5r.

695) LDK, inv. č. 421, fol. 14r. Týž Anýz Onšík přijal léno znovu r. 1542. (tamtéž, fol. 23r).

696) L. Hosák, *Historický místopis*, s. 424.

vinil z toho, že pobral statek Martinovi Holému, který se odebral pod něj do Újezdce.⁶⁹⁷⁾ V roce 1538 zde seděl **Zikmund Vlachovský z Vlachovic**, který přijímal léno na Biskupice v roce 1542. V r. 1559 přijali léno jeho syn Jan z Vlachovic i na místě bratří Jindřicha a Jiřka.⁶⁹⁸⁾

Biskupice (8,5 km jz od Hrotovic; okr. Třebíč)

V sobotu 27. května 1536 na zámku Kroměříži přijal **Vilém Kuna z Kunštátu na Hrádku** z rukou biskupa lénem poplužní dvůr se třemi lány a jednou stranou vsi Biskupic, mlýn a kostelní podací. 5. 7. 1536 svolil biskup k tomu, aby léno Viléma Kuny, tj. poplužní dvůr se třemi lány a jednu stranu vsi Biskupic, směli dědit jeho synové i dcery.⁶⁹⁹⁾ Léno držel až do roku 1545.⁷⁰⁰⁾

Druhou část vsi patrně již r. 1518 **Jan Jankovský z Vlašimě na Slatině**, který ve středu 28. července 1518 přijal újezdecké manství tak, jak je držel jeho nebožtík otec Jindřich Jankovský a to i na místě svých bratří.⁷⁰¹⁾ V neděli 6. listopadu 1541 přijal **Fridrich Jankovský z Vlašimě a na Slatině** manství na 8 člověků v Biskupicích a ves Újezdec i na místě svého mladšího bratra.⁷⁰²⁾

Blansko (20 km sev. od Brna; okr. Blansko)

P a n s t v í

Biskup Jan Filipec zastavil někdy v 80. letech 15. stol. zboží Blansko Janovi z Opavy, pak přešlo na Jakuba Šárovice ze Šárova. Po Šárovcově smrti vyplatil Stanislav Thurzo zboží od jeho syna Jiřka a vnuka Václava a se souhlasem kapituly dne 12. listopadu 1526 prodal za 1800 zl. uh. **Janovi Doubravkovi z Hradiště** a vladykům **Linhartovi a Jiříkovi Doubravkům z Hradiště** s tím, že po dobu života Jana Doubravky biskup ani kapitula zboží ze zástavy nevyplatí.⁷⁰³⁾ Záhy došlo ke změně povahy držby Blanska. Předně 2. 7. 1529 Jan z Doubravky získal po resignaci Jaroslava z Boskovic lenní dvůr v Blansku. 2. 1. 1532 získal Jan z Doubravky náhradou za kdysi zcizený les pustou ves Klepačov.⁷⁰⁴⁾ 28. května 1534 pak biskup Stanislav vyznal, že **Jan Doubravka z Hradiště** drží lenní panství, tj. pustý hrad Blansko s městečkem, k čemuž Jan přikoupil od pánů Černožských za 300 zl. další léno (tím je míněn onen dvůr získaný Janem r. 1529). Jan navíc v Blansku „vyzdvihl nákladné stavení“, zřídil nový rybník za 900 zl. a provedl další opravy. Pokud by tedy biskup chtěl zboží vykoupit zpět, sliboval složit celkem 1200 zl.⁷⁰⁵⁾ 11. dubna 1540 postoupil biskup s Janovi z Doubravky statek Dědice, na něž byla převedena břemena váznoucí dotud na Blansku, které se stalo lenním statkem. Jan Dubravius pak držel Blansko nadále jako léno. V r. 1554 měl přijmout léno **Václav Doubravky a z Hradiště a na Blansku**, k čemuž ale nechtěl dát biskup své svolení.⁷⁰⁶⁾

697) LDK 372, fol. 8v-9r.

698) Radimský, ČMM 1953, s. 340; LDK 421, fol. 21v, 67v.

699) LDK, inv. č. 420, s. 113-114.

700) LDK, inv. č. 421, fol. 15r, 29r.

701) LDK, inv. č. 421, fol. 2v.

702) LDK, inv. č. 421, fol. 17v. V r. 1542 přijal léno Zikmund Jankovský z Vlašimi. (LDK, inv. č. 421, fol. 21v).

703) LDK, Listiny, Q II b 4.

704) LDK, inv. č. 420, s. 44-45.

705) LDK, Listiny, Q II b 4 (insert); opis v LDK, inv. č. 420, s. 86-88.

706) LDK, inv. č. 421, fol. 47r. V roce 1554 v pondělí post asc. Václav z Doubravky a z Hradiště a na Blansku přijal léno na Starý Hrad pustý, tvrz Blansko, městečko Nové Blansko, Staré Blansko, ves Hájecko, Lhotu Korylovu, Těškovice, Veselice, Suchodol, Velimomice, Tichov, Dislavice, Lhota

Dvůr

Alodiální dvůr v Blansku držel před rokem 1529 Jaroslav z Boskovic. 2. července 1529 přijal toto léno po Jaroslavově resignaci **Jan z Doubravky a Hradiště**. Dvůr tak byl spojen v jeden celek s panstvím Blansko, které Jan z Doubravky držel už od r. 1526.⁷⁰⁷⁾

Branky (6 km jz od Val. Meziříčí; okr. Vsetín)

Ještě v r. 1499 držel léno **Kliment z Branek**.⁷⁰⁸⁾ V roce 1516 tu je doložena paní **Johanka Branecká**.⁷⁰⁹⁾ V roce 1532 drželi Branky už **Jiřík a Jan Branečtí z Dětmarovic**.⁷¹⁰⁾

Brušperk (9 km záp. od Frýdku-Místku; okr. Frýdek-Místek)

14. 9. 1536 svolil biskup, aby biskupský man **Jiřík Feytl z Pomanzed** směl vykázat své manželce Mandaléně z Politalic 375 zlatých na brušperském fojtství.⁷¹¹⁾

Čijovice viz Staré Čivice

Dešná (7,5 km jjz od Jemnice; okr. Jindřichův Hradec)

Držitelé z konce 15. stol. nejsou známi, ale patrně to mohl být **hrabě Michal z Hardeggu**.⁷¹²⁾ Za Thurza tu asi už seděl **Jiřík z Puchheimu**.⁷¹³⁾ 14. 8. 1515 Stanislav Thurzo svolil, aby **Jiřík z Puchheimu** postoupil léno na Dešnou a Ocmaus svému bratrovi **Kryštofovi z Puchheimu**, který je pak přijal od biskupa lénem. V téže době, kdy Kryštof přijímal manství, ohlásil své nároky Kryštofův synovec Pilgram z Puchheimu a jeho bratři.⁷¹⁴⁾ 29. 6. 1522 potvrdil biskup držbu léna **Jiříkovi z Puchheimu**, nejvyššímu truksasu země rakouské, a rovněž mu udělil právo, aby léno mohli dědit jeho dědicové mužského pohlaví.⁷¹⁵⁾ O manské vsi Dešnou a Micmanice pak vypukl spor mezi bratry Pilgramem a Vilémem z Puchheimu a jejich strýcem Weigartem. 13. května 1532 bylo rozhodnuto, aby soudní nález byl vyneseno o příštím soudu, do té doby nemělo být Pilgramovi a Vilémovi na škodu, že vsi nepřijali po smrti Jiříka z Puchheimu lénem.⁷¹⁶⁾ 3. prosince 1532 přijal **Vilém z Puchheimu**, truksas arciknížectví rakouského, na místě svých mladších bratří Ondřeje, Baltazara a Ferdinanda ves Dešnou a Micmanice.⁷¹⁷⁾ 1533 (ve čtvrtek na sv. Barboru) přijal léno na půl vsi Dešné a půl pusté vsi Ocmaus **Pilgram z Puchaimu na Kamejku**, jak to na něj

Záříčí, Volešný, Šebrov, Hoříče, Oujezd, Lhota za Černou Horou, pustou ves Neracko, Bezděčky. Biskup však mu oznámil, že mu léno nedá. (LDK, inv. č. 421, fol.47r).

707) LDK, inv. č. 421, fol. 9v.

708) V r. 1499 byl přítomen manskému sněmu ve Vyškově (LDK, inv. č. 364, fol. 1v).

709) Radimský, ČMM 1957, s. 361.

710) LDK, inv. č. 372, fol. 5v-6r. V r. 1546 přijal Branky lénem Jan ml. Obešlík z Litultovic. (LDK, inv. č. 421, fol. 31r-32v).

711) LDK, inv. č. 420, s. 110-112.

712) V únoru 1499 ukazoval před manským soudem Jakub z Vihlartic dva listy od biskupa Jana (=Filipec), jimiž dal lénem Janovi hraběti z Hardeggu vsi Dešnou, Copons a Ocmany a druhým listem potvrdil Jan toto manství panu Michalu hraběti a jeho manželce Markétě z Grawneku. (LDK, inv. č. 421, fol. 18r).

713) Pan „*Georgio de Pucho*.” se uvádí 5. II. 1499 mezi účastníky zasedání manského soudu ve Vyškově. LDK 364, fol. 1v.

714) LDK, inv. č. 420, s. 1.

715) LDK, inv. č. 420, s. 27 - 28.

716) LDK, inv. č. 372, fol. 15r.

717) LDK, inv. č. 421, fol. 11r.

případlo po otci od svého bratra Viléma. Od bratra Viléma koupil Pilgram v r. 1535 (pátek před sv. Lucíí) čtvrtinu léna Dešné s pustou vsí Ocmaus.⁷¹⁸⁾

Deštné (20 km jz od Opavy; okr. Opava)

Po smrti Jana Stoše z Kounic se v manství uvázal **Hynek z Kunčic**, jak bylo dosvědčeno 23. června 1505. Biskup Stanislav dal v Budíně Hynkovi z Kunčic své právo na tom, co na něj spadlo po smrti Jana Stoše. O statek se rozhořel spor, své právo na tvrz a ves Deštnou a jiné vsi dokazoval Jan Stoš mladší. Dle nálezů z 24. 6. 1507 měl Hynek z Kunčic odevzdat dvěma manům statek, v který se uvázal dáním kněze biskupa, a manové měli zboží držet až do vynesení konečného rozsudku manského soudu. Ten pak dal nakonec za pravdu **Janu Stošovi** (+ před 1549).⁷¹⁹⁾ Pak získal léno **Matouš Stoš**, který je 1551 postoupil svému bratrovi **Otíku Stošovi**.⁷²⁰⁾

Deštná (6 km sev. od Letovic; okr. Blansko)

Léno sestávalo z dvora u Svitav, lánu v Lačnově, 11 lánů v Greifendorfu, Želivska, Lhoty, Bezděčí s 3 lány a 1 čtvrtí, dvora v Kochově, Novíčí (3 lidé), Malé Lhoty, půl vsi Rumberku, půl vsi Chlumu, Stvolovského mlýna, vsi Okrouhlý Smržov, Svárova a Deštné. V roce 1516 byl držitelem těchto statků **Ladislav z Boskovic**.⁷²¹⁾ V roce 1544 při svátku Třech králů v Olomouci odevzdal Kryštof z Boskovic na Třebové biskupovi léno, které přijal **Kryštof hrabě z Hardeggu a z Machnfeldu** pro sebe a své mladší bratry.⁷²²⁾

Dívčí (6 km jz Osoblahy; okr. Bruntál)

Po smrti Anny z Ketře spadlo léno na biskupa. Manství sestávalo z hradu Dívčí a vesnic Hlinka, Pitárné, Sádek a poplužních dvorů Wolfshajn a Bartrsdorf, mlýna před Osoblahou a vsí Liptaně a Třemešné. V únoru 1499 ukazoval před manskými soudci **mistr Jakub z Vilhartic** listinu biskupa Stanislava, který mu právo k lénu postoupil.⁷²³⁾ Ves Hlinku a patrně i celé léno pak od **Fridricha Tetoura** údajně koupil **Mstich z Běšín**. Vdova po Mstichovi Kateřina se pak r. 1512 připovídala k tvrzí a vsi Hlince a to i na místě svých synů Václava a Jindřicha. Zboží však už tehdy drželi „dáním kněze biskupa“ **Bernart Rychvaldský z Kateřinic** a **Martin z Křimic** a proti nárokům Kateřiny odporovali tvrzením, že Běšín na tento statek neudělal kup ani trh podle práva manského. Ani biskup se nepamatoval, že by dal ke koupi léna svůj souhlas.⁷²⁴⁾ V roce 1533 je na Hlince doložen **Jan Laryš ze Lhoty**.⁷²⁵⁾ 19. května 1539 přijal **Jiřík z Vrbna a na Vizni** lénem zámek Dívčí s vsí Dívčím a tvrzí a vsí Hlinkou, ves Sádek, pustou ves Wolfhay, pustou ves Červenou Hlinku, Pitárné, Bartutovice, pustou ves Ornsdorf, mlýn před Osoblahou a další příslušenství včetně kostelního podací.⁷²⁶⁾

718) LDK, inv. č. 421, fol. 12r, 14v. Pilgram držel léno do r. 1543. (LDK, inv. č. 421, fol. 26r).

719) LDK, inv. č. 364, fol. 26v-28r. Dle bernových register z r. 1516 držel Jan Stoš v kraji krnovském Životice, Lhotku, Deštnou a Litultovice (Radimský, ČMM 1957, s. 366); totéž zboží držel i v roce 1538 (Radimský, ČMM 1953, s. 347).

720) LDK, inv. č. 421, fol. 36r. K Janu Stošovi z Kounic viz L. Hosák, *Historický místopis*, s. 747.

721) Radimský, ČMM 1957, s. 321.

722) LDK, inv. č. 421, fol. 28r.

723) LDK, inv. č. 364, fol. 16v. V téže roce zároveň pohnal mistr Jakub Ojře z Fulštejna a Vladěnina o listy, které má na zámek Dívčí s příslušenstvím. (LDK, inv. č. 364, fol. 4v).

724) LDK, inv. č. 364, fol. 37r.

725) LDK, inv. č. 372, fol. 20r.

726) LDK, inv. č. 421, fol. 16r-v. Týž Jiřík přijal léno v r. 1542. (tamtéž, fol. 25r).

Divnice (9 km jz od Valašských Klobouk; okr. Zlín)

Mezi lety 1523 - 1525 došlo k převodu manství z Petra Vlachovského na jeho bratra **Václava Vlachovského z Vlachovic**.⁷²⁷⁾ Václav držel léno až do roku 1545.⁷²⁸⁾

Dolní Těšice (13 km sz od Val. Meziříčí; okr. Přerov), viz Babice

Domašov nad Bystřicí (10,5 km vých. od Šternberka, okr. Olomouc)

V roce 1516 držel **Václav z Dubé a Šternberka** ke šternberskému panství tato biskupská léna: městečko Domaštát (dnes Domašov), vsi Medlice, Hynčice a Mladějovice, panství ale spravoval jako mocný poručník **Kryštof z Boskovic**. Ve středu (sic) v den Nanebevzetí P. Marie 1528 přijal **Ladislav z Dubé a Lipé na Šternberku** léna, která na něj spadla po jeho otci Václavovi.⁷²⁹⁾ 12. 6. 1535 získal Kryštof z Boskovic od biskupa svolení, aby v případě předčasného úmrtí Ladislava z Dubé a Lipého dědil manské vsi Hynčice, Medlice, Mladějovice a městečko Domaštát Kryštof a jeho syn Ladslav Velen.⁷³⁰⁾ V pondělí 12. června 1536 vydal Stanislav Thurzo mocný list pro Kryštofa z Boskovic a Třebové jako poručníka **Ladislava z Berky a Dubé**, syna zesnulého pana Václava.⁷³¹⁾ R. 1554 přijal **Václav Berka z Dubé**, nejvyšší sudí markrabství moravského, lénem městečko Domstat a vsi Kunčice, Gerhartice a Medlice.⁷³²⁾

Fulštejn (nyní Bohušov, též hrad, 3,5 km již. od Osoblahy; okr. Bruntál)

Léno sestávalo z hradu (zámku) Fulštejna a vsí Poříčí, Vína, Rucvaldu, Růzové, Veliké Povličky, Koberna, Hendrštorfa, Tofnberka a Velikých Pavlovic. V letech 1478-1496 byl majitelem **Jiřík Sup z Fulštejna**, který zanechal vdovu Kateřinu, několik dcer a syna Jana.⁷³³⁾ **Jan Sup z Fulštejna** přijal oficiálně léno po svém otci na zámek Fulštejn a zboží s celým příslušenstvím dne 16. ledna 1517.⁷³⁴⁾ Asi v roce 1520 na den sv. Havla (16. 10) svolil biskup Stanislav k tomu, aby Jan Sup z Fulštejna vykázal na statku své manželce Elišce z Kounic 1700 zlatých věna.⁷³⁵⁾ 6. 6. 1531 vyznaly Anna, provdaná za Zikmunda Sedlnického z Choltic, a její sestra Markéta, sestry Jana Supa z Fulštejna, že jim byl vyplacen dědický podíl po rodičích i po jejich strýci Jindřichovi, sufragánu vratislavském.⁷³⁶⁾

Haňovice (3,5 km jz od Litovle; okr. Olomouc)

V roce 1516 držel léno prokazatelně **Jan Zoubek ze Zdětína**, který tu asi seděl již v roce 1499.⁷³⁷⁾ Léno na Haňovice Jan Zoubek ze Zdětína (patrně týž) pak přijal v

727) Ve středu před sv. Severinem (21. října) r. 1523 vzdal léno (jméno neuvedeno) Petr Vlachovský ve prospěch svého bratra (jeho jméno „Václav“ je připsáno na okraji záznamu. (LDK, inv. č. 421, fol. 5v.). Znovu pak 21. února 1525 (v úterý před Nastolováním sv. Petra) vzdal Petr Vlachovský manství Divnice, které přijal jeho bratr Petr (tamtéž, fol. 7v).

728) R. 1545 přijal léno Jiřík Vlachovský z Vlachovic. (LDK, inv. č. 421, fol. 29v).

729) LDK, inv. č. 421, fol.8v.

730) LDK, inv. č. 420, s. 108-109.

731) ZAO-O, AO 37, fol. 11r-v.

732) LDK, inv. č. 421, fol. 42r.

733) Vincenc Prasek, *Historická topografie země Opavské*. Opava 1889, s. 160.

734) LDK, inv. č. 421, fol. 1v. Manskou přísahu na zboží obnovoval Jan Sup z Fulštejna znovu 1. 1. 1542 do rukou biskupa Jan Dubravia (tamtéž, fol. 21r).

735) LDK, inv. č. 420, s. 29 - 30.

736) LDK, inv. č. 420, s. 47.

737) Radimský, ČMM 1957, s. 344. Jan Zoubek ze Zdětína se připomíná už 5. II. 1499 se při zasedání manského soudu ve Vyškově (LDK 364, fol. 1v).

Olomouci v pátek na den sv. Šebestiána (sic).⁷³⁸⁾ Ján Zoubek držel toto léno až do Thurzovy smrti.⁷³⁹⁾

Hertice (osada obce Dolní Životice, 8,5 km jz od Opavy; okr. Opava)

D v ů r

V sobotu 14. září 1521 dal biskup své svolení, aby v držení dvoru v Herticích u Opavy zůstal **Ondřej Štěpánovský**, kterýžto dvůr příslušel jinak sirotkům Lackovi, Valentinovi, Václavovi, Vavřincovi a Zuzaně. Manové Jan Štos a Štěpán měli sepsat příslušenství dvora („všecky svršky“) a Ondřej Štěpánovský se měl zaručit, že statku nepohorší, ale polepší a vydá jej sirotkům, až dojdou svá léta.⁷⁴⁰⁾ 28. prosince 1523 odevzdali bratři Valentin, Václav a Vavřinec z Hertic dvůr s 2 lány a 1,5 pustým lánem polí, zvaných na Ruskovsku, biskupovi, od něhož manství přijal **Jan Stoš z Kounic**.⁷⁴¹⁾

Hlinka (3 km záp. od Osoblahy; okr. Bruntál), viz Dívčí

Holešov (16 km jv od Přerova; okr. Kroměříž)

V neděli 11. srpna 1521 přijal na Kroměříži léno na část Holešova **Jan (starší) ze Šternberka na Holešově** a to i na místě svého mladšího bratra. Šlo o onu část, na kterou kdysi přijal Janův otec Albrecht ze Šternberka na spolek pana Kužela (ze Žeravic).⁷⁴²⁾ V pátek 13. června 1522 na Kroměříži odevzdal Jan starší ze Šternberka toto léno v ruce biskupovy a hned na místě přijal zase léno z biskupových rukou **Jan mladší ze Šternberka**.⁷⁴³⁾

Honětice (13 km jz od Kroměříže; okr. Kroměříž)

V roce 1516 držel celé Honětice **Jan Kobík z Opatova**.⁷⁴⁴⁾ V roce 1538 tu je doložen **Vítek z Dobřčic**, respektive **Burian z Dobřčic**, který zpravoval z celého statku zemskou berni.⁷⁴⁵⁾ Když pak v březnu 1539 prodal biskup Stanislav tvrz a ves Říkovice **Jindřichovi ze Zástřizl**, vyměnil Jindřich Říkovice s Vítkem z Dobřčic za Honětice.⁷⁴⁶⁾

Horní Moštěnice - (4 km již. od Přerova; okr. Přerov)

1. díl

V roce 1516 seděl na lenních vsích Moštěnici a Lověšicích **Jiřík Štolbašský z Doloplaz**; další dvě lenní vsi Kostelec a Žadovice držel Bohuslav Štolbašský z Doloplaz.⁷⁴⁷⁾ Patrně týž Jiřík Štolbašský z Doloplaz pak 26. srpna 1518 přijal lénem Štolbach, Moštěnici, Lověšice, Žadovice a Kostelec.⁷⁴⁸⁾ Ve středu 9. ledna 1521 přijal

738) LDK, inv. č. 421, fol. 3r. Svátek sv. Fabiána a Šebestiána připadl v r. 1519 nikoli na pátek, ale na čtvrtek.

739) R. 1542 přijal léno Jáchym Zoubek ze Zdětína. (LDK, inv. č. 421, fol. 25r).

740) LDK, inv. č. 421, fol. 4r.

741) LDK, inv. č. 421, fol. 6r. Od roku 1526 držel Jan Stoš Moravici. Jan Stoš z Kounic zemřel před rokem 1549 a zanechal vdovu Annu Kotulínskou z Jelče a děti Jiříka, Matouše, Otíka, Viléma, Kundráta, Maruši, Barboru a Dorotu. (L. Hosák, *Historický místopis*, s. 747).

742) LDK, inv. č. 421, fol. 5r. Holešov byl rozdělen na část alodní a část manskou, která se přijímala lénem od olomouckých biskupů.

743) LDK, inv. č. 421, fol. 5v. V roce 1555 přijal léno Jindřich ze Šternberka i na místě Ladislava ze Šternberka (LDK, inv. č. 421, fol. 57v).

744) Radimský, ČMM 1957, s. 345.

745) Radimský, ČMM 1953, s. 342.

746) LDK, inv. č. 421, fol. 10v-11r.

747) Radimský, ČMM 1957, s. 359.

748) LDK, inv. č. 421, fol. 3r.

Adam Štolabšský z Doloplaz léno na půl Moštěnice a půl Lověšic s jejich příslušenstvím náležejícím k pusté tvrzi Štolbachu.⁷⁴⁹⁾ 24. 4. 1525 učinil Adam spolek na díl svého léna se svým bratrem Janem.⁷⁵⁰⁾

2. díl

Po smrti Jiříka Štolbašského z Doloplaz si jeho synové **Adam** a **Jan** manství rozdělili napolovic. 24. 4. 1525 předstoupili Adam a Jan před biskupa a požádali jej, aby jim povolil spolek.⁷⁵¹⁾ V pátek 20. prosince 1527 přijal léno na tvrz Moštěnici, půl vsi Moštěnice s poplužním dvorem a polovinu vsi Lověšic **Zdeněk Konický ze Švábenic**.⁷⁵²⁾ Asi po tomto datu získal Zdeněk od biskupa svolení, aby mohl statek za svého života svobodně poručit.⁷⁵³⁾

Hulín (5 km vsv od Kroměříže; okr. Kroměříž)

1. léno

Manství tvořil dvůr se dvěma lány. V roce 1516 zde držel 5 lidí **Zdeněk z Počenic**, z nichž osobně spravil zemskou berni.⁷⁵⁴⁾ V témže roce 28. června Zdeněk z Počenic na léno resignoval, respektive prodal je a z tohoto titulu je pak přijal **Přemek z Víckova** pro sebe a své dědice.⁷⁵⁵⁾ Majetkové příslušenství dvora patrně Přemek rozšířil o jiný lenní majetek v Hulíně, který patřil Mikuláši z Víckova a který na něj resignoval 3. 5. 1517.⁷⁵⁶⁾ Manství v Hulíně odevzdal Přemek z Víckova biskupovi, od něhož je přijal v neděli 30. srpna 1523 v Kroměříži Přemkův bratr **Znata z Víckova**.⁷⁵⁷⁾

2. léno

Dne 3. května 1517 resignoval **Mikuláš z Víckova** na léno, které měl v Hulíně a toto manství pak přijal **Přemek z Víckova**, který je patrně připojil ke svému dvoru, který koupil r. 1516 od Zdeňka z Počenic.⁷⁵⁸⁾

3. léno

25. května 1536 prodal **Prokop Podstatský z Prusinovic** své manství v Hulíně se vším příslušenstvím biskupu Stanislavovi za 701 kop a 15 gr.⁷⁵⁹⁾

4. léno - půllán

23. dubna 1506 potvrdil biskup Stanislav **Matějovi Kulhanovi** a **Pavlovi z Hulína** list na manství v Hulíně a sice na dvůr s lánem role a s loukami.⁷⁶⁰⁾

5. léno - půllán

Ve středu 10. srpna 1530 odevzdal v ruce biskupovy Matouš Chloupek manský pololán v Hulíně, který koupil od Matěje Srále a který náležel původně k manství Perlovcovu. Od biskupa půllán přijal **Pavel Palas**.⁷⁶¹⁾

749) LDK, inv. č. 421, fol. 3v. Totéž léno pak přijal v r. 1543 Jan Štolbašský z Doloplaz. (LDK, inv. č. 421, fol. 26r).

750) LDK, inv. č. 420, s. 48-49.

751) LDK, inv. č. 420, s. 48-49.

752) Radimský, ČMM 1957, s. 359; LDK, inv. č. 421, fol. 8v. Totéž manství pak r. 1547 přijal Fridrich Konický ze Švábenic (LDK, inv. č. 421, fol. 31v).

753) LDK, inv. č. 420, s. 119-120, listina je datována na Kroměříži v středu před všemi svatými bez udání roku.

754) Radimský, ČMM 1957, s. 360.

755) LDK, inv. č. 421, fol. 1r.

756) LDK, inv. č. 421, fol. 2r-v.

757) LDK, inv. č. 421, fol. 6r.

758) LDK, inv. č. 421, fol. 2r-v.

759) Listinář Selského archivu, III, s. 87, č. 67.

760) ZAO-O, AO 19, s. 46.

761) LDK, inv. č. 421, fol. 9r. Tento půllán pak přijal r. 1543 lénem Jiřík Hýža. (LDK, inv. č. 421, fol. 27r.).

Choryně (6 km sz od Val. Meziříčí; okr. Vsetín)

Léno sestávalo ze vsi Choryně s tvrzí, z Lhoty a ze Strítežíku. Již v r. 1493 zde seděl **Jan Chorynský z Ledské**, syn Ctibora z Ledské.⁷⁶²⁾ Patrně někdy počátkem 16. století se Jan z Ledské domohl Trnávky u Příbora.⁷⁶³⁾ 5. 9. 1526 dal biskup Janovi Chorynskému svolení volně s lénem disponovat v případě smrti.⁷⁶⁴⁾

Chrlice (7,5 km jv od Brna; okr. Brno - město)

11. 11. 1527 povolil biskup držitelé léna **Stiboru Vranovskému**, aby mohl v případě své smrti nařídít svobodně svým dětem poručníky a v případě jejich smrti aby mohl své lenní statky svobodně odkázat.⁷⁶⁵⁾ 7. ledna 1531 učinil **Mikuláš ze Zástřizl** a Stibor z Vranova na Chrlice frajmark, Mikuláš pustil Stiborovi ves Želetice a získal od něj za to Chrlice.⁷⁶⁶⁾ V pondělí 26. 5. 1533 odevzdal Mikuláš ze Zástřizl léno biskupovi, který odevzdal dvůr v Chrlicích s pivovarem, s lidmi, loukami a rybníčky **Oneši Kotvrdovskému z Olešničky**.⁷⁶⁷⁾ 13. 12. 1535 svolil biskup k tomu, aby Oneš Kotvrdovský vykázal své manželce Barboře z Petřvaldu 300 kop grošů věna na Chrlicích.⁷⁶⁸⁾ V úterý 18. září 1537 přijal léno **Burian Bošovský z Polanky**.⁷⁶⁹⁾ Po jeho smrti se v léno uvázal biskup, protože Burian nezanechal dědiců. 12. 4. 1540 dal biskup toto léno **Janovi z Doubravky na Blansku a Mikulášovi Chybovi z Kovačova** tak, aby oba toto léno užívali společně, ale bez újmy věna, které tam měla zapsána Eliška, vdovo po Burianovi Bošovském.⁷⁷⁰⁾

Jindřichov (13 km zjz od Osoblahy; okr. Bruntál)

1. část vsi

Léno tvořila ves Jindřichov (Hennersdorf, česky Poruba) a lesy Dubová Hory, Olovnička, les Bezděkov nad vsí Víno a les Fusvinkl. Před rokem 1559 patřil **Supům z Fulštejna**. V roce 1559 převzal léno od Jana Supa z Fulštejna jeho bratr Ekryk Sup z Fulštejna.⁷⁷¹⁾

2. část vsi

V pátek 23. 3. 1526, když jel biskup Stanislav z Olomouce na Kroměříž, na cestě nad Kožušany vzdal **Ojř z Fulštejna** své manství, které přijal **Jan Oderský z Liděřova** pro sebe a svého otce Jaroslava a sice půl vsi Poruby.⁷⁷²⁾

Jiřkovice (11,5 km jv od Brna; okr. Brno - venkov)

11. 11. 1527 povolil biskup držitelé léna **Stiboru Vranovskému**, aby mohl v případě své smrti nařídít svobodně svým dětem poručníky a v případě jejich smrti aby mohl své

762) Radimský, ČMM 1957, s. 355. K rodu viz J. Pilnáček, *Staromoravští rodové*, s. 471.

763) V Trnávku se uvázal Václav Čeple z Belku „pro dobré sirotčí, aby dluhy platil a opravoval.“ Václava ale poháněl Jan Chorynský z Ledské jako mocný poručník sester Kateřiny a Alžběty z Kateřinic, z nichž Alžběta byla navíc Janovou manželkou. (LDK, inv. č. 364, fol. 23v, 25v).

764) LDK, inv. č. 420, s. 39-40.

765) LDK, inv. č. 420, s. 28-29.

766) LDK, inv. č. 421, fol. 9v-10r.

767) LDK, inv. č. 421, fol. 11v.

768) LDK, inv. č. 420, s. 102-103.

769) LDK, inv. č. 421, fol. 15r. V r. 1546 přijal léno Mikuláš z Královské Hory (LDK, inv. č. 421, fol. 31r).

770) LDK, inv. č. 420, s. 120.

771) LDK, inv. č. 421, fol. 68r.

772) LDK, inv. č. 364, fol. 8r.

lenní statky svobodně odkázat.⁷⁷³⁾ V úterý 20. května 1539 přijal léno na čtyři lidi v Jiřikovcích **Jiřík (Jiříkovský) ze Svojkova**, který je předtím koupil od nebožtíka Stibora.⁷⁷⁴⁾ Týž Jiřík přijal léno v roce 1542.⁷⁷⁵⁾

Kamenná Horka (4,5 km vjv od Svitav; okr. Svitavy)

Ve středu 2. listopadu 1519 rezignoval na léno **Hanuš Šiltperger** a koupí přešlo na jeho syna **Šimona Šiltpergera**, který složil manskou přísahu.⁷⁷⁶⁾ 17. května 1532 potvrdil Stanislav Thurzo Šimonovi držbu léna, které zahrnovalo poplužní dvůr, půl lánu a jeden prut pole, pět poddaných, lesík při roli dva rybníky, nebo haltýře včetně roboty čítající čtyři dny orby a po jednom dnu setí, žnutí trávy a ovsu.⁷⁷⁷⁾ Ve čtvrtek 3. ledna 1538 přijal léno **Štefan Šimonů z Kamenné Horky** tak jak je koupil po smrti svého otce Šimona na základě trhové smlouvy.⁷⁷⁸⁾

Kelč (10 km záp. od Val. Meziříčí; okr. Vsetín)

M a n s k ý d v ů r

Před rokem 1537 tu seděl Mikuláš Chalupka, od něhož manství koupil Jiřík, přezdívaný pak Man. Po něm obdržel léno Martin Vaněk, Manův syn, který se ho ve čtvrtek 15. listopadu 1537 vzdal za sebe, svého bratra a své sestry a odevzdal je biskupovi. Biskup léno udělil **Oldřichovi ze Zvole**, který je hned vzápětí odevzdal v ruce biskupovi, který léno udělil **Václavu Luckovi z Heršic**, zeti jmenovaného Oldřicha ze Zvole. Luček měl povinnost odevzdávat ze dvora biskupovi každý rok obecnou berni ve výši jedné kopy grošů a to sice na sv. Václava půl kopy a o sv. Jiří a jednou ročně měl povinnost „jednu furu čtyřmi konmi z Kelče do Kroměříže učiniti“.⁷⁷⁹⁾

Ketř - Kietrz (Polsko)

Na Ketři seděli koncem 15. století Jiřík, Samson a Kašpar z Ketře a Petrovic.⁷⁸⁰⁾ V roce 1516 držel **Kašpar z Ketře a Drslavi Ketř**, Langov, Krotfnul a Tlustomasty. Kašpar odevzdal na místě svého syna Adama ve středu 17. ledna 1528 v Olomouci manství Ketř s příslušenstvím biskupovi, od něhož je přijal Kašparův syn **František z Ketře a Drslavi**.⁷⁸¹⁾ V pondělí 18. května 1534 vzdal František Rotenberk z Ketře manství v ruce biskupa a přijal je **Jan Oderský z Liděrova**. Týž skládal přísahu za léno v roce 1542.⁷⁸²⁾

773) LDK, inv. č. 420, s. 28-29.

774) LDK, inv. č. 421, fol. 16v.

775) LDK, inv. č. 421, fol. 23r.

776) LDK, inv. č. 421, fol. 3v. Na léně je Hans Šolperger dosvědčen už k r. 1516 (Radimský, 1957, s. 309).

777) LDK, Q VI a 1. Německý opis v AO 19, pag. 76 - 77.

778) LDK, inv. č. 421, fl. 16r.

779) LDK, inv. č. 421, fol. 15v.

780) 5. února 1499 byli jednání soudu přítomni Jiří, Samson a Kašpar z Petrovic. (LDK, inv. č. 364, f. 1v). zmíněni paní Machna z Ketře a její strýc Jiřík Petrovský z Ketře. (LDK, inv. č. 364, f.2r). Tento byl bratrem Jana z Ketře, který přijal Jiřika ještě v dobách biskupa Tasa na spolek. (LDK, inv. č. 364, f.16v). V témže roce připomínání sestry Kateřina a Doroty z Ketře, manželky Samsona a Kašpara z Ketře. (LDK, inv. č. 364, f.4v).

781) Odevzdání léna byli přítomni z manů hofrychtěř Jan z Ledské a na Cohryni, Jan z Doubravky a Hradiště a z další šlechty (kteříž manové nejsou) pan Hynek Bělík z Kornic na Veselí a Václav Tetour z Tetova (LDK, inv. č. 421, fol. 10r).

782) LDK, inv. č. 421, fol. 12v, 22r.

Kladeruby (8 km zsz od Val. Meziříčí; okr. Vsetín)

Kolem roku 1510 tu seděl Jan Bránecký. Ten 18. června 1512 odevzdal manství, totiž dvůr v Kladerubech s čtyřmi podsedky, s jedním lánem role, lukami a háji, v ruce biskupa od něhož přijal manství **Matůš z Němetic**.⁷⁸³⁾ V roce 1516 seděl zde **Jiřík Kladerubský**, jenž držel Kladeruby, Němetice, Komárovice a Předkelčí.⁷⁸⁴⁾ V pondělí 15. dubna prodal **Jan Kladerubský ze Svrčova** díl Kladerub, Komárovic, Němetic, poplužného dvora a tři lidi před Kelčí, jak to na něj přešlo po otci Jarošovi ze Svrčova, svému bratrovi **Alešovi Kladerubskému** a jeho dědicům.⁷⁸⁵⁾ Ve středu 14. ledna 1540 přijal **Vilém ze Žerotína** lánem tvrz Kladeruby s dvorem a poplužím, ves Komárovice se dvěma mlýny a tři člověky před Kelčí.⁷⁸⁶⁾

Komárovice (9 km zsz od Val. Meziříčí; okr. Vsetín) viz Kladeruby

Kostelec (3 km sv od Kyjova; okr. Hodonín)

Dne 28. října 1504 dal Stanislav Thurzo **Martinovi z Nové Plzně** své právo, které na něj spadlo v Kostelci.⁷⁸⁷⁾ V držení Kostelce se pak uvázal **Tas z Ojnic**, s nímž měl Martin z Kři-mic (=z Nové Plzně) 11. června 1511 již třetí stání před manským soudem. Tas statek spra-voval ve jménu sirotků a nemusel tedy dle nálezu manů Martinově žalobě odpovídat.⁷⁸⁸⁾ V roce 1516 seděl zde **Bohuslav Štolbašský**,⁷⁸⁹⁾ jehož potomkem byl **Jiřík (Štolbašský) z Do-loplaz**.⁷⁹⁰⁾

Koválovice (4,5 km již. od Kojetína; okr. Kroměříž)

V roce 1516 tu seděl **Petr Bařický z Vichrova**.⁷⁹¹⁾ 21. února 1519 obvinil Petra Bařického Ctibor z Hrádku, že mu drží ves Koválovice bezprávně a že Ctibor spolu s bratřími má k lénu lepší právo než Petr. Své nároky ale neprosadil.⁷⁹²⁾ Léno držel Petr Bařický prokazatelně ještě v roce 1538.⁷⁹³⁾

Kroužek (4,5 km sev. od Slavkova u. B.; okr. Vyškov)

Lénem tu byl poplužní dvůr s dvěma a půl lánem. 1544 přijal léno Jan Vodnej z Kroužku. Předchozí majitelé nejsou známi.⁷⁹⁴⁾

Křižanovice u Vyškova (3 km vsv od Vyškova; okr. Vyškov)

V říjnu 1523 udělil biskup Stanislav Křižanovice lánem **Tasovi z Vojnic na Bučovicích**.⁷⁹⁵⁾ V pátek 20. března 1534 přijal **Václav z Boskovic na Letovicích** lánem Křižanovice se dvěma mlýny, s kostelním podacím, s lidmi, platy, rolemi, loukami,

783) LDK, inv. č. 364, fol. 40r.

784) Radimský, ČMM 1957, s. 363.

785) LDK, inv. č. 421, fol. 4r. Kup schválil biskup 18. ledna 1524 (LDK, inv. č. 421, fol. 6v).

786) LDK, inv. č. 421, fol. 17v.

787) LDK, inv. č. 364, fol. 23r.

788) LDK, inv. č. 364, fol. 33r.

789) Radimský, ČMM 1957, s. 359.

790) Radimský, ČMM 1953, s. 341. Od svého bratra Jiříka přijal Kostelec s tvrzí a dvorem Václav Štolbašský z Doloplaz (LDK, inv. č. 421, fol. 37r).

791) Radimský, ČMM 1957, s. 362.

792) LDK, inv. č. 421, fol. 48v-49r.

793) Radimský, ČMM 1953, s. 345. V r. 1557 přijal léno na Koválovice Kryštof Bařický z Vichrova. (LDK, inv. č. 421, fol. 64r).

794) LDK, inv. č. 421, fol. 28v.

795) Zemek - Turek, SAP 33, 1983, s. 522, č. 594.

horami vinohradními a dalším příslušenstvím.⁷⁹⁶⁾ Patrně někdy v této době dal biskup Václavovi z Boskovic své svolení, aby na jeho manství mohli dědit jak synové, tak jeho dcery.⁷⁹⁷⁾

Kunčice (5 km vsv od Hranic n. M.; okr. Přerov), viz u Špiček

Kurovice (6 km jz od Holešova; okr. Kroměříž)

Léno tvořily vsi Kurovice, Třebetice a Záhlinice. V letech 1516-1543 tu seděl prokazatelně **Vilém Kurovský z Vrchlabí**.⁷⁹⁸⁾ 5. 4. 1536 na prosby Vilémovy svolil biskup Stanislav, aby Vilém vykázal své manželce Kateřině z Kounic 500 kop gr. na vsi Třebeticích.⁷⁹⁹⁾ Po Vilémovi přešlo v roce 1543 léno na jeho syna Oldřicha z Vrchlabí.⁸⁰⁰⁾

Květín (4 km sz od Mohelnice; okr. Šumperk)

Léno Květín, sestávající z dvora, 5 čtvrtlánů pole, rybníka a dalšího příslušenství, udělil 10. dubna 1499 na Mírově biskup Thurzo **Václavovi z Květína**.⁸⁰¹⁾

Lačnov (1,5 km sev. od Svitavy; okr. Svitavy)

Před rokem 1501 byl držitelem **Andrle Bayar**. Po jeho smrti udělil Stanislav Thurzo 14. července 1501 dva lány v Lačnově lénem svitavskému úředníkovi **Janovi z Libně** jako ocenění jeho služeb, které mu prokázal.⁸⁰²⁾

Liptaň (10 km jz od Osoblahy, okr. Bruntál), viz Dívčí

Litultovice (12 km zjz od Opavy; okr. Opava)

Po smrti Jana Stoše z Kounic se v manství uvázal **Hynek z Kunčic**, jak bylo dosvědčeno 23. června 1505. Biskup Stanislav dal v Budíně Hynkovi z Kunčic své právo na tom, co na něj spadlo po smrti Jana Stoše. O statek se rozhořel spor, své právo na tvrz a ves Deštnou a jiné vsi dokazoval Jan Stoš mladší. Dle nálezů z 24. 6. 1507 měl Hynek z Kunčic odevzdat dvěma manům statek, v který se uvázal dáním kněze biskupa, a manové měli zboží držet až do vynesení konečného rozsudku manského soudu. Ten pak dal nakonec za pravdu Janu Stošovi.⁸⁰³⁾ Dne 28. června 1516 léno prodal Jiřík Berka z Násilé **Janovi Stošovi z Kounic**.⁸⁰⁴⁾ 10. 1. 1518 svolil Stanislav Thurzo k tomu, aby Jan Stoš vykázal své manželce Anně z Jelče 2000 zl. uh. jako věno na tvrzi a vsi Životicích a na Litultovicích.⁸⁰⁵⁾ Ještě v roce 1538 tu Jan Stoš seděl, pak léno získal Matouš Stoš z Kounic, který je roce 1558 vzdal a manství přijal Fridrich Stoš z Kounic na Bránicích.⁸⁰⁶⁾

796) LDK, inv. č. 421, fol. 12r. Týž Václav přijal léno znovu v roce 1542 (LDK, inv. č. 421, fol. 24v).

797) LDK, inv. č. 420, s. 96-97.

798) Radimský, ČMM 1957, s. 352; ČMM 1953, s. 336.

799) LDK, inv. č. 420, s. 109-110.

800) LDK, inv. č. 421, fol. 26r.

801) ZAO-O, AO, Listiny, sign. O I b 2/2.

802) ZAO-O, AO 19, pag. 89.

803) LDK, inv. č. 364, fol. 26v-28r. Dle bernových register z r. 1516 držel Jan Stoš v kraji krnovském Životice, Lhotku, Deštnou a Litultovice (Radimský, ČMM 1957, s. 366); totéž zboží držel i v roce 1538 (Radimský, ČMM 1953, s. 347).

804) LDK, inv. č. 421, fol. 1r.

805) LDK, inv. č. 420, s. 10-11.

806) Radimský, ČMM 1953, s. 347; LDK, inv. č. 421, fol. 65v.

Lobodice (5,5 km sev. od Kojetína; okr. Přerov)

Dne 10. dubna 1503 udělil biskup Stanislav **Vojtěchovi a Janovi z Pernštejna** lénem ves Lobodice.⁸⁰⁷⁾

Loučka (11 km jjz od Val. Meziříčí; okr. Vsetín)

V roce 1516 tu seděl **Hynek Loučský**, jemuž patřila také lenní ves Podolí.⁸⁰⁸⁾ V pátek 20. prosince 1527 přijal léno na Loučku s poplužním dvorem, ves Podolí a pusté vsi Pánkovou a Stanišovou hofrychtěř **Jan z Ledské**, který tu seděl ještě v roce 1538.⁸⁰⁹⁾

Lutopecny (3,5 km záp. od Kroměříže; okr. Kroměříž)

Léno tvořilo dvanáct poddanských usedlostí. V letech 1516-1543 držel léno **Jiřík Stojan z Přestavlk**.⁸¹⁰⁾ V roce 1545 přijal léno na 12 člověků v Lutopecnech Petr Stojan z Přestavlk na Věžkách.⁸¹¹⁾

Maletín (10 km zsz od Mohelnice; okr. Šumperk)

I. díl vsi

V letech 1516-1545 tu seděl **Jan Rájecký**.⁸¹²⁾

II. díl vsi

V Maletíně byl manský dvůr s lánem pole, zvaný Templ, který držel jakýsi **Petr**. Po jeho smrti udělil biskup Stanislav 9. ledna 1536 léno na dvůr, roli příslušnou ke dvoru a role na Kožencích a pod vsí na Kyblinku, les, loučky, rybníčky a další příslušenství **Janovi**, zeti zesnulého leníka Petra.⁸¹³⁾

Malhostovice (6 km vjv od Tišnova; okr. Brno - venkov)

V pondělí 22. června 1517 odevzdal léno na půl vsi Malhostovic Mikuláš Vahanský z Vahančic na způsob prodeje a vzápětí manství přijal **Beneš Vahanský**, Mikulášův otec.⁸¹⁴⁾ Po Benešově smrti připadlo léno jeho synům Janovi a Zikmundovi. V pondělí 2. prosince 1532 odevzdal Jan Vahanský z Vahančic léno Malhostovice (26 usedlých a kostelní podací) svému bratrovi **Znatovi Vahanskému z Vahančic**.⁸¹⁵⁾

Malhotice (7,5 km jjv od Hranic n. M.; okr. Vsetín), viz Babice

Matějovice (5 km jv od Osoblahy; okr. Bruntál)

V roce 1554 přijal léno **Jiřík Sup z Fulštejna**.⁸¹⁶⁾

Medlice (7 km sev. od Budišova n. B., okr. Opava), viz Domašov n.B.

807) AČ XVII, s. 32, č. 795.

808) Radimský, ČMM 1957, s. 363.

809) LDK, inv. č. 421, fol. 8v; Radimský, ČMM 1953, s. 335.

810) Radimský, ČMM 1957, s. 357; ČMM 1953, s. 342.

811) LDK, inv. č. 421, fol. 30v.

812) Radimský, ČMM 1957, s. 344-an; ČMM 1953, s. 339. V roce 1545 přijal léno Bedřich Vrahovský (LDK, inv. č. 421, fol. 30v).

813) ZAO-O, AO, inv. č. O I a 11.

814) LDK, inv. č. 421, fol. 2v.

815) LDK, inv. č. 421, fol. 11r. Týž Znata přijal půl Malhostovic v r. 1543 (LDK, inv. č. 421, fol. 26v).

816) LDK, inv. č. 421, fol. 48r.

Miňůvky (3 km sz od Kroměříže; okr. Kroměříž)

Manské zboží Miňovice prodali 28. září 1504 bratři Václav a Vilém ze Strachnova za 400 zl. biskupu Stanislavovi.⁸¹⁷⁾

Místek (dnes součást Frýdku-Místku; okr. Frýdek-Místek)

15. října 1522 uzavřel biskup Stanislav Thurzo s těšínským knížetem Kazimírem smlouvu, dle níž kníže Kazimír, jeho syn Václav a Václavův syn mají držet Místek jako alod, jejich nástupci jej však budou vlastnit jako biskupské léno.⁸¹⁸⁾

Mladějovice (5 km sz od Šternberka, okr. Olomouc), viz Domašov nad Bystřicí

Modřice (7,5 km již. od Brna; okres Brno-venkov)

Asi kolem roku 1450 prodal Oldřich Mládenec z Miličina manství Modřice a Želešice panu Vilémovi, který je držel dvě léta a zemřel. Biskup Tas z Boskovic (1459-1482) pak prodal manství **Janovi Ryšanovi z Modřic**.⁸¹⁹⁾ V roce 1499 také poháněl Přibík Mládenec z Miličina Jana Ryšana z Modřic, že mu drží dvůr v Modřicích a půl vsi Želešic, jak k tomu má Přibík právo po svém otci Oldřichovi z Miličina. Přibík se také vykázal listem biskupa Jana (XIII.?), který dal právo na manství, na němž nyní seděl Ryšan, Oldřichovi z Miličina.⁸²⁰⁾ Manství pak bylo rozděleno mezi bratry Jana a Františka Ryšana. 1. 10. 1521 František Ryšan dostal od biskupa povolení, aby směl nadále držet své léno v případě, že by vstoupil do duchovního stavu. Biskup mu udělil i právo svobodně s manstvím naložit.⁸²¹⁾ 3. 2. 1528 svolil biskup Janovi Ryšanovi z Modřic, aby mohl dětem svobodně určit poručníky, popř. aby mohl statek odkázat komu libo.⁸²²⁾

11. 11. 1527 povolil biskup držiteli léna **Stiboru Vranovskému**, aby mohl v případě své smrti nařídít svobodně svým dětem poručníky a v případě jejich smrti aby mohl své lenní statky svobodně odkázat.⁸²³⁾ Ve středu 18. září 1538 odevzdal manství, totiž osm člověků v Modřicích, Stibor Vranovský z Vranova biskupovi, od něhož léno přijal **Stibor Drnovský z Drnovic**.⁸²⁴⁾

Nechvalín (7 km sz od Kyjova; okr. Hodonín)

Ves patřila původně k lenní soustavě pánů z Lipé. 29. 6. 1529 Jan z Lipé na Krumlově, nejvyšší maršálek království českého, směnil olomouckým biskupem Stanislavem své léno Nechvalín s tvrzí za ves Těšice, patřící biskupovi a olomoucké kapitule.⁸²⁵⁾ Biskup pak v pondělí 30. května 1530 léno, totiž „*dvůr a ves Nechvalín s pustým kopcem*“, udělil **Bernartovi ze Zástřizl**.⁸²⁶⁾ Kupodivu pak znovu v neděli 9. května 1535 odevzdal Jan Kunrát z Mirolavi trvz a ves Nechvalín za sebe i bratra a bratrance biskupovi a léno přijal Bernard ze Zástřizl na Strážovicích.⁸²⁷⁾

817) Listinář Selského archivu, II, 1906, s. 7-9, č. 327.

818) ZAO-O, AO, E II a 45.

819) LDK, inv. č. 364, fol. 14r.

820) LDK, inv. č. 364, fol. 4r, 13v.

821) LDK, inv. č. 420, s. 57-58.

822) LDK, inv. č. 420, s. 32-33.

823) LDK, inv. č. 420, s. 28-29.

824) LDK, inv. č. 421, fol. 15v.

825) LDK, sign. R I a 2.

826) LDK, inv. č. 421, fol. 9r-v.

827) LDK, inv. č. 421, fol. 13v.

Němčice (6 km sz od Holešova; okr. Kroměříž)

4. 6. 1529 dal biskup **Janovi z Doubravky a Hradiště, Přemkovi z Víckova na Prusinovicích a Erazimovi Pilharovi z Greizeku** odměnou za jejich služby ves Němčice, která na něj spadla po smrti Václava Skrbenského.⁸²⁸⁾

Němetice (10 km zsz od Val. Meziříčí; okr. Vsetín)

V roce 1512 byl asi držitelem léna **Matůš z Němetic**, který 18. června 1512 přijal lénem dvůr v Kladerubech s čtyřmi podsedky, s jedním lánem role, lukami a háji, jak to držel předtím Jan Bránecký z Dětmarovic.⁸²⁹⁾ V roce 1516 seděl zde **Jiřík Kladerubský**, jenž držel Kladeruby, Němetice, Komárovice a Předkelčí.⁸³⁰⁾ V pondělí 15. dubna 1521 prodal **Jan Kladerubský ze Svrčova** díl Kladerub, Komárovic, Němetic, poplužného dvora a tři lidi před Kelčí, jak to na něj přešlo po otci Jarošovi ze Svrčova, svému bratrovi **Alešovi Kladerubskému** a jeho dědicům.⁸³¹⁾ V pondělí 18. ledna 1524 odevzdal Aleš ze Svrčova v ruce biskupovy ves Němetice (*Niemicze*) s příslušenstvím a léno hned přijal z rukou biskupa Alešův mladší bratr **Mikuláš ze Svrčova**, který tu seděl ještě v roce 1538.⁸³²⁾

Nová Horka (8 km sz od Příbora; okr. Nový Jičín)

Léno tvořilo několik vsí a sice Staré Albrechtice (Albrechtičky), Nayhýbl (Nová Horka), Závišice, Mošnov, Mošnovec a tři poddaní v Petřvaldu. Tvrz v Nové Horce se uvádí až v roce 1561 a vzniklo tak asi nové středisko panství. Už od roku 1411 se totiž uvádí většina vsí jako takřka nedílná součást panství Štramberk.⁸³³⁾ V roce 1516 držel **Albrecht z Bystřice** vedle panství Štramberk také lenní vsi Albrechtice, Petřvald, Mošnov Velký a Mošnov Malý a Závišice.⁸³⁴⁾ V roce 1521 převzal panství Štramberk a spolu s tím i lenní vsi Albrechtův synovec **Lacek z Bystřice a Hustopeč**, který ale celé panství prodal r. 1523 **Viktorýnovi ze Žerotína**. Koncem roku 1529 po smrti Viktorýnově se uvázal v držbu panství jeho nejmladší bratr **Bernard ze Žerotína**, který zemřel v Nise v létě 1532. Dědictví po něm převzala jeho choť **Markéta z Ojnic**, neboť měla dle Bernardovy závěti podržet vše tak dlouho, dokud jí nebude zajištěno či vyplaceno její věno a vdovský důchod. Zemřela však ještě na podzim 1532. Bernardovy statky pak byly rozděleny mezi jeho synovce, štramberské panství obdržel Bedřich ze Žerotína.⁸³⁵⁾ Ve středu 23. září 1534 žádal v Kroměříži **Karel ze Žerotína** biskupa o povolení, aby ho při manském soudu mohli zastupovat jeho bratři, neboť se chystal vyjet ze země a poněvadž byl v jakémsi záští, aby mu to nebylo na škodu, že dosud nesložil lenní přísahu. Jako součást manství jsou vyčteny Staré Albrechtice, Nayhýbl, Závišice, Mošnov, Mošnovec a tři člověci v Petřvaldu.⁸³⁶⁾

828) LDK, inv. č. 420, s. 48.

829) LDK, inv. č. 364, fol. 40r.

830) Radimský, ČMM 1957, s. 363.

831) LDK, inv. č. 421, fol. 4r. Kup schválil biskup 18. ledna 1524 (LDK, inv. č. 421, fol. 6v).

832) LDK, inv. č. 421, fol. 6r; Radimský, ČMM 1953, s. 343.

833) Mošnov patřil počátkem 15. století rytířskému rodu (A. Turek, *Mošnov a rytíři z Mošnova do konce 15. věku*. VSONJ 22, 1978, s. 12 - 15.)

834) Radimský, ČMM 1957, s. 349-an.

835) A. Turek, *Hrad a panství Starý Jičín*. Nový Jičín 1978, s. 36 - 37.

836) LDK, inv. č. 421, fol. 13r.

Pacetluky (5 km sev. od Holešova; okr. Kroměříž)

Za episkopátu Thurzova držel Pacetluky **Arkleb z Víckova na Prusinovic**, který tu přichází roku 1499.⁸³⁷⁾ V roce 1516 držel Artleb z Prusinovic v Pacetlukách 12 usedlých a část Hulína.⁸³⁸⁾ V roce 1526 už držel léno Arklebův syn **Přemek z Víckova**, který v pondělí 23. 4. 1526 dal obci jako náhradu za pozemky, které zatopil rybníkem už jeho nebožtík otec, všechny role a úlehly zvané Suchá strana.⁸³⁹⁾ V roce 1542 přijal léno na vsi Pacetluky a Němčice Přemek z Víckova na Prusinovicích.⁸⁴⁰⁾

Paskov (7 km sz od Frýdku-Místku; okr. Frýdek-Místek)

Po roce 1480 byl Paskov přisouzen správci olomouckého kostela varadínskému biskupu Janovi.⁸⁴¹⁾ Před rokem 1497 („*když stolice biskupská prázdná byla*“) přijala paní Machna Znatu z Melic a paní Kateřinu z Zástřizl, manželku Arkleba Prusinovského, na spolek na své právo, které jí patřilo na Paskově a příslušenství.⁸⁴²⁾ V únoru 1499 držel ale Paskov pan **Beneš z Boskovic**, neboť byl odtud poháněn Arklebem z Víckova.⁸⁴³⁾ Neznámo kdy nabyl Paskov **Lacek z Kadaně**, který 28. 8. 1528 koupil od Jana Čeply z Belku lenní vsi Starou Bělou a Výškovice.⁸⁴⁴⁾ Po Lackovi zůstalo mnoho dluhů, konkrétně šlo o 9.000 zl., které si půjčil od Jana ze Žerotína a ručil Paskovem. 23. 9. 1534 na Kroměříži biskup a Lackovi rukojmí postoupili Bernartovi z Kadaně a jeho bratrům ves Rychaltice a Bernart zase postoupil biskupovi tvrz Paskov s příslušenstvím (vyjma Lhotky (dn. Mariánské Hory), kterou Lacek 1533 prodal městu Ostravě).⁸⁴⁵⁾ V úterý 1. prosince 1534 odevzdali Jan st. ze Šternberku na Kvasicích, nejvyšší sudí markrabství moravského, Vilém z Víckova na Cimburku, hofrychtěf Jan z Ledské na Choryni, Přemek z Víckova na Prusinovicích i na místě jiných rukojmí za Paskov odevzdali biskupovi manství tvrz a městečko Paskov, ves Velkou Hrabovou, ves Malou Hrabovou, ves Novou Bělou, ves Krmelín, ves Žabeň s kostelním podacím. Léno následně přijal od biskupa **Jan Doubravský z Doubravky**.⁸⁴⁶⁾

Petrovice (dvůr u Příbora; okr. Nový Jičín)

viz Véska

837) Listinou danou v Prusinovicích 24. 6. 1499 dal Arkleb z Víckova svolení obci Pacetlukám koupit pustiny Lhotsko za 20 hř. gr. a kusu role a louky za 10 hř. gr., což obec koupila od Arklebovy matky Kateřiny ze Žerotína. Prusinovským pánům měla za to obec odvádět 56 gr. ročně, na pozemcích směli poddaní za to volně lapat ptáky. Arkleb si vymínil pouze louky a břehy, pokud by potřeboval zříditi rybník. Svědky tohoto ujednání byli Filip Fichný z Pačlavic, Jiřík Karas z Dolimberka na Čechách, purkrabí v Hulíně a Arklebův bratr. Listinu otiskl Vincenc Prasek v Listináři Selského archivu, Olomouc 1902-1906, s. CCXLVII, č. 250.

838) Radimský, ČMM 1957, s. 344.

839) Svědky tohoto pořízení byli Janz Lomnice na Brumově a vydavatelův bratr Jan Přemek z Víckova. Listinu otiskl Vincenc Prasek v Listináři Selského archivu, Olomouc 1902-1906, s. CCXLVIII-CCXLIX, č. 251.

840) LDK, inv. č. 421, fol. 23r.

841) LDK, inv. č. 364, fol. 16r.

842) LDK, inv. č. 364, fol. 7v, 14v.

843) LDK, inv. č. 364, fol. 14v.

844) LDK, inv. č. 421, fol. 7r.

845) Adamus, CDCO, s. 65an, č. 50, s. 70an, č. 55.

846) LDK, inv. č. 421, fol. 13r-v. V roce 1538 držel léno v uvedeném rozsahu stále doktor Jan z Doubravky, na jeho místě tehdy odvedl zemskou berni Jan Lošovský, který zaplatil celkem 11 kop 18 gr. 4 den. berně. (Radimský, ČMM 1953, s. 336).

Petřvald (7,5 km sev. od Příbora; okr. Nový Jičín)

Léno tvořily vsi Petřvald, Petřvaldík a Košatka nad Odrou. V říjnu 1504 zde ještě seděli bratři z Petřvaldu. Nálezem manského soudu měli **Mikuláš a Hanuš z Petřvaldu** zůstat v držení statku, ale měli mladšímu bratrovi určit jeho dědický díl.⁸⁴⁷⁾ Celé léno zcelil nakonec **Hanuš z Petřvaldu**, jemuž 28. ledna 1527 odevzdal Jan z Petřvaldu díl, který na něj připadl po jeho otci Mikulášovi z Petřvaldu.⁸⁴⁸⁾ Hanuš z Petřvaldu držel léno asi až do své smrti, tj. někdy do roku 1539, až v roce 1542 přijal léno na ves a tvrz Petřvald, Petřvaldíky, Košátky, tvrz a ves Zábřeh s dvory Jan mladší z Petřvaldu.⁸⁴⁹⁾

Pitárné (9 km jz od Osoblahy; okr. Bruntál), viz Dívčí

Podbřežice (8 km jz od Vyškova; okr. Vyškov)

11. 11. 1527 povolil biskup držiteli léna **Stiboru Vranovskému**, aby mohl v případě své smrti nařídit svobodně svým dětem poručníky a v případě jejich smrti aby mohl své lenní statky svobodně odkázat.⁸⁵⁰⁾ Biskup pak svolil, aby Stibor z Vranova zastavil polovinu Podbřežic olomoucké kapitule. Tuto zástavu pak manským právem převedl na **Hynka z Počenic**. 10. 3. 1535 biskup svolil, aby Hynek převedl tuto zástavu na jeho manství Želč.⁸⁵¹⁾

Podolí (9,5 km zjz od Val. Meziříčí; okr. Vsetín), viz Loučka

Poličná (2 km zjz od Val. Meziříčí; okr. Vsetín)

1. díl vsi.

Ves tvořila součást léna Val. Meziříčí - Arnoltovice (viz tam).

2. díl vsi.

část usedlíků ale byla poddanými držitele tamního dvora. Před rokem 1502 dal tehdejší držitel panství Meziříčí a Rožnov, hrabě Petr ze sv. Jiří a Pezinku, dvůr v Poličné **Rynoltovi** a jeho manželce Kateřině. Kateřina V roce 1516 už zde seděla (vdova) Kateřina Rynultová.⁸⁵²⁾ Ta pak dvůr prodala za 20 zl. **Kateřině ze Svrčova**, kterou v roce 1522 poháněl Jaroš z Hrádku a na Dřínovém ze škod 500 zl., že se mu uvázala v dvůr v Poličné, k němuž on má lepší právo. Zemský soud ale rozhodl ve prospěch Kateřiny ze Svrčova.⁸⁵³⁾ Kateřina ze Svrčova se zase soudila o poddané, kteří ke dvoru ještě v roce 1516 příslušeli. V dubnu 1527 poháněla Kateřina ze Svrčova Jaroše Čecha z Hrádku, že jí neukázal všechny listy a listiny, které se vztahovaly ke dvoru a že jí drží lidi v Poličné, kteří ke dvoru přísluší. Páni ale našli, že ve smlouvě na dvůr není o těchto lidech žádná zmínka.⁸⁵⁴⁾ Dvůr držela Kateřina ze Svrčova ještě v roce 1538.⁸⁵⁵⁾

3. díl vsi.

847) LDK, inv. č. 364, fol. 24r.

848) LDK, inv. č. 421, fol. 8r. V roce 1538 odvedl Hanu z Petřvaldu z Velikého Petřvaldu, Malého Petřvaldu, Košatky, Staré Vsi, Pruskovic a Zábřehu 13 1/2 kop 6 1/2 gr. berně, kteroužto sumu poslal po svém služebníkovi Mikulášovi. (Radimský, ČMM 1953, s. 336).

849) LDK, inv. č. 421, fol. 22v.

850) LDK, inv. č. 420, s. 28-29.

851) LDK, inv. č. 420, s. 84.

852) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 53r. J. Radimský, ČMM 1957, s. 327.

853) MZA, A 3, inv. č. 692, fol. 53r. Jaroš z Hrádku (+ před 1537) byl manželem Žofky z Čečelic, která byla dcerou Kateřiny z Krumsína (= Kateřina Rynultová).

854) MZA, A 3, inv. č. 693, fol. 88v.

855) Radimský, ČMM 1953, s. 346.

Pod lenní právo spadalo také oněch „7 člověků“, kteří byli mezi lety 1516-1522 odloučeni od dvora Kateřiny Rynultové z Krumsína. Kateřina z Krumsína dvůr prodala Kateřině ze Svrčova, ale až do své smrti si ponechala lidi k němu předtím příslušné. V roce 1522 už patřili tito poddaní **Jarošovi Čechovi z Hrádku**, který si vzal Žofku z Čečelic, dceru Kateřiny Rynaltové. Po smrti Jarošově kolem roku 1537 se stal dědicem jeho syn **Mikuláš Čech z Hrádku na Dřínovém**, jemuž ale v Poličné už nic nepatřilo.⁸⁵⁶⁾

Poruba, viz Jindřichov

Prakšice (5,5 km sev. od Uh. Brodu; okr. Uh. Hradiště)

O prodej dílu Prakšic učinil před rokem 1499 domluvu s Jiříkem Ořechovským Ješek Důň ze Žákovic. Kvůli této smlouvě poháněl r. 1499 Jindřich ze Žákovic **Magdalénu z Řepšína**, která ale své právo řádně prokázala příslušnými listinnými doklady.⁸⁵⁷⁾ V roce 1516 je tu doložen **Hynek Prakšický ze Zástřizl**, jemuž 9. 1. 1516 udělil biskup svolení, aby ustanovit poručníky svým dítkám, pokud by umřel dříve, než by dosáhly dospělosti.⁸⁵⁸⁾ V roce 1538 seděli zde **Jan a Jiří Prakšický**.⁸⁵⁹⁾ V úterý 20. května 1539 přijal léno na půl tvrze a půl poplužního dvoru v Prakšicích **Zikmund Prakšický ze Zástřizl**.⁸⁶⁰⁾

Přívoz (část Ostravy)

V roce 1476 přijal léno na Přívoz **Mikuláš Falkl z Čechendorfu**, který tu seděl ještě v roce 1516.⁸⁶¹⁾ V pátek 19. srpna 1524 odevzdal půl Přívozu v ruce biskupa **Jan Svině z Dětmarovic** a manství přijal **Matyáš Falkl z Čechendorfu**.⁸⁶²⁾ 18. 3. 1527 dal biskup Matyáši Falklovi za jeho „*snažnú a pilnú zásluhu*“ zahradu a půl role v Přívoze, kterou držel jakýsi Rájecký, ležící mezi panskou a farářskou zahradou.⁸⁶³⁾ 23. června 1533 svolil biskup Stanislav Thurzo, aby Matyáš Falkl mohl svůj statek, který drží lénem, totiž ves Přívoz se dvěma dvory, mlýny, rybníky a ostatním příslušenstvím, svobodně odkázat komu by chtěl.⁸⁶⁴⁾ 31. 8. 1534 přijal dvůr a ves Přívoz lénem **Fabián Bzenec z Markvartovic**.⁸⁶⁵⁾ V roce 1538 tu seděli oficiálně sirotkové Fabiána Bzence. Už v lednu 1538 ale držel Přívoz Jan z Petřvaldu, neboť 8. ledna 1538 jej poháněl Jindřich Bzenec z Markvartovic, že drží Přívoz, ke kterému má Jindřich lepší právo. Podobně poháněl Stanislav Sudivoj z Boronína sezením v Ostravě Jana Petřvaldského, že mu slíbil dát 50 zl., až by Přívoz koupil, což ale neučinil.⁸⁶⁶⁾ 10. 3. 1538 bylo na Kroměříži uzavřeno jednání o přívozský statek mezi poručníky sirotek po Fabiánu Bzencovi z jedné a Annu

856) Protože Kateřina z Krumsína zůstala dlužna 31 kop gr. meziříčskému měšťanovi Pavlovi Kořistkovi. Jelikož Poličná byla lenním statkem, zkoušel Pavlův syn Jan Kořistka vysoudit dluh nejprve u lenního soudu, poháněl proto r. 1537 Jarošova syna Mikuláše mladšího Čecha z Hrádku z Dřínového. Spor byl vyřešen poklidem. LDK, inv. č. 372, fol. 55r.

857) LDK, inv. č. 364, fol. 3v.

858) LDK, inv. č. 420, s. 5. Radimský, ČMM 1957, s. 359.

859) Radimský, ČMM 1953, s. 338.

860) LDK, inv. č. 421, fol. 17r.

861) L. Hosák, *Historický místopis*, Brno 1938, s. 704; Radimský ČMM 1957, s. 362. V roce 1498 prodal Mikuláš Felkl z Čochendorfu Kyjovice, Těškovice a zaniklé vsi Výškovice a Žebračkov Janovi Václavovi z Fulštejna (L. Hosák, *Historický místopis*, s. 755an).

862) LDK, inv. č. 421, fol. 7r.

863) LDK, inv. č. 420, s. 28. Adamus, CDCO, s. 58, č. 45.

864) LDK, inv. č. 420, s. 43-44. Adamus, CDCO, s. 67, č. 51.

865) LDK, inv. č. 421, fol. 12v.

866) LDK, inv. č. 372, fol. 68r, 70r.

Kečerskou z Hojevic a Janem Petřvaldským z Petřvaldu, jejím synem.⁸⁶⁷⁾ V pátek 26. června 1538 přijal dvůr a ves Přívoz **Jan starší z Petřvaldu**.⁸⁶⁸⁾

Polovinu Přívozu držel už v roce 1512 vladyka **Stanislav Sudivoj**, jemuž biskup 11. 6. 1516 svolil ke stupku, který Sudivoj učinil se svou ženou Annou z Vracova.⁸⁶⁹⁾ Ve středu 20. ledna 1518 Stanislav Sudivoj prodal půl Přívozu k rukám biskupa, který léno udělil **Janovi z Bruzovic**.⁸⁷⁰⁾

Pustiměř, viz Želč

Rájec (5,5 km sev. od Blanska; okr. Blansko)

Léno držel **Jan Rájecký z Mírova**, který se r. 1499 účastnil manského sněmu na Vyškově.⁸⁷¹⁾ 30. 3. 1526 svolil biskup, aby Hašek Rájecký z Mírova pojistil své manželce Kateřině z Plotišť 1000 zl. věna na lénech Rájec, Javoří, Ráječek a na rybnících a polovině mlýna v Rájci.⁸⁷²⁾ 3. 7. 1527 odevzdal Václav Rájecký z Mírova svůj podíl, který měl na manství, mezi bratry tak, že **Hanuš (Rájecký z Mírova)** měl dostat Rájec, Javoří, dva sedláky v Maletíně, mlýn v Rájci a všechny rybníky. Lev měl dostat Rájecko, Jestřebí a Lupenné.⁸⁷³⁾ V roce 1538 držel Javoříčko, Maletína Veliké Rájce Hašek Rájecký z Mírova.⁸⁷⁴⁾ Týž také skládal manskou přísahu v roce 1542 za vsi Veliké Rájce, Javoří, dva sedláky v Maletíně a za mlýn a rybníky u Rájce.⁸⁷⁵⁾

Ráječek (2 km jv od Zábřehu n. M.; okr. Šumperk)

Do r. 1527 viz u Rájce. 3. 7. 1527 odevzdal Václav Rájecký z Mírova svůj podíl, který měl na manství, svým bratrům tak, že Hanuš měl dostat Rájec, Javoří, dva sedláky v Maletíně, mlýn v Rájci a všechny rybníky. **Lev Rájecký z Mírova** měl dostat Rájecko, Jestřebí a Lupenné.⁸⁷⁶⁾ Ve středu 13. ledna 1535 vzdali bratři Václav a Hašek Ráječtí z Mírova biskupovi své manství, totiž Rájecko, Jestřebí a Lupenné se vším příslušenstvím, jak to užíval jejich bratr Lev Rájecký spolu s Haškem s výjimkou rybníčků při Jestřebí. Manství pak přijal **Kryštof z Boskovic na Třebové**, nejvyšší komorník markrabství moravského.⁸⁷⁷⁾

Rouské (9,5 km jjv od Hranic n. M.; okr. Vsetín)

Prokazatelně od roku 1516 držel Rousko až do konce Thurzova episkopátu **Jan Obešlík z Lipultovic**.⁸⁷⁸⁾ V roce 1522 přijal léno Malhotice, takže v roce 1538 držel Rouské,

867) Adamus, CDCO, s. 74, č. 59. Smlouvě předcházely dohody z 29. 10. 1537, s. 1., a z 13. 2. 1538, Ostrava.

868) LDK, inv. č. 421, fol. 16r.

869) LDK, inv. č. 420, s. 8. Adamus, CDCO, č. 34, 40.

870) LDK, inv. č. 421, fol. 2r. 3. 6. 1518 svolil biskup, aby Jan z Bruzovic vykázal své manželce Žofii ze Slupska 400 zl. uh. věna na Přívoze. K tomu jí také věnoval vůz, čtyři vozníky a polovici všeho hospodářství z fojtství. Adamus, CDCO, s. 5, č. 41. LDK, inv. č. 420, pag. 16-17.

871) LDK, inv. č. 364, fol. 1v.

872) LDK, inv. č. 420, s. 40-41.

873) LDK, inv. č. 421, fol. 8r.

874) Radimský, ČMM 1953, s. 339.

875) LDK, inv. č. 421, fol. 22v.

876) LDK, inv. č. 421, fol. 8r.

877) LDK, inv. č. 421, fol. 13v.

878) Radimský, ČMM 1957, s. 354.

Malhotice a Babice.⁸⁷⁹⁾ V roce 1547 přijal tvrz a ves Rouské Lipolt Obešlík z Lipultovic.⁸⁸⁰⁾

Rychaltice (10,5 km jz od Frýdku-Místku; okr. Frýdek-Místek)

V roce 1516 držel Rychaltice rytíř **Bohuš Rychvaldský z Kateřinic**.⁸⁸¹⁾ Ve středu 22. 9. 1517 rezignoval Bohuš Rychvaldský na toto léno a odevzdal je do rukou biskupa, který manství na Rychaltice udělil **Ladislavovi z Kadaně**.⁸⁸²⁾ 22. 6. 1518 potvrdil biskup Lackovi držbu léna a udělil mu právo volně s Rychalticemi disponovat, tj. moci je odkázat svým potomkům, určit poručníka ke správě statku pro případ smrti a volně nakládat s lénem.⁸⁸³⁾ Lacek z Kadaně po sobě zanechal množství dluhů, takže jeho potomci museli na jejich úhradu odevzdat biskupovi některá léna. Za to si na základě narovnání z 23. 9. 1534 mohl **Bernart z Kadaně a jeho nedílní bratři** ponechat Rychaltice.⁸⁸⁴⁾ Jednání o úhradu Lackových dluhů ale pokračovalo, takže 27. 10. 1539 byl soudní cestou zveden **Bedřich ze Žerotína a Štramberka** na místě Hanuše a Šebestiána, synů Hons Preyse z Nového Jičína, na statek Bernarta z Kadaně a jeho bratří a to na 300 kop gr., konkrétně na 8 člověků v Rychalticích, rybníčky a vše, jak to přísluší k Rychalticích a jak to bylo už odhadáno ostravským měšťanům.⁸⁸⁵⁾

Říkovice (8 km již. od Přerova; okr. Přerov)

Lenní vsi Říkovice a Újezdec držel v roce 1516 **Stibor Přestavlký**.⁸⁸⁶⁾ Ve čtvrtek 26. 8. 1518 přijal léno na Říkovice a Újezdec **Vítek z Dobrčic na Přestavlkách**.⁸⁸⁷⁾ V pátek 31. 5. 1532 odevzdal Vítek manství, které přijal jeho bratr **Jan Říkovský z Dobrčic** (+1538).⁸⁸⁸⁾ V roce 1538 už tu seděli Janovi sirotci.⁸⁸⁹⁾ V pondělí 31. 3. 1539 prodal biskup manství na místě sirotků tvrz a ves Říkovice **Jindřichovi ze Zástřizl**. Ten ale vzápětí oznámil, že Říkovice vyměnil s Vítkem z Dobrčic za alodní ves Honětice a žádal biskupa o jeho svolení. Léno tak získal **Vítek z Dobrčic**.⁸⁹⁰⁾

Sádek (6 km jz od Osoblahy, okr. Bruntál), viz Dívčí

Sedlnice (4,5 km sz od Příbora; okr. Nový Jičín)

Ves byla rozdělena už ve středověku, takže tvořila část lenní a alodní (Manská a Dědičná Sedlnice). Obě poloviny drželi až do r. 1578 stejní majitelé. V době episkopátu Stanislava Thurza držel Sedlnici **Zikmund Sedlnický z Choltic** (+1547).⁸⁹¹⁾

879) LDK, inv. č. 421, fol. 5v. Radimský, ČMM 1953, s. 336.

880) LDK, inv. č. 421, fol. 32r.

881) Radimský, ČMM 1957, s. 343.

882) LDK, inv. č. 421, fol. 1v-2r.

883) LDK, inv. č. 420, s. 19 - 20.

884) Adamus, CDCO, s. 70-71, č. 55. K roku 1536 přicházejí bratři Bernart z Kadaně, Centurio, Zikmund a Jan z Kadaně. (LDK, inv. č. 372, fol. 42r).

885) LDK, inv. č. 372, fol. 96r.

886) Radimský, 1957, s. 358. Kromě toho držel též Sazovice, Věžky, Dobrčice a Přestavky.

887) LDK, inv. č. 421, fol. 3r.

888) LDK, inv. č. 421, fol. 10v.

889) Radimský, ČMM 1953, s. 342.

890) LDK, inv. č. 421, fol. 10v-11r.

891) Radimský, ČMM 1957, s. 363. Manskou Sedlnici držel Zikmund v letech 1501-1547, v letech 1514-1547 držel Zikmund Hukovice, v r. 1522 mu byly vloženy do desk Bartošovice (L. Hosák, *Historický místopis*, s. 691-693).

Sehradice (hrad a ves 8,5 km již. od Vizovic; okr. Zlín)

Koncem 15. století sestávalo léno z pustého hradu Sehradice a z vsí Sehradice, Vyšší Lhoty s poplužním dvorem, Nižší Lhoty s mlýnem, Nevšové, Rudinova, a pustých Vasilu a Úštka. Stibor z Landštejna měl od biskupa Tasa z Boskovic svolení, aby po jeho smrti mohli léno dědit jeho potomci obého pohlaví. Po smrti Stiborově držela léno jeho sestra Jitka z Landštejna. 11. 1. 1516 dal biskup Jitce z Landštejna svolení, aby mohla léno držet a svobodně odkázat.⁸⁹²⁾ Jitka z Landštejna pak spolu se svým manželem Jáchymem z Biberštejna prodali 1518 pustý hrad Sehradice, Dolní a Horní Lhotku, Nevšovou, Rudimov a pusté vsi Ústí a Vasisko **Burianovi Světlovskému z Vlčnova**.⁸⁹³⁾ 13. 5. 1518 potvrdil biskup Burianovi držbu léna a dal mu svolení, aby manství mohli dědit jeho dědicové obojího pohlaví.⁸⁹⁴⁾ Vzhledem k Burianovým protihabsburským aktivitám držel léno jeho švagr **Burian Šelndorf z Hornšperku**, jemuž byl statek v roce 1532 pro neplnění manských povinností odňat a dán 21. 6. 1532 **Vilémovi Prusinovskému z Víckova a Janovi z Doubravky**.⁸⁹⁵⁾ Burian Světlovský z Vlčnova nicméně přijal r. 1544 lénem pustý hrad Sehradice, Nové Sehradice, Lhotku Vyšší, Lhotu Nižší, Nevšovou, Rodimov, Ústí a pustou ves Vasil.⁸⁹⁶⁾

Skalička (6 km jv od Hranic n.M.; okr. Přerov)

Ves patřila k lénu Všechovice (viz tam). Ve středu 20. září 1536 odevzdal Skaličku Jan Kunčický z Kunčic na místě svého nedílného bratra Jaroše biskupovi, který ves udělil **Janovi z Pernštejna**.⁸⁹⁷⁾ V roce 1548 odevzdal Jan z Pernštejna toto léno Janovi Žernovskému ze Žernovi.⁸⁹⁸⁾

Slavičín (11,5 km zjz od Val. Klobouk)

Michal z Podmanína prodal před rokem 1503 **Janovi z Lomnice** panství brumovské, k němuž tehdy patřila i biskupská léna Slavičín a Lipovou.⁸⁹⁹⁾ Zápisy v lenních knihách tu přitom korespondují se zápisy v zemských deskách. 20. 1. 1518 byl zapsán převod léna Slavičín z rukou Jiříka Tarcího z Torusy ve prospěch Michala z Podmanína. 2. 7. 1519 přijal Jan Náměšťský z Náměště a Lomnice lénem městečko Slavičín s tvrzí, dvorem, mlýnem, rybníky, podacím a ves Lipovou.⁹⁰⁰⁾

Slavkov (4,5 km zjz od Opavy; okr. Opava)

V roce 1499 držel Slavkov **Jan Hněvošický**. Ke Slavkovu se tehdy táhl Sobek z Kornic, který se prokázal listem biskupa Pavla (z Miličína, 1434-1450) a listem knížete Viktorýna, dle nichž paní Anna dobrovolně dala své právo na Slavkov panu Sobkovi. Ke Slavkovu se Hynek Sobek z Kornic připovídal ještě v roce 1511.⁹⁰¹⁾ Jako *Jan*

892) LDK, inv. č. 420, s. 6-7.

893) L. Hosák, *Historický místopis*, s. 434.

894) LDK, inv. č. 420, s. 14-15.

895) LDK, inv. č. 420, s. 52. L. Hosák, *Historický místopis*, s. 434, Rudolf Hurt, *Usilování Jana Zápolského o Moravu a jeho dozvuky*, in: *Rodné zemi*, Sborník prací k 70. výročí trvání musejního spolku v Brně a k 70. narozeninám jeho předsedy doc. dr. Aloise Gregora. Brno 1958, s. 82 - 91.

896) LDK, inv. č. 421, fol. 29r.

897) LDK, inv. č. 421, fol. 14v.

898) LDK, inv. č. 421, fol. 33r.

899) L. Hosák, *Historický místopis*, s. 437, 443.

900) LDK, inv. č. 421, fol. 3v.

901) LDK, inv. č. 364, fol. 7r, 35r.

Slavkovský je uveden na Slavkově a Uhlířově ještě v roce 1516.⁹⁰²⁾ Po smrti Jana Hněvošického z Lukavce byla v Olomouci 4. 7. 1523 potvrzena biskupem Stanislavem kupní smlouva, kterou učinili vladyka Jan Vlk z Konecchlumí a Stanislav z Lukavce, sirotek po Janovi z Lukavce, zastupující své nezletilé sourozence. Jan Vlk koupil na veškeré zboží slavkovského léna, zahrnující ves Slavkov s kostelním podacím, poplužní dvůr, mlýn a pustou ves Zlatníky včetně dvora, ves Uhlířov, pět poddaných v Jarkovicích v krnovském kraji a dvůr v Opavě za cenu 1600 kop grošů. Biskup si vymíňuje vlastnictví slavkovské tvrze a některých věcí z tamního mobiliáře, jako postele, šatů, prostěradel, mís, kotlů, talířů, konvic, stříbrných lžic, koflíčků a všech hospodářských věcí.⁹⁰³⁾ Oficiálně ale vzdal Stanislav Štřela z Lukavce léno až 21. 2. 1525 a následně je přijal **Jan Vlk z Konecchlumí**.⁹⁰⁴⁾ 17. 6. 1527 dal Stanislav Thurzo Janu Vlkovi svolení svobodně nařídit poručníky pro své děti, pokud by náhle zemřel.⁹⁰⁵⁾ Týž zde seděl v roce 1538.⁹⁰⁶⁾

Sovinec (11 km již. od Rýmařova; okr. Bruntál)

Biskupským lénem byl hrad a přilehlé vsi už ve 14. století. V 16. století patřily k hradu jako léno dále vsi Schreiberstein, Pilgrimsdorf, Vařov, Lípová, Vilémov, Branswerd, Opatovice, Helbrantice a Húzová. V pátek 16. 9. 1533 v Brně přijal léno na Sovinec **Ješek Pňovský ze Sovince** od biskupa a složil manskou přísahu na manství, které zdědil po panu otci Vokovi Pňovském ze Sovince.⁹⁰⁷⁾

Stará Bělá (součást Ostravy)

Koncem 15. století držel Starou Bělou **Mikuláš Foglar**, kterou zřejmě koupil od Václava z Doloplaz.⁹⁰⁸⁾ V pátek 28. 8. 1524 prodal Jan Čeple z Belku manství tvrz a ves Starou Bělou a Výškovice **Ladislavovi z Kadaně**.⁹⁰⁹⁾ Stanislav Thurzo dal Lackovi z Kadaně svolení, aby vykázal 1000 zl. uh. věna své manželce Zuzaně a pojistil je na tvrzi a vsi Staré Bělé a Vyškovících.⁹¹⁰⁾ Po Lackově smrti se v Bělou a Výškovice uvázali jeho synové, r. 1538 se tu uvádí Lackova vdova **Zuzana z Jičína**.⁹¹¹⁾ 13. 10. 1539 žádal Bedřich ze Žerotína a Štramberka na místě svých poddaných Hanuše a Šebestiána, synů neb. Hons Preyse z Nového Jičína, o zvod na 250 kop gr. na Starou Bělou. 27. 10. 1539 byl také Bedřich a Mikuláš Kesl z Boru zvedeni na statky ve Staré Bělé.⁹¹²⁾ **Bedřich ze Žerotína** přijal léno v neděli 11. ledna 1540.⁹¹³⁾

902) Radimský, ČMM 1957, s. 367.

903) LDK, R IV b 2; opis v LDK, inv. č. 420, s. 24-26.

904) LDK, inv. č. 421, fol. 7v.

905) LDK, inv. č. 420, s. 38.

906) Radimský, ČMM 1953, s. 348.

907) LDK, inv. č. 421, fol. 12r.

908) LDK, inv. č. 364, fol. 2r. Václav z Doloplaz získal Starou Bělou od Jana z Cimburka r. 1465 (L. Hosák, *Historický místopis*, s. 696).

909) LDK, inv. č. 421, fol. 7r.

910) LDK, inv. č. 420, s. 31-32, listina není datována.

911) Radimský, ČMM 1953, s. 336.

912) LDK, inv. č. 372, fol. 86v, 96r.

913) LDK, inv. č. 421, fol. 17r.

Stará Ves nad Ondřejnicí (14 km jiz od Ostravy; okr. Frýdek-Místek)

23. 9. 1515 dal Stanislav Thurzo **Mikulášovi Čeplovi z Belku** svolení, aby vykázal své manželce Markétě z Chřenovic 300 kop gr. věna a pojistil je na Staré Vsi.⁹¹⁴⁾ Markétin podíl pak po smrti Mikuláše Čeply vyplatil Hanuš Petřvaldský z Petřvaldu.⁹¹⁵⁾

Kolem roku 1515 držel Proskovice a Starou Ves **Mikuláš z Petřvaldu**. 11. 1. 1516 se připovídal k Mikulášovu dílu jeho bratr **Hanuš z Petřvaldu**.⁹¹⁶⁾ Asi v téže době koupil ves Proskovice a Starou ves od Jana z Petřvaldu **Václav Čeply z Belku**, po němž zdědil léno jeho syn **Jan Čepel z Belku**.⁹¹⁷⁾ Právě Janovi Čeplovi z Belku na Bartošovicích dal Stanislav Thurzo 11. 1. 1516 svolení, aby směl pojistit své manželce Kateřině z Bítova 1000 zl. uh. věna na Proskovicích.⁹¹⁸⁾ Dne 4. 5. 1519 v Ostravě přijal od biskupa léno **Mikuláš Čeply z Belku**.⁹¹⁹⁾ V roce 1542 přijal manství Petr Čeply z Belku i na místě svého bratra Bohunka.⁹²⁰⁾

Staré Čivice (okr. Pardubice)

Počátkem 16. stol. držel léno **Jindřich Dubánek z Duban**. Krátce po roce 1505 je získal **Jan mladší Ohnišček z Ohniščan**, který však léno r. 1509 bez svolení biskupa prodal městu Chrudimi. Díky zprostředkování Viléma z Peršntejna získalo město Chrudim svolení podržet léno ještě tři až čtyři roky a pak je mělo prodat vhodné osobě. Kupcem se stal asi r. 1513 **Martin Tuchobradský z Tuchobrad**, který léno po několika letech postoupil **Václavovi Opršalovi ze Zher**.⁹²¹⁾ V roce 1518 potvrdil biskup Stanislav Thurzo držitelé Čivic a Žerotic **Václavovi Opršalovi ze Zher** držbu léna a dal mu i svolení, aby léno mohli dědit jeho dědicové obojího pohlaví a svolil, aby mohl léno svobodně odkázat.⁹²²⁾ Koncem srpna 1518 se začal před manským soudem projednávat pŕhon Václava Opršala proti městu Chrudimi, které Václavovi neodevzdalo všechny statky, které od Tuchobradského koupilo. Podle Václavovy výpovědi šlo o část pozemků příslušejících ke vsi Lány. Protože Chrudimští se nedostavili ke třem soudním stáním, soud rozhodl v říjnu 1520 spor kontumačním rozsudkem ve prospěch Václava Opršala.⁹²³⁾ 29. 6. 1523 převedl biskup na Václava práva ke zcizeným manstvím olomouckých biskupů v Čechách, Václav je směl svobodně vyhledávat, soudit se o ně a držet je pak jako biskupské léno.⁹²⁴⁾ 1546 přijal **Burian Viel z Petersdorfu** i na místě svého mladšího bratra lénem tvrz a ves Čijovice jinak Žerotice s platy, desátky, súdním, s mlýny, chmelnicemi a rybníky.⁹²⁵⁾

Staříč (7 km záp. od Frýdku-Místku; okr. Frýdek-Místek)

Kolem roku 1524 držel nějaké zboží v Staříči patrně lenním právem **Jan Syřenka ze Syřeně**. Stanislav Thurzo jej tehdy vinil, že nechce pouštět vodu do horního rybníka

914) LDK, inv. č. 420, s. 35-36, 65-66.

915) LDK, inv. č. 420, s. 46-47, listina není datována.

916) LDK, inv. č. 420, s. 3.

917) LDK, inv. č. 364, fol. 48r.

918) LDK, inv. č. 420, s. 3-4.

919) LDK, inv. č. 421, fol. 3r.

920) LDK, inv. č. 421, fol. 23r.

921) P. Vorel, *Česká léna olomouckého biskupství ve 12. - 16. století*. Východočeský sborník historický 1, Pardubice 1991, s. 88.

922) LDK, inv. č. 420, s. 17-18.

923) LDK 364, fol. 45r, 50r, 53v

924) LDK, inv. č. 420, s. 30 - 31. P. Vorel, *Česká léna olomouckého biskupství ve 12. - 16. století*. Východočeský sborník historický 1, Pardubice 1991, s. 89.

925) LDK, inv. č. 421, fol. 31r.

Stařického. Manové vypověděli, že Jan Syřenka je povinen vodu na rybník pouštět. Naopak právo ke čtyřem pustým gruntům prokázal.⁹²⁶⁾ 7. 11. 1526 svolil biskup k tomu, aby Jan Syřenka ze Syřeně (*Ssyrotský z Ssyroké*) směl vykázat své manželce Markétě z Olbramic 250 zlatých věna.⁹²⁷⁾

Stražovice (5,5 km záp. od Kyjova; okr. Hodonín)

V únoru 1499 žaloval mistr Jakub z Vilhartic, že se **Tas z Ojnic** uvázal ve ves Stražovice po neb. Jiříkovi Bohuslavském a že on, mistr Jakub, má na ves obdarování od biskupa. Dle manského nálezu ale neměl mistr Jakub k Stražovicím žádného práva.⁹²⁸⁾ V roce 1518 zde seděl **Arnošt Kuželík ze Žeravic**, který 30. 11. 1519 zastavil Stražovice s vinohrady na tři léta **Bernartovi ze Zástřizl** a 1525 mu je také postoupil.⁹²⁹⁾ Oficiálně odevzdal manství Stražovice Arnošt Kužel ze Žeravic 9. 9. 1528. Bernart ze Zástřizl zde seděl ještě r. 1542.⁹³⁰⁾

Střelná Velká (zan. po 1947, 9,5 km jjz od Libavé; okr. Olomouc)

Léno tvořily vsi Střelná (Střílné), Černná a pustý Olštat. Asi v letech 1507-1517 zde seděl biskupský hofrychtěl **Petr Greiznekar z Greiznperku**. Po Petrově smrti získal léno **Jetřich Podstatský z Prusinovic**, jehož zde uvádí rejstřík zemské berně za rok 1516/17.⁹³¹⁾ Po Jetřichově smrti spadlo léno na jeho syny **Jana, Václava staršího, Hynka, Tasa, Václava mladšího, bratry Podstatské z Prusinovic**, kteří v neděli 8. dubna 1533 vzdali lenní vsi Střílné, Černná a pustou ves Olštat i s dvaceti lidmi v Hulíně a léno pak přijal jejich bratr **Prokop Podtatský z Prusinovic**.⁹³²⁾ V pondělí 10. 5. 1535 se vzdal svého dědického podílu po otci Mladota z Prusinovic a léno přijal jeho bratr Prokop, který tak zcelil statek do svých rukou.⁹³³⁾ V roce 1545 Prokop Podtatský manství vzdal a přijal je Prokop Pavlát z Olšan.⁹³⁴⁾

Šlapanice (9 km vjv od Brna; okr. Brno-venkov)

Lenní dvůr ve Šlapanicích držel počátkem 16. století **Jan Šlapanský**, po jehož smrti se o držbu léna ucházel jeho bratr Václav. Jan Šlapanský totiž bratrovi držbu nijak nezajistil ani s ním neuzavřel spolek, proto Václav musel žádat za přijetí léna. Biskup Stanislav Thurzo udělil dvůr lénem **Václavovi** v roce 1507.⁹³⁵⁾

Tento nebo jiný dvůr držel později **Jan Kotulínský z Kotulína a z Utěšic**, jenž 29. června 1516 na toto léno resignoval a pod titulem prodeje je získal **Stibor z Drnovic**.⁹³⁶⁾ Asi kolem roku 1518 dal Stanislav Thurzo Stiborovi z Drnovic privilegium, aby na jeho manství v Šlapanicích a v Tuřanech mohli dědit jeho dědici obojího pohlaví.⁹³⁷⁾ V r.

926) LDK, inv. č. 364, fol. 59r.

927) LDK, inv. č. 420, s. 66-67.

928) LDK, inv. č. 364, fol. 9v, 18v.

929) LDK, inv. č. 420, s. 22. L. Hosák, *Historický místopis*, s. 406.

930) LDK, inv. č. 421, fol. 8v; L. Hosák, *Historický místopis*, s. 406.

931) S přídomkem „na Střelné“ přichází Petr Greiznekar l. VIII. 1507 (ZAO-O, E II a 3/5). Jako majitele manství Střílného a Črného jej uvádí berní rejstřík z r. 1516/17, v té době ale už zde seděl Jetřich Podstatský z Prusinovic, Petr v té době už byl mrtev. Srov. Radimský, ČMM 1957, s. 353, č. 51.

932) LDK, inv. č. 421, fol. 11v.

933) LDK, inv. č. 421, fol. 13v-14r.

934) LDK, inv. č. 421, fol. 30r.

935) ZAO-O, AO 19, s. 104-105.

936) LDK, inv. č. 421, fol. 1r-v.

937) LDK, inv. č. 420, s. 21-22. Listina není datována.

1542 přijal **Pavel Rohlík**, brněnský měšťan, lénem dvůr ve Šlapanicích se dvěma lány a dvěma podsedky.⁹³⁸⁾

Špičky (5 km vých. od Hranic n. M.; okr. Přerov)

Léno bylo kolem roku 1500 tvořeno vesnicemi Špičky, Zámrsky, Kunčicemi a dvorem a vsí Kamenec. V letech 1460-1500 zde seděl **Bedřich z Krumsína**.⁹³⁹⁾ Počátkem 16. století získal léno Špičky **Václav Čeple z Belku** a seděl tu ještě v roce 1516.⁹⁴⁰⁾ V roce 1522 už prokazatelně držel manství **Viktorýn ze Žerotína**, držitel panství Starý Jičín (+1529).⁹⁴¹⁾ Mocný Žerotín se zdráhal složit manskou přísahu, což se jeho potomkům a příbuzným vymstilo. V roce 1531 biskup Stanislav léno pro neplnění manských povinností Bernartovi z Žerotína odňal a 18. 3. 1531 udělil je **Přemkovi z Víckova na Prusinovicích** a **Janovi Doubravkovi z Hradiště**.⁹⁴²⁾ Tito ale museli v květnu 1531 pohánět Bernarta ze škod 3000 kop gr. k manskému soudu, „že drží duvor a ves Kamenec, ves Špičky, ves Zámrsky, ves Kunčice se vším jejich příslušenstvím manství kostela olomouckého“ a odmítá jim je postoupit.⁹⁴³⁾ Dle nálezu manů z 13. 5. 1532 tyto statky nedržel pouze pan Bernart, ale také jeho bratr Vilém a Jan starší ze Žerotína a Bernart tak na pŕihon nemusel odpovídat.⁹⁴⁴⁾ Po Bernartově smrti 1533 získal starojičínské panství spolu s lenními statky olomouckého biskupství jeho synovec **Vilém ze Žerotína**. Ten také v prosinci 1536 poháněl Albrechta z Hustopeč, že mu nechce vydat písemné svědectví, co je mu povědomo o tom, chtěl-li jeho nebožtík strýc Viktorýn složit manskou přísahu ze statku špičského, kameneckého, kunčického a zámrského a jakou odpověď biskup Stanislav Viktorýnovi dal.⁹⁴⁵⁾ Vilém ze Žerotína pak léno přijal až v květnu 1542.⁹⁴⁶⁾

Štáblovice (9 km jz od Opavy; okr. Opava)

Léno tvořily vsi Štáblovice a Mikulajovice. V roce 1499 se připomíná **Oneš ze Štáblovic**.⁹⁴⁷⁾ V roce 1516 tu seděl **Štěpán Štáblovský**.⁹⁴⁸⁾ V pondělí 28. 12. 1528 v Kroměříži přijal **Pavel Štáblovský ze Žďáru** lénem pro sebe a své mladší bratry Jana a

938) LDK, inv. č. 421, fol. 23r.

939) L. Hosák, *Historický místopis*, s. 669.

940) V říjnu 1504 poháněla o Špičky Václava Čeple z Belku Kateřina Rynoltová. (LDK, inv. č. 364, fol. 23v), 23. 6. 1505 Václav Čepl z Belku provedl, že Kateřina z Krumsína byla ze statku řádně odbyta a prokázal, že ke Špičkám má právo po jeho předchozím držiteli Bedřichovi (Špičském z Krumsína). V roce 1516 držel Václav Čeple z Belku Špičky, Zámrsky a Kunčice, vedle toho též další lenní vsi Starou Ves n. O. a Proskovice (Radimský, ČMM 1957, s. 347).

941) V roce 1522 poháněl Jana z Kokor z 20 kop gr. škod, „že jest u Kunky z Konechclumi ženy jeho Anna dievka sirotek muoj ze Špiček a tej mi vydati jakožto sirotka mého nechce“ MZA, A 3, 692, fol. 76v.

942) LDK, inv. č. 420, s. 50-51.

943) LDK, inv. č. 364, fol. 115v.

944) LDK, inv. č. 372, fol. 5r.

945) MZA, A 3, inv. č. 697, fol. 122v: „Wylem z Zerotina a na giczine pohoni Albrechta z Hustopeč z dědin ec. z V^M kop gl. dobrých stříbrných a tu jemu vinu dávám, že mi svědomí listem pod pečeti svú před panem hejtmanem a pány jich milostmi ku potřebě mej dáti nechce co jest jemu o tom vědomo, chcel-li jest nebožtík pan Wiktorýn strejc muoj dobrej paměti z statku spického a kameckého a kunčického a za mrskeho powinnost duostojnému v boze otci panu panu Stanislavovi biskupovi wolomuckému učiniti a co jest kněz biskup panu Viktorýnovi za odpověď dal, zna-li se“.

946) LDK, inv. č. 421, fol. 22v. Vilém přijal lénem Kunčice, Špičky, Kamenec, obojí Těšice, Zámrsky, Komárovice, a několik člověků v Kladerubech.

947) LKD, inv. č. 364, fol. 1v.

948) Radimský, ČMM 1957, s. 367.

Václava tvrz a ves Štáblovice s poplužním dvorem a ves Mikulajovice.⁹⁴⁹⁾ V sobotu 14. 10. 1531 Pavel Štáblovský toto léno vzdal v ruce biskupa a přijal je **Jan Vlk z Konecchlumí**, který léno držel i po smrti biskupa Thurza.⁹⁵⁰⁾

Štěchovice (dříve Čechovice, ves splynula s Kroměříží; okr. Kroměříž)

I.

11. 6. 1508 potvrdil biskup Stanislav kupní smlouvu, dle níž Jiří, syn Jana Kalamáře, prodal **Janu Šantlovi** dvůr v Štěchovicích se 2 lány, 1 poplatným lánem, 3 podsedky, louku a les u Miňůvek.⁹⁵¹⁾ V pátek 10. 5. 1521 předstoupili před biskupa Mikuláš, Martin a Crha, synové nebožtíka Jana Šantle, a žádali o povolení, aby se manství mohl ujmout **Martin** a aby směl vyplatit bratřím dědické podíly.⁹⁵²⁾

II.

Před rokem 1520 patřilo manství **Václavovi Bystřickému**. V sobotu 17. 8. 1521 předstoupil před biskupa Vilém Kurovský a oznámil, že prodal manství v Čechovicích, zvané horní, jak je sám držel, **kroměřížskému měšťanu Pavelkovi** a jeho dědicům za 240 zlatých. Pavelka hotově zaplatil 50 zl. a zbytek měl splácet po 10 zlatých vždy o vánocích. Pan Vilém zároveň prodal Pavelkovi za 100 zl. plat, který měl na rolích a zahradách, odprodaných od manství předešlým držitelem Václavem Bystřickým. Pavelka ale záhy zemřel. Plat z rolí a zahrad koupil s povolením biskupa kroměřížský farář do svého života, po jeho smrti měl připadnout na českého kazatele u sv. Mořice.⁹⁵³⁾ V sobotu 5. 12. 1523 vstoupil na toto léno Pavelkův zeť **Martin** a osvědčil, že Vilémovi Kurovskému bylo vyplaceno již 60 zl. a jeden vejruněk byl zadržen, takže o těchto vánocích zaplatí Vilémovi 20 zl.⁹⁵⁴⁾ Martin seděl tu ještě r. 1531.⁹⁵⁵⁾ V úterý 12. 3. 1532 přišli na kroměřížský zámek Mikuláš Batě a Crha, strýcové sirotků po Martinovi Šantlovi a oznámili, že prodali manství v Čechovicích, totiž 2 lány rolí, louku, kousek lesa, 2 podsedníky, 1 lánika a plat na zahradách **Janovi Turskému** a jeho dědicům. Manskou přísahu složil Jan Turský do rukou kroměřížského hejtmána Bohunka Škorně z Stranova.⁹⁵⁶⁾ Ve čtvrtek 15. 1. 1534 Jan Turský manství vzdal v ruce kroměřížského hejtmána Bohunka, od něhož léno přijal **Ambrož Havěřův syn** pro sebe a své bratry Martina a Mikuláše.⁹⁵⁷⁾ V pátek 7. 4. 1536 vzdal Ambrož toto manství v ruce hejtmána Bohunka a léno pak přijal **Svatoš Stiborův**.⁹⁵⁸⁾ V roce 1544 přijal toto léno Jiřík Konůpka z Čechovic.⁹⁵⁹⁾

949) LDK, inv. č. 421, fol. 8v.

950) LDK, inv. č. 421, fol. 9v; v roce 1538 držel Štáblovice, Mikulajovice, Slavkov a Uhlřov (Radimský, ČMM 1953, s. 336). Léno pak vzdal v r. 1558 Václav Vlk z Konecchlumí a přijal je Kašpar Rotenberg z Ketře (LDK, inv. č. 421, fol. 65v).

951) ZAO-O, AO, sign. F I c 7.

952) LDK, inv. č. 421, fol. 4r.

953) LDK, inv. č. 421, fol. 4v.

954) LDK, inv. č. 421, fol. 6r.

955) R. 1526 v pátek před nedělí postní zajistil Vilím Kurovský z Vrchlabě dluh po nebožtíku Václavovi Bystřickém 80 zl. kroměřížským židům Žalmanovi a Izákovi na manství Martina zetě Pavelky ve Štěchovicích, z něhož se má splácet o vánocích po 10 zl. až do konečného zaplacení. (LDK, inv. č. 421, fol. 7v). Ve čtvrtek 18. 5. 1531 přišel Martin Pavelkův zeť na zámek s židem Žalmanem, který vyznal, že dostal od něho vyplaceno dosud 50 zl. a zbývá tedy zaplatiti ještě 30 zl. (LDK, inv. č. 421, fol. 7v)

956) LDK, inv. č. 421, fol. 10r-v.

957) LDK, inv. č. 421, fol. 10v.

958) LDK, inv. č. 421, fol. 15r.

959) LDK, inv. č. 421, fol. 28r-v.

III.

V pátek 12. 2. 1524 vstoupil s povolením biskupa **Lukáš z Čechovic** na trh, který učinil Duchek z čechovic s Janem Jiskrou a to tak, že Lukáš zaplatí Jiskrovi za dvě čtvrti rolí 100 zl. Splácet měl po 8 zl. až do zaplacení kupní sumy.⁹⁶⁰⁾

IV.

Před rokem 1524 zde seděl kroměřížský měšťan (asi Jan Maulfrank), od něhož patrně koupil manské lány Václav Řitka. V neděli 28. 2. 1524 vyznal **Jan Lahoda**, že koupil od nebožtíka Václava Řitky půl lánu manských polí za 96 zl. a zatím složil 8 zl. Janu Malfrankovi měl dát 7 zl. o sv. Jiří a potom měl každoročně Maulfrankovi nebo jeho dědicům splácet po 7 zl.⁹⁶¹⁾

V.

Ve čtvrtek po sv. Tiburciovi prodala Alžběta Berková nivu, koupenu od horního manství, jak ji držel její zemřelý syn Jan, Janovi Střelci, Pavlíčkovi a Michalovi Kramáři a Matějovi Matulovi, synu Střelcovu, za 110 zl. Tito položili závdanek 20 zl. a každoročně měli platit vždy v neděli po postním kroměřížském jarmarku 10 zl. Niva neměla být dále dělena na menší díly, takže pokud by ji někdo nechtěl držet, měl ji prodat ostatním spoludržitelům.⁹⁶²⁾

Těšice (6 km jz od Hodonína; okr. Hodonína)

27. 9. 1527 svolil biskup na prosby Heralta z Kunštátu a Bolehradice, aby bylo jeho sestře Anně z Kunštátu pojištěno 700 zl. věna na Těšicích.⁹⁶³⁾ 30. 9. 1527 po smrti Heralta Kuny z Kunštátu připadly Těšice zpět biskupovi, který nápad na léno převedl na prosby Jana z Doubravky na něho samého, ovšem bez újmy práv biskupství a bez újmy věna paní Anny, sestry pana Heralta Kuny.⁹⁶⁴⁾ Po smrti Anny z Lipé se v manství uvázal **nejvyšší maršálek českého království Jan z Lipé**, jemuž také biskup Stanislav 30. 5. 1530 Těšice propustil z léna výměnou za Nechvalín, dotud lenní ves pánů z Lipé.⁹⁶⁵⁾

Tlustomosty (4 km sv od Kietrze, Polsko)

Ves patřila k lénu Ketř, které drželi Rotnberkové z Ketře. Počátkem 16. století zde seděl člen tohoto rodu **Samson z Ketře**. V neděli 15. 8. 1518 v Kroměříži přijal Tlustomosty po svém zesnulém otci Samsonovi **Jan Tlustomostský z Ketře**.⁹⁶⁶⁾ V neděli 23. 4. 1525 přijal **Kašpar Tlustomostský z Ketře** léno na tvrz a ves Tlustomosty, jak to předtím držel jeho otec Samson, a to pro sebe a svého bratra Melichara.⁹⁶⁷⁾ 7. června 1529 vypukl těžký spor mezi biskupem a Kašparem Tlustomostským z Ketře, sudím knížectví Opavského, jehož biskup vinil, že dal udělat příkopu na gruntu kečerském na pozemcích biskupských. Kašpar se chabě vytáčel, že příkopa je na jeho dědičných pozemcích, patřících ke vsi Rakovu, ale dopustil se té chyby, že se zachoval neuctivě k manskému soudu. („*taková tvá slova vysoce jsou protiv tomuto slavnému saudu*“). Soud ale nakonec rozhodl v Kašparův prospěch, řka že biskupové nikdy držitele vsi Rakova nenařikali kvůli zatopení pozemků. Spor ale pokračoval v následujících letech, 22. 5. 1531 byl už třetí rok, k němuž Kečerský nestál a biskup tlačil na vydání rozsudku.⁹⁶⁸⁾ V

960) LDK, inv. č. 421, fol.6v.

961) LDK, inv. č. 421, fol.6v.

962) LDK, inv. č. 421, fol.6v.

963) LDK, inv. č. 420, s. 51-52.

964) LDK, inv. č. 420, s. 45-46.

965) LDK, inv. č. 421, fol.9r-v.

966) LDK, inv. č. 421, fol.2v-3r.

967) LDK, inv. č. 421, fol.7v.

968) K průběhu sporu LDK, inv. č. 364, fol.99r-103v, 109r-v.

úterý 27. 5. 1533 vzdal Kašpar Tlustomostský manství na tvrz a ves s poplužním dvorem a přijal je jeho bratr **Melichar Tlustomostský z Ketře**. Týž seděl na Tlustomostech v roce 1538.⁹⁶⁹⁾

Trnávka (6 km ssv od Příbora; okr. Nový Jičín)

Od roku 1481 držel Trnávku Mikuláš z Kateřinic. Po jeho smrti se uvázal v držení vsi **Václav Čepel z Belku a Bartošovic**. Toho v říjnu 1504 poháněl Jan Chorynský z Ledské jako mocný poručník na místě Kateřiny a Alžběty, sester z Kateřinic, a vinil Václava, že se v Trnávku neuvázal dle manského práva, ale pro dobro sirotků, aby platil dluhy. Alžběta z Kateřinic byla manželkou Jana Chorynského a odtud zřejmě pramenil jeho zájem o toto léno. Podle nálezu manského soudu měl Václav Čepel Trnávku vydat sirotkům, měl ovšem nárok na náhradu prostředků vynaložených při správě statku.⁹⁷⁰⁾ V roce 1516 a stejně tak i r. 1538 uvádí se **Jan Chorynský z Ledské** jako lenní držitel Trnávky. V roce 1542 přijali léno na Trnávku Janovi synové Ctibor, Adam, Václav, Albrecht a Hynek Chorynští z Ledské.⁹⁷¹⁾

Troubky (8 km zjz od Přerova; okr. Přerov)

V roce 1516 měl v Troubkách 16 usedlých **Jan Kokorský** a 13 troubeckých usedlých patřilo **Václavu Kropáčovi**.⁹⁷²⁾ V roce 1538 držel Troubky **Proček ml. ze Zástřizl**.⁹⁷³⁾ V roce 1551 přijal lénem pustou tvrz a ves Troubky s dvorem Václav Počenský z Hrádku.⁹⁷⁴⁾

Třebětice (4,5 km zjz od Holešova; okr. Kroměříž), viz u Kurovic

Třemešná (16 km ssz od Krnova, okr. Bruntál)

V únoru 1499 osvědčoval **Jiřík z Petrovic** před biskupem a many, že má odevzdat vsi Liptaň a Třemešnou **Arnoštovi Mrakotovi z Leznice**. Arnošt Mrakota pak prokázal, že Liptaň a Třemešnou koupil od Jiříka Peřiny. Ukázal také list biskupa Tasa z Boskovic, v němž Jan z Ketře přijal na spolek svého bratra Jiříka z Ketře. K Třemešné se ale táhl mistr Jakub z Vilhartic, který se prokazoval listem biskupa Stanislava, který mu dal své právo k hradu a panství Dívčí, jak to na biskupa spadlo po smrti Anny z Ketře.⁹⁷⁵⁾ V r. 1502 bylo nálezem soudu přiznáno mistru **Jakubovi z Vilharite** právo na vsi Liptani a Třemešné, jak mu to mělo patřit dle obdarování biskupa Stanislava, což získal na Arnoštu Mrakotovi.⁹⁷⁶⁾ Třemešná pak zpustla, nebyla-li pustá už na začátku 16. století. 29. května 1536 přidal biskup Stanislav liptaňskému fojtovi Mikuláši Speilovi k jeho fojstství i správu poddaných ve vsi Třemešné, „až by se kdy osadila“.⁹⁷⁷⁾

969) LDK, inv. č. 421, fol.11v; Radimský, ČMM 1953, s. 348.

970) L. Hosák, *Historický místopis*, s. 695. LKD, inv. č. 364, fol. 23v-25v.

971) Radimský, ČMM 1957, s. 355; ČMM 1953, s. 335; L. Hosák, *Historický místopis*, s. 694.

972) Radimský, ČMM 1957, s. 356, 358.

973) Radimský, ČMM 1953, s. 337.

974) LDK, inv. č. 421, fol. 36v.

975) LDK, inv. č. 364, fol.11v, 16v.

976) LDK, inv. č. 364, fol. 20r.

977) AO, Listiny papírové, sign. K I b 1/2, ověřený německý překlad potvrzený městem Rudoltice 18. 6. 1629; prostý český opis v urbáři panství Osoblaha - Ketř, ÚŘAS, inv. č. 2493, pag. 100 - 103.

Tuřany (7 km jv od Brna; od 1971 část Brna)

Asi kolem roku 1518 dal Stanislav Thurzo **Stiborovi z Drnovic** privilegium, aby jeho manství v Šlapanicích a v Tuřanech mohli dědit jeho dědici obojího pohlaví.⁹⁷⁸⁾ V pondělí 3. dubna 1531 v Brně odevzdal **Mikuláš z Herultic** manství v Tuřanech, sestávající ze dvora, 19 lidí a lesů a léno přijal **Jan Kyjovský z Kyjovic**.⁹⁷⁹⁾

Unčice (9,5 km jz od Kojetína; okr. Prostějov)

V úterý 20. května 1539 odevzdal Mikuláš mladší z Hrádku a na Dřínovém pustou ves Unčice biskupovi, který ji udělil **Jan Čertoryjskému**.⁹⁸⁰⁾

Valašské Meziříčí (okr. Vsetín)

Léno Valašské Meziříčí bylo městečkem Valašské Meziříčí, zvaným v té době Meziříčí nad Bečbou nebo Meziříčí pod Rožnovem, vesnicemi Poličnou, Jarcovou, Juřinkou, Oznicí a pustými vesnicemi Píškovou Lhotou a Radslavovou Lhotou. Po smrti Jana z Cimburka (před 1476) přešlo právo na pozůstalé zboží na Janovu dceru Kunku (Kunhuta), která se po smrti svého prvního muže Jindřicha z Boskovic provdala kolem r. 1480 za uherského magnáta **Petra, hraběte od Sv. Jiří a Pezinku**, který se tak stal majitelem meziříčského léna a rožnovského panství. Hrabě Petr prodal v roce 1502 **Janovi, Smilovi, Zikmundovi, Vilémovi a Jindřichovi bratřím z Kunštátu** rožnovské a vsetínské panství a vložil jim je 24. června 1505 do zemských desk a to i včetně lenních vsí. Podle dílčí smlouvy uzavřené v r. 1506 obdržel rožnovské zboží **Jan Kuna z Kunštátu**, který panství prodal r. 1531 **Janovi a Jaroslavovi bratřím ze Šelnberka a na Kosti**. V roce 1534 koupil panství Rožnov spolu s lénem za 9000 kop grošů **Jan z Pernštejna**, jemuž patřilo celé panství až do roku 1548. Přestože byly kupodivu lenní vsi zapisovány do zemských desk, o jejich lenním charakteru byla po celou dobu dobrá povědomost, takže Jan z Pernštejna musel vyjednávat se Stanislavem Thurzem o náhradě za stavební místo pro zámek v Meziříčí, který chtěl mít zapsaný v deskách jako alodní majetek. Za to rozšířil katastr města Meziříčí o území za řekou Bečvou, zvané Vrbí.⁹⁸¹⁾

Varhošť (17 km vsv od Olomouce, po 1945 obec zanikla)

V neděli 29. září 1521 předstoupili před biskupa Petr Oderský z Lidéřova a Filip ze Stvolové na místě Elišky z Hradčan a prosili jej, aby svolil k tomu, aby Eliška mohla dědit manství Varhošť. Následně pak odevzdal Filip ze Stvolové městečko Varhošť se vším příslušenstvím biskupovi a léno přijala **Eliška z Hradčan** pro sebe a svého syna **Herborta z Fulštejna** a jeho dědice. Herbort přijal léno až v roce 1554.⁹⁸²⁾

Velké Petrovice - Pietrowice Wielkie (20 km ssv od Opavy; Polsko)

19. 1. 1523 povolil Stanislav Thurzo **Janovi z Ketře na Petrovicích**, aby na manství mohli dědit jeho děti obojího pohlaví a aby směl s manstvím svobodně disponovat.⁹⁸³⁾

31. 1. 1525 biskup na prosby a zprostředkování Jana z Ledské a Choryně povolil Janu

978) LDK, inv. č. 420, s. 21-22. Listina není datována.

979) LDK, inv. č. 421, fol. 9v.

980) LDK, inv. č. 421, fol. 17r.

981) O lenním statku Meziříčí pojednal naposledy přehledně L. Baletka, *Oznice. Dějiny a současnost obce na Valašsku*, Oznice 1996, 29 - 31. Poněkud zkratkovitě a nepřesně údaje přináší L. Hosák, *Historický místopis*, s. 676 - 679.

982) LDK, inv. č. 420, s. 56-57; inv. č. 421, fol. 5r, 48r.

983) LDK, inv. č. 420, s. 60-61.

Peřinovi z Ketře na Petrovicích, aby směl vykázat své manželce Magdaléně z Gury 600 zl. věna a pojistil je na tvrzi a vsi Petrovicích, na mlýně, poplužním dvoře a dalším příslušenství.⁹⁸⁴⁾ 24. dubna 1526 zastavil biskup se souhlasem kapituly díl léna Velkých Petrovic **Janovi Peřinovi z Ketře na Petrovicích** za již zaplacených 850 zl.⁹⁸⁵⁾ V roce 1538 seděl zde už **Jan Rotmberk z Ketře**, který léno na Petrovice přijal prokazatelně až v roce 1542.⁹⁸⁶⁾

Véska a Petrovice (1 km vjv od Příbora, od 1948 jeho součást; okr. Nový Jičín)

V sobotu 23. února 1510 potvrdil biskup Stanislav **Janovi Bruzovskému** držbu lenního dvora v Petrovicích, jak jej koupil od Pavla Masly. Držitel dvora byl povinen službou k „*zámkom Ukvaldom*“ a sice měl v případě návštěvy biskupa na hradě stát na mostě v zeleném kabátě s modrou palicí dvakrát do roka.⁹⁸⁷⁾ Jan z Bruzovic je také pozitivně doložen k r. 1516 jako držitel Vésky.⁹⁸⁸⁾ Po jeho smrti přijal léno na Vésku jinak Niklsdorf a alodiální dvůr v Petrovicích v úterý 20. března 1526 jeho syn **Jaroslav Bruzovský z Bruzovic**.⁹⁸⁹⁾ Po smrti Jaroslavově přijal 25. 5. 1535 manství na Vésku (Niklsdorf) **Vilém z Víckova a Cimburka**.⁹⁹⁰⁾ V úterý 30. 11. 1535 přijala Janova sestra Dorota z Bruzovic na spolek na léno svého manžela **Matouše Žigotu ze Slupska**, jehož zmocnila k manskému právu.⁹⁹¹⁾ V pondělí 10. ledna 1536 přijala na spolek Zuzana z Bruzovic na spolek na půl dvora v Petrovicích svého syna Závíše z Víckova a biskup dal svůj souhlas k tomu, aby léno po Zuzanině smrti Závíš zdědil.⁹⁹²⁾ V roce 1539 poháněl Matouš ze Slupska na místě své manželky Doroty z Bruzovic Zuzanu z Bruzovic a Petrovic z 600 hř. gr., že mu neche dát díl ze statku Petrovic, dvora a vsi Vésky, jak jí tento díl připadl po neb. bratru Jaroslavovi z Bruzovic.⁹⁹³⁾ V roce 1542 přijal léno na Vésku a dvůr Petrovice Vavřinec Bobolusky z Bobolusk.⁹⁹⁴⁾

Vilémovice (7 km vých. od Blanska; okr. Blansko)

V roce 1514 pohnala Anna Lhotská **Mistra Jiřika z Vilémovic** ze škody 50 hřiven grošů, že jí drží dvůr ve Vilémovicích, náležející k biskupskému lénu Blansko, na což si činila právo po svém zesnulém manželovi Janovi z Vilémovic.⁹⁹⁵⁾ Ve středu 28. července 1518 přijal léno na dvůr ve Vilémovicích se dvěma lidmi k tomu dvoru příslušejícími **Mistr Jiřík z Vilémovic**.⁹⁹⁶⁾ Ve čtvrtek 21. 9. 1531 v Brně vzdal manství

984) LDK, inv. č. 420, s. 34.

985) LDK, R II d 1.

986) Radimský, ČMM 1953, s. 348; LDK, inv. č. 421, fol. 22v.

987) SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 5. O rodu z Bruzovic viz J. Pilnáček, *Rody starého Slezska*, I, s. 28, č. 9.

988) Radimský, ČMM 1957, s. 362.

989) LDK, inv. č. 421, fol. 7v.

990) LDK, inv. č. 420, s. 89-90; inv. č. 421, fol. 14r.

991) LDK, inv. č. 421, fol. 14r.

992) LDK, inv. č. 421, fol. 14v.

993) LDK, inv. č. 372, fol. 91v.

994) LDK, inv. č. 421, fol. 25v.

995) MZA, A 3, inv. č. 737, fol. 108r: „*Anna Lhotská z Vyškova pohoni Mistra Jiřika z Vilémovic a v Brně z dědin ec. z L hřiven gl. širokých a tu jemu vinu dávám, že drží duvor v Vilémovicích k manství blaneckému biskupství kostela olom. příslušející, (k) kterémuž já po nebožtíkovi Janovi z Vilémovic muži svém lepší právo mám nežli on a toho mi postupiti nechce (...) por.č. Martina Lhotského z Vyškova muže svého na zisk i na ztrátu.. Vlevo na okraji připsáno: Poklid bez pohor(šení) práva.*

996) LDK, inv. č. 421, fol. 2v.

na dvůr a jednoho člověka ve Vilémovicích **Bohuše z Drnovic** a přijal je jeho syn **Jan z Drnovic**.⁹⁹⁷⁾ Jan Drnovský držel léno až do roku 1557.⁹⁹⁸⁾

Všechovice (9,5 km sv od Bystřice p. H.; okr. Přerov)

Už v roce 1512 držel Všechovice **Burian z Baště na Všehovicích**.⁹⁹⁹⁾ Údajně 30. 9. 1531 svolil biskup k tomu, aby Burian z Baště přijal svého bratra Jeronýma z Baště na spolek na tvrz Všechovice, vsi Provodovice, Komárné, Skaličku.¹⁰⁰⁰⁾ V úterý 3. prosince 1532 přijal léno na tvrz a ves Všechovice, Skaličku, Provodovice a Komárné **Jan Kunčický z Kunčic** i na místě svého bratra Jaroslava.¹⁰⁰¹⁾ Údajně 14.4. nebo 11. 8. 1537 svolil biskup k tomu, aby Jaroš Kunčický z Kunčic přijal svou sestru Barboru z Kunčic na spolek na tvrz a ves Všechovice, ves Komárné a Provodovice.¹⁰⁰²⁾ V roce 1538 byli zde už sirotkové, na jejich místě spravoval statek Všechovice, Provodovice a Komárno Jan Vlk z Konecchlumí.¹⁰⁰³⁾ V roce 1542 přijal léno na Všechovice, Provodovice a Komárno Jaroš Kunčický z Kunčic.¹⁰⁰⁴⁾

Vyškov (30 km vsv od Brna, okr. Vyškov)

I.

Stanislav Thurzo potvrdil 22. 9. 1516 manu **Matesovi** držbu dvora na Trávníce před Vyškovem a svolil, aby Mates dvůr rozdělil a na druhé polovině osadil svého syna **Martina**.¹⁰⁰⁵⁾

II.

Ve středu 21. dubna 1529 přijal manství na dvůr na vyškovském předměstí s jedním lánem rolí **Šimek Albrecht** pro sebe a svého syna Jana.¹⁰⁰⁶⁾

Zábřeh n. O. (6 km jz. od Ostravy, od 1971 součást Ostravy)

Koncem 15. stol. tu seděl **Šalamoun Adlsbach z Dobruškova**, který je zmíněn 5. II. 1499 mezi účastníky manského soudu ve Vyškově.¹⁰⁰⁷⁾ Dne 26. 5. 1512 odevzdal Šalomoun své právo k Zábřehu, které zde měl po své manželce, na **Jana Pelku z Hoč**.¹⁰⁰⁸⁾ V pondělí 31. května 1529 přijal lénona tvrz a ves Zábřeh **Václav z Kadaně na Staré Bělé** na místě sirotků nebožtíka Jana Pelky.¹⁰⁰⁹⁾ V pondělí 13. července 1534 koupil manství Zábřeh **Hanuš Petřvaldský z Petřvaldu** pro sebe a své bratry od Bernarta z Kadaně. Složil zálohu 15 zl. a podle rozhodnutí biskupa a rady měl doplatit ještě 2 zl. do biskupské komory a to Jiříkovi Zajdlicovi na biskupově místě. Jelikož pak Ladislav z Kadaně vzal k sobě nějaké sirotčí peníze a nezaplatil řádně čeládce, měl Hanuš Petřvaldský na zaplacení těchto pohledávek položit hofrychtěři 50 zl.¹⁰¹⁰⁾ V úterý

997) LDK, inv. č. 421, fol. 9v.

998) LDK, inv. č. 421, fol. 64v.

999) LDK, inv. č. 364, fol. 36r; v roce 1516 viz Radimský, ČMM 1957, s. 353-an.

1000) LDK, inv. č. 420, s. 49-50. Listina je datována v Olomouci v úterý den svatého Jeronýma 1531, což je stěží možné, neboť svátek sv. Jeronýma připadal toho roku na sobotu.

1001) LDK, inv. č. 421, fol. 11r-v.

1002) LDK, inv. č. 420, s. 118-119.

1003) Radimský, ČMM 1953, s. 346.

1004) LDK, inv. č. 421, fol. 22v.

1005) LDK, inv. č. 420, s. 9.

1006) LDK, inv. č. 421, fol. 9r.

1007) LDK 364, fol. 1v.

1008) LDK, inv. č. 364, fol. 40r. Jan Pelka zde seděl i v roce 1516 (Radimský, ČMM 1957, s. 363).

1009) LDK, inv. č. 421, fol. 9r.

1010) LDK, inv. č. 421, fol. 12 v.

20. května 1539 přijal léno po nebožtíku Hanušovi Petřvaldském jeho syn **Jan mladší Petřvaldský** pro sebe a ostatní bratry.¹⁰¹¹⁾

Záhlinice (8 km jz od Holešova; okr. Kroměříž), viz Kurovice

Zákřovice (Zákřov, zan ves 10 km zsz od Lipníka n. B.; okr. Přerov)

21. 7. 1515 povolil biskup **Žibřidovi Boboluskému z Bobolusk na Tršicích**, aby směl manství Zákřovice odkázat svým dětem obojího pohlaví.¹⁰¹²⁾ Dne 2. července 1529 přijal léno na půl pusté vsi Zákřovic **Jiřík Žabka z Limberku** po předchozím držiteli Jetřichu Podstatském z Prusinovic.¹⁰¹³⁾ Ve čtvrtek 25. 1. 1532 v Olomouci odevzdal Jiřík Žabka léno na půl Zákřovic a přijal je **Žibřid z Bobolusk**.¹⁰¹⁴⁾

Zvole (5,5 km jjv od Zábřeha; okr. Šumperk)

V únoru 1499 žaloval mistr Jakub z Vilhartic na místě mohelnického fojta Jiříka, že **Znata ze Zvole** drží mlýn ve Zvoli, který by měl příslušet k mohelnickému fojtství a ukázal list biskupa Pavla. Znata ze Zvole tomu odpíral. Manové našli, že práva přešly a dal za pravdu Znatovi.¹⁰¹⁵⁾ V roce 1516 držel zboží zvolské **Petr z Žerotína**. Zboží bylo tvořeno Zvolí, Postřelmovem, Slavonínem, Vlachovem, Lukavicí a Bohuslavicemi.¹⁰¹⁶⁾ V pondělí 13. května 1532 přijal léno po svém otci Petrovi **Vilém ze Žerotína**.¹⁰¹⁷⁾ V první pondělí v adventu 30. 11. 1534 odevzdal Vilém ze Žerotína manství tvrz a ves Zvoli a manství přijal jeho bratr **Zikmund ze Žerotína**.¹⁰¹⁸⁾ V roce 1537 poháněl Vilém ze Žerotína **Ludmilu z Valdeku na Zvoli** z 15.000 kop gr., že mu drží Zvoli, neboť na ni má nárok po zemřelém bratru Zikmundovi.¹⁰¹⁹⁾

Žádovice (5 km vých. od Kyjova; okr. Hodonín)

V roce 1516 držel lenní vsi Kostelec a Žádovice držel **Bohuslav Štolbašský [z Doloplaz]**.¹⁰²⁰⁾ 26. srpna 1518 pak **Jiřík Štolbašský z Doloplaz** pak přijal lénem Štolbach, Moštěnici, Lověšice, Žádovice a Kostelec.¹⁰²¹⁾ Michal Brum z Chomutovic žaloval 25. 8. 1518 Jiříka Štolbašského, že mu drží Žádovice s příslušenstvím, k čemuž on má nápadní právo po svém otci Ctiboru. Jiřík ale řekl, že není jediným držitelem té vsi, ale drží je se svými bratry.¹⁰²²⁾ V roce 1542 přijal léno **Bartoloměj z Doloplaz**.¹⁰²³⁾

1011) LDK, inv. č. 421, fol. 17r.

1012) LDK, inv. č. 420, s. 41.

1013) LDK, inv. č. 421, fol. 9r.

1014) LDK, inv. č. 421, fol. 10r. Tento Žibřid byl asi bratrem Vavřince, Petra, Erazima, synů to Žibřida z Bobolusk (+ kolem 1533). Vincenc Prasek, *Historická topografie země Opavské*, Opava 1889, s. 35.

1015) LDK, inv. č. 364, fol. 10r.

1016) Radimský, ČMM 1957, s. 334.

1017) LDK, inv. č. 421, fol. 11r.

1018) LDK, inv. č. 421, fol. 13r.

1019) LDK, inv. č. 372, fol. 59v.

1020) Radimský, ČMM 1957, s. 359.

1021) LDK, inv. č. 421, fol. 3r.

1022) LDK, inv. č. 364, fol. 45v.

1023) LDK, inv. č. 421, fol. 23r.

Žatčany (10,5 km sv od Židlochovic; okr. Brno-venkov)

Ve středu 24. září 1522 se vzdal žatčanského manství, totiž tvrzi a vsi, Ludvík Zajímač z Kunštátu a přijal je **Jan Kyjovský z Kyjovic** pro sebe a své potomky.¹⁰²⁴⁾ V roce 1542 přijali toto léno bratři Jiřík, Václav, Burian a Jan Jiříkovští ze Svojkova.¹⁰²⁵⁾

Želeč (11 km sev. od Vyškova; okr. Prostějov)

V roce 1499 se připomíná **Mikuláš Škarka z Počenic**, jehož poháněl jeho synovec Zdeněk z Počenic.¹⁰²⁶⁾ V roce 1516-1538 zde prokazatelně seděl **Hynek Škarka z Počenic**.¹⁰²⁷⁾ Někdy v letech 1516-1524 povolil Stanislav Thurzo, aby Hynek z Počenic, který neměl dědiců, mohl svobodně naložit se svým manstvím, které má v Želči a v Pustiměři.¹⁰²⁸⁾ V roce 1542 přijal léno Václav z Počenic a to na dva poplužní dvory v Želči s lány, rolí a lidmi poplatnými v Želči, na dvůr pod Melicemi se zahradami a na masný krám v Pustiměři se čtyřmi podsedky, s lázní a se vším příslušenstvím.¹⁰²⁹⁾

Želešice (9 km jjz od Brna; okr. Brno-venkov)

V roce 1499 poháněl Přibík Mládenec z Miličina **Jana Ryšana z Modřic**, že drží manství dvůr v Modřicích a půl vsi Šelšic, k čemuž si Mládenec osoboval právo po svém otci Oldřichovi z Miličina.¹⁰³⁰⁾ V roce 1545 přijal léno na půl Želčic, na dvůr v Modřicích a devět člověků **Jan Ryšan z Modřic**.¹⁰³¹⁾

Želetice (6 km jjz od Ždánice; okr. Hodonín)

V pátek 16. ledna 1517 prodal biskupovi manství Želetice Mikuláš ze Zástřizl a léno přijal **Mikuláš Kropáč z Nevědomí** pro sebe a své dědice.¹⁰³²⁾ Asi po tomto datu svolil biskup, aby Mikuláš Kropáč pojistil na Želeticích své manželce Anně z Kunštátu 700 zl. věna.¹⁰³³⁾ 19.8. 1522 svolil biskup k tomu, aby Mikuláš ze Zástřizl vykázal na tvrzi a vsi Želeticích své manželce Markétě z Thurnu 1400 zlatých.¹⁰³⁴⁾ V sobotu 7. ledna 1531 v Olomouci učinili Mikuláš ze Zástřizl a **Stibor Vranovský z Vranova** frejmark a to tak, že Mikuláš odevzdal Želetice a Stibor z Vranova je přijal a odevzdal Mikulášovi své léno Chrlice.¹⁰³⁵⁾ V úterý 20. 5. 1539 přijal léno po smrti svého strýce Ctibora z Vranova **Jan Vranovský z Vranova**.¹⁰³⁶⁾

Žerotice (okr. Pardubice), viz Staré Čivice

Životice - viz Litultovice

1024) LDK, inv. č. 421, fol. 5v.

1025) LDK, inv. č. 421, fol. 23r.

1026) LDK, inv. č. 364, fol. 11r.

1027) Radimský, ČMM 1957, s. 366; Radimský, ČMM 1953, s. 343.

1028) LDK, inv. č. 420, s. 37.

1029) LDK, inv. č. 421, fol. 21v.

1030) LDK, inv. č. 421, fol. 4r.

1031) LDK, inv. č. 421, fol. 30r.

1032) LDK, inv. č. 421, fol. 1v.

1033) LDK, inv. č. 420, s. 20-21.

1034) LDK, inv. č. 420, s. 59.

1035) LDK, inv. č. 421, fol. 9v-10r.

1036) LDK, inv. č. 421, fol. 16v.

Županovice (8,5 km jz od Jemnice; okr. Jindřichův Hradec)

Držitelé léna z konce 15. stol. nejsou známi, ale patrně to mohl být **hrabě Michal z Hardeggu**.¹⁰³⁷⁾ V únoru 1499 osvědčovali před biskupem **Hanuš Hauzer a Wolfgang Hazl**, že drží ves lenní ves Županovice (*Czoponcz*) a že jsou připraveni složit manskou přísahu.¹⁰³⁸⁾ 19. 3. 1522 dostal Wolfgang Hazl z Nové Vsi od biskupa svolení, aby jeho léno - polovinu vsi *Czepons* - mohli dědit i jeho synové a dcery.¹⁰³⁹⁾ Ve středu 16. 9. 1534 oznámili poručníci sirotků po Volfu Hanzlovi z Nové Vsi Jindřich z Lichtenburku, Volf Krokvice z Nové Vsi, Jindřich Koñas Vydří a Jan Krokvice z Nové Vsi, že drží půl vsi *Sapanovic* až do let sirotčích, kdy statek vydají. Léno na půl vsi Županovic pak v r. 1548 přijal Jan Hanzl z Nové Vsi na Slavětíně.¹⁰⁴⁰⁾

1037) V únoru 1499 ukazoval před manským soudem Jakub z Vihlartic dva listy od biskupa Jana (=Filipec), jimiž dal lénem Janovi hraběti z Hardeggu vsi Dešnou, Copons a Ocmany a druhým listem potvrdil Jan toto manství panu Michalu hraběti a jeho manželce Markétě z Grawneku. (LDK, inv. č. 421, fol. 18r).

1038) LDK, inv. č. 364, fol. 11v.

1039) LDK, inv. č. 420, s. 58.

1040) LDK, inv. č. 421, fol. 32v.

Příloha II.

Seznam osob přicházejících ve svědečných řadách biskupských listin

Poř. č.	Datum a místo vydání listiny Jména svědků	Pramen
1	1499 duben 11. Mírov Adam, probošt brněnský a olomoucký, kancléř; hofrychtěř Petr Greiznekar z Greiznperku; Jan Zoubek ze Zdětína na Chudobíně, Jan z Mírova na Rájci	Opis v ZAO-O, AO 19, s. 71.
2	1499 duben 29. Kroměříž pan Jan Pňovský ze Sovince; Adam, brněnský probošt a kancléř; vladyka Petr Greiznekar z Greiznperku, hofrychtěř.	AČ XVI, s. 535, č. 717.
3	1501 červenec 14. Kroměříž Petr Greiznekar z Greiznperku, hofrychtěř; Zdeněk z Počenic, purkrabí na Kroměříži	AO 19, s. 61-62; 89.
4	1503 duben 10. Olomouc Zikmund, znojemský arcipryšt a olom. kanovník; Václav Jedovnický ze Želetavy; Martin z Nové Plzně, písař manského práva	AČ XVII, s. 32, č. 795.
5	1506 duben 23. Kroměříž Martin z Nové Plzně, písař práva manského; Zdeněk z Počenic	ZAO-O, AO 19, s. 46
6	1507, (...) A při tom sú byli etc.	Opis v AO 19, s. 104-105.
7	1510 únor 23. Kroměříž Jiřík Kolenc z Gogolína; Martin Plzák z Křimic	SOKA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 5
8	1515 červenec 21. Kroměříž rytíř Jan z Doubravky etc., vladyka Petr Bařický z Vichrova	LDK 420, s. 41.
9	1515 srpen 14. Kroměříž Bernart Rychvaldský z Kateřinic, Bohuše Rychvaldský z Kateřinic	LDK 420, s. 1; 7; 12-13
10	1515 září 23. Kroměříž Bernart Rychvaldský z Kateřinic; Jan z Doubravky a Hradiště	LDK 420, s. 35-36
11	1516 leden 11. Olomouc vladyka Petr Greiznekar z Greiznperku, hofrychtěř; Jan Chorynský z Ledské	LDK 420, s. 3-4
12	1518 leden 10. Olomouc pan Bernart a pan Bohuše bratři Rychvaldští z Kateřinic	LK 420, s. 10-11
13	1518 květen 13. Kroměříž pan Albrecht ze Šternberka a na Holešově; rytíř Bernart	LDK 420, s. 14-15

Poř. č.	Datum a místo vydání listiny Jména svědků	Pramen
	Rychvaldský z Kateřinic	
14	1518 červen 10. Kroměříž Bernart Rychvaldský z Kateřinic; Jiří Branecký z Dětmarovic	Adamus, CDCO, č. 41
15	1518 červen 22. Kroměříž rytíř Bernart Rychvaldský z Kateřinic; Jiří Branecký z Dětmarovic; Hynek z Počenic	LDK 420, s. 19-20
16	1518 (...) rytíř Bernart Rychvaldský z Kateřinic; Jan z Ledské na Choryni, hofrychtěř.	LDK 420, s. 20-21
17	1518 (...) Bernart Rychvaldský z Kateřinic; Přemek z Víckova na Prusinovicích.	LDK 420, s. 17-18
18	1518 (...) rytíř Bernart Rychvaldský z Kateřinic; Jan z Ledské na Choryni hofrychtěř	LDK 420, s. 20-21
19	1521 květen 7. Kroměříž Jiří z Šelenberka z Kostí na Krnově; Jan Sedlnický z Choltic na Polské Ostravě, maršálek knížetství těšínského; Vilém Prusinovský z Víckova; Dr. Jan z Doubravky	ZAO-O, AO, sign. E I b 6
20	1521 červenec 3. Olomouc Dr. Jan Dubravius, kanovník a arcijáhen; Jan z Holešova, dómský vikář	AMB, SLMAL 1115-1120
21	1523 leden 9. Olomouc Jan z Doubravky a z Hradiště; Jan z Ledské na Choryni hofrychtěř	LDK 420, s. 60-61
22	1523 červenec 4. Olomouc Jan Stoš z Kounic na Životicích; Jan Chorynský z Ledské; Bernard Rychvaldský z Kateřinic; Vilém z Víckova na Žeravicích; Vilém z Vrchlabí na Kurovicích; Přemek z Víckova na Prusinovicích	LDK, sign. R IV b 2; opis v LDK 420, s. 24-26
23	1523 říjen 22. Olomouc rytíř Bernart Rychvaldský z Kateřini, hofmistr; Jan z Doubravky a z Hradiště	LDK 420, s. 60
24	1525 leden 31. Kroměříž rytíř Bernart Rychvaldský z Kateřinic, hofmistr; Dr. Jan z Doubravky a z Hradiště	LDK 420, s. 34
25	1525 duben 24. Kroměříž Bernart Rychvaldský z Kateřinic hofmistr; Dr. Jan z Doubravky a z Hradiště, kancléř.	LDK 420, s. 48-49

Poř. č.	Datum a místo vydání listiny Jména svědků	Pramen
26	1526 březen 30. Olomouc Bernart Rychvaldský z Kateřinic, Jan z Doubravky a z Hradiště	LDK 420, s. 40-41
27	1526 září 5. Kroměříž Bernart Rychvaldský z Kateřinic; Jan z Doubravky	LDK 420, s. 39-40
28	1527 listopad 7. Kroměříž Bernart Rychvaldský z Kateřinic; Dr. Jan z Doubravky a z Hradiště	LDK 420, s. 66-67
29	1527 červen 17. Kroměříž Bernart Rychvaldský a Doktor	LDK 420, s. 38
30	1527 září 27. Kroměříž rytíř Bernart Rychvaldský a Jan z Doubravky a z Hradiště	LDK 420, s. 51-52
31	1527 listopad 11. Kroměříž rytíř Bernart Rychvaldský z Kateřinic; vladyka Hynek z Počenic	LDK 420, s. 28-29
32	1528 únor 3. Kroměříž rytíř Bernart Rychvaldský z Kateřinic; vladyka Petr Bařický z Vichrova	LDK 420, s. 32-33
33	1530 červenec 7. Olomouc Jan Kuna z Kunštátu na Lukově, hejtman markrabství moravského; Jan starší ze Šternberka na Kvasicích, nejvyšší sudí; Jan mladší ze Šternberka; Jan st. ze Žerotína na Strážnici; Jan z Ledské na Choryni; Přemek z Víckova na Prusinovicích, komorník menšího práva	ZAO-O, AO, F I c 14
34	1531 červen 6. Olomouc Jan z Ledské na Choryni, hofrychtěř; Jan z Doubravky a z Hradiště na Blansku	LDK 420, s. 47
35	1531 září 30. Olomouc rytíř Jan z Doubravky etc., Jan Chorynský etc.	LDK 420, s. 49-50
36	1533 červenec 28. Kroměříž rytíř Jan Doubravka z Hradiště; vladykové Jan Buchlovský z Domamyslic; Jindřich Rotenberk z Ketře; Petr Bařický z Vichrova	LDK, sign. Q VI c 1
37	1533 prosinec 3. s.l. Jan z Doubravky a z Hradiště a vladyka Petr Bařický z Vichrova	LDK 420, s. 66
38	1534 září 23. Kroměříž pan Karel ze Žerotína; vladykové Vilém Kurovský z Vrchlabí, Bohuněk Škorně ze Stránova, hejtman na Kroměříži a Arkléb z Víckova	Adamus, CDCO, s. 70-71, č. 55

Poř. č.	Datum a místo vydání listiny Jména svědků	Pramen
39	1535 květen 25. Kroměříž rytíř Jan z Doubravky a Hradiště etc., vladykové Petr Bařický z Vichrova a Mikuláš mladší z Hrádku	LDK 420, s. 89-90
40	1535 prosinec 13. Kroměříž Jan z Doubravky na Blansku; Janryšan z Modřic	LDK 420, s. 102-103
41	1536 duben 5. Kroměříž Jan z Doubravky a z Hradiště na Blansku; vladyka Petr Bařický z Vichrova	LDK 420, s. 109-110
42	1536 červenec 5. Olomouc rytíř Jan z Ledské na Choryni, hofrychtěř; Vilém z Víckova na Cimburku	LDK 420, s. 113-114
43	1536 září 9. Kroměříž rytíř Jan z Doubravky a z Hradiště na Blansku; Petr Bařický z Vichrova na Nové Vsi	LDK 420, s. 110-112
44	1537 srpen 11. Kroměříž rytíř Jan z Doubravky a z Hradiště na Blansku, vladykové Jan Vlk z Konecchlumí a na Slavkově, Petr Bařický z Vichrova	LDK 420, s. 118-119
45	[1537?] rytíř Jan z Doubravky a z Hradiště na Blansku; vladyka Mikuláš Chyba z Kovačova	LDK 420, s. 119-120
46	1540 leden 23. Kroměříž rytíř Vilém z Víckova na Cimburku, nejvyšší hofrychtěř mark. mor.; Jan z Doubravky a z Hradiště na Blansku	LDK 420, s. 124-125

Příloha III.

Prolegomena k itineráři Stanislava Thurza

Následující itinerář byl sestaven z listinného a listového materiálu, ze zmínek v manských knihách, pokud je v nich výslovně uvedena přítomnost biskupa, dále byly užity některé zmínky ze Starých letopisů českých (v prepisu Jaroslava Poráka a Jaroslava Kašpara, *Ze starých letopisů českých*, Praha 1980), který je dosud nejmodernější ucelenou edicí těchto letopiseckých záznamů, neboť Šimkovo kritické vydání letopisů dle křížovnického rukopisu sahá jen do roku 1471. Žádný časový údaj jsem nevynechával, pouze byly vyškrtnuty duplicitní chronologické záznamy.

1497	nov.	11	Vyškov	MZA Ciesterциаčky Brno, E 9, sign. A 39.
1498	jan.	16	Olomouc	ZAO, Stav. archiv, inv. č. 80, sign. A XV-36; naučení do Opavy.
	aug.	18	Olomouc	SOkA Vyškov, AM Vyškov, inv. č. 1, fol. 6v-10r.
	sep.	16	Brno	ZDB XVII, s. 91, č. 72, zemský sněm.
1499	feb.	5	Vyškov	LDK 364, fol. 1v, manský sněm.
	feb.	24	Brno	ZDB XVII, s. 98, č. 102, zemský sněm.
	apr.	10	Mírov	AO, sign. O I b 2/2, AO 19, p. 71.
	apr.	29	Kroměříž	AČ XVI, s. 535, č. 717.
1500	jan.	27	Kroměříž	AČ XVI, s. 542-543, č. 730.
	feb.	28	Kroměříž	MCO, sign. A V a 1.
	mar.	15	Brno	ZDB XVII, s. 102, č. 130, zemský sněm.
	jun.	24	Olomouc	ZDO XVI, s. 137, č. 143, zemský soud.
	jun.	29	Olomouc	ZAO-O, LDK S I a 24.
	sep.	14	Brno	ZDB XVII, s. 106, č. 141, zemský sněm.
1501	jan.	(?)	Olomouc	ZDO XVI, s. 137, č. 143, zemský soud.
	mar.	7	Brno	ZDB XVII, s. 107, č. 148, zemský sněm.
	mar.	13	Vyškov	AMB, SLMAL 944.
	jun.	24	Olomouc	ZDO XVI, s. 137, č. 143, zemský soud.
	jul.	5	Mírov	AO 19, s. 63-64.
	jul.	6	Mírov	AO 19, s. 65-66.
	jul.	14	Kroměříž	AO 19, s. 89.
	sep.	13	Brno	ZDB XVII, s. 108, č. 155, zemský sněm.
	nov.	4	Olomouc	MCO, sign. A V a 10.
1502	jan.	21	Olomouc	MCO, sign. A V a 13.
	jan.	27	Olomouc	SOkA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 393.
	mar.	8	Olomouc	MCO, sign. A V a 14.
	apr.	24	Vyškov	AO, sign. G III a 3/2. Opis.
	jun.	24		ZDO XVI, s. 140, č. 158, zemský soud.
		┘		
			Olomouc	
				›

	jun.	27		LDK 364, fol. 20r, manský sněm v domě Šebestiána Solzara.
		↓		
	jul.	1	Olomouc	AO, sign. C I b 15.
	oct.	23	Brno	ZDB XVII, s. 109, č. 161, zemský sněm a soud.
1503	jan.	6	Olomouc	ZDO XVI, s. 142, č. 168, zemský sněm.
	mar.	13	Brno	ZDB XVII, s. 109, č. 164, zemský soud a sněm.
	apr.	10	Olomouc	AČ XVII, s. 32, č. 795.
	jun.	8	Kroměříž	SÚA, L II 440.
	jun.	24	Olomouc	ZDO XVI, s. 142, č. 173, zemský sněm.
	jul.	17	Kroměříž	AO, sign. E II a 3/3.
	sep.	11	Brno	ZDB XVII, s. 111, č. 171, zemský sněm.
1504	jan.	8	Olomouc	ZDO XVI, s. 145, č. 183, zemský sněm.
	mai	26	Olomouc	MCO, sign. A V a 24.
	mai	31	Brno	AČ X, s. 329, č. LXXXV.
	sep.	15	Brno	ZDB XVII, s. 113, č. 187, zemský sněm.
	oct.	28	Kroměříž	LDK 364, fol. 22v, manský sněm.
1505	jan.	6	Olomouc	ZDO XVI, s. 208, č. 208, zemský sněm.
	feb.	23	Brno	ZDB XVII, s. 114, č. 195, zemský sněm.
	jun.	23	Olomouc	LDK 364, fol. 25r, manský sněm v domě měšťana Augustina.
	jun.	24	Olomouc	ZDO XVI, s. 151, č. 226, zemský sněm a soud.
	jun.	27	Olomouc	MCO, sign. A V a 32.
	sep.	15	Brno	ZDB XVII, s. 116, č. 208, zemský sněm a soud.
	sep.	16	Brno	MZA, A 1, sign. 605, moravský landfrýd.
	dec.	30	Olomouc	MCO, sign. A V b 3.
1506	jan.	6	Olomouc	AO 35, fol. 10v, zemský obecní sněm.
	jan.	10	Olomouc	SokA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 435.
	mar.	8	Brno	ZDB XVII, s. 119, č. 218, zemský sněm.
	apr.	23	Kroměříž	AO 19, s. 46.
	jun.	24	Olomouc	ZDO XVII, s. 159, č. 1, zemský sněm.
	sep.	2	Olomouc	ACO, 146, fol. 98r-99r.
	sep.	14	Brno	ZDB XVIII, s. 125, č. 1, sněm zemského soudu.
1507	jun.	24	Olomouc	LDK 364, fol. 27r, rozkázání manů v domě Augustina.
1508	mart.	20.	Vyškov	MZA, E-4, Augustiniáni Brno, inv. č. 168, sign. 5:16
	jun.	11	Kroměříž	AO, sign. F I c 7.
	jun.	24	Olomouc	ZDO XVII, s. 163, č. 24, zemský sněm
	jun.	25	Olomouc	LDK 364, fol. 27v, manský sněm.
	jul.	25	Praha	Porák - Kašpar, <i>Ze starých letopisů českých</i> , s. 304.
	jul.	31	Praha	Tamtéž, s. 304 (<i>rozjeli se z Prahy</i>).
	oct.	2	Brno	ZDB XVIII, s. 127, č. 17, zemský sněm, biskup tu výslovně neuveden, ale patrně se ho účastnil.
	oct.	5	Brno	LDK 364, fol. 29v, manský sněm v Brně v proboštví.
1509	jan.	6	Olomouc	ZDO XVII, s. 164, č. 33, „sedění panské na obecním sněmu”.
	feb.	17	Praha	Porák - Kašpar, <i>Ze starých letopisů českých</i> , s. 312.
	mar.	11	Praha	Porák - Kašpar, <i>Ze starých letopisů českých</i> , s. 312; Peřinka, <i>Dějiny města Kroměříže I</i> , s. 126.
	oct.	4	Kroměříž	AO, sign. F III a 4/3.
1510	jan.	6	Olomouc	LDK 364, fol. 30v, manský sněm v domě Augustina. ZDO XVII, s. 167, č. 49, zemský sněm.

	feb.	23	Kroměříž	SOkA Nový Jičín, AM Příbor, inv. č. 5.
	apr.	4	Brno	ZDB XVIII, s. 130, č. 31, zemský sněm a soud.
	jun.	7	Olomouc	ACO, rkp. 146, fol. 114r-115v.
	jun.	24	Olomouc	ZDO XVII, s. 169, č. 58, zemský sněm a soud.
	sep.	15	Brno	ZDB XVIII, s. 133, č. 42, zemský sněm.
	sep.	17	Brno	AČ XVII, s.134, č.919.
	dec.	29	—	Insert v AO, sign. A V c 21/2.
1511			Olomouc	10. ledna byl zemský sněm (ZDO XVII, s. 172, č. 74)
	jan.	10	—	ACO, rkp. 146, fol. 117v-119r.
	jan.	30	Kroměříž	SOkA Olomouc, AM Olomouc, inv.č. 464.
	mar.	22	Olomouc	MZA, Augustiniáni Šternberk E 2, sign. D 2.
	apr.	27	Kroměříž	MCO, sign. A V b 21/1.
	jun.	11	Kroměříž	LDK 364, fol. 33r, manský sněm.
	jul.	15	Olomouc	ACO, rkp. 146, fol. 124v-125v.
	aug.	15	Brno	ZDB XVIII, s. 136, č. 60, zemský sněm.
	sep.	30	Olomouc	MZA, Premonstráti Louka E 57, sign.L 42, inv.č.339.
1512	jan.	6	Olomouc	ZDO XVII, s. 177, č. 92, zemský sněm.
	jun.	24	Olomouc	ZDO XVII, s. 180, č. 109, zemský sněm.
	jul.	15	Kroměříž	MCO, sign. A V b 27/2.
	sep.	13	Brno	ZDB XVIII, s. 142, č. 93, zemský sněm.
1513	jan.	7	Olomouc	ZDO XVII, s. 181, č. 117, zemský sněm.
	feb.	21	Brno	ZDB XVIII, s. 143, č. 100, zemský sněm.
	mar.	23	Olomouc	MZA, E 43, Klarisky Znojmo, sign. W 1.
	mar.	25	Olomouc	AO, sign. E II a 4/3.
	jun.	12	Olomouc	SOkA Svitavy, AM Svitavy, inv. č. 8, s. 8-10.
	jun.	24	Olomouc	ZDO XVII, s. 183, č. 129, zemský sněm.
	sep.	12	Brno	ZDB XVIII, s. 144, č. 105, zemský sněm.
1514	jan.	30	Praha	Porák - Kašpar, <i>Ze starých letopisů českých</i> , s. 366.
	jun.	26	Olomouc	ZDO XVII, s. 184-185, č. 136, zemský soud.
	jul.	4	Kroměříž	AM Olomouc, inv. č. 528, fol.145v.
	aug.	28	Kroměříž	Opis AO, sign. E II a 1/1-3.
	sep.	18	Olomouc	MZA Brno E 10, cisterciačky Tišnov, sign. Y II 14.
	sep.	21	Brno	ZDB XVIII, s. 146, č. 117.
1515	jan.	8	Olomouc	ZDO XVII, s. 187, č. 145, zemský sněm.
	feb.	4	Kroměříž	AM Olomouc, inv. č. 528, fol.117v.
	mar.	4	Brno	ZDB XVIII, s. 145, č. 113, zemský sněm.
	jul.	1	Olomouc	SÚA, AČK 1906.
	jul.	21	Kroměříž	LDK 420, s. 41.
	aug.	14	Kroměříž	LDK 420, s. 1, 7.
	aug.	31	Kroměříž	MCO, sign. A V c 17/2.
	sep.	17	Brno	ZDB XVIII, s. 148, č. 123, zemský sněm.
	sep.	23	Kroměříž	LDK 420, s. 35-36.
1516	jan.	7	—	ZDO XVIII, s. 190, č. 164, zemský sněm.
			Olomouc	
	jan.	11	—	LDK 420, s. 3-4.
	jun.	11	(?)	LDK 420, s. 8.
	jun.	25	—	ZDO XVIII, s. 197, č. 1, zemský sněm.
			Olomouc	
	jul.	13	—	MCO A V c 25.

	aug.	8	(?)	ACO, rkp. 146, fol. 165r-166v.
	sep.	15	Brno	ZDB XIX, s. 153, č. 4, zemský sněm
	sep.	22	Vyškov	LDK 420, s. 9.
	dec.	21	Olomouc	ACO, rkp. 146, fol. 167v-169r.
1517	jan.	7	Olomouc	ZDO XVIII, s. 201, č. 20, zemský sněm.
	jan.	9	(?)	LDK 421, fol.1v.
	jun.	25	Olomouc	ZDO XVIII, s. 202, č. 29, zemský sněm.
	jul.	5	Olomouc	MCO, sign. A V d 4.
	aug.	2	Kroměříž	ACO, rkp. 146, fol. 177r-178r.
	aug.	13	Olomouc	MCO, sign. A V d 6.
	sep.	22	(?)	LDK 421, fol.1v-2r.
	oct.	16	Brno	ZDB XIX, s. 157, č. 23, zemský sněm.
	nov.	19	Olomouc	SOkA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 495.
1518	jan.	6	Olomouc	ZDO XVIII, s. 204, č. 40, zemský sněm.
	jan.	10	Olomouc	LDK 420, s. 10-11.
	jan.	20	(?)	LDK 421, fol. 2r.
	feb.	9	Kladsko	SÚA, AČK 1923.
	feb.	21	Kroměříž	ACO, rkp. 146, fol. 180r-181v.
	feb.	28	Brno	ZDB XIX, s. 159, č. 37, zemský sněm.
	mai	3	(?)	LDK 421, fol.. 2r-v.
	mai	13	—	LDK 420,s. 14-15.
				Kroměříž
	jun.	10	—	ACO, rkp. 146, fol. 182r-182v.
	jun.	25	—	Adamus, CDCO, s. 55, č. 41.
	jun.	28	Olomouc	ZDO XVIII, s. 206, č. 48, zemský sněm.
	jun.	28	Olomouc	LDK, 421, fol.2v, v domě Augustina Zalcera.
	jul.	28	Brno	LDK 421, fol.2v, v domě proboštském.
	aug.	15	Kroměříž	LDK 421, fol. 2v-3r, „v Kroměříži na palaczii”.
	aug.	25	(?)	LDK 364, fol. 43r, manský soud.
	aug.	26	Kroměříž	LDK 421, fol. 3r.
	sep.	12	Brno	ZDB XIX, s. 160, č. 44, zemský sněm.
	sep.	13	Vyškov	ZAO, Slezský stav. archiv, i. č. 472 sign. A XVI-23.
1519	jan.	6	Olomouc	ZDO XVIII, s. 208, č. 60, zemský sněm.
	jan.	20?	Olomouc	LDK 421, fol. 3r, „v domě Purgkhartově”.
	feb.	21	Kroměříž	LDK 364, fol. 48v, manský soud.
	mar.	21	Brno	ZDB XIX, s.160, č. 46, zemský sněm.
	apr.	13	Kroměříž	SOkA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 505.
	mai	4	Ostrava	LDK 421, fol. 3r.
	jun.	24	Olomouc	ZDO XVIII, s. 210, č. 78, zemský sněm.
	jul.	2	Olomouc	LDK 421, fol. 3r-v, v domě Jana Kraczera.
	sep.	12	Brno	ZDB XIX, s. 161, č. 53, zemský sněm.
	nov.	2	—	LDK 421, fol. 3v, v domě p. archidiakona.
				Olomouc
	nov.	16	—	ACO, rkp. 146, fol. 192r.
1520	jan.	2	—	SOkA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 510.
				Olomouc
	jan.	19	—	MZA, A 1, sign. 624. Od 7. ledna zahájen zemský sněm (ZDO XVIII, s. 211, č. 83),
	mar.	4	Brno	ZDB XIX, s. 163-an, č. 65, zemský sněm.
	apr.	5	—	ACO, rkp. 146, fol. 199r-200r.

			Olomouc	
	apr.	25	—	ZDO XVIII, s. 215, č. 101, zemský sněm.
	aug.	11	Kroměříž	SOkA Olomouc, AM Olomouc, inv. č. 517, 518..
	sep.	9	Brno	ZDB XX, s. 167, č. 1, zemský sněm.
	oct.	22	Kroměříž	LDK 364, fol. 51v, manský soud.
	dec.	12	Kroměříž	AO, sign. D II a 2/1 a.
1521	jan.	6	Olomouc	ZDO XIX, s. 221, č. 1, zemský sněm.
	jan.	9	Olomouc	LDK, 421, fol. 3v, v domě Jana Krotczara.
	mar.	30	Olomouc	ACO, rkp. 146, fol. 202v-204v.
	apr.	15	Kroměříž	LDK 421, fol.3v-4r.
	apr.	24	Znojmo	SOkA Znojmo, AM Znojmo, inv.č. 184.
	apr.	25	Modřice	AČ XII, s. 37-38, č. 1368.
	mai	3	Kroměříž	MZA Brno, E 10, cisterciačky Tišnov, F 2.
	mai	7	Kroměříž	AO, sign. E I b 6.
	mai	10	(?)	LDK 421, fol. 4r.
	jun.	24	—	ZDO XIX, s. 226, č. 28, zemský sněm.
				Olomouc
	jul.	3	—	AMB, SLMAL, č. 1115-1120.
	aug.	11	Kroměříž	LDK 421, fol. 5r.
	aug.	17	Kroměříž	LDK 421, fol. 4v.
	sep.	5	(?)	LDK 421, fol. 4v.
	sep.	14	(?)	LDK 421, fol. 4r.
	sep.	29	Kroměříž	LDK, 421, fol. 5r.
	oct.	1	Kroměříž	LDK 420, s. 57-58.
1522	mar.	16	—	ZDB XX, s. 168, č. 10, zemský sněm.
				Brno
	mar.	27	—	LDK, 421, fol. 5r.
	apr.	18	(?)	LDK 421, fol. 5r.
	apr.	28	Vyškov	AM Vyškov, inv. č. 1, fol. 10v-11r.
	apr.	29	Kroměříž	AO, sign. F III a 5/2 a 5/2d.
	mai	9	Praha	Porák - Kašpar, <i>Ze starých letopisů českých</i> , s.438, sloužil mši na Pražském hradě
	jun.	1	Praha	Tamtéž, s. 438, Thurzo korunoval manželku krále Ludvíka Marii.
	jun.	13	Kroměříž	LDK 421, fol. 5v.
	jun.	24	—	ZDO XIX, s. 228, č. 35, zemský sněm.
				Olomouc
	jul.	5	—	LDK 421, fol. 5v.
	jul.	22	(?)	LDK 364, fol. 55v, obeslání několika manů k biskupovi.
	aug.	19	Kroměříž	LDK 420, s. 59.
	sep.	15	—	ZDB XX, s. 170, č. 18, zemský sněm.
	sep.	22		Brno
	sep.	24	—	LDK 421, fol. 5v.
	sep.	30	Olomouc	MCO, sign. A VI a 4.
	oct.	15	Místek	AO, sign. E II a 45.
	oct.	22	(?)	LDK 421, fol. 5v.
	nov.	8	Olomouc	ACO, rkp. 146, fol. 222v-224r.
1523	jan.	6	—	ZDO XIX, s. 230, č. 48, zemský sněm.

			Olomouc	
	jan.	19	—	LDK 420, s. 60-61.
	feb.	6	—	MCO, sign. A VI a 8.
				Kroměříž
	mar.	12	—	ZAO-O, Zwetlerův urbář, sign. A.9, fol.43r-44r.
	apr.	16	—	Olomouc Porák - Kašpar, <i>Ze starých letopisů českých</i> , s. 440, proces s Dr. Pavlem Speratem.
	mai	27	—	Kroměříž AO, sign. F III a 5/3.
	jun.	13	—	Kroměříž Adamus, CDCO, s. 55-an,č. 42.
	jun.	24	—	ZDO XIX, s. 232, č. 59, zemský sněm.
				Olomouc
	jul.	4	—	LDK, R IV b 2.
	aug.	31	—	Kroměříž LDK 421, fol. 6r.
	sep.	14	—	Brno ZDB XXI, s. 177, č. 1, zemský sněm.
	sep.	18	—	Brno MZA, E 57, sign. F 103/1, inv. č.128.
	oct.	22	—	Olomouc LDK 420, s. 60.
	nov.	29	—	Kroměříž LDK 421, fol. 6r.
1524	jan.	6	—	ZDO XX, s. 237, č. 1.
				Olomouc
	jan.	18	—	LDK, 421, fol. 6r-v, v domě Krotczara, v ty časy fojta.
	mar.	26	—	Olomouc ACO, rkp. 146, fol. 229v-231v.
	apr.	18	—	Kroměříž AO 19, s. 17-19.
	jul.	5	—	Kroměříž SÚA L II 705.
	jul.	13	—	Praha Peřinka, <i>Dějiny města Kroměříže I</i> , s. 132, český zemský sněm.
	aug.	10	—	Olomouc ACO, rkp. 146, fol. 231r-233v.
	aug.	19	—	(?) LDK 421, fol. 7r.
	aug.	28	—	(?) LDK 421, fol. 7r.
	oct.	22	—	Kroměříž ÚŘAS, inv. č. 2493, s. 67-68.
	nov.	11	—	Brno ZDB XXI,, s. 179, č. 16, zemský sněm
1525	jan.	31	—	Kroměříž LDK 420, s. 34.
	feb.	14	—	ZDO XX, s. 238, č. 9, zemský sněm.
				Olomouc
	feb.	21	—	LDK 421, fol. 7v.
	feb.	24	—	Adamus, CDCO, s. 57-58, č. 44.
				Kroměříž
	oct.	4	—	AO 35, fol. 39v-40r.
1526	mar.	2	—	(?) LDK 421, fol. 7r.
	mar.	20	—	(?) LDK 421, fol. 7v.
	mar.	23	—	na cestě nad Kožušany LDK 421, fol. 8r, udělení léna.
	mar.	25	—	Kroměříž LDK, 421, fol. 8r.
	mar.	30	—	Olomouc SÚA, SDL 3783.
	apr.	23	—	AO 35, fol. 48r.
				Kroměříž
	nov.	23	—	AM Znojmo 190/7.
1527	jan.	28	—	Kroměříž LDK 421, fol. 8r.
	feb.	5	—	Porák - Kašpar, <i>Ze starých letopisů českých</i> , s. 451
				Praha

	feb.	25	—		Tamtéž, s. 451, Thurzo korunoval královnu Annu
	mar.	18	—	Kroměříž	Adamus CDCO, s. 58, č. 45.
				Kroměříž	
	jun.	21	—	Kroměříž	SOKA Svitavy, AM Svitavy inv. č.8, s. 10-11.
	jun.	25		Olomouc	ZDO XXI, s. 243, č. 1.
	jul.	3		Olomouc	LDK, 421, fol. 8r, v domě Jana Krále, měštěnína olomuckého.
	sep.	15		Brno	ZDB XXII, s. 187, č. 1, zemský sněm.
	sep.	27	—		LDK 420, s. 51-52.
				Kroměříž	
	nov.	11	—		LDK 420, s. 28-29.
	dec.	20		(?)	LDK 421, fol. 8v.
1528	jan.	6		Olomouc	ZO XXII, s. 251, č. 1, zemský sněm.
		(?)			
	jan.	27	—		LDK 364, fol. 85r.
				Kroměříž	
	mar.	19	—		AO 19, p. 106-107.
	mai	25		Kroměříž	LDK 364, fol.95r, manský soud.
	jul.	13		Olomouc	MZA Brno, E-5, sign. J 17.
	aug.	15?		Olomouc	LDK 421, fol. 8v.
	sep.	9		(?)	LDK 421, fol. 8v.
	sep.	14		Brno	ZD XXIII, s. 193, č. 1, zemský sněm.
	dec.	28		Kroměříž	LDK 421, fol. 8v.
1529	feb.	22		Brno	ZDB XXIII, s. 197, č. 22, zemský sněm.
	apr.	15		Vyškov	LDK 421, fol. 9r.
	mai	31		Kroměříž	LDK 421, fol. 9r.
	jun.	4		Kroměříž	LDK 420, s. 48.
	jun.	5		(?)	LDK 421, fol. 8v-9r.
	jun.	7		Kroměříž	LDK 364, fol. 97r, obecní sněm manský a soud.
	jun.	25		Olomouc	ZDO XXII, s. 256, č. 27, zemský sněm.
	jul.	2		(?)	LDK 421, fol. 9v.
	jul.	9		(?)	Insert v AO, sign. E II a 1/5.
	oct.	17		(?)	J. Macůrek, <i>Brno, Bratislava a Trnava...</i> , s.115.
1530	mai	30		Kroměříž	LDK 364, fol. 106r, manský soud.
	jun.	24		Olomouc	ZDO XXIII, s. 261, č. 1, zemský sněm.
	jun.	30		(?)	LDK 421, fol. 9r-v.
	jul.	7		Olomouc	AO, sign. F I c 14.
	aug.	10		Kroměříž	LDK 421, fol. 9r.
1531	jan.	7		Olomouc	LDK 421, fol. 9v, v domě Jana Krále.
				Olomouc	ZDO XXIII, s. 264, č. 1, zemský sněm.
	jan.	22		(?)	Listinář Selského archivu, II, s. 110-111, č. 416.
	mar.	5	—		ZDB XXIV, s. 203, č. 1, zemský sněm.
				Brno	
	apr.	3	—	Brno	LDK 421, fol. 9v.
	mai	22		Kroměříž	LDK 364, fol. 109r, zahájený manský soud.
	jun.	6		Olomouc	LDK 420, s. 47.
	jun.	26		Olomouc	ZDO XXIII, s. 268, č. 42, zemský sněm.
	aug.	14		Kroměříž	LDK 420, s. 54-55.
	sep.	18	—		ZDB XXIV, s. 209, č. 25, zemský sněm.

			Brno		
	sep.	30	—	Brno	ZDB XXIV, s. 210, č. 34.
	oct.	14		Kroměříž	LDK 421, fol. 9v.
	nov.	6		Ostrava	AO 19, s. 15.
	nov.	7		Ostrava	ZAO, Stav. archiv, inv.č.608, sign. B IV-30.
1532	jan.	2		Kroměříž	LK 420, s. 44-45.
	jan.	8		Olomouc	ZDO XXIII, s. 273, č. 57, zemský sněm.
	jan.	25		Olomouc	LDK, 421, fol. 10r, „in hospicio episcopi apud Johane Regem”
	jan.	28	—		AO 36, fol. 20v.
		15		Kroměříž	
	feb.	23	—		AO 36, fol. 2r.
	feb.	26		Brno	ZDB XXIV, s. 221, č. 61, zemský sněm.
	apr.	18		Brno	J. Macůrek, <i>Brno, Bratislava a Trnava...</i> s.117, č.1, zemský sněm.
	mai	13	—		LDK 372, fol. 2r, obecní sněm manský.
				Kroměříž	
	jul.	8	—		AO 36, fol. 9r.
	sep.	4		Olomouc	LDK 421, fol. 10r.
	oct.	9	—		MCO, sign. A VI c 3.
				Kroměříž	
1533	jan.	2	—		Opis v LDK 420, s. 52-53.
	jan.	7		Olomouc	ZDO XXIII, s. 280, č. 79, zemský sněm.
	apr.	8	—		LDK 421, fol. 11v.
				Kroměříž	
	jun.	23	—		Adamus, CDCO, s. 67, č. 51.
	jun.	25		Olomouc	ZDO XXIII, s. 282, č. 92, zemský sněm.
	jul.	11	—		AO, inv. č. 475, fol. 251v.
				Kroměříž	
	sep.	18	—		AO 36, fol. 10v.
	sep.	19		Brno	LDK 421, fol. 12r.
	sep.	20		Brno	ZDB XXIV, s. 222, č. 65, zemský sněm.
	sep.	25	—		AO 36, fol. 10v-11r.
				Kroměříž	
	oct.	30	—		AO 36, fol. 13v.
	nov.	2.	—		AO 36, fol. 14r.
				Vyškov	
	nov.	4	—		AO 36, fol. 14v.
	nov.	8	—		AO 36, fol. 15r.
				Kroměříž	
	dec.	26	—		SOkA Vsetín, AM Kelč, inv.č.2.
1534	jan.	2	—		AO 36, fol. 24r.
				Kroměříž	
	jan.	4	—		AO 36, fol. 22v.
	jan.	7	—		AO 36, fol. 21v.
				Olomouc	
	jan.	11	—		AO 36, fol. 21r.

	jan.	15	—		AO 36, fol. 22v-23r.
				Kroměříž	
	mar.	14	—		AO 36, fol. 35r.
	mar.	19		Vyškov	AO 36, fol. 36r.
	mar.	20		Vyškov	LDK 421, fol. 12r.
	mar.	22		Kroměříž	AO 36, fol. 35v.
	mar.	28		Kroměříž	AO 36, fol. 37r.
	mar.	30		Olomouc	Adamus, CDCO, s. 69, č. 53.
	apr.	4		Olomouc	AO 36, fol. 38r.
	apr.	8	—		AO 36, fol. 38r.
				Kroměříž	
	aug.	26	—		AO, A IV a 5/3.
	aug.	31		Olomouc	LDK, 421, fol. 12v.
	sep.	14		Brno	ZDB XXIV, s. 225, č. 75, zemský sněm.
	sep.	16		Brno	LDK, 421, fol. 12v-13r.
	sep.	23	—		LDK, 421, fol. 13r.
				Kroměříž	
	nov.	30	—		LDK 372, fol. 29r, manský soud.
	dec.	1		(?)	LDK 421, fol. 13r.
1535	jan.	7		Olomouc	ZDO XXIII, s. 282, č.94, zemský sněm.
	jan.	13		Olomouc	LDK 421, fol. 13v.
	mar.	10		Vyškov	LDK 420, s. 84.
	mar.	12	—		AO 38, fol. 1r.
				Kroměříž	
	mar.	27	—		AO 38, fol. 2v.
	mar.	30		Olomouc	AO 38, fol. 5r.
	apr.	1	—		AO 38, fol. 5v.
				Kroměříž	
	apr.	11	—		AO 38, fol. 10v.
	apr.	11		Brno	ZDB XXIV, s. 232, č. 94, zemský sněm.
	apr.	19		Kroměříž	LDK 420, s. 79.
	apr.	21		Vyškov	AO 38, fol. 11r.
	apr.	22		Vyškov	AO 38, fol. 10v.
	apr.	24	—		AO 38, fol. 12r.
				Kroměříž	
	mai	28	—		AO 38, fol. 21v.
	mai	31		Vyškov	AO 38, fol. 21v.
	jun.	7	—	Kroměříž	AO 38, fol. 22v.
				Kroměříž	
	jun.	16	—	Kroměříž	AO 38, fol. 25v.
	jun.	25	—		ZDO XXIV, s. 287, č. 1, zemský sněm.
				Olomouc	
	jul.	3	—		Insert v AO, sign. G III a 2/3.
	jul.	8	—		AO 38, fol. 29r.
				Kroměříž	
	sep.	1	—		AO 38, fol. 42v.
	sep.	11		Vyškov	AO 38, fol. 43v.
	sep.	13		Brno	ZDB XXV, s. 241, č. 1, zemský sněm.

	sep.	25	—		AO 38, fol. 44r.
				Kroměříž	
	dec.	31	—		LDK 420, s. 99-100.
1536	jan.	7		Olomouc	ZDO XXIV, s. 290, č. 12, zemský sněm.
	jan.	9		Kroměříž	AO, sign. O I a 11.
	feb.	3		Kroměříž	LDK 420, s. 103-104.
	mar.	13		Brno	ZDB XXV, s. 242-243, č. 9, zemský sněm.
	apr.	5	—		LDK 420, s. 109-110.
				Kroměříž	
	mai	29	—		LDK 372, fol. 38v, manský soud.
	mai	30		Kroměříž	AO, sign. A 35, opis.
	jun.	26		Olomouc	ZDO XXIV, s. 293, č. 27, zemský sněm.
	jul.	5		Olomouc	LDK 420, s. 113-114.
	jul.	8		(?)	LDK 420, s. 114-115.
	sep.	4		(?)	LSA II, 1908, s. 177-178, č. 475.
	sep.	14		Kroměříž	LDK 420, s. 111-112.
	sep.	18		Brno	ZDB XXV, s. 255, č. 47, zemský sněm.
	sep.	20		Brno	AO, sign. I 14.
	jan.	6		Olomouc	ZDO XXIV, s. 296-297, č. 40, zemský soud.
	apr.	1		Kroměříž	MCO, sign. A VI 17.
	apr.	22		Brno	LDK 372, fol. 56r, zemský obecní sněm.
	jul.	9		Olomouc	AO sign. M I a 12.
	sep.	18		Brno	LDK, 421, fol. 15r.
	nov.	15		(?)	LDK, 421, fol. 15v.
	dec.	3		Kroměříž	LDK 372, fol. 62r, manský soud.
1538	jan.	7		Olomouc	LDK, 421, fol. 14v.
	jan.	8		Olomouc	LDK 372, fol. 63r, obecní manský sněm.
	feb.	23	—		AO, inv. č. 475, fol. 262r-v.
				Kroměříž	
	jun.	3	—		LDK 372, fol. 69r, manský soud.
	jun.	25		Olomouc	ZDO XXV, s. 303, č. 1, zemský sněm.
	jul.	26		(?)	LDK, 421, fol. 16r.
	aug.	23		Kroměříž	viz SOkA Svitavy, AM Březová.
	sep.	16		Brno	ZDB XXVI, s. 271, č. 14, zemský sněm.
	sep.	18		Brno	LDK, 421, fol. 15v.
	sep.	28		Olomouc	AO, sign. G II c 5.
	dec.	2		Kroměříž	LDK 372, fol. 74r, manský soud.
	dec.	6		Kroměříž	AO, sign. D I a 10.
1539	jan.	2		(?)	LDK, 421, fol. 16r.
	jan.	7		Olomouc	ZDO XXV, s. 308an, č. 22, zemský soud.
	jan.	27		Kroměříž	kofirm. v E II a 1/2.
	feb.	10		Kroměříž	AO, inv. č. 475, fol. 271r.
	mar.	4	—		Tamtéž, fol. 274r.
				Olomouc	
	mar.	17	—		Tamtéž, fol. 277-278.
	mar.	31	—		LDK, 421, fol. 10v-11r.
				Kroměříž	
	mai	20	—		LDK 421, fol. 16r-v.

	jun.	25		Olomouc	ZDO XXV, s. 311, č. 36, zemský soud.
	jun.	28		Olomouc	AO 40, s.6-7.
	aug.	10		Kroměříž	AO, sign. E II a 5/1.
	aug.	14		Kroměříž	Adamus, CDCO, s. 81, č. 64.
	aug.	26		Frišava	G. Wolný, <i>Kirchliche Topographie</i> , Abt. II, Bd. 4, Brünn 1861, s. 321, konsekrace kostela.
	aug.	27		Brno	MZA, Premonstráti Louka, E 57, sign. F 27, inv. č. 124.
	oct.	8		Hukvaldy	AO 19, s. 6-7.
	nov.	28		Kroměříž	AO, inv. č.475, fol. 284r, 285r.
1540	jan.	9	—		AO 39, fol. 1r-v.
				Olomouc	
	jan.	14	—		LDK, 421, fol. 17v.
	jan.	18	—		AO 39, fol. 5v.
				Kroměříž	
	feb.	17	—		AO 39, fol. 16r.
	feb.	20		Vyškov	AO 39, fol. 17r.
	feb.	21		Vyškov	AO 39, fol. 17v.
	feb.	23		Brno	ZDB XXVI, s. 281, č. 44, zemský soud.
	mar.	1		Brno	AO 39, fol. 17v, „v hospodě naší”.
	mar.	6	—		AO 39, fol. 18r.
				Kroměříž	
	mar.	11	—		AO 39, fol. 19v; AO 40, s. 9.
	mar.	12		Olomouc	AO 40, s. 10.
	mar.	13	—		AO 39, fol. 20r-v.
				Kroměříž	AO 39, fol. 20v, AO 40, s.8.
	mar.	20	—		AO 39, fol. 24r.
	mar.	30	—		AO, sign. L I a 13.
	apr.	10		Olomouc	
	apr.	16	—		Thurzo umírá v domě Dr. Jana Dubravia. MCO, i. č. 2877, (sign. E I 40), pag.1; K. Wotke, ZWGMSch 3, 1899, s. 387.

Seznam všech citovaných edic pramenů a literatury

- ADAMUS, Alois: viz *Codex diplomaticus civitatis Ostraviae*
- ANDERMANN, Kurt: *Die Hofämter der Bischöfe von Speyr*. Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins 140, 1992, s. 127-187.
- Archiv České koruny*. 6. Katalog listin z let 1438 - 1526. Ed.: Antonín HAAS, Praha 1958.
- Archiv český, čili staré písemné památky české a moravské, sebrané z archivů domácích i cizích*. I.-XXXVII., Praha 1840 - 1944, ed. František PALACKÝ (I. - VI.), Josef KALOUSEK (VII.-XVII.), Gustav FRIEDRICH (XXVIII.-XXXVII.).
- Archiv pražské metropolitní kapituly*. II. Katalog listin a listů z let 1420-1561. ed.: ERŠIL, J. - PRAŽÁK, J., Praha 1986.
- BALCÁREK, Pavel: *Kancelář kardinála Ditrichštejna a správa biskupských statků před Bílou horou*, SAP 28, 1978, s. 66-126.
- BALETKA, Ladislav: *Oznice. Dějiny a současnost obce na Valašsku*, Oznice 1996.
- BALETKA, Tomáš: *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497-1540)*. in: *Opera historica* 7, České Budějovice 1999, 361 - 381.
- BENEŠ, František / BERÁNEK, Karel: *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526*. Díl I, v 6 svazcích, Praha 1974-1980.
- BISTRICKÝ, J. - DRKAL, F. - KOUŘIL, M.: *Státní archiv v Opavě. Průvodce po archivních fondech III. Pobočka v Olomouci*. Praha 1961.
- BLÁHOVÁ, Zdenka: *Ke stavebním řemeslům v Olomouci na počátku 16. století*. Ročenka Okresního archivu Olomouc, 1998, s. 190-194.
- BRANDEJSOVÁ, Věra: *Vliv olomouckých biskupů Stanislava Thurza a Jana Dubravia na politické dění v první polovině 16. století*. FF PU Olomouc, 1974, diplomová práce.
- BRANDL, Vincenc: *Glossarium illustrans bohemico-moravicae historiae fontes*. Brno 1876.
- : *Manský soud biskupství olomouckého*. ČMM 15, 1891, s. 5 - 18; ČMM 16, 1892, s. 109 - 118.
- BREITENBACH, Antonín: *Spor biskupa Pavlovského s moravským soudem zemským o soudnictví nad kněžstvem*. ČMM 30, 1906, s. 97-134, 228-270, 349-373.
- BUBEN, Milan: *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Praha 2000.
- Codex diplomaticus civitatis Ostraviae /Sbírka listin k dějinám města Mor. Ostravy/*. Moravská Ostrava 1929, ed. Alois ADAMUS.
- Codex dipomaticus et epistolaris Moraviae*, I-XV, Brünn 1836-1903, ed. Antonín Boček, Petr Chlumetzky, Vincenc Brandl a Berthold Bretholz.
- CZERMAK Wiktor: *Jodoci Ludovici Decii de Sigismúndi regis temporibus liber 1521*. Biblioteka pisarzów polskich. Kraków 1901.
- DOMLUVIL, Eduard: *Val. Meziříčský okres*. Vlastivěda moravská, Brno 1914.
- DŘÍMAL, Jaroslav: *Kroniky a pamětní knihy městských písařů brněnských v době předbělohorské*. Brno v minulosti a dnes 2, Brno 1960, s. 82-124.
- : *Sociální boje v moravských královských městech ve 20. letech 16. století*. Brno v minulosti a dnes. 5, Brno 1963, s. 114-167.
- DUBRAVIUS Jan, *Theriobulia*, viz Horna Miroslav/Petrů Eduard
- DVOŘÁK, Rudolf: *Dějiny Moravy*. Vlastivěda moravská, I-V, Brno 1899-1901.

- D' ELVERT, Christian: *Zur Geschichte des Erzbisthums Olmütz und insbesondere seines mehrhundertjährigen Kampfes mit den mährischen Ständen und der Staatsgewalt*. Brno 1895.
- FALCK, L.: *Die erzbischöflichen Residenzen Eltville und Mainz*. In: *Archiv für mittelrheinische Kirchengeschichte* 45, 1993, s. 61-81.
- FOLTÝNOVÁ-MIKULCOVÁ, Pavlína: *Jan Filipec, diplomat ze sklonku středověku*. *Dějiny a současnost*, 21, 1999, s. 11-15
- FOUQUET, G. / DIRLMEIER, U.: *weger wer, ich het sie behaltten. Alltäglicher Konsum und persönliche Beziehungen in der Hofhaltung des Basler Bischofs Johannes von Venningen (1458-1478)*. In: *Alltag bei Hofe*. Symposium der Residenzen-Kommission der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Ansbach, 28. Februar bis 1. März 1992, hg. von W. Paravicini, Sigmaringen 1995 (Residenzenforschung 5), s. 171-196.
- GROHMANN, C.: *Johann von Dubravsky, Bischof zu Olmütz*. *Schriften der historisch-statistischen Sektion der k. k. mähr. schles. Gesellschaft des Ackerbauers, der Natur- und Landeskunde*, IX. Bd., Brünn 1856, s. 209-221.
- HAHNL, A., *Zu den mittelalterlichen Residenzen der Salzburger Erzbischöfe*. In: *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landesgeschichte* 136, 1996, s. 475-488.
- HEINISCH, J. K.: *Bruno von Schauenburg, Bischof von Olmütz (1245-1281). Kolonisateur und Staatsmann*. *Jahrbuch der schlesischen Friedrichs - Wilhelms - Universität*, Bd. 20, 1979, s. 13-50.
- HEJNIC, Josef - MARTÍNEK, Jan: *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě od konce 15. do začátku 17. století*. 1-5, Praha 1966-1982.
- HLOBIL, Ivo: *Peripetie vývoje a poznání významné středověké architektury (Doplňky k průzkumu kolegiálního kostela sv. Mořice v Kroměříži)*. *Památky a příroda*, 9, 1984, s. 343 - 345.
- : *K diskuzi o Stanislavu Thurzovi (1471-1540)*. *Historická Olomouc* 9, Olomouc 1992, s. 49 - 54.
- : / PETRŮ, Eduard: *Humanismus a raná renesance na Moravě*. Praha 1992
- : /M. PERŮTKA (ed.): *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550*. I. *Úvodní svazek*. Olomouc 2002; II. *Brno*. Brno 1999, III. *Olomoucko*. Olomouc 1999; IV. *Opava*. Brno 1999.
- HORNA, Miroslav / PETRŮ, Eduard: *Jan Dubravius, Theriobulia, Rada zvířat*. Praha 1983.
- HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravsko-slezské*. Brno 1938.
- : / ZEMEK, M.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Jižní Morava, Praha 1981.
- HURT, Rudolf: *Usilování Jana Zápolského o Moravu a jeho dozvuky*. In: *Rodné zemi, Sborník prací k 70. výročí trvání musejního spolku v Brně a k 70. narozeninám jeho předsedy doc. dr. Aloise Gregora*. Brno 1958, s. 82 - 91
- CHRIST, G.: *Die Mainzer Erzbischöfe und Aschaffenburg. Überlegungen zum Residenzproblem*. In: *Archiv für mittelrheinische Kirchengeschichte* 45, 1993, s. 83 - 113.
- JANÁČEK, Josef: *České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547*. I/1-2, Praha 1971-1984.
- JANÁL, Rudolf, *Kapitola z dějin nerostné těžby v horních revírech olomouckého kraje. Příspěvek k historii nerostné těžby v revírech olomouckého kraje*. *Sborník krajského vlastivědného muzea Olomouc* IV/1956-1958, s. 179 - 189.

- JANIŠ, Dalibor: *Lenní systém olomouckého biskupství za episkopátu Dětricha z Hradce (1281-1302). K problematice lenních a lokačních listin.* ČMM 116, 1997, s. 325 - 346.
- JANSEN, Max: *Jakob Fugger der Reiche. Studien und Quellen I.* Leipzig 1910.
- JIRÁSEK, J.: *Manské statky olomouckého biskupství ve druhé polovině 16. století.* ČMM 76, 1957, s. 20 - 41.
- JIŘÍK Karel - PITRONOVÁ Blanka: *Dějiny Ostravy.* Ostrava 1967
- KALINA, Tomáš: viz *Moravské zemské desky*
- KAMENÍČEK, František: *Zemské sněmy a sjezdy moravské. I-III,* Brno 1900-1905.
- KERBER, Dieter: *Herrschaftsmittelpunkte im Erzstift Trier. Hof und Residenz im späten Mittelalter.* Sigmaringen 1994.
- KONEČNÝ, B.: *Historie jedné kresby na zdi hukvaldského hradu.* Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, 5, 1970, s. 20-24.
- KOPŘIVA, Hjalmar: *Styk olomouckého biskupa Stanislava Thurza z Běthlenfalvy s humanistou Beatem Rhenanem.* Věstník muzea v Kroměříži 1959, č. 5, s. 78-80.
- KOURLIL, Miloš: *Příspěvky k historii olomouckého předhradí.* Historická Olomouc 1, Praha 1979, s. 109-113.
- : *Vztah olomouckých biskupů k Erasmu Rotterdamskému.* SCH 35, XVIII, 1988, s.120-126
- KÜHNDEL, Jan: *Fuggerové ve Slezsku.* Slezský sborník 53, 1955, s. 42-60.
- KYASOVÁ, V.: *Příspěvek k problematice lenního zřízení biskupství olomouckého.* Věstník umělecko-historického muzea v Kroměříži, č. 10, 1960, s. 148 - 156.
- LAMBRECHT, Karen: *Aufstiegschancen und Handlungsräume in ostmitteleuropäischen Zentren um 1500. Das Beispiel der Unternehmerfamilie Thurzó.* Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung, 47, 1998
- LECHNER, Karl: *Die ältesten Belehnungs- und Lehengerichtsbücher des Bisthums Olmütz. I-II.* Brünn 1902.
- Listinář Selského archivu.* Olomouc 1902-1906.
- LORIŠ, Jan: *Sborník hraběte Baworowského,* Praha 1903.
- MACEK, Josef: *O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471-1490).* SAP 2, 1952, s.45-122.
- : *K dějinám Olomouce na konci 15. století. (Spory o olomoucké biskupství).* Okresní archiv v Olomouci 1986, s. 53-63.
- : *Víra a zbožnost jagellonského věku.* Praha 2001.
- MACŮREK, Josef: *Nový výzkum bohemiky v budapeštských archivech.* ČMM 70, 1951, s. 26 - 48.
- : *Turzonowie na Morawach i na Śląsku w końcu XV i w pierwszej połowie XVI wieku. Z historii stosunków czesko-polskich w okresie humanizmu.* in: Śląski Kwartalnik Historyczny, Sobótka 14, 1959, s. 25-47.
- : *Brno, Bratislava a Trnava v 2. čtvrti 16. století.* Brno v minulosti a dnes, 7, 1965, s. 109-118.
- MATĚJEK František: viz *Moravské zemské desky*
- : *Feudální velkostatek a poddaný na Moravě s přihlédnutím k přilehlému území Slezska a Polska.* Praha 1959.
- Moravské zemské desky 1480-1566.* Díl II. Kraj olomoucký, Brno 1947. Ed.: František MATĚJEK; díl II. Kraj brněnský. Ed.: Tomáš KALINA, Praha 1950.
- Müller K. - Štarha, I.: *Znaková privilegia měst, městeček a vsí na Moravě a ve Slezsku 1416-1914.* Katalog. Knihnice Jižní Moravy - svazek 14, Brno 1995.
- Od gotiky k renesanci.* viz Hlobil/Perůtka (1999).

- PALACKÝ, František: *Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě*. Díl 5, Praha 1867.
- PÁNEK, Jaroslav: *Historický spis o pánech ze Šternberka a otázka autorství Václava Březana*. SAP 33, 1983, s. 443-482.
- : *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského ve světle hofmistrovské instrukce z roku 1592*. in: *Seminář a jeho hosté*. Sborník prací k 60 narozeninám doc. dr. Rostislava Nového, Praha 1992, s. 189-199.
- PARSCH, F. X.: *Das Stadt-Archiv zu Olmütz*. Ein Verzeichnis der Urkunden, Stadtbücher und sonstigen Archivalien. I. Theil: Regesten zur Urkunden-Sammlung. Olomouc 1901.
- PATZE, Hans: *Die Bildung der landesherrlichen Residenzen im Reich während des 14. Jahrhunderts*. In: *Stadt und Stadtherr im 14. Jahrhundert*, hg. v. W. Rausch (Beiträge zur Geschichte der Städte Mitteleuropas 2), Linz 1972, s. 1-54;
- : /STREICH Gerhard: *Die landesherrlichen Residenzen im spätmittelalterlichen Deutschen Reich*. Blätter für Deutsche Landesgeschichte 118, 1982, s. 205-220.
- PEŘINKA, František Václav, *Kroměříž za doby biskupa Stanislava Tuřího*. ČMM 36, 1912, s. 54-70, 215-230.
- : *Kroměřížský okres*. Vlastivěda moravská. Brno 1912.
- : *Dějiny města Kroměříže. Díl 1. obsahující dobu po rok 1620*. Kroměříž 1913.
- PILNÁČEK, Josef: *Staromoravští rodové*. Vídeň 1930.
- : *Rody starého Slezska*. K vydání připravil K. Müller, I-V, Brno 1991-1998.
- PLAČEK, Miroslav: *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996.
- : *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha 2001.
- PORÁK Jaroslav / KAŠPAR Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*. Praha 1980.
- PRASEK Vincenc: *Historická topografie země Opavské*. Opava 1889.
- PRUCEK, Josef: *Olomoucká souhrnná kronika z let 1432-1656 sestavená B. Dudíkem*. 1. část, ročenka Okresní archiv v Olomouci 1980, s. 163-168; 2. část, ročenka Okresní archiv v Olomouci 1981, s. 179-182.
- RADIMSKÝ, Jiří: *Berňová registra moravská z první poloviny 16. století*. (I. část), ČMM 72, 1953, s. 269-359.
- : *Berňová registra moravská z první poloviny 16. století*. III. část, ČMM 76, 1957, s. 288-383.
- Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. - 1419 aug. 16.) - Fontes Archivi publici Olomucensis et Opaviensis*, ed.: Božena KOPIČKOVÁ, Praha 1989.
- RÖDEL, W. G., *Mainz als kurfürstliche Residenzstadt im 16. und 17. Jahrhundert*. In: *Kurmainz, das Reichskanzleramt und das Reich am Ende des Mittelalters und im 16. und 17. Jahrhundert*, hg. von P. C. Hartmann, Stuttgart 1998 (Geschichtliche Landeskunde, 47), s. 223-239.
- RÖDEL, W. G.: *Kurmainz: Residenzen und Hofordnungen*. In: *Höfe und Hofordnungen 1200-1600*. 5. Symposium der Residenzen Kommission der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, hg. von H. Kruse und W. Paravicini, Stuttgart 1999 (Residenzenforschung 10), s. 285-300.
- RÖSENER, Werner: *Hofämter an mittelalterlichen Fürstenhöfen*. Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters, 45, 1989, s. 485-550.
- ROUBIC, Antonín: *Správa statků olomouckého (arci)biskupství od 16. století*. SAP 31, 1981, s. 418-476.
- : *Olomouc a basilejský koncil*. Husitský Tábor 8, 1985, s. 133-144.
- RŮŽIČKA, Jindřich a kol.: *Okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli. Průvodce po fondech a sbírkách*. Hradec Králové 1973.

- RYBIČKA, A.: *Jan z Doubravky a z Hradiště (Dubravius), biskup Olomúcký. Studie biografická.* Časopis Muzea království českého 52, 1878, s. 106-118 a 243-251.
- SAMEK, Bohumil: *Umělecké památky Moravy a Slezska.* Díl 1 [A/I], Praha 1994. Díl 2 [J/N], Praha 1999.
- SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého,* 1-15, Praha 1882-1927.
- SCHOLZ, Michael: *Residenz, Hof und Verwaltung der Erzbischöfe von Magdeburg in Halle in der 1. Hälfte des 16. Jahrhunderts.* Residenzenforschung 7, Sigmaringen 1998.
- SNOPEK, František: *Fara kelecká roku 1429.* ČMM 36, 1912, s. 391-402.
- SOVADINA, Miloslav: *Lenní listiny biskupa Bruna.* SAP 24, 1974, s. 426-460.
- SPÁČIL, Vladimír, *Sbírka listin archivu města Olomouce 1261-1793.* Inventář. Olomouc 1998.
- SPURNÝ, František a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Severní Morava.* Praha 1983.
- SVATOŠ Michal / SVATOŠ Martin, *Živá tvář Erasma Rotterdamského.* Praha 1985.
- ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce. 1. Doba vymknutá z kloubů.* Praha 1995; 2. *Kořeny české reformace.* Praha 1996; 3. *Kronika válečných let.* Praha 1996; 4. *Epilog bouřlového věku.* Praha 1996.
- TADRA, Ferdinand: *Cancellaria Johannis Noviforensis episcopi olomucensis (1364-1380).* Archiv für österreichische Geschichte 68, 1886,
- TRUHLÁŘ, Josef: *Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II.* Praha 1894.
- : *Dva listináře humanistické. I. Dra. Racka Doubravského, II. M. Václava Píseckého s doplňkem listáře Jana Šlechty ze Všehrd.* Praha 1897.
- TUREK, Adolf: *Manové nejvyššího maršálka.* Vlastivědný věstník moravský, 6, 1951, s. 108-115, 129-139, 163-171; část II. *Lenní statky maršáلكovy,* VVM 7, 1952, s. 1-24, VVM 8, 1953, s. 17-45.
- : *Mošnov a rytíři z Mošnova do konce 15. věku.* VSONJ 22, 1978, s. 12-15.
- : *Hrad a panství Starý Jičín.* Nový Jičín 1978.
- VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy.* Vlastivěda moravská, nová řada, sv.5, díl 1, Brno 1991.
- : *Morava reformace, renesance a baroka.* Vlastivěda moravská, nová řada, sv. 6, Brno 1996.
- VARSÍK, Branislav: *Slovenské listy a listiny z XV. a XVI. storočia.* Bratislava 1956.
- VIČAR, Oldřich: *Místopis Brna v polovici 14. století,* Brno v minulosti a dnes, 7, Brno 1965, s. 242-283.
- VOREL, Petr: *Česká léna olomouckého biskupství ve 12. - 16. století.* Východočeský sborník historický 1, Pardubice 1991, s. 49-106.
- : *Zánik aristokratického dvora pánů z Pernštejna v Pardubicích v roce 1550.* in: *Poddanská města v systému patrimoniální správy.* Ústí n. Orlicí 1996, s. 70-77.
- WAGNER, C.: *Der Hof der Erzbischöfe von Köln in Brühl unter Ruprecht von der Pfalz,* in: *Hofkultur im spätmittelalterlichen Europa.* Eine Aufsatzsammlung, hervorgegangen aus dem gleichnamigen Seminar des Institutes für Geschichte im Wintersemester 1995/96, hg. von H. Zieek, Würzburg 1996, s. 119 - 136.
- WOLNÝ, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften,* I. Abt. - Olmützer Erzdiocese 1.-V., II. Abt. - Brünnener Diocese I.-IV., Brno 1856-1863.
- WÖRSTER, Peter: *Humanismus in Olmütz. Landesbeschreibung, Stadtlob und Geschichtsschreibung in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts.* (Kultur- und Geistesgeschichtliche Ostmitteleuropa Studien, Bd. 5). Marburg 1994.

WOTKE Karl: *Der Olmützer Bischof Stanislaus Thurzó von Béthlenfalva (1497-1540) und dessen Humanistenkreis*. Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Geschichte Mährens und Schlesiens, 3, 1899, s. 337 - 388.

Ze starých letopisů českých. ed: Jaroslav PORÁK a Jaroslav KAŠPAR, Praha 1980.

ZEMEK, Metoděj: *Náhrobky v metropolitním kostele sv. Václava v Olomouci*. Speciální otisk z časopisu »Rodokmen«. Praha 1948, s. 1-28.

-: / TUREK, Adolf: *Regesta listin z lichtenštejnského archivu ve Vaduzu z let 1173-1526*. SAP 33, 1983, s. 149-296, 483-527.

-: *Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku až po nynější dobu*. 1 díl, 1131-1652, strojopis, ZAO-O, sign. P 50/2.

ZHÁNĚL, J., *Zámek ve Vyškově*. Vyškov 1956.

-: *Vyškov*. Brno 1968

Seznam použitých archivních fondů

Zemský archiv Opava

- Stavovský archiv

Zemský archiv Opava, pracoviště Olomouc

- Arcibiskupství Olomouc (AO)
- Lenní dvůr Kroměříž (LDK)
- Metropolitní kapitula Olomouc (MCO)
- Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž (ÚŘAS)

Moravský zemský archiv Brno

- Stavovské listiny (A 1)
- Stavovské rukopisy (A 3)
- Augustiniáni Brno (E 4)
- Augustiniáni Šternberk (E 5)
- Cisterciacky Brno (E 9)
- Cisterciacky Tišnov (E 10)
- Klarisky Znojmo (E 43)
- Premonstráti Louka (E 57)
- Nová sbírka (G 2)

Státní ústřední archiv Praha

- Archiv české koruny
- Registra české dvorské kanceláře

Archiv města Brna

- Sbírka listin, mandátů a listů

Státní okresní archiv Brno venkov

- Archiv městečka Modřic

Státní okresní archiv Kroměříž

- Archiv města Kroměříž

Státní okresní archiv Nový Jičín

- Archiv města Příbor

Státní okresní archiv Olomouc

- Archiv města Olomouce

Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli

- Archiv města Svitavy
- Archiv města Březová

Státní okresní archiv Vsetín

- Archiv města Kelč

Státní okresní archiv Vyškov

- Archiv města Vyškova,

Státní okresní archiv Znojmo

- Archiv města Znojmo

Seznam všech použitých zkratk archívních fondů, pramenů a literatury

AČ	Archiv český
AČK	Archiv České koruny
AM	Archiv města
AMB	Archiv města Brna
AO	Arcibiskupství Olomouc
CDCO	Alois ADAMUS: <i>Codex diplomaticus civitatis Ostraviae...</i>
CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
ČMM	Časopis Matice moravské
LDK	Lenní dvůr Kroměříž
MCO	Metropolitní kapitula Olomouc
MZA	Moravský zemský archiv Brno
OSN	Ottův slovník naučný I.-XXVIII., Praha 1888-1909
SAP	Sborník archívních prací
SCH	Studia comeniana et historica
SLMAL	Sbírka listin, mandátů a listů v Archivu města Brna
SOKA	Státní okresní archiv
SÚA Praha	Státní ústřední archiv Praha
ÚŘAS	Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž
VSONJ	Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín
VVM	Vlastivědný věstník moravský
ZAO	Zemský archiv Opava
ZAO-O	Zemský archiv Opava, pracoviště Olomouc
ZDB	Zemské desky brněnské (ed. T. Kalina)
ZDO	Zemské desky olomoucké (ed. F. Matějek)
ZVGMS	Zeitschrift des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens